

QL
425
C95U39
1892
v.1-4
MOLL.

Ulicny

1892-1895

Mekkysi Cesti. 1 - Testacellidae, Vitrinidae;
2 - Arionidae, Helicidae; 3 - Succinidae,
Auriculidae, Limnaeidae, Truncatellidae,
Paludinidae, Valvatidae; 4- Lamellibranchiata

125
595039
1892
v. 1-4
1011.

MĚKKÝŠI ČEŠTÍ.

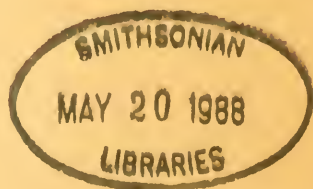
NAPSAL

PROF. JOSEF ULIČNÝ.

ČÁST I.

TESTACELLIDAE, VITRINIDAE.

Se 30 obrazy v textu.

V PRAZE.

TISKEM F. ŠIMÁČKA — NÁKLADEM KLUBU PŘÍRODOVEDECKÉHO.

1892.

MĚKKÝŠI ČEŠTÍ.

NAPSAL

PROF. JOSEF ULIČNÝ.

*Division of Mollusca
Sectional Library*

ČÁST I.

TESTACELLIDAE, VITRINIDAE.

Se 30 obrazy v textu.

V PRAZE.

TISKEM F. ŠIMÁČKA – NÁKLADEM KLUBU PŘÍRODOVĚDECKÉHO.

1892.

Českým faunistům není snadno o zkušenostech svých zkoumání větší díla přátelům popisné zoologie podávati z příčin rozličných, jmenovitě hmotných. Proto vyzván býv výborem klubu přírodovědeckého v Praze, abych vypravil do rukou českých malakozoologů zatím aspoň část první fauny dotyčné, s radostí chopil jsem se práce, již tuto podávám. Spisy podobné uveřejněny jazykem českým již dříve (Monografie česk. měkk. zemsk. i sladkovodn. od Alfr. Slavíka ve »Výzkumu Čech 1869« a »Klíč analytický k určení měkk. v Čechách žij.« od L. Dudy ve zprávě akad. gymn. v Praze 1880), ale od té doby mnoho objeveno nového, a všelicos třeba následkem novějších studií pojímati jinak, i jest tedy čas, aby o věci pojednáno bylo znova.

Vynasnažil jsem se, abych podal vše, čeho vynechati nelze, ale též jsem dbal co možná krátkosti. Popisy provázeny jsou obrazy, jež protektor klubu p. MDr. A. Frič, professor vysokých škol českých a tou dobou rektor magnificus, pro tuto práci laskavě zapůjčil. Výměry čeledí, rodův a skupin jsou tak upraveny, že se toliko k českým druhům vztahují.

Výzkumu fauny české účastnili se mnozí pracovníci, jichž jména při nalezištích jednak ku cti, jednak jako ručitele za pravdu udání uvádím. Za zvláštní podporu pak tuto díky vzdávám p. MUC. B. Klíkovi, řiditeli malakozoologické sekce klubu přírodovědeckého a všem, kdož se o sestavení této práce přičinili.

Spisovatel.

Vzdávající díky všem, kdo se o vydání prvního dílu »Měkkýšů českých« přičinili, oznamujeme, že ve vydávání práce této bude pokračováno.

Příhlášky na díly další přijímají se již nyní.

Klub přírodovědecký.

Ú v o d.

I. O živočichu měkkýším.

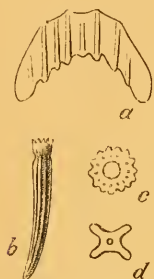
Poněvadž není účelem této knížky, aby vypsán byl přírodopis měkkýšů (tot v knihách učebných najdeme), tedy budiž pověděno jen tolik, čeho jest potřebí k tomu, aby odůvodněno bylo systematické rozdělení a poznání druhů. Často bývají totiž dvojí různí živočichové naši po zevnějšku sobě tak podobní, že bychom byli nakloněni považovati je dle skořápky za stejné, ale poměry anatomické poučují nás o jiném; jindy zase z příčiny té, že poměry ústrojí životních, u měkkýšův ostatně dosti různě vypadajících, jsou stejny, musíme je klásti k sobě. Skořápka sama jest jen velmi nepodstatnou částí měkkýše, a proto se jí samé nikterak přidržeti nesmíme.

Na břichonožci, když před námi leze, poznáme po povrchu, že buď skořápky žádné nemá, že jest nahý nebo že ji na hřbetě nese, a jest tedy skořepatý. Ta strana, po níž se zvíře plíží, jest stranou břišní, opačná jest hřbetní. Na břišní straně jest svalnatá kůže, jíž se živočich pohybuje, a tu nazýváme chodidlem. Na předku jest více méně zřetelně oddělená hlava, na níž jsou tykadla buďto nezatažitelná nebo zatažitelná, a taktéž tu hned seznati lze, že oči jsou na jich nejzažším konci nebo dole při jejich patě na hlavě samé. Nejmnější suchozemští mají po stranách úst, jež jsou na samém začátku těla při spodní straně, ještě dva růžky masité, makadla; tato jsou vždy kratší, někdy skoro docela zakrnělá (*Vertigo*). Vodní břichonožci a někteří suchozemští nemají makadel vůbec. U některých jest hlava prodloužena v tupý rypák (*Paludina*).

Hřbet jest pokryt kůží zrnkovitě svraskalou. Na hřbetě bývá skořápka, v níž zůstávají vnitřnosti i když živočich leze. Plžové nazí mají vnitřnosti v dutině celého těla a na místě skořápky pouhý kožitý štít, pod nímž bývá buďto vápenitá destička neb aspoň vápenitá zrnka jakožto rudiment skořápky. Břichonožci dýchají buď plicemi nebo žabrami. Plicemi nazýváme dutinu, do níž vchází vzduch otvorem dýchacím na boku v okraji pláště, blány totiž, z níž skořápka se vylučuje, neb u nahých na okraji štítu. Otvor ten se periodicky otevírá

a zavírá a jest u druhů na pravo točených na pravém boku, u těch, kteří na levo točení jsou, nachází se na boku levém; jenom okružáci v tom činí výjimku. Tak jest také umístěn otvor rodidel a bývá buď za hlavou na boku neb u samého otvoru dýchacího. Břichonožci žabernatí dýchají cévnatými třásněmi tvaru rozmanitého, jež vzduch vodou polykaný oplakuje. Mají pak žábry podobu na př. hřebenitou (Paludina) nebo pérovitou (Valvata) a pod.

Ústroje rozplemeňovací jsou buď více buď méně složité; mívají před samým koncem svým buď četné přívěsky a váček s vápenitým šípem (Helix) anebo toho není. Šíp jest buď jeden nebo jsou dva

Obr. č. 1. *Helix pomatia* L.

a) čelist, b) šíp, c) průřez jeho svrchní části, d) průřez jeho v půli délky.

a mívají u různých druhů velmi různý tvar a často dle nich rozeznáme podobné živočichy jakožto různé druhy. Jsou pak břichonožci velmi mnozí obojetníky, někteří jenom jsou pohlaví rozděleného. Rozmnožují se vajíčky, která jsou buď kulata neb elipsovitá, buď koží vápenitou neprůhlednou nebo blankou průhlednou opatřena. Snášena bývají do vlhké země po hromádkách anebo také do vody na různé předměty; v tomto případě bývají slizem spojena (jikry). Někteří zadržují vajíčka v sobě, až se zlíhnou mláďátka, a jsou pak živorodi (Paludina).

V ústech nacházejí se ústroje pro rozeznání druhů velmi důležité, a to jsou ty, jimiž tito živočichové potravu drobí. Jest to na podlebí se nacházející destička chitínová, na přič v ústech rozložená, která sluje čelisti a schází jenom některým (Daudebardia), i jsou zase takoví, kteří mají čelist z více kusů složenou (Limnaea). Čelist bývá hladká nebo od předu k zadku rýhována až i žebrovitá, a tu přesahují žebírka přes přední okraj jakožto vroubky; na předním produtém kraji bývá vyniklým zoubkem opatřena, nebo toho není. Někdy jest i do zadu čtyřhrannou destičkou rozšířena (Succinea). Na dolní straně úst jest svalnatý jazyk po povrchu chitínovou, průhlednou kožičkou potažený, na kteréž jsou velmi četné (až i 28.000) zoubky háčkovité v řadách příčných a podélných nasázeny. Tento ústroj nazývá se páskou jazykovou (radula). Obvyčejně lze na pásce jazykové rozeznati tři podélná pole a jest na prostředku středního pole řada zoubků pravidelných, t. j. na pravé i levé polovině své stejných (řada osní), po bocích jejich jsou pak zoubky nepravidelné, ale v pravo a v levo od řady osní symetricky stejné. Podoba a urovnání zoubků dává velmi cenné charaktery pro rozeznání druhů, rodů i řádů.

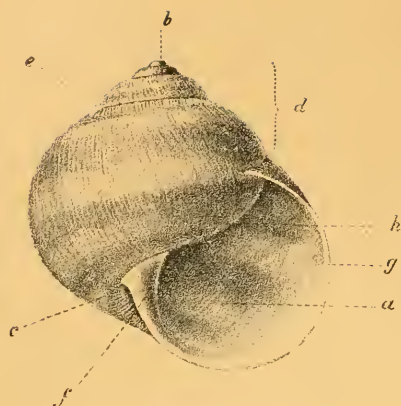
Oba tyto ústroje čistě dostaneme, když přídí těla v roztoku žíravého drasla ve zkoumavce rozvaříme a ve vodě na hodinkovém sklíčku vypereme. Potom můžeme drobnohledem o povaze jejich se přesvědčiti. Raduly drobných břichonožců se při vaření ve zkoumavce snadno ztratí nebo spíše přehlédnou. Proto je lépe vařit je na objektovém sklíčku, na něž se žíravého drasla nakape, a jest možno po ochlazení předmět bez okolků prohlédnouti mikroskopem, je-li žá-

doucno také hned osamotiti a trvalý praeparát zhotoviti. Takové praeparáty trvalé, upravené v kanadském balsámu, bývají příliš průhledny, do glycerinu se zase obtížně zavírají a jest tedy nejvíce hodno doporučení, aby se k uzavírání praeparátů pásek jazykových užívalo glycerinové gelatiny. Na čistě omyté a hlavně veškerého povlaku tukového zbavené sklíčko objektové položí se malý kousek té hmoty, rozehrřeje nad líhovým kahanem, aby hned na ni byla položena radula, jež se přikryje sklíčkem krycím a zase nad kahanem se ohřívá, až se gelatina pod sklíčkem sama rozteče. Po chvíli se pak kraje sklíčka potrou lakem asfaltovým, aby sklíčko snad neodpadlo, i aby se zamézilo veškeré vypařování. Tak jest pak možno kdykoliv porovnatí raduly různých druhů. Jest radno poříditi si stále praeparáty i čelistí a šípů vápenných od hlemýžďů, což bývá s velikým prospěchem. Šípy se musejí vkládati do tlusté vrstvy gelatiny, aby je sklíčko krycí nerozmáčklo.

Živočich mlžů poskytuje pro náš účel velmi málo známek, a proto zmíníme se o něm jenom povrchně. Celé zvíře vězí ve bláně, která jest k miskám čili lasturám přirostlá a tyto ze sebe vytvořuje, i nazýváme ji pláštěm. Plášť bývá málem kolem na břišní straně rozdělen na pravé a levé křídlo a jest v zadu na kousek těsně přichýlen a pak zase rozchlipen. Na rozchlipce bývají podlouhlé bradavičky (Unio). Jindy bývá plášť i na břišní straně srostlý a zůstává jen rozchlipka pro nohu; v zadu pak prodlužuje se ve dvě trubičky (siphony u Sphaerium a Pisidium). Pod pláštěm jsou umístěny listovité žábry po dvou na každé straně těla. Dolní část těla může se mezi miskami ven vychlípiti a slouží za chodidlo. Živočich je s miskami spojen několika svaly, z nichž pro nás mají důležitost hlavně dva tlusté nápadné: přední, jenž jest před vrcholy misek a zadní, jenž se za nimi nalézá. Oba slouží k zavírání misek; prořízneme-li je nožem, zůstávají lastury otevřeny. Tyto svaly se drží drsnějších, přiookrouhlených a poněkud prohloubených míst na miskách (vtiský svalové).

2. O skořápkách a lasturách.

Když se plž z vajíčka vylíhne, má už začátek skořáčky (má-li jakou míti), což se nazývá skořáčkou embryonální. Při postupném vzrůstu živočicha zvětšuje se skořápka přitvořováním nových částí, až nabude konečných rozměrů. Živočich pak se z ní vysouvá otvorem konečným, který slove ústím, jehož okraj dostalo jméno obústí. Skořáčku stavíme k sobě tak, aby ústí bylo obráceno k nám a nejstarší část skořáčky aby byla nahoře; z toho snadno poznati horní a dolní, pravou a levou stranu. Horní konec nazývá se vrchol. Dolní strana bývá často vedle ústí děrou k vrcholu směřující opatřena, již dali jméno píštěl. Celá skořápka jest jako trubice několikrát spirálně vinuta kolem jisté přímky, tak zvané osy; tato může být hmotná a sluje cívku, nebo při skořápkách, jež píštěl mají, jest pouze myšlená a i tu pak jmenujeme tu část závitku, která při píštěli v ústí leží, cívku. Někdy není skořápka nijak vinuta, podobá se míse

Obr. č. 2. *Helix pomatia* L.

a) ústí, b) vrchol, c) píštěl, d) kotouč,
e) šev, f) cívkový kraj obústí, g) vnější
kraj obústí, h) patro.

(Ancylus) a pak ji stavíme otvorem dolů. U skořápek spirálně vinutých slují jednotlivé otočky závitky. Všecky závitky od vrcholu skořápky až po horní konec ústí jmenujeme kotoučem.

Dle rozličných poměrů částí skořápkových bude i tvar skořápky celé rozmanitý. Celkový tvar označujeme výrazy, které výkladu sotva potřebují. Jest tedy skořápka kulovita, kdž se asi kouli vzdáleně podobá; stlačeně kulovita, když rozměr šířkový více převládá (*Helix incarnata*), stlačená, když ten rozměr nápadně jest větší než výška (*Patula rotundata*), terčovita, když jest jen v rovině vodorovné vlnuta (*Planorbis*); podobně snadno se porozumí vý-

znamům: čockovitá (*Helix lapicida*), uchovitá (*Daudebardia rufa*), vejčitá (*Physa fontinalis*), kuželitá (*Balea perversa*), vřetenovitá (*Clausilia biplicata*), válcovitá (*Acme polita*).

Kotouč může býti velmi vyvýšen, když jest nápadně delší, než výška posledního závítu (*Clausilia*) nebo bývá vyniklý (*Helix sericea*), pak zase plochý (*Helix holoserica*) i prohloubený (*Planorbis corneus*); někdy jest válcovitý (*Pupa muscorum*), obyčejně pak buď široce (*Helix arbustorum*) neb útle kuželitý (*Physa hypnorum*).

Vrchol jest buď tupý (*Pupa doliolum*), nebo přišpičatý, až i špičatý (*Paludina contecta*), naopak zase někdy vpadlý (*Helix obvoluta*).

Závitky buďto vzrůstají tak, že každý následující jest mnohem objemnější nežli předcházející a pak říkáme, že se náhle rozmáhají (*Planorbis albus*), v případě opačném udáváme, že se pomalu rozmáhají (*Hyalinia diaphana*). Jinak mohou ještě býti klenuté (*Helix hortensis*) nebo plochy (*Clausilia*); jsou-li velmi baňaty, nazýváme je nadmutými (*Paludina contecta*); někdy jsou s hořejška stlačeny (*Hyalinia nitens*), jindy se strany připeřstěly (*Hyalinia contracta*); hřebenitý jsou závitky tehdy, když jsou tak s hořejška stlačeny, že tvoří asi uprostřed hranu více méně vyniklou (*Helix lapicida*).

Čára, v níž se jednotlivé závitky na hořejší straně jeden ke druhému přikládají, nazývá se švem, a ten může býti hluboký, když tvoří jaksi brázdu mezi sousedními závitky, což bývá při závitcích klenutých; nebo jest mělký, nevtačený. Často se sklání šev před svým koncem při ústí náhle dolů (*Helix austriaca*) nebo bývá přímý (*Patula rotundata*). Někdy bývá i na dolní straně viděti šev, který pak se nazývá švem dolním (*Planorbis vortex*).

Poměry píštěle mohou býti taktéž velmi rozdílny. Píštělitou nazývá se skořápka, má-li píštěl ihned patrnou (*Helix fruticum*), nebo řekneme, že jest skořápka široce píštělita, je-li píštěl velmi roztažena

(*Patula rotundata*); je-li píštěl úzká, asi jako by jehlou propíchnuta byla, říká se, že jest skořápka provrtána (*Hyalinia glabra*.); zarůstá-li ohrnutým obústím, tak že jen úzká štěrbina zbývá, pak jest skořápka zjizvena (*Buliminus montanus*.). Někdy bývá skořápka, dokud není dorostlá, píštělí opatřena, ale když jest dohotovena, není píštěle znáti nijak, jest zalepena a tehdy říkáme, že jest zakrytý píštělita nebo zakrytý provrtána (*Helix hortensis*); také může býti skořápka polokrytý píštělita nebo polokrytý provrtána. Ale píštěl může i naprosto scházeti tak, že ji ani na nedorostlé skořápce nebylo, a taková skořápka nazývá se celistvou (*Hyalinia diaphana*.).

Ústí dostává podle všeobecného tvaru svého různá jména, jejichž význam snadno uhodnouti lze; tak se rozeznává ústí okrouhlé (*Valvata cristata*), vejčité (*Succinea putris*), polokruhovitě nebo polovejčité (*Pupa muscorum*) příčně vejčité (*Vitrina elongata*) široce měsíčitě (*Helix fruticum*), poloměsíčitě (*Hyalinia cellaria*), šípovitě (*Planorbis complanatus*), hruškovitě (*Clausilia biplicata*), chobotnatě (*Helix holoserica*) atd. Pak zase může býti ústí přímé, kdž osy ústí a skořápky jsou asi rovnoběžny (*Paludina contecta*), když však tvoří spolu zřetelný úhel, jest ústí šikmé (*Helix faustina*). Je-li ústí na pravé straně cívky, jest skořápka na pravo, v opačném poměru jest na levo točena.

Obústí má hlavně dvě strany: jedna jest v těch místech, kde se nachází cívka a jmenuje se krajem cívkovým, druhá jest naproti a jmenuje se krajem vnějším; jeden kraj pak přechází ve druhý na straně dolní. S vrchní strany bývá ústí omezeno dolejškem začátku posledního závitku, a to místo nazýváme *patrem*. Obústí, a to hlavně platí o vnějším kraji, může býti ohrnuto, když se ven z ústí vyvrací, jinak jest přímé; v obojím případě může býti stultlé nebo ostré. Často bývá obústí před nejkrajnější obrubou vyloženo tlustým, mžolovitým pruhem, jemuž se dostalo jména *pysk*, a jest pak *pyskaté*; je-li *pysk* nápadně vyvýšen, tu jest obústí *prahovitě pyskaté* (*Helix hispida*.). Nemohu zamlčeti, že některým druhům vytváří se *pysk*, před každým delším přerušením stavby skořápkové, jakž to nápadno jest na př. u *Zonites verticillus*, *Helix arbustorum*, *Limnaea stagnalis* a *peregra*. Roční přírůstky to však nikterak značiti nemusí, neboť se tvoření *pyskových* stultlin opakuje někdy hustě za sebou a to nejen před ukončením stavby skořápkové, kdy už jen malé partie posledního závitku narůstají, a čímž hustší ukládání *pysků* jest vysvětlitelné, nýbrž i na mladších částech skořápkových se takový úkaz pozoruje. Pravda ovšem jest, že roční přírůstky se obyčejně před tenkým krajem poněkud opodál *pyskem* sesilují. Někteří konchylologové (jako na př. Hazay) mají za to, že *pyskem* před ukončením skořápky nasazeným se vyznačuje roční období vzrůstu a snaží se z toho odvoditi i délku trvání života; tak prý žije *Helix pomatia* 6—8 let. Dle pozorování mého jest to pochybné; doba života dá se zajisté odchovááním jednotlivců na příhodném místě, třeba v terrariu, zjistiti.

U mnohých druhů nacházejí se na obústí vyniklé hrbolky, tak zv. *zuby*, nebo jsou ty hrbolky dlouhaté, svou délkou do vnitř ústí směřující, a tomu říkáme *záhyby*, někdy také *desky*; není-li nijakých vyniklin v ústí, říká se, že jest obústí jednoduché. Obústí může míti

také kraje cívkový a vnější na patře sobě sblíženy, nebo tomu tak není a pak jsou vzdáleny. Stává se také, že kraj vnější podává ruku kraji cívkovému více nebo méně tlustým návalkem na patře se nacházejícím, a pak se nazývá obústí souvislým (*Pupa frumentum*). Odloupnutým konečně sluje obústí, když jest na patře ostrou hranou deskovitou od skořápky odchlípeno (*Helix lapicida*). Vnitřek ústí na straně proti cívce obrácené, dokud do hloubky nahlédnouti lze, jmenuje se hltanem, na němž bývají někdy záhyby velmi charakteristické (*Clausilia*); proti hltanu jest na zevnějšíku posledního závitku rýl.

Povrch skořápky bývá též rozmanitý; někde jest hladký, bez jakýchkoli nerovnin (*Cionella lubrica*), ale obyčejně bývá aspoň přes příc závitku rýhami buď více buď méně nápadnými opatřen, a pak se říká, že jest skořápka buď jemně (*Hyalinia nitida*) nebo hrubě rýbována (*Helix striata*); jsou-li mezi rýhami nápadné vynikliny, pak jest povrch žebernatý (*Clausilia filograna*). Někdy jest povrch jemně svraskalý a jako mřížkovaný, což se vyjadřuje slovem zrnitý (*Helix lapicida*). Může se též nahoditi, že povrch skořápky má na sobě místa prohloubená, jako by kládívem vtlučená, což se u některých vodních břichonožců tu a tam objevuje (*Limnaeus stagnalis*, *Planorbis corneus*). Jindy týká se různě vytvořený povrch jen pokožky skořápkové, že tato totiž v mázdry nebo chloupky i šupinky vybíhá; v prvním případě jest povrch mázdrítě žebernatý (*Helix costata*), v druhém jest chlupatý (*Helix hispida*), v třetím jest ojíněn (*Helix incarnata*). Kromě toho může býti povrch lesklý, mdlý. Podle zbarvení pokožky jsou někdy skořápky sklovité, bezbarvé (*Hyalinia crystallina*). Barevné skořápky jsou buď stejnobarevné nebo skvrnité (*Helix arbustorum*), nebo na příc přes závitky pruhované (*Helix pomatia*) nebo páskované (*Helix hortensis*). Často bývá obústí na týlové straně buď víc buď méně temnou pruhou olemováno (*Helix nemoralis*).

Někteří plžové mají zařízení, že mohou, do skořápky se cele zatáhnuvše, tuto za sebou zavřítí víčkem k obústí dobře přiléhajícím. Víčko to mají dotyční živočichové narostlé na hřbetě za skořápkou. Dle své povahy může býti víčko vápenaté, když jest z takové hmoty jako skořápka sama, anebo jest rohovité neb i chrupavčité. Víček různým způsobem přibývá: buďto jsou spirálně vinuta (*Valvata*) nebo jsou soustředně rozšiřována (*Paludina*).

Jest také rod plžů pozemských, který má vápenaté víčko hluboko v ústí ke skořápce přirostlé, a to se nazývá závorkou (*Clausilia*).

Mlžové mají své tělo uzavřeno do dvou skořápek miskovitých, jež slují lasturami.

Abychom se o přidě a hořejšku lastur orientovali, pozorujmež, jak mlž ve vodě se pohybuje, buďť pak ta strana, po níž leze, dolní, opačná však horní; která část bude obrácena ve směr pohybu, ta bude přední a naproti bude zadek.

Mlže tedy stavíme přirozeně tak, aby ta strana, na níž jsou obě lastury spojeny, byla nahoře. Přesvědčíme se pak, že lastury mají nejvyklenutější místo (vrcholy) před kožovitým, pružným svazem, jímž jsou spolu spoutány. Poněvadž se živočich staví při lezení tak, že má vrcholy napřed a svaz v zadu, i my tím způsobem jej před sebe

postavíme; snadno pak bude udati, která lastura jest pravá a která jest levá.

Na lasturách našich mlžů možno málo rozeznati. Okraje se nazývají dle rozhledu právě vyloženého: horní, dolní, přední a zadní. Strany jsou ovšem dvě: vnější zbarvená, pokožkou potažená a vnitřní, po většině perleťového lesku. Ta část vnější strany, kde jest lastura nejvypouklejší, nazývá se vrcholem a bývá velmi často rozežrána neb aspoň pokožky zbavena, tak že vystupuje na jevo vápenitá, bílá vrstva lastury. Na samém vrcholu nacházejí se často vlnité nebo bradavičné hrbolky. Po celém zevnitřním povrchu bývají čáry s okraji rovnoběžné, což jsou meze periodického přirůstání lastur. Na vnitřní straně misek jest při horním okraji obyčejně zařízení, aby se jedna lastura nemohla vedle druhé posouvat, a to se jmenuje zámkem. Jsou to zubovité hrbolce, které do sebe zasahují tak jako zuby koleček (zuby hlavní) nebo také dlouhé lištny, které podobně působí (zuby vedlejší). U některých mlžů zámku není (Anodonta).

Kromě toho nacházejí se okrouhlé, mělké prohlubinky, kde byly svaly zavírací přirostly; jeden jest při předku, druhý při zadku. Při nich pak bývají ještě patrný drobnější stopy svalů nožních; to všecko jmenujeme vtisky svalovými. Také možno často viděti vtačenou čáru od vtisku předního svalu zavíracího k zadnímu obloukem rovnoběžně se spodním okrajem se táhnoucí, toť otisk kraje plášťového. Před vrcholy i za nimi jsou lastury na zevnitřní straně poněkud vpadly a od boků v těch místech tupou hranou odděleny. Takové pole před vrcholy slove štítek a za nimi jest štít. Dle celkového rázu jsou lastury u našich mlžů vejčité, až podlouhle vejčité nebo zaokrouhleny. Někdy bývá předek kratší než zadek (Unio), jindy jest to naopak (Pisidium) a v obou případech jsou pak lastury nestejnostranné, je-li předek asi roven zadku, jsou stejnostranné (Sphaerium). Podle příčného průměru jsou lastury více nebo méně nadmuty.

* * *

Důležité jest pro správné rozeznání a posouzení druhův, aby se dobře poznalo, kdy jest skořápka dorostlá a kdy jest nehotová. Je-li ústí ohrnuto, zuby a záhyby opatřeno, bývá skořápka dorostlá. U některých druhů však nikdy není takového kriteria a tu si musíme získati mnoho kusův i v různých dobách ročních na tomtéž místě sbíraných a zkušenost nás potom poučí, který kus jest dorostlý a který nikoli. Malý počet závitkův a slabé obústí prozrazují, že ten kus není dospělý. U mlžů velikých posoudíme stáří přibližně podle brázdíček na povrchu, jež oddělují asi roční přírůstky. Dokud není 8—10 takových přírůstků, jest mlž mladý, nehotový. Při posuzování dospělosti mlžů z čeledi hrachovek nezbývá než nasbíráti jich na určitém nalezišti větší množství, nejraději až v pozdním létě, a srovnáváním naučiti se znáti, které kusy za dorostlé považovati slušno. Začátečníkům nemohu nic důtklivěji doporučiti, než aby neobměškali k vůli bezpečnému poučení vstoupiti v korespondenci se zkušenými odborníky, což těmto nejen nebývá obtížno, nýbrž za ponechání konchylíi pro jich vlastní poučení přijemno.

Zajímavý bývají rozličné nepravidelnosti ve stavbě skořápek a lastur, jež jsou následky rozličných, někdy vyzpytatelných, jindy nevysvětlitelných příčin. Nejnapadnějším a ovšem velmi vzácným zjevem, který dosud nikdo nedovedl spolehlivě vyložit, jest, že u některých kusův ode druhů pravidlem na pravo nebo na levo vinutých, jest skořápka vinuta naopak, což někdy bylo pozorováno na družích *Helix pomatia*, *Helix obvia*, *Clausilia biplicata* a j. Nahodí-li se překážka nějaká, pro kterou nemůže šev pokračovati v obvyklé čáře, sesune se někdy o mnoho níže a tak už setrvá až do úplného vzrůstu skořápky, čímž tato stává se mnohem vyšší a užší a nabývá tvaru šroubovitého o švu velmi hlubokém, což bývá vyvinuto ve velmi různých měrách (tvaru skalaridní, jakéž známy jsou od *Helix pomatia*, *austriaca* a j.), a to snáze u takových, jejichž závitky se rychle vzcházejí, neboť pak bývá i nepatrné vyrušení z obvyklé dráhy velmi nápadno. Leč i jindy se rozmanité nepravidelnosti naskytají. Tak na př. mám exemplář *Planorbis marginatus*, u něhož polovice posledního závitu podšlínuta jest pod skořápku až přes polovinu průměru. Porouchání skořápky mívá za následek přerůzné znetvoření. Nejnapadnější případ znám u *Clausilia plicata*, kteréž se prolomila skořápka před nedokončeným ústím tak, že povstala v týlu díra asi velikosti ústí. Živočich pak začal užívatí tohoto nepřirozeného otvoru za ústí a stavěl si ho ještě o kousek dál trubicovitě, i má pak skořápka dvojí ústí. Podobných úkazů bylo by možno vypočítati mnoho.

I zbarvení může býti různě odchylno. U páskovaných druhů bývají pásy nezřetelné, jindy schází barvivo celé skořápce buď z veliké části nebo nadobro; těmto pak říkáme bledouši (albino), což se u některých druhů nenaskytá právě vzácně. Skořápka pak bývá buď mléčně bílá nebo sklovitě zelenavá. V systematické části udáváme takové zjevy jakožto *mutatio albina* a pod.

Připomenouti však dlužno, že mnohé druhy jsou normálně bezbarvé, na př. všechny *Vitriny* a mnohé *Hyalinie*.

K abnormitám musíme počítati také takové kusy, které mají buď menší buď větší počet zoubků, záhybův a desek v ústí, jakž to u dotyčných druhů dále jest vypsáno.

U mlžů taktéž vyskytují se přerůzné znetvořeninny, třebaž tak, že zadní část lastur bývá dolů sehnuta, což se dá svést na tlak prudce proudící vody na vyčnívající část tuto ze dna vody. Jiné odchylné tvary mívají příčinu v poranění, jakž to na př. snadno lze usouditi při *Unio batavus*, u něhož zadek bývá skrácen a jizvovit, což se stává pro časté paranění kamením dna prudkých potoků, když se toto přes mlže hrne.

Třída I. Gastropoda. — Břichonožoi čili plžové.

Sem počítáme měkkýše s hlavou sice patrnou, ač od ostatního těla málo odrůzněnou, kteří se pohybují pomocí svalnaté desky, tak zv. chodidla, jež mají na celé spodní straně od hlavy až po zadní konec těla. Skořáčku mají buď z jediného kusu nebo jím schází.

Rád I. Inoperculata. — Bezvíčkatí.

Živočich nemá trvalého víčka na zadku hřbetu narostlého, jímž by skořáčku za sebou zavíral, jest pohlaví obojetného a dýchá plicemi.

Podřád 1. Stylommatophora. — Srostočidlí.

Jsou to plžové suchozemští, kteří mají oči na konci vtažitelných tykadel jakožto černé tečky; zřídka oči scházejí (*Cionella acicula*).

Sem patří 5 čeledí, jež se dají rozeznati takto:

A) Čelist schází; zoubky pásky jazykové jsou šídlovité a všechny stejny; na samém konci těla jest skořápka uchovitá, provrtaná, s ústím velmi velkým, velmi šikmým a posledním závitkem nápadně širokým Testacellidae.

B) Živočich má čelist.

a) Čelist jest hladka a uprostřed předního kraje zoubkovitým výběžkem opatřena; na pásce jazykové lze určitě rozeznati tři podélná pole; skořápka buď schází (a pak jest otvor dýchací za polovinou štítu, hřbet hřebenitý a konec těla špičatý) nebo jest vyvinuta a nanejvýše tak vysoka jak široká; má pak vždy obústí rovné, ostré, vždy bez zoubkův a lišten Vitrinidae.

b) Čelist jest obloukovita a není ani do předu ani do zadu porozšířena, ale podélnými žebéry sesílena.

aa) Skořápky není (otvor dýchací jest před polovinou štítu, hřbet bez hřebene a konec těla tupě zakrouhlen); páska jazyková není v určitá pole rozdělena Arionidae.

- bb) Živočich má skořáčku buď tak vysokou jako širokou nebo vyšší; obústí jest obyčejně více nebo méně ohrnuto; v ústí jsou často zoubky a lištny; páška jazyková takéž není zřetelně v podélná pole rozdělena Helicidae.
- c) Čelist jest směrem do zadu prodloužena širokým, plochým výběžkem; vyšší než širší skořápka má ústí vejčité, obústí neohrnuté, vždy beze zoubků . Succinidae.

Čeleď I. Testacellidae. — Sklovatkovití.

Plžové s pláštěm nepatrným, na zadku umístěným, jenž vylučuje skořáčku tak malou, že se tělo do ní zatáhnouti nemůže. Čelist úplně schází. Jsou to živočichové masožraví.

Rod I. Daudebardia Htm. — Sklovatka.

Živočich v poměru ke skořápce veliký, ku předku stenčený, tahlý, s nepatrným pláštěm před koncem těla, kdež jest skořápka na pravý bok skloněna; páška jazyková má zoubky stejné, bodcovité, na dolejšku naduřelé, ve příčné řady sice sestavené, ale v pole podélná nerozdělené; prostřední zoubek příčné řady není nijak odrůzněn; od tykadla běží 4 brázdičky ku plášti, z nichž dvě na hřbetě jsou rovnoběžny a dvě boční ohýbají se obloukem dolů; při ústech jsou veliké pysky.

Skořápka malá, spleštilá, provrtaná, s posledním závitkem velmi rozšířeným, protáhlým; ústí velmi šikmé, veliké; obústí ostré, jednoduché.

Sklovatky jsou živočichové vzácní, žijící v krajinách hornatých jednotlivě v lesích pod mechem a listím neb i v zemi na místech velmi vlhkých, z kterých příčiny jich za suchého počasí letního nespodno najíti lze. Za potravu jim slouží jiní drobní měkkýšové, ba i individua vlastního rodu. Za mládí jest živočich tak malý, že se může do skořápky celý ukryti, teprve snad v druhém roce zůstává skořápka ve vzrůstu pozadu.

V celé oblasti palaearktické žije asi 19 druhů sklovatek.

1. *Daudebardia rufa* Fér. — Sklovatka rudá.

Vesmír XVII. str. 164, obr. 55, f. 3—5.

Živočich 13—15 mm. dlouhý, za mládí bílý, později na hřbetě modravě šedý; tykadla černá, dosti dlouhá a tenká; makadla kratičká, bledá; boky těla, kraj pláště a otvor dýchací jsou světlejší, konec chodidla temnější.

Skořápka malá, provrtaná, spleštilá, napříč roztažená, lesklá, dosti pevná. o třech závitcích, z nichž poslední velmi rychle se vzmáhá, tak že šířka kotouče asi třetinu největšího rozměru skořápky tvoří; kotouč sotva trochu vyniklý; ústí šikmé,

Obr. č. 3 *Daudebardia rufa* Fér.

široké, vejčité okrouhlé; obústí ostré.

rovné; barva pokožky hnědorudá nebo žlutavá. — Výška 1·5, šířka 5·5 mm.

Bydliště: kamenitá místa v lesích hlavně listnatých, při pramenech.

Sklovatka tato jest u nás dosti rozšířena, ač přece vzácná.

C. Třebová (Slavík), Eckersbach u Liberce (A. Schmidt), údolí Úpy nad Pelzerem (Šandera), Jilemnice (Vejnar), Hochtann u Něm. Brodu!, Slapnice u Stěchovic (Reisner), vrch Medník u Davle (Babor), Chocet (Košťál); Šumava: Sv. Tomáš, Prales, Rosenauerkapelle, Záluží, Kašperk a Tusetzká kaple (Klika a Blažka).

Žije roztroušeně po Německu, Rakousko-Uhersku, Švýcarsku, Itálii, Sicílii, a Balkánském poloostrově.

Nedospělé kusy asi o dvou závitcích mají poměrně širší pístěl; v tom věku jest poslední závitěk ovšem ještě méně protáhlý, tak že kotouč polovinu šířky skořápkové zaujímá a ústí více okrouhlé jest. V pozdějším stáří poslední závitěk velmi se rozšiřuje a pístělový kraj obústí přehrnuje se poněkud přes pístěl samu, čímž tato se poměrně užší stává. Na takových mladých kusech založil Clessin ovšem nepatrný druh D. Heldi.

V Čechách také bezpochyby žije jiný druh, ač dosud pozorován nebyl a podáváme tu proto popis jeho, aby poznán býti mohl, kdyby se snad někde nalezl. Jest to

2. *Dauebardia brevipes* Drap. — Sklovatka krátkonohá.

Vesmír XVII. str. 164, obr. 55, f. 6.

Živočich při lezení 20 mm. dlouhý a 5 mm. široký, na hřbetě šedý, po bocích a na zadku bílý; tykadla a makadla temnější; chodidlo žluté; část těla za skořápkou kratší než tato a ostře vytažena; dýchací otvor nachází se pod prostředkem skořáčky.

Skořápka úzce provrtaná, prosvítavá, spleštilá, do šířky velmi nápadně roztažená, uchovitá, o 2 1/2 závitcích, z nichž první dva tvoří malinký kotouč, v poměru k poslednímu tak nepatrný, že jenom asi čtvrtinu největšího rozměru skořáčky zaujímá; povrch hladký, barvy hnědavě žluté; ústí velmi obsáhlé a tak šikmé, že jest skoro až horizontální, podoboy napříč vejčité; vnější kraj obústí jest sotva zřetelně obrnut. — Výš. 1·5, šíř. 4·5 mm.

Bydliště jak u druhu předchozího.

Horní strana skořáčky jest u sklovatky rudé více spleštilá i na poslední části třetího závitku, kdežto u této jest tato část trochu klenutá tím, že přední kraj obústí jest více dolů skloněn.

Druh tento jest roztroušen po Německu, Rakousko-Uhersku, Švýcařích a Itálii. — Na Moravě byl na několika místech nalezen.

Obr. č. 4.

*Dauebardia
brevipes* Drap.

Čeleď II. Vitrinidae. — Skleněnkovití.

Chodidlo podélně trojdílné; obloukovitá čelistí hladká a na předním kraji výběžkem opatřená; páska jazyková zřetelně na tři podélná pole rozdělená má v osní řadě zoubky dlouze kopinaté, po bocích malými hroty opatřené, a vedle ní několik podélných řad zoubkův od osních nepřilíží různých, troj- a dvojhrotých; postranní pole pak mají zoubky dlouze nožovité; vak šípový schází (až na druh *Hyalimia nitida*); skořápka buď schází nebo jest vyvinutá a to vždy širší než vyšší a má obústí rovné, ostré, jednoduché.

Sem počítáme čtyři rody:

1. Živočich beze skořápky, na zadním konci stenčený; otvor dýchací za polovinou štítu, hřbet hřebenitý.

a) Štít zrnitě svraskalý; hřeben hřbetní sahá až po štít
Amalia Moq. Tand.

b) Štít soustřednými rýhami rozbrázděný; hřeben hřbetní jenom před koncem těla vyvýšený . . . Limax L.

2. Živočich skořepatý.

a) Závitky velmi náhle se vzcházející, nanejvýše tři; ústí široké a veliké; skořápka vždy bezbarvá, hladká; dolní kraj obustí mázdržitý Vitrina Drap.

b) Závitků více; ústí poloměsíčitě; skořápka hnědá, šedá neb i bezbarvá Hyalinia Agass.

c) Závitky tolikéž četné; skořápka veliká, píštělitá, dole hladká, nahoře svraskalá Zonites Montf.

Rod 2. Amalia Moq. Tand. — Plžice.

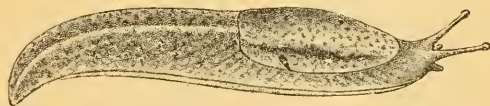
Živočich se štítem zrnitě svraskalým, na kterémž jest jediná brázdička na přední polovici, jež vchází do zářezu před dýchacím otvorem; od štítu k čelu vedou dvě brázdičky; ústrojí rozplemeňovací ústí asi uprostřed mezi tykadlem pravým a otvorem dýchacím a má přídatné žlázy i vytváří spermatofoxy; pod štítem jest vápenitá destička, jež nemá blanitých krajů; sliz jest hustý a táhne se vláknitě.

Rod plžice zastoupen jest v oblasti palaearktické jenom asi 8 druhy. Ve střední Evropě žijí druhy dva a jsou v Čechách domovem oba. Měkkýšové tyto mají stanoviště velmi roztroušená a žijí po větším díle ukryti v hromadách kamení při skalách hlavně vápencových a ve zříceninách hradů, kdež jim malta zdívá nejspíše nahrazuje přirozené vápno. Hojný nejsou plžice asi nikde. Nejspíše jest možno najíti je po dešti, jako všechny plže pozemní.

1. Amalia marginata Drap. — Plžice vroubená.

Syn. Limax marginatus u Slavíka a j.

Živočich má štít i ostatní tělo rudošedé, nahoře temnější, na bocích jasnější, štít černými tečkami a kresbami, jež vzadu po

Obr. č. 5. Amalia marginata Drap.

stranách v podélné pruhy splývají, ozdobený; hřeben úzký, bledě žlutý; hřbet a boky jsou mezi hrbolky ve vráskách černými tečkami posety; hrbolky kůže jsou v podélné řady sestaveny; tykadla jsou dlouhá, útlá a na konci paličkovitá; makadla krátká válcovitá;

otvor dýchací malý; kraj žlutavého chodidla černou čarou poznačen; sliz kůže hustý, bílý. — Dél. 80—100, šíř. 7—10 mm.

Vápenitá destička jest vypouklá, tlustá, tvaru vejčitého; vrchol leží uprostřed předního konce.

Bydliště: kamenitá místa, nejvíce v listnatých a smíšených lesích.

Známa dosud stanoviště jsou: C. Kamenice, Děčín (Sl.), Práckovna a Melník u Písku (Duda), Les Králický u N. Bydžova, Češovské Valy blíž Kopidlna (Kl.), St. Huť a Vůznice u N. Hutí blíž Berouna (Šedý), Libice u Chotěboře! (Košťál), Chuchle, Peliny u Chocně (Kl.), Strahovská zahrada, Zlíchov, Medník, Kinského zahrada, Krivoklát (Bl.), Štěchovice (Reisner), Kostelec n. O. (Košťál).

Sahá od Anglie střední Evropou, jižním Německem do zemí karpatských a sudetských.

2. *Amalia gracilis* Leydig. — Plžice štíhlá.

Živočich jest na hřbetní straně barvy světlejší či temněji žlutavě šedé, k dolejšku bledší; hřeben špinavě žlutý jest velmi patrný; úzké chodidlo šedé, uprostřed poněkud temnější, vzadu zašpičatělé;

Obr. č. 6. *Amalia gracilis* Leydig.

zrnitý štít nemá na bocích pruhů temnějších a jest vzadu zaokrouhlen; povrch horní jest všecek temně hnědými skvrnkami hustě poset; sliz jest šedý. — Dél. 60—70, šíř. 6—8 mm.

Vápenitá destička jest podlouhle vejčitá, užší než u *A. marginata*.

Bydliště: kamenitá místa stinná a vlhká.

Plžice štíhlá byla u nás nalezena v několika kusech toliko v Jelením Příkopu a ve Strahovské zahradě v Praze (Bab., Kl., Bl.).

Kromě toho jest tento druh znám z Němec, Uher a Sedmihradska, a jest všude vzácný.

Rod 3. *Limax* L. — Slimák.

Živočich ku předu i zadu stenčený; štít má vrásky soustředně kolem bodu, který leží při pravém boku, sestavené; dýchací otvor se nachází na pravém boku za polovinou štítu; tykadla kuželovitě válcovitá, na konci paličkovitě naduřelá, dlouhá; makadla krátká, tlustá, válcovitá; od štítu k čelu táhnou se dvě brázdičky; hřbet jest jenom na zadku hřebenit; ústrojí rozplemeňovací nemá žlaz přídavných a netvoří spermatoforů; pod štítem nachází se destička vápenitá po krajích mázdržitá, jejíž vrchol jest na přídě, a to buď uprostřed anebo poněkud na pravou stranu pošinut.

Slimáci žijí v lesích, zahradách, při vodách a živí se látkami rostlinnými, hlavně houbami, ale nepovrhují také potravou živočišnou. Vajíčka bývají v řadách slizem spolu spojená. Tito živočichové jsou stárím i povahou bydliště velmi rozmanití a jest při určování veliké obezřetosti třeba.

Poněvadž popsané druhy mnohé jsou nejisté, nelze určitěji udati počet známých druhů; snad jich jest okolo 40. U nás žije 6 druhů, jež Simroth na základě poměrův anatomických rozdělil na dva rody: *Limax* s. str. a *Agriolimax*.

My o nich pojednáme rázem pod jedním jménem rodovým, což se z různých příčin doporučuje.

I. (Limax s. str.) Délka těla přes 100 mm. nebo menší; pobočné temné pruhy jsou zřetelné nebo jich není, a pak jest živočich barvy žluté. — Útroba zažívací tvoří 6 klíček, vak útrobový není stočen, sperma se přenáší jakožto tekutina.

1. *Limax maximus* L. — Slimák největší.

Vesmír XVII. str. 20, obr. 7, f. 4, 7.

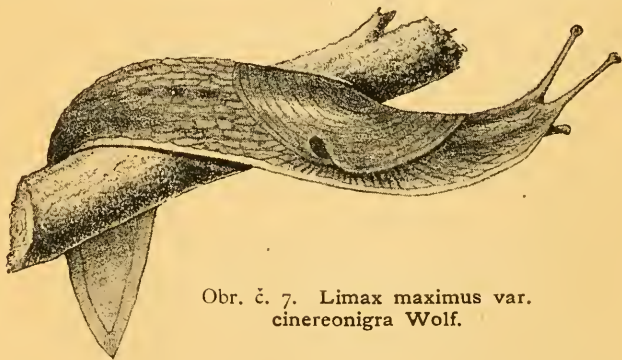
Živočich dlouhý a úzký, nahoře klenutý, dole plochý, k oběma koncům stenčený, vzadu ostře zašpičatělý a na zadku hřbetu vyvýšeně hřebenitý; štít veliký, na předku od těla odloupený a zaokrouhlený, vzadu tupě zašpičatělý; kůže hřbetní má hrbolky do podélných řad srovnané, asi kosočtvercové, jejichž ostré úhly do vrásek směřují; chodidlo jest na 3 podélná stejně široká pole rozděleno, z nichž postranní mají často temnější zbarvení. Barva těla jest rozličná. — Dél. až 150, šíř. 20 mm.

Destička vápenitá jest poněkud vypuklá, tvaru hranatě vejčitého, na přídě užší a má vrchol při předním konci na pravou stranu přichýlený. — Dél. 12, šíř. 6·5 mm.

Bydliště: lesy a háje na nížinách i v horách.

Podle zbarvení rozpadá se u nás tento druh na tři odrůdy:

Var. cinereonigra Wolf. Živočich šedý s pláštěm jednobarvým; po stranách buď s temnými pruhy nebo s řadami černých teček, buď dvěma nebo čtyřmi, nebo jest konečně svrchní strana všecka

Obr. č. 7. *Limax maximus* var. *cinereonigra* Wolf.

jednobarvá, v různých odstínech šedá, ale chodidlo jest vždy aspoň poněkud dvojbarevé: postranní pole totiž jsou temna až černá, prostřední pole pak bledé, kteráž zbarvení chodidla se však teprve v pokročilejším věku patrným stává.

Že malé kusy slimáku tomuto náleží, dá se často nesnadno určit, anť nebývá ani štít jednobarvý, nýbrž po bocích pruhy temnější mívá. Za to jsou

v mladém věku hrbolky kůže velmi nepatrný, povrch tedy velice hladký. V celku jsou pak mladé kusy slímáku žíhanému velmi podobny, ale nemají prosvítavého zadku těla, jako má tento.

Odrůda tato jest ze všech nejrozšířenější; známa jest z těchto míst: Děčín, Č. Kamenice, Praha (Sl.), Karlovy Vary (Lehmann), Raspenava a vodopád Černého potoka v Jizerských horách (Reinhardt), Č. Lípa (Schm.), Langengrund u Sv. Petra (Cypers), Prachatic (Šandera), Čivice u Pardubic (Košťál), Něm. Brod, hrad Ronovce u Něm. Brodu, Doubravské údolí u Chotěboře, Studenec, Ladví u Ďáblic, Hlinsko, Choceln, Ostroměř, N. Bydžov, Netolice, Jílové, N. Strašecí, Sychrov, Vítkův Hrádek, Prales v Šumavě, Rosenauerkapelle, Záluží, Chlum, Zvíkov (Kl.), Č. Buďejovice (Menc), Anděl Stražce u Sušice.

Var. luctuosa Moq. Tand. Živočich nahoře docela černý s hřebenem žlutavým, kterýž zaujímá polovici neb i přes polovici hřbetu; chodidlo nápadně černobíločerné.

Žije jen místy. Děčín, Č. Kamenice, Praha (Sl.), Karlovy Vary (Boettger), Tábor, Něm. Brod, Studenec, Sychrov, Jílové (Babor); Tusset, Kašperk, Lukenský praes a Sušice (Kl.).

Var. cinerea Lister. Základní barva šedá i hnědavá; po celém povrchu i na štítu jsou temné skvrny, jež na bocích někdy

Obr. č. 8. *Limax maximus* var. *cinerea* List.

v podélné řady splývají; chodidlo jest vždy jednobarvé, bledě šedé.

Odrůda tato s oblibou žije v hornatých polohách mezi kamením při skalách a ve starých hradech a hradbách, na místech velmi stinných; vylézá též ráda po dešti na stromy.

Vodopád Labský, údolí Labské mezi Sv. Petrem a Vrchlabím, u Liebwerdy (Reinh.), Č. Lípa (Schm.), údolí Raubbachu v Krkonoších (Cyp.), Chotěboř (Purkyně), Něm. Brod, Lipnice!

Tu a tam dějí se u nás zmínky o var. *unicolor* Heyn., jež však dotud jest pro Čechy pochybna. Má základní barvu šedočernou, štít beze skvrn, chodidlo jednobarvé. Tuším, že jedná se tu spíše o mladší kusy odrůdy první, jakž na př. udání Slavíkovo, že chodidlo u kusu, ježž on k této odrůdě raditi chtěl, není stejné barvy, o tom svědectví dává.

Limax maximus obývá svými různými odrůdami skoro v celé Evropě.

2. *Limax tenellus* Nilss. — Slimák žlutý.

Syn. *L. cinctus* Müll. u Lehmann. — Vesmír XVII. str. 20, obr. 7, f. 2.

Živočich mírně klenutý, na obou koncích tenčí, vzadu velmi zašpičatělý, se štítem na obou koncích zaokrouhleným, jemnými brázdíčkami vlněným; otvor dýchací jest okrouhlý; hrbolky kůže hřbetní jsou ellipticky a v řady od štítu se rozbíhající seřazeny, ale málo vynikly, ba spíše plochy; zadní část těla jest se stran ve hřeben

Obr. č. 9. *Limax tenellus* Nilss.

stlačena; základní barva těla jest bledě nebo sytě žluta, štít barvy pomerančové, záda a hřeben živěji žlutý, chodidlo bledě žluté, hlava s tykadly a dva pruhy za tykadly hnědočerny a od štítu k zadku po každém boku nachází se více méně temný pruh; sliz jest žlutý. — Dél. 35—50, šíř. 6 mm.

Destička vápenitá jest vejčita s předním koncem tenčím a má vrchol uprostřed na samém předním konci. Dél. 7, šíř. 4 mm.

Bydliště: velmi vlhká místa v lesích, při pramenech a studánkách, pod kameny, dřívím a pod.

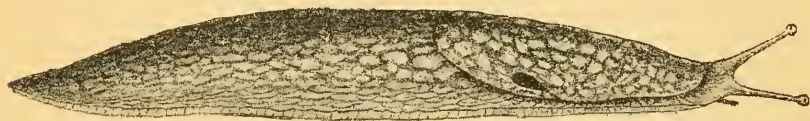
U nás dosud byly nalezeny jen kusy docela žluté, jednobarvé, jimž pruhy postranní úplně scházejí; také hlava s tykadly bývá žlutá; jest to var. *flava* Müll. — Plz tento bývá čilý až do pozdního podzímku a není u nás nikde hojný, ale jest zajisté po celých Čechách domovem. Do této doby byl pozorován jenom na místech těchto: Karlovy Vary (Lehm.), Č. Lípa (Schm.), Děčín, Spitzberg u Č. Lípy, Geiersburg a Krupka v Rudohoří, Ostroměř, Kumburk, Sychrov, St. Boleslav, N. Strašecí, Jílové, Stěchovice, Netolice, Rozkoš u Ném, Brodu, Ždírec a Studenec.

Slimák žlutý jest rozšířen po severní a střední Evropě, ale nachází se i v Portugalsku.

3. *Limax variegatus* Drap. — Slimák pestrý.

Vesmír XVII. str. 20, obr. 7, f. 3.

Živočich útlý, vzadu špičatě vytáhlý, se štítem hrubě zvlněným kolem bodu na pravém boku nedaleko otvoru dýchacího položeného, na předním kraji zaokrouhleným, na zadním poněkud úhlovitě zaostřeným; otvor dýchací jest dosti do zadu pošínut, žlutě ovrouben a

Obr. č. 10. *Limax variegatus* Drap.

tvaru vejčitého; hrbolky kůže jsou vejčity, nízký a plochy, dosti pravidelně v řady sestaveny; chodidlo jest bleďožluto, jednobarvo; základní barva těla jest žluta nebo zelenavě žluta, na zádech, v týlu a na štítu rudožluta, oruba chodidla a štítu jest citronově žluta, štít živěji zbarven, hlava černavá, tykadla modravá; po celém těle na horní straně i na štítu jsou splývavé skvrny, jako by síť hnědá nebo šedomodravá rozestřená; po hřbetě táhne se bledě žlutý pruh, za tykadly pak nacházejí se dva temné pruhy; sliz jest žlutý. — Dél. 80—100, šíř. 12 mm.

Destička vápenitá jest vejčitá, tlustá, trochu vypouklá, na předním konci tupá; vrchol její jest při pravé straně na přídě. Dél. 10, šíř. 5 mm.

Bydliště: sklepy, jeskyně, studně a pod. místa.

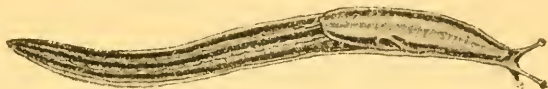
Slimák tento byl u nás málo kdy pozorován, což se povahou nálezů snadno vysvětliti dá. Nejspíše dají se živočichové tito tušiti ve sklepech zelinářských. Místa, kde dosud byl nalezen, jsou: Č. Lípa (Schm.), N. Bydžov (Kl.), St. Boleslav (Jandečka).

Se zbožím, jež se ve sklepech přechovává, byl zavlečen i do jiných dílů světa, jako do Ameriky, záp. Asie i do Austrálie.

4. *Limax arborum* Bouch. C. — Slimák žíhaný.

Syn. *L. marginatus* u Reinhardta. — Vesmír XVII. str. 20, obr. 7, f. 2.

Živočich k oběma koncům stenčený, na zádech vypouklý, se zadkem špičatě vytáhlým a vynikle hřebenitým; štít jest na předku zaokrouhlen, vzadu zašpičatělý, s hustými, vlnitými rýhami, které kolem bodu, asi na střední čáře, ale více při předku umístěného se vinou; otvor dýchací jest okrouhlý, bíle lemovaný; hrbolky kůže jsou

Obr. č. 11. *Limax arborum* Bouch. C.

plochy a nízký; základní barva jest šeda nebo nahnědle šeda; za tykadly a po štítu i bocích táhne se na každé straně více méně zřetelný temný pruh, ba někdy jsou za štítem na každém boku dva pruhy; na štítu tvoří pruhy kresbu lyrovitou; chodidlo jest bleďo, stejně zbarveno; celý živočich a zvláště zadek jest nápadně prosvítavý; sliz jest čirý. — Dél. 70, šíř. 6 mm.

Destička vápenitá jest slabě zvápenatělá, ovální, na obou koncích poněkud otupena; vrchol má při pravé straně na předku. — Dél. 6, šíř. 4 mm.

Bydliště: listnaté lesy, sady, zahrady a pod.

Známa jsou naleziště tato: Pohoří Kummerovské, Děčín, Č. Kamenice, Liberec (Sl.), Karlovy Vary a Františkovy Lázně (Lehm.), vodopád Labský, mezi sv. Petrem a Vrchlabím, údolí Úpy, Weissbach, Haindorf, »Nos« (Reinh.), Písek (Duda), C. Lípa (Schm.), Ostroměř (Šandera), Jilemnice (Vejnar), Kesselgrube, Weisswassergrund, Schwarzenenthal (Cyp.), Králický les (Kl.), St. Boleslav (Jand.), Valdek (Petr), Hlinsko, Slubice u Chlumu (Košť.), Jílové, Choceň, Sychrov; Tábor, Něm. Brod, hrad Ronovec u N. Brodu, Chotěboř, Studenec!, Rosenauerkapelle, Lukenský prales, Kavrlík u Kašp. Hor, Tusset (Kl. a Bl.), Sušice (P. Kubes), Č. Budějovice (Menc).

Var. Dianae Kim. Živočich celý černý neb obvykle jasně hnědě tečkovaný; na štítu jeden i tři temné pruhy lyrovité; hřeben sahá od konce do $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ hřbetu, jest pak u jednobarvých kusů černý, u skvrnitých bledší i jest naznačen aspoň barvou až po štít; chodidlo bílé, na krajích zatemnělé až i černé.

Dosud byla odrůda ta pozorována jen u Neustadtu v Krušných horách (Simroth).

Slimák žíhaný vyskytá se jako jinde i u nás ve zbarvení velmi rozličném. Často bývají kusy tak bleďy, že pruhy sotva znáti jest, kdežto jindy nacházejí se individua velmi intenzivně pruhovaná. Po dešti lze plže tohoto pozorovati na pních stromů, za sucha však hledati ho potřebí v trhlínách kůry, pod mechem, listím a dřevy. Patří pak ke slimákům hojnějším.

Limax arborum jest obyvatelem skoro celé Evropy.

II. (*Agriolimax Mörch.*) Druhy malé, vždy bez po-
bočných pruhů. — Zaživací útroba tvoří jen 4 kličky, vak útro-
bový jest stočen a sperma se přenáší v hlenových patronách.

5. *Limax agrestis* L. — Slimák polní.

Vesmír XVII. str. 20, obr. 7, f. 6.

Živočich vřetenovitý, úzký, v zadu dlouze vytažený, ostře zakončený, hřebenitý, se štítem na obou koncích zaokrouhleným, ba v zadu spíše utatým. širokými vlnkami, jejichž středobod při pravé straně leží, rozbrázděným; otvor dýchací jest bíle olemován, do zadu pošinut, tvaru okrouhlého; hrbolky kožní jsou hrubé, eliptické, ploché; základní barva jest špinavě bílá, šeda až temně hnědá, po horní straně

Obr. č. 12. *Limax agrestis* L.

těla pak jsou více méně hojné, nepravidelné čárky a skvrnky hnědé; chodidlo jest bledé, jednobarvé. Hřeben zadku jest světlejší a vyniklý; tykadla jsou paličkatá a jako makadla a někdy celá hlava temnější než boky; sliz jest mléčně bílý. — Dél. 60, šíř. 6 mm.

Destička vápenitá jest pevná, skoro čtyřúhelná, s otupenými rohy; vrchol leží na přidě asi uprostřed šířky. Dél. 5, šíř. 3 mm.

Bydliště: zahrady, pole, kraje lesův a pod., všude obecný.

Var. concolor Uliř. Povrch těla všecek jednobarvý, bez všeliké kresby, žlutobílý, temnější nebo světlejší.

Odrůdu tuto nalézt lze hlavně v lesích a hájích.

Slimák polní neschází nikde a jest v zahradách někdy velmi hojný; protože se živí mladým lupením, bývá často škodliv, ale dá se pod kameny a dřeva vlákat i může snadno sesbírán býti.

Ze všech slimáků jest tento nejobecnější a v celé Evropě a na Kavkaze domovem.

6. *Limax laevis* Müll. — Slimák hladký.

Vesmír XVII. str. 20, obr. 7, f. 5.

Živočich vřetenovitý, do zadu dosti tlustý a pak náhle ostře zakončený a nijak či slabě hřebenitý; štít jest asi tak dlouhý jak ostatek těla za ním, jest pak na obou koncích zaokrouhlen

Obr. č. 13 *Limax laevis* Müll.

a má asi 12 vlnitých vrásek kolem bodu ku pravé straně pošinutého; hrbolky těla jsou dlouhé, ploché a v řady podélné sestaveny; celé tělo jest hladké a lesklé, jednobarvé, temně hnědošedé nebo černohnědé, na bocích trochu jasnější; bočná pole chodidla bývají trochu temnější nežli střední; skrze štít prosvítá vápenitá destička jako žlutavá skvrna; tykadla jsou kuželita, paličkata a temnější; makadla tolikéž; sliz jest čirý. — Dél. 40, šíř. 5 mm.

Destička vápenitá jest podlouhle vejčita, málo klenutá, vrchol její leží asi uprostřed blíž předního kraje. — Dél. 4, šíř. 2 mm.

Bydliště: velmi vlhká místa na lukách a březích vod, pod kameny, drnem, dřívím a pod.

Limax laevis jest dosti hojný a valně rozšířený plž, ale u nás málo pozorovaný, neboť dosud jsou povědoma jen místa tato: Něm. Brod, Ždírec u Chotěboře!, St. Boleslav (Jandečka), Sobčice, Ostroměř (Šandera), při Staré Chrudimce u Pardubic, u sv. Trojice blíž Rosic (Košť.), Sušice (P. Kubes).

Var. pallida Schrenck jest barevnou odrůdou, která bývá hnědavě žlutá, velikostí se rovnající tvaru typickému.

Žije často vzdálena od vod, třebaž v polích a není asi vzácná, leč bývá snadno přehlédnuta jsouc za jednobarvý kus slímáka polního považována, od něhož však na určito může rozeznána býti již po bezbarvém slizu a nedostatku hřebene.

Nalezl jsem ji u Ném. Brodu, Věže, Schützendorfu, Dobrodína, Polné, Pohledu, vesměs na vysočině českomoravské, kromě toho u Tábora a prof. Menci poslal mi ji od Č. Budějovic.

Původně byla nalezena a Schrenckem udána z Livonska.

Vlastí slímáka hladkého jest střední a severní Evropa.

Rod 4. Vitrina Drap. — Skleněnka.

Živočich útlý, táhlý, v poměru ke skořápce veliký, tak že buď stěží nebo dokonce nijak do ní skrýti se nemůže; vlnitými brázdami rozrvtý plášť činí na pravém boku jazykovitý výběžek, který se přes skořáпку překládá a neustálým pohybem ji ohlazuje; chodidlo jest dosti krátké, velmi úzké a zašpičatělé; tykadla skoro válcovitá, paličkatá; makadla kratičká; od čela ke štítu vedou dvě brázdičky, mezi nimiž jest jediná řadu hrbolků kožních; otvor dýchací nalézá se při výběžku jazykovitým a otvor rodidel na pravé straně uprostřed mezi hlavou a pláštěm.

Skořápka jest celistvá nebo sotva zřetelnou šterbinou píštělovou opatřena, velmi tenkostěnná, průhledná a velmi lesklá, zelenavá nebo skoro čirá; závitky jsou jenom 2—3 a poslední velice převládá; ústí jest tedy velmi široké; jednoduché a velmi šikmé obústí zůstává na dolní straně kožovité, měkké a jest tu obloukovitě vykrojeno.

Skleněnky jsou živočichové jednoletí a žijí na místech vlhkých pod kamením a listím. V horách jsou hojnější než v rovinách. Dorostlé kusy lze najíti jenom v pozdním podzímku a časně z jara, načež vymizí docela, neboť zhynou a tenké skořápky též se rychle rozruší. Na podzim možno sbírat i když po mrazivém počasí uhoří obleva. Vajíčka jsou podlouhle kulovita a bývají snášena v malých hromádkách. Mláďátka se uchylují před suchem hlouběji do země a jen po dešti vycházejí v létě na povrch. Ve vyšších horách však, kde o vlhkost není nouze, zdržují se i v létě při povrchu. Skleněnky se živí jednak látkami rostlinnými jednak živočišnými a bývají na svých stanovištích často velmi četny. Pohyb živočichů těchto jest velmi čilý.

Na živých kusích bývá skrze tenkou skořáпку velmi pěkně viděti tvar i tlukot srdce; i požití látky, zvláště zelené, prosvítají skořápkou a dávají pak celému zjevu úhledného vzezření.

V oblasti palaearktické obývá asi 38 druhů skleněnek.

I. (Phenacolimax Moq. Tand.) Živočich může se celý do skořápky zatahnouti; tato jest zjizvena, stlačeně kulovita, má ústí okrouhlé a blanitý okraj obústí velmi úzký.

1. Vitrina pellucida Müll. — Skleněnka průsvitná.

Vesmír XVII. str. 164, obr. 55, f. 7—9.

Živočich šedý, rudošedý neb i načervenalé hnědý, na předním konci temnější; drobnými skvrnkami spoře posázený plášť přesahuje na předku před skořápkou, a jeho jazykovitý výběžek dosahuje až na vrchol skořápky; tykadla jsou drobně zrnitě svraskalá, asi 2½ mm. dlouhá, skoro válcovitá; dýchací otvor jest na horní straně černě ovrouben; chodidlo uprostřed bílé má kraje nahnědlé,

Skořápka stlačeně kulovitá, uzounce zjizvená, hladká a jen pode švem zřetelněji rýhovaná, lesklá, zelenavá, docela průhledná má kotouč poněkud vyvýšený a skládá se ze $3-3\frac{1}{2}$ dosti hlubokým švem spojených závitků, z nichž poslední jest při pohledu s hořejška o něco víc než dvakrát tak široký jako předposlední; ústí jest šikmé, okrouhlé a tedy asi tak dlouhé jak široké; obústí jest ostré, přímé, na kraji cívkovém a dolním úzkou kožitou mázdrou ovroubeno. — Výš. 3—4, šíř. 4—5 mm.

Obr. č. 14.
Vitrina
pellucida
Müll.

Bydliště. Tento druh nachází se na místech vlhkých, v hájích a lesích i v poli pod kamením, dřevy a podobnými předměty v četných společnostech, a to jak v krajinách hornatých tak i na rovinách. Někdy žijí skleněnky průsvitné i na místech, která v létě na delší dobu úplně vyprahnou.

Dosud známa jsou stanoviska tato: Č. Kamenice, Č. Lípa, Brandýs n. Orl., Praha (Slavík), Karlovy Vary a Františkovy Lázně (Lehm.), Svatojanské Lázně, údolí Úpy, na Friedlandě (Reinh.), Písek, Soběslav (Duda), Liberec (Schm.), Harta (Cyp.), les Borek a Chlum. »u malínského kříže« u N. Bydžova, u rybníka Řihy, u Chroustova při Králové Městci (Kl.), Jilemnice (Vejnar), Sobčice, Ostroměř, Kumburk, Netolice (Šandera), Kutná Hora (Zuvač), Něm. Brod, Lipnice, Řečice (za Lipnicí), Chotěboř!, Nová a St. Huť (Šedý), Kouřim (Beneš), hrad Chlum u Časlavi (Kučera), Košíře, Dívčí Hrad, Sv. Prokop, Chuchle, Zlíchov, Hodkovičky, Letná u Prahy, Slapy u Štěchovic, Pardubice, Choceň. St. Boleslav, Bělohrad, Hrubá Skála, Obora, Mezihořské údolí, Sychrov, Trosky, Hlinsko, Karlův Týn, Jílové, N. Jáchymov, Krušná Hora, Schimsdorf na úpatí Ještěda, Valdek, Lužná-Lišany, Kunžvarta, Vimperk. Bayrek u Nýrska, Střechov, Libušín u Kladna, Sušice (Sekce malak. klubu přírod.).

Jest to nejobecnější druh skleněnek, který snad v žádné krajině neschází. Jest radno sbírat tyto živočichy až pozdě na podzim nebo záhy z jara, jakmile sněh odtál, neboť jindy sotva lze dostati kusů úplně dorostlých. V náplavech řek bývají často prázdné skořápky a prozrazují přítomnost druhu toho v okolí Živočicha lze ze skořápky odstraniti bez obtíže, když se na několik minut položí do obyčejného líhu a pak jehlou vytáhne.

Skleněnka průsvitná žije v Evropě, na Kavkaze i v Sibiři.

II. (*Semilimax Stab.*) Živočich nemůže se nijak do skořápky skryti; tato jest celistvá, stlačená, uchovitá. Blánitý okraj obústí při pohledu na dolní stranu jest asi tak široký jak ostatní zvápenatělý dolní kraj posledního závitku.

2. Vitrina diaphana Drap. — Skleněnka průhledná.

Vesmír XVII. str. 164, obr. 55, f. 10—11.

Živočich světle šedý s pláštěm temnějším, černými tečkami pokropeným, hrubě vlnitým, daleko před skořápkou dosahujícím. jehož výběžek jazykovitý přikrývá často celý kotouč; chodidlo jest uprostřed světlé, po stranách temné; zadek jest se stran velmi stlačen.

Obr. č. 15.
Vitrina
diaphana
Drap.

Skořápka celistvá, spleštilá, na pravou stranu velmi protažená, zaokrouhleně uchovitá, čirá nebo prozelenalá, docela průhledná a velmi lesklá; kotouč zaujímá polovinu šířky skořápkové a není nijak vyniklý; závitky jsou 3, jež se velice rychle vzcházejí, a jsou spojeny švem mělkým; ústí jest velmi obšáhlé, tvaru eliptického; obústí má kraj dolní obloukovitě velmi vykrojený a ko-

žitou obrubou opatřený, jež asi uprostřed své délky nejširší jest. — Výš. 4—5, šíř. 6—7 mm.

Bydliště: v hornatých krajinách při potocích a pramenech ve trávě a mezi opadálým listím. Tento plž bývá na svých stanoviskách velmi hojný. V Čechách byl nalezen na místech těchto: Benešov a Č. Kamenice (Sl.), Karlovy Vary (Lehm.), mezi Semicemi a Nov. Dvory (Duda), Liberec (Schm.), Ostroměř, údolí Úpy (Šandera), St. Huť (Šedý), Něm. Brod¹, Kunžvarta, Prales, Tussetská kaple, Rosenauerkapelle, Plöckenstein (Kl.), Sušice (kusy šedavé až mléčně bělozelené; P. Kubes).

Skleněnka průhledná jest rozšířena po střední Evropě.

3. Vitrina elongata Drap. — Skleněnka táhlá.

Vesmír XVII. str. 164, obr. 55, f. 12, 13.

Živočich jest útlý, na hlavě a šíji sedočerný, na plášti docela černý, ostatně šedý a má dýchací otvor jasně šedě lemovaný; plášť jest veliký, vyčnívá daleko do předu před skořápkou a jeho přívěsek jazykovitý může málem celou skořápkou přikrýti; tykadla jsou 1½ mm. dlouhá, slabě kuželitá a od nich do zadu táhnou se dva černé pruhy; makadla jsou kratičká; úzké, ostře zakončené chodidlo jest uprostřed barvy šedavé, po krajích temně šedé až i černé; délka živočicha 15 mm.

Skořápka celistvá, spleštilá, roztaženě uchovitá, velmi tenká, úplně průhledná, slabounce zelenavá jest tvořena dvěma závitky velmi rychle se vzchájecími, tak že kotouč ostatně nevýniklý zaujímá sotva třetinu šířky skořápkové; ústí jest do šířky vejčitě podlouhlé, velmi obsáhlé, s obústím ostrým, přímým, na kraji dolním obloukovitě vykrojeným a tak širokou obrubou kožitou opatřeným, že více než polovinu šířky dolního kraje posledního závítu zaujímá; obruba ta stává se při vnějším kraji stejnoměrně užší. — Výš. 175, šíř. 275 mm.

Obr. č. 16.

Vitrina
elongata
Drap.

Bydliště jak u druhu předchozího, s nímž často společně se nachází, a zdá se, že do krajin rovinatých níže sestupuje než V. diaphana.

Hojná snad není skleněnka tato nikde. Mezi opadálým listím nejspíše se dá sebrati. Známá naleziště jsou: Č. Lípa (Sl.), Karlovy Vary (Lehm.), horější údolí Labské, Weisswassergrund, Kozi Hřbety, mezi Schüsselbaudem a sv. Petrem, Svatojanské Lázně, údolí Úpy, Riegelberg nad Haindorfem, Sieghübel, Malá jizerská louka, Buková hora (Reinh.), Harta, Kimčice (Cyp.), Kouřim (Beneš), Pardubice (Košť.), Slapnice u Štěchovic (Reisner), Medník, Jílové (Babor), údolí Mezihořské a Obora u Ostroměře, Kumburk (Šandera), Praha, Chlum u Čáslavi, Něm. Brod, Hochtann a Břevnice u Něm. Brodu; Geiersburg v Rudohoří (Svoboda), Bayrek u Nýrska, Fallbaum, Čertovo jezero (Nosek), les mezi Frimburkem a sv. Tomášem, prales na Šumavě, Vimperk, Kašperk (Kl.).

Mohlo by se státi, že by nedospělý kus skleněnky průhledné pokládán byl za skleněnku táhlou. Tu dbáti jest počtu závitkův a všimnouti si, je-li přední kraj obústí obloukem prohnut dovnitř, což jest pro skleněnku táhlou význačno.

Skleněnka táhlá žije po Německu, alpských, sudetských i karpatských zemích.

Rod 5. Hyalinia Agass. — Skelnatka.

Živočich podobný živočichu hlemýždímu, ale otvor genitální leží opodál pod otvorem dýchacím na pravém boku; rozplumeňovací ústrojí jest bez přidavných žláz a vaku šípového (kromě sekce Zonitoides).

Skořápka široce píštělitá nebo provrtaná neb i celistvá, průsvitná až průhledná, hnědá až i bezbarvá, hladká nebo rýhovaná, obvykle spleštilá, leč vždy s obústím přímým, totiž neohrnutým, ostrým.

Skelnatky žijí nejvíce společně na vlhkých místech pod listím, dřevy a pod. v lesích, zahradách, na lukách, v jeskyních i sklepích, vytrvají v čilosti dlouho do podzímku, v létě však se bedlivě ukrývají před vedrem a suchem; požívají potravu rostlinnou, hlavně setlívací listí, ale i živočišnou potravou nepohrdají, ba i sebe navzájem napadají, odkudž prý pochází zvláštní česnekový zápach, jež některé skelnatky, byly-li na těle porouchány, rozšiřují. Vajíčka skelnatek jsou kulata, blanou kožitou nebo zvápenatělou obdána a bývají snášena ve hromádkách do vlhké hlíny, listí a tomu pod. Zdá se pravdě podobným, že tito živočichové i v zimě ve tvoření skořápek pokračují, aniž i v té době čilí ve svých úkrytech postižení byli, a i z té příčiny, že na skořápkách není znáti jakéhokoli přerušení stavby, jakž to naopak u rodu *Helix* známo jest. Trvání života ostatně sotva přesahuje druhý rok.

V novější době byl rod tento rozštěpen na několik rodů samostatných, nespíše z příčin praktických, neboť jest množství druhů veliké. Příčiny konchyliologické a anatomické nemají tolik váhy, aby se jimi dala nutnost rozdělení opodstatniti. Ale počet druhů množí se novými výzkumy do té míry, že konchyliologové i v jiných rodech povyšují bývalé sekce na rody.

Všech v oblasti palaearktické žijících skelnatek jest okolo 200 druhů, z nichž v Čechách 13 se nachází.

I. (Polita Held.) Skořápka píštělitá, z 5—7 závitků složená, žlutohnědá nebo žlutošedá, hladká nebo zřetelně rýhovaná; závitky vzcházejí se pravidelně. Osní zoubek pásky jazykové jest buď tak veliký jako 2—4 vedlejší nebo jest menší, všechny pak jsou trojhroté.

A) Šířka skořáčky celkem hladké přes 7 mm.

1. *Hyalinia glabra* Stud. — Skelnatka hladká.

Syn. *Zonites glaber* u Lehmana, *Helix glabra* u Slavíka a j.

Vesmír XVIII. str. 164, obr. 61, f. 3 a—b.

Živočich šedomodrý, na přídě temnější, vzadu jasnější; tykadla dlouhá, válcovitá a skorem černá; makadla za čtvrtinu tykadel dlouhá; chodidlo úzké, v zádu ostře zašpičatělé.

Obr. č. 17.

a, b. *Hyalinia glabra* Stud.

Skořápka provrtaná, stlačená, s kotoučem malinko vyklenutým, tenkostěnná, docela průsvitná, hladká a jen pod velmi málo prohloubeným švem jemně rýhovaná a velmi lesklá, na horní straně hnědožlutá, na dolní zvláště kolem píštěle bělavá, s 5—6 s hořejška poněkud stlačených a mírně se vzcházejících závitků; ústí stlačené, šikmé, poloměsíčitě, širší než vyšší; obústí přímé, ostré, jednoduché; píštěl jest zvláště u nedospělých kusů velmi úzka a rozšiřuje se poněkud posledním závitkem, ač přece mnohem užší zůstává než u skelnatky drnové. — Výš. 5, šíř. 10—12 mm.

Bydlíště: zejména na skalách vápencových a ve zříceninách hradů pod kameny. odchlíplou korou pařezů.

Typický tvar byl posud nalezen na těchto místech: Františkovy Lázně (Lehm.), Litoměřice, Brandýs n. O., Bílina (Sl.), Písek (Duda), Benešov, Děčín, Ústí n. L. (Schm.), Weissbach a Raubbachthalju Vrchlabí, Fuchsberg (Cyp.), Karlův Týn, Radotín, Chuchle, Peliny u Chocné, Vimperk (Kl.), Peruc, Trmice (Macner), St. a N.

Huť (Šedý), Střekov (Pachner), Rychnov n. Kn. (Kopecký), Chlum (Kučera), Stromovka u Prahy (Svoboda), Podbaba (Reisner), Medník (Babor), Hlinsko (Košťál), Křivoklát (Nosek), Prachovice (Šandera), Sychrov (Babor a Blažka).

Var. striaria West. Kotouč s vrcholem vystoupilým, skořápka na straně horní rudě olivová, hustě a pravidelně rýhovaná a to jmenovitě na prvnějších závitcích, dole bělavá, jemně rýhovaná; závitků 5, z nichž poslední klenutější jest; šev jest prohlouben a zvlněn; ústí vejčité okrouhlé. — Výš. 4, šíř. 9 mm.

Jediným nalezištěm této odrůdy jsou dosud Slapy (Reisner).

Pravda jest, že se konchylie z toho naleziště do jisté míry s popisem, jak jej Dr. Westerlund podal, snáší, ale jsou přece jen odchylky a to tím zvláště, že vrchol dokonce není nápadněji vysedlý než u tvaru typického, a přibližují se tedy odrůdě Westerlundově zřetelnějším rýhováním, formou stojící typu blíže. Přes to myslím, že není třeba Slapskou formu zvlášť pojmenovati jinak, máje na paměti, že úplně shodných tvarů ve všem všude najíti sotva u které přírodního možno jest. Ostatně v. Kimakowicz ve svém Beitr. z. Moll. Fauna Siebenbürgens, II. Nachtrag 1890 vzpomíná této odrůdy z Čech, ač míst nejmenuje. Zařadují-li tu odrůdu sem, dosáhnou si jen přejí, aby na ni na vycházkách pozor dáván byl. Kimakowicz myslí, že maltovitá půda starých hradů dala vznik této odrůdě.

Na stanovištích tohoto plže bývá snáze možno sesbírat množství prázdných, ale čerstvých skořápek, což snad tím se vysvětliti dá, že se skelnatky tyto nebo s jinými svého rodu navzájem ze skořápek vyžírají. Dospělých kusů není snadno získati. Najde však někdy jednotlivce, již rozměry udané znamenitě přesahují, jsouce i 14 mm. širocí. I barva skořápek bývá na rozličných místech různá, brzy bledě, brzy temně hnědožlutá.

H. glabra jest rozšířena po střední a západní Evropě.

2. *Hyalinia cellaria* Müll. — Skelnatka drnová.

Syn. *Zonites cellarius* u Lehmann, *Helix cellaria* u Slavíka a j.

Vesmír XVIII. str. 164, obr. 61, f. 1 a—c.

Živočich útlý, se stran stlačený, bělavý, s hlavou a tykadly modročernými; tato jsou válcovita, slabě paličkatě zakončena; makadla kratičká, též válcovitá; na plášti jsou temné skvrnky; chodidlo jest šedé, na konci temnější, úzké, v zadu nenáhla zašpičatělé.

Skořápka s pištělí asi 1 mm. širokou, spleštilá, průsvitná, masně lesklá, hladká, nanejvýše na horní straně slabounce rýhovaná, tamtéž špinavě žlutá, dole bělavá; kotouč skoro nic nevyniklý; závitků jest 6, jsou na hoře skoro rovně spleštilé a vzcházejí se mírně; poslední není před ústím nápadně rozšířen, nýbrž asi o polovic širší než předposlední; šev jest málo prohlouben; ústí poněkud stlačené, šikmé, poloměsíčité, širší než vyšší. — Výš. 3—4, šíř. 10 mm.

Bydliště: pod kamením, listím a dřevy v lesích a zahradách a často též ve sklepích, jeskyních a sklenících.

Známa naleziště česká jsou: Karlovy Vary (Lehm), Děčín, Č. Líba, Hodkovice, Praha (Sl.), Friedland, Haindorf (Reinh.), Písek, Hradiště (Duša), Liberec (Schm.), Hrubá Skála, Sobčice, Ostroměř, Strahov v Praze, Obora, Netolice, Prachovice (Šandera), Harta, Kimčice (Cyp.), starý židovský hřbitov v N. Bydžově (Kl.), Něm. Brod, Rozkoš, Hochtann, Lípnice, Polná, Světlá, Želivo, Tábor!, St. Boleslav Janděčka), N. a St. Huť, Nusle (Šedý), Kouřim (Beněš), Slaný, Šárka u Prahy (Kl.),

Obr. č. 18. a, b, c. *Hyalinia cellaria* Müll.

Rychnov n. Kn. (Kopecký), Valdek u Jince (Petr), Čáslav (Kučera), Pardubice, N. Strašecí, Jílové, Karlín (ve sklepech), Košíře, Chuchle, Slapy, Štěchovice, Hlinsko, Křivoklát, Sušice. — Mut. albina ve sklepech klášterním v Sušici (P. Kubes).

Jest podrobena změnám zvláště vzhledem k rozměrům. Často se najdou kusy obrovské velikosti, o jakých odjinud ani zpráv neslyšeti. V Praze a u Prahy (Museum zahrada, Nusle, Strahov), na Kokšíně u Mitrovic byly nalezeny kusy až 16 mm. široké, jež zavdaly podnět, aby zvláště jménem poznačeny byly, a omylem považovali je někteří za H. Draparnaldi Beck, ale s tímto druhem nejsou totožny. Zmíněný druh patří západní Evropě. — Živočich zapáchá česnekem velice a ve skleníku se často pozná jeho přítomnost čichem.

Skelnatka tato obývá v Evropě, na Kavkaze, v Syrii a Palestině.

3. *Hyalinia nitens* Mich. — Skelnatka blyštivá.

Syn. *Helix nitens* u Slavíka. — Vesmír XVIII. str. 164, obr. 61, f. 4.

Živočich šedomodrý, k dolejšku a na zadní části bledší; chodidlo jest zcela bledě ovroubeno a takový jest též kraj pláště; tykadla jsou poněkud temnější, slabě kuželita a zřetelně paličkata, makadla pak krátká; barva úzkého chodidla jest šeda.

Skořápka jest poměrně široce pístělitá, stlačená, s kotoučem jen málo vypouklým, tenká, průsvitná, hladká, ale mdle lesklá, barvy ro-

Obr. č. 19.

a, b. *Hyalinia nitens* Mich.

hově hnědé, leč kolem pístěle bělavá; závitků lze napočítati 5, z nichž poslední před ústím nápadně se rozšiřuje, tak že před ústím víc než dvakrát tak široký jest jako předposlední, k tomu se mírně dolů sklání a jest nahoře méně klenut než dole; šev jest dosti prohlouben; ústí šikmo napříč vejčité, šikmo sříznuté; dolní kraj obústí jest obloukovitě vykrojen. — Výš. 4, šíř. 10 mm.

Bydliště: pod různými předměty v lesích a zahradách.

Skelnatka blyštivá jest nejobecnějším druhem svého rodu; byla sbírána na místech těchto: Brandýs n. O. (Sl.), Č. Lípá, Liberec (Schm.), Weissbach u Harty (Čyp.), les Chlum, Králíky, Chroustov, Česovské Valy, Mlékosrby, Metličany u N. Bydž. (Kl.), Raspenava (Reinh.), Jilemnice, Mladkov, Ostroměř, Kumburk, Sobčice, Kokšín, Karlův Týn, Trmice, Peruc, St. Huť, Kouřim, Něm. Brod, hrad Ronovec, hrad Ronov u Přibyslavi, Hochtann u Něm. Brodu, Chotěboř, Humpolec, Hlinsko, Čáslav, Valdek, Pardubice, St. Boleslav, Medník, Slapy, Chocení, Libčany, Vamberk, Krušná Hora, Městečko u Křivokláta, Kostelec n. O., Rychnov n. Kn., Šýchrov, Nebozizek, Sv. Prokop, Hlubočepy, Chuchle, Záviš, Cibulky, Č. Budějovice, Kašperk, Záluží, Vítkův Kámen, prales v Šumavě (Kl.), Hrádek u Sušice (P. Kubes).

Forma minor Cless. Při úplném počtu závitků jest značně menší. Jinak souhlasí s typem. — Výš. 3, šíř. 7 mm.

Tento tvar zdá se býti rozšířen po lesích a zříceninách, a byl nalezen na př. u Č. Lípky, Liberce, Chotěboře, Něm. Brodu a j.

Hyalinia nitens jest obyvatelem západní, jižní a střední Evropy až i jižního Švédska.

4. *Hyalinia nitidula* Drap. — Skelnatka leskná.

Syn. *Zonites nitidulus* u Lehmana. — Vesmír XVIII. str. 164, obr. 61, f. 5.

Živočich útlý, šedomodrý, na hlavě, tykadlech a hřbetě černavý.

Skořápka pístělitá, s hořejška stlačená, velmi jemně rýhovaná až skoro hladká, masně lesklá, v porovnání s předchozí dosti pevná, průsvitná, na hořejší straně rudozlutá, dole kolem pístěle bělavá;

kotouč jest trochu vypouklý; mírně se vzímáhajících závitků jest 5, a poslední jest $1\frac{1}{2}$ krát širší než předposlední; šev jest dosti hluboký; šikmé ústí jest zaokrouhlené poloměsíčitě; obústí na dolní straně obloukem vykrojené jest tamtéž dolů prohnuto a poněkud stlustlé. — Výš. 4·5, šíř. 9 mm.

Bydliště jako u druhu předchozího.

Nečetná naleziště známa jsou: Karlovy Vary a Františkovy Lázně (Lehm.), Labský Důl, Weisswassergrund (Cyp.), Kokšín u Mitrovic (Blažka), Galgenberg u Valče (Kl.), Hüblerwald (Bayer); Kunžvarta, Schlösselberg u Kunžvarty, Vítkův Hrádek, Sv. Tomáš, Kašperk, Záluží, Tussetská kaple, Rosenauerkapelle, prales v Šumavě (Kl.); Ostroměř; Medník (Babor).

Někteří konchylologové popírají platnost tohoto druhu, majíce ho za nedospělé kusy skelnatky blyštivé, čemuž však není tak. Rozdíly ve skořápkách jsou značny a rozšíření geografické jest u každého druhu jiné. V našich pohraničních horách setkávají se oba a skelnatka blyštivá rozšířila se odtud již i dále do vnitř země. Lehmann uvádí toliko tuto skelnatku a nikoli též předcházející, a poněvadž kdysi oba druhy nebyvaly přísně rozeznávány a oběma dávano brzy jméno *H. nitidula*, brzy *H. nitens*, zůstává udání Lehmannovo pochybným.

Skelnatka tato žije v severní a střední Evropě. Také nachází se v Itálii a jižní Francii.

B) Šířka skořáčky zřetelně rýhované 4·5 mm.

5. *Hyalinia lenticularis* Held. — Skelnatka čistá.

Syn. *Hyalina pura* Aut. boh. (Vesmír XVIII. str. 164, obr. 61. f. 6.)

Zonites purus u Lehmann.

Živočich přitlustlý, šedomodrý, na přídě temnější; takovétož dva pruhy běží od tykadel po stranách šíje; tykadla krátká, přitlustlá, černavě šedá; makadla kratičká; konec těla náhle zašpičatělý.

Skořápka široce píštělitá, zvláště posledním závitkem otevřená, stlačená, nahore poněkud vyklenutá, tenkostěnná, bledě rohové barvy, velmi jemně ač patrně rýhovaná a pod silnou lupou i rovnoběžně se švem prohloubeným jemně svraskalá a tedy hedbávitě lesklá; závitky jsou 4 a to trochu stlačené i vzímáhají se povolně a pravidelně, tak že poslední jen o polovici širší jest než předposlední; ústí jest napříč vejčito a tedy značně širší než vyšší, předposledním závitkem málo vykrojeno a poněkud dolů sehnuto. — Výš. 2, šíř. 4·5 mm.

Bydliště: kamenitá a listím pokrytá místa v lesích, zvláště v trhlínách skal vápencových.

Hyalinia lenticularis jest dosud v Čechách známa jen z pohraničních hor. Karlovy Vary (Lehm.), hořejší údolí Labské, Weisswassergrund, mezi Schüsselbauden a sv. Petrem, Herlikovice, Svatojanské Lázně, údolí Úpy, Riesengrund, Sieghübel, Riegelberg, »Nos«, Buková Hora (Reinh.), Vrchlabí, Harta, Kimčice (Cyp.), Hochtann u Něm. Brodu, Studenec, hrad Orlik u Humpolce (Kučera), Tussetská kaple, Záluží v Šumavě (Kl.).

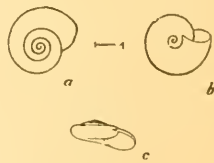
Mut. pura Ald. Skořápka šedobílá i zelenavá, což prý následkem příliš mokrého stanoviště jest.

Byla nalezena jen v Labském Dole (Cyp.).

Obr. č. 20.

a, b. *Hyalinia nitidula* Drap.

Obr. č. 21.

a, b, c. *Hyalinia lenticularis* Held.

Není snadno druh tento rozeznati od skelnatky následující, ale jediný pohled (zvláště drobněhledem) na skulpturu pokožky poučí nás nade vší pochybnost. Skelnatka čistá žije v Evropě severní a střední; také na Kavkaze.

6. *Hyalinia Hammonis* Ström. — Skelnatka rýhovaná.

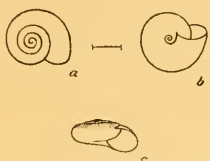
Syn. *Hyalina radiatula* aut. boh. (Vesmír XVIII. str. 164, obr. 61, f. 7 a—c.)

Helix pura u Slavíka, *Zonites striatulus* u Lehmana.

Živočich šedohnědý nebo modravý, na přidě temnější, na bocích a v zadu bledě šedý; tykadla jsou temnější až skoro černá, válcovitá, dosti dlouhá, slabě paličkatá; makadla do $\frac{1}{3}$ tykadel, od nichž se dva pruhy temné do zadu táhnou; chodidlo úzké, nenáhle zašpičatělé, po bocích poněkud temnější; kraj pláště temně šedomodrý.

Skořápka provrtnaná, stlačená, průsvitná, velmi lesklá, na horní straně velmi zřetelně a pravidelně rýhovaná, na dolní skoro hladká, barvy rohové; kotouč jest velmi malinko vypouklý, ba málem plochý; dosti rychle, ale stejnoměrně se vzrnáhající závitky jsou 4, tvaru skoro válcovitého; šev jest dosti hluboký; poměrně veliké ústí jest přiookrouhleno a patrem málo vykrojeno. — Výš. 2, šíř. 4.5 mm.

Bydlístě: luka, lesní luhy, břehy vod, zvláště na rovinách.

Obr. č. 22

a, b, c. *Hyalinia Hammonis* Ström.

Typus má dosud známá stanoviště tato: Štěpánský přívoz, Praha (Sl.), Karlovy Vary (Lehm.), hořejší údolí Labské, mezi Schüsselbauden a sv. Petrem, Svatojanské Lázně, Liebwerda, Haindorf, »Nos« (Reinh.), Č. Lípa, Děčín (Schm.), Mladkov u Jilemnice (Vejnár), Harta, Labský Důl (Cyp.), Kokšín, Spálené Poříčí (Blaž.), St. Boleslav (Jand.), Pardubice (Košt.), St. a N. Huť (Šedý), Tábor, Něm. Brod, Friedenava, les »Vlkovsko«, Rozkoš. hrad Ronovec, Světlá, Humpolec, Jindřichův Hradec, Doubravské údolí u Chotěboře, Studenec, Slapy, Sobčice, Libčany, Křivoklát, Krušná Hora u Nov. Jáchymova, Rakovník, Hořovice, Zbirov, Hlinsko, Sychrov, Vimperk, sv. Tomáš, Záluží, Tussetská kaple, Tussetský vrch, Prales (Kl.), Pleso (P. Kubes).

Alut. viridula Mke. Skořápka barvy zelenavě sklovité, čehož příčinu nejspíše hledati v tomtéž jako u skelnatky čisté, o čem, jak se zdá, povaha nalezišť svědectví vydává.

Byla nalezena na místech těchto: Děčín, »Peklo« u Č. Lípy (Schm.), Labský Důl, Weisswassergrund (Cyp.), Jilemnice (Vejnár), Záluží, Tussetská kaple (Kl.), Pleso na Šumavě (P. Kubes).

Od mladých kusů skelnatky lesklé (*H. nitida*), v jejíž společnosti často bývá, rozezná se skelnatka rýhovaná již dle barvy a spleštilejšího tvaru. Jak ji rozeznati na určito od skelnatky čisté, pověděno už při této. Upozorněno budiž jen na to, že skelnatka rýhovaná má zaokrouhlenější ústí a pístel užší. Příčné rýhování mívají oba druhy často stejné. — Obvyčejně lze najíti jen kusy jednotlivé.

Hyalinia Hammonis jest rozšířena po Evropě, žije i na Kavkaze, Sibíři, Amursku a přesahuje i do sev. Ameriky.

II. (*Vitrea* Fitz.) Skořápka malá, sklovitá a provrtnaná, zjizvená nebo celistvá; závitky hustě navinuté, povolně se vzrnáhající; kotouč sotva vypouklý; ústí poloměsíčitě, často úzké. Osní zoubek pásky jazykové s 3—4 zoubky vedlejšími tolikéž trojhrotými stejně veliký.

A) (*Anomphala* West.) Skořápka celistvá.

7. *Hyalinia diaphana* Stud. — Skelnatka průzračná.

Syn. *Helix hyalina* u Slavíka; obrázky *H. diaphana* a *H. crystallina* na IV. tabuli jsou mezi sebou zaměněny. — Vesmír XVIII. str. 164, obr. 61, f. 8 a—c.

Živočich žlutavě bílý, na hřbetě, hlavě a kraji pláště šedý; za tykadly dva šedé pruhy; tykadla válcovitá, makadla nezřetelná; chodidlo úzké, v zadu zašpičatělé, bílé

Skořápka celistvá, stlačená, čirá jako sklo, úplně průhledná, jen při švu velmi jemně rýhovaná, ostatně hladká a velmi lesklá; kotouč jest jen malinko vyniklý; závitky jsou se stran poněkud připleštilé, tedy na obvodu při horní i dolní straně i tupě přihranatělé, velmi úzce na sebe vinuté, i vzcházejí se pomalu, tak že poslední jest málo širší než předposlední; jest jich pak $5\frac{1}{2}$; šev jest málo prohlouben; ústí poloměsíčitě, skoro kolmé; dolní kraj obústí jest obloukovitě do předu protažen a málem plochý; píštěle není ani u mladých kusů, skořápka jest však na spodní straně aspoň prohloubena. — Výš. 1·6, šíř. 4·5 mm.

Obr. č. 23.

a, b, c. *Hyalinia diaphana* Stud.

Bydliště: vlhká místa zvláště v lesích horských a to pod kamením, listím a pod.; bývá obyčejným obyvatelem rozvalin hradů.

H. diaphana jest dosud povědoma jen z několika míst v Čechách: Praha (Sl.), Herlikovice (Reinh.), Karlštejn (Kl.), Peliny u Chocně (Kl. a Košť.), Štěchovice a Slapy (Reisner), Jílové (Babor), Kumburk (Šandera), St. Huť (Šedý).

Forma major Loc. Největší průměr skořápky až 6 mm.

Známa u nás dosud jen z Karlštejnu (Kl.).

Skelnatka průzračná žije nejvíce jednotlivě a patří ku vzácnějším druhům našim; i v náplavech vod bývají skořápky její málokdy. Zvětráním stávají se skořápky mléčně bílými, neprůhlednými, jako u všech druhů této sekce.

Druh tento jest roztroušen po střední a jižní Evropě a nachází se též v Alžíru.

B) (*Crystallus* Lowe). Skořápka provrtaná neb aspoň zjižvená, závitky zvolna se vzcházející; ústí úzce poloměsíčitě.

a) Skořápka provrtaná a tedy píštěl i pouhým okem viditelná.

8. *Hyalinia crystallina* Müll. — Skelnatka průhledná.

Syn. *Hyalina subterranea* u Reinhardta, *Zonites crystallinus* u Lehmannna, *Helix crystallina* u Slavíka a j. — Vesmír XVIII. str. 164, obr. 61, f. 9 a, b.

Živočich štíhlý a dlouhý, barvy bělavé, na hřbetě a tykadlech šedé; tykadla dlouhá a tenká, válcovitá; makadla kratičká ale zřetelná; za tykadly dva temné pruhy; plášť před krajem svým uvnitř skořápky černavý; chodidlo v zadu zašpičatělé; játra prosvítají hnědě.

Skořápka provrtaná, uzounká píštěl otvírá se posledním závitkem do té míry, že jest uvnitř i předposlední závitok vidět; jest pak stlačená, velmi lesklá, hladká, čirá nebo malinko zelenavá a úplně

Obr. č. 24.

a, b. *Hyalinia crystallina*
Müll.

průhledná; kotouč vyniká jen maličko. Oblé závitky vzcházejí se pomalu, poslední jest zřetelně širší než předposlední; jest jich 5; šev jest dosti prohlouben; ústí dosti široce poloměščitě, patrem slušně vykrojené; dolní kraj obústí jest mírně obloukovité dolů prohnut. — Výš. 2, šíř. 4 mm.

Bydliště: břehy vod, hnojící listí v lesích a hájích, trhliny skal a pod.

Známa stanoviška skelnatky průhledné v Čechách jsou: »Nos« v Jizerských horách (Reinh.), Kimčice (Cyp.), Kourim (Beneš), Pardubice (Košť.), Rychnov n. Kn. (Kopecký), Radotín (Kl.), St. Boleslav (Bab.), Sobčice, Ostroměř (Šand.), Sychrov (Bab. a Blaž.), Prostá u Počátek, hrad Ronovec, Hochtann a Krásná Hora u Něm. Brodu, Studenec!, St. Huť (Šedý), Rosenauerkapelle, Tussetský vrch, Tussetská kaple, Záluží, Prales (Kl.), Pleso (Lakasee), Sušice (P. Kubes).

Var. subterranea Bourg. má obústí vyloženo slabým, bílým pyskem a obvyčejně trochu širší píštěl.

Byla nalezena jen u Pardubic (Košť.) a Tussetu (Kl.).

Obecná a na svých nalezištích hojná skelnatka tato najde se nejspíše pozdě na podzim nebo časně z jara, když se spadlé a deštěm zvlhlé listí protřepá. Dospělých kusů nabytí jest těžko. V náplavech řek bývá hojna. Jak z nalezišť snadno usoudíme, žije tento druh jak v horách tak na rovinách.

Jest domovem od Francie přes Německo až do Švédska na jedné a až do Sedmihradu na straně druhé.

9, *Hyalinia contracta* West. — Skelnatka stažená.

Syn. *Hyalina crystallina* u Reinhardta.

Živočich bílý, hlava s tykadly začernalá; tato dlouhá, válcovitá, ke konci stultlá; makadla kratičká.

Skořápka s hořejška velmi stlačená, bílá, průsvitná, skoro hladká; velice povolně mohutnicích závitků velmi málo klenutých, na hořejší i dolejší obrubě poněkud přihranatělých, malinko přes sebe přeložených jest $5\frac{1}{2}$ –6, z nichž poslední nepatrně širší než předposlední a z dolejška připleštilý jest; šev jest poněkud prohlouben, kotouč pak uprostřed slabě vyvýšen; ústí jest úzce poloměščitě; cívkový kraj obústí tvoří s dolním malinko prohnutým krajem skoro pravý úhel; píštěl jako propíchnutá jest jen posledním závitkem trochu pootevřena. — Výš. 1, šíř. 2.5–3 mm.

Obr. č. 25.

a, b, c. *Hyalinia contracta* West.

Bydliště: v mechu a listí v lesích.

Nalezena Baborem a Blažkou u Sychrova.

Nejsem úplně přesvědčen o tom, že tento druh skelnatek opravdu na půdě české žije, ale dá se to pravdě podobně předpokládati, protože ji Reinhardt v Sudetách sbíral. Viděl jsem jenom porouchaný kus ještě nedospělý, který měl toliko 4 závitky. Týž řadím proto sem, že cívkový kraj obústí se skoro rovným krajem dolním tvoří náhlý úhel. Babor a Blažka, kteří několik kusů dospělých našli, mohli snad bezpečně nález svůj určit. (Viz »Vesmír« 1890 str. 9.)

Jest to druh severský, který žije ve Švédsku, Norsku, sev. Německu a Francii.

b) Skořápka zjizvená; uzounká, šterbinovitá píštěl jest jen pod silnou lupou nebo drobnohledem patrna.

10. *Hyalinia subrimata* Reinh. — Skelnatka zjizvená.

Vesmír XVIII. str. 164, obr. 61, f. 10 a, b.

Živočich bělavý, na předním konci temnější.

Skořápka stlačená, čirá nebo poněkud prozelenalá, průhledná, hladká a velmi lesklá, s malinko vyniklým kotoučem; závitků jest 5, jež jsou dosti klenuty a pomalu se vzcházejí; poslední jest málem dvakrát tak široký jako předposlední: horní i dolní strana jeho jest poněkud klenuta. Šev jest mělký a jemně zvlněn; ústí poloměsčitě, dolní kraj obústí ohýbá se dolů mírným obloukem. — Výš. 1·5, šíř. 2·6 mm.

Bydliště: pod spadlým listím v lesích zvláště horských.

Dosud nalezena jen v horách pohraničných na málo místech: Weisswassergrund, mezi Schüsselbauden a Sv. Petrem, Svatojanské Lázně, Kreutzschenke, »Nos«, Buková hora (Reinh.), Hochtann u Německého Brodu, Kavrlík u Kašperka, Záluží, prales Lukenský na Šumavě (Kl.).

Plž tento žije v hornatých krajinách zemí sudetských, karpatských, pak v Bosně a východních zemích alpských.

Obr. č. 26.

a, b. *Hyalinia subrimata* Reinh.

C) (*Hydatina* West.). Píštěl jako jehlou propíchnutá; závitky rychleji se vzcházejí; ústí široce poloměsčitě.

11. *Hyalinia inopinata* Ulič. — Skelnatka netušená.

Syn. *Hyalina opinata* u Clessina Exc. Moll. Fauna. Ed. II.

Vesmír XVIII. str. 164, obr. 61, f. 11.

Živočich jest dosud neznámý.

Skořápka uzounkou píštělí provrtaná, stlačená, s kotoučem málo vyniklým, bezbarvá, sklovitá, hladká a těž pod lupou jen při švu velmi nezřetelně rýhovaná, velmi lesklá; závitkův a to obých, dosti rychle a pravidelně mohutnicích, na dolní straně více než na horní klenutých a málo prohloubeným švem spojených lze napočítati $4\frac{1}{2}$; ústí poloměsčitě, patrem málo vykojené; obústí na horním kraji trochu povytažené, při samé píštěli poněkud ohrnuté. — Výš. 1·8, šíř. 4·5 mm.

Obr. č. 27.

Hyalinia inopinata Ulič.

Bydliště: pod listím a kamením na místech nepřilíš vlhkých, v trhlínách skal vápencových.

Od tohoto druhu znám z Čech z Kutné Hory leg. Zuvač) toliko jedinou konchylíi, jež byla nalezena za okolností mi nepovědomých vymřelá. Bylo na ní zřetelně znáti stopy po hlíně cihlářské, jinak však ji vyplněna nebyla. Poněvadž jsem ji tak na Moravě sám ve hlíně, a též nevyplněnou našel, nejsem jist, není-li Kutnohorská konchylie taktéž původně fosilní a nebyla-li teprve snad deštěm vypláknuta a odplavena a pak teprve nalezena. Pěkně zachovaný lesk tu málo rozhoduje, neboť se na konchylích hlín cihlářských často pozoruje. Druh tento nemá při značné velikosti své píštěl ani tak širokou jako *H. crystallina*. U stejně velikých kusů *H. subrimata* má $5\frac{1}{2}$, *H. inopinata* jen $3\frac{1}{2}$ závitku.

Tento druh byl nalezen (vždy jen prázdné skořápky) na Moravě, v Uhrách a Haliči.

III. (*Zonitoides* Lehm.). Skořápka velikosti prostřední, píštělitá, s kotoučem mírně vyklenutým, barvy kaštanově hnědé; závitků 5—6; ústí široce poloměsíčitě; vak šípový se šípem neschází. Osní zoubek pásky jazykové trojhrotý a tak veliký jako 8—9 dvojhrotých vedlejších.

12. *Hyalinia nitida* Müll. — Skelnatka lesklá.

Syn. *Helix nitida* u Slavíka a j. — Vesmír XVIII. str. 164, obr. 61, f. 13 a, b.

Živočich modročerný nebo černý, tak že skořápka se živým zvířetem se černou jeví; tykadla válcovitá, dlouhá a tenká; makadla krátká.

Skořápka otevřeně píštělitá, stlačená, na horní straně jemně a nepravidelně rýhovaná, dole hladčí, velmi lesklá, průsvitná, barvy rudohnědé; kotouč pěkně vyniklý; oblých, zvolna a pravidelně se vzcházejících a dosti hlubokým švem spojených závitků jest 5; ústí široce poloměsíčitě, zaokrouhlené. — Výš. 3—4, šíř. 6—7 mm.

Obr. č. 28.

a, b. *Hyalinia nitida* Müll.

Bydliště: u vod všelikého druhu pod kamením, dřevy, odchlíplou korou pařezův a pod.

Mut. albina byla nalezena v Čivickém lese u Pardubic (Košť.).

Obecný druh tento jest na příhodných místech všude hojný. Jsou známa naleziště z celé země České a jen z vysokých pohoří není údajů, toliko v Šumavě u Plesa ji sbíral zároveň se skelnatkou rýhovanou P. Kubes. Poněvadž pak ji P. Gredler oznamuje z tyrolských Alp až z výšky 3500', jest pravdě podobno, že i v našich horách vysokých při náležitě pozornosti postížena bude.

Vyvýšený kotouč a temně hnědá barva jsou tu charakteristicky, a dle toho rozeznáme tuto od stejně velikých kusů skelnotek jiných.

Skelnatka lesklá má ohromné rozšíření geografické, anť se nachází v Evropě, na Kavkaze, v Tibetu, Turkestaně, Sibiři i v Alžíru.

VI. (*Conulus* Fitz.). Skořápka maličká s kotoučem kuželitě velmi vyniklým; závitků 5—7 velmi hustě navinutých; ústí úzce poloměsíčitě. Osní zoubek pásky jazykové trojhrotý jakož 8 vedlejších též tak velikých zoubků, z nichž jenom nej-krajnější jest dvojhrotý.

13. *Hyalinia fulva* Müll. — Skelnatka kuželovitá.

Syn. *Helix fulva* u Lehmana. — Vesmír XVIII. str. 164, obr. 61, f. 12 a, b.

Živočich 4 mm. dlouhý, hnědočerný až černý, s chodidlem bledším, úzkým a zašpičatělým; tykadla poměrně dlouhá, válcovitá; makadla krátká, tlustá; konec chodidla se žlázou slizovou.

Obr. č. 29

a, b. *Hyalinia fulva* Müll.

Skořápka celistvá, kulovitě kuželitá, ale širší než vyšší, na horní straně velmi hustě a jemně rýhovaná, hedvábitě lesklá, dole úplně hladká, průsvitná, barvy hnědé; trochu stlačených, slabě hřebenitých a velmi povolně se vzcházejících závitků jest 6; šev jest dosti hluboký; ústí stlačené, poloměsíčitě, úzké. — Výš. 3, šíř. 3·5 mm.

Bydliště: pod listím a jinými předměty v lesích.

Hyalinā fulva jest místy hojna, někde však žije jenom roztroušeně. Známá naleziště česká jsou: Karlovy Vary (Lehm.), Weisswassergrund, Labský Důl, mezi Schüsselbauden a Sv. Petrem, Svatojanské Lázně, Riegelberg. »Nos«, Sieghübel (Reinh.), Benešov, Č. Líba (Schm.), Schwarzenenthal (Cyp.), Něm. Brod, Hochtannl, St. Boleslav (Jand.), bažantnice u Stéblové, Ždánice a j. v okolí Pardubic (Košť.), Skalka u Košíř (týž), Hlubočepy, Radotín (Kl.), St. Huf (Šedý), Voškovrč u Poděbrad (Kl.), Lužná-Lišany (Nosek), Sychrov (Blaž. a Bab.), Slapy (Reisner), Jezerní stěna, Bayrek (Nosek), sv. Tomáš, Certova stěna, Záluží, Tussetská kaple, Rosenauerkapelle, Lukenský prales na Šumavě (Kl.), Pleso tamtéž (P. Kubes).

Var. praticola Reinh. Skořápka kuželitá, jak široká tak vysoká, temnější barvy, velmi lesklá, na dolní straně spirálně rýhovaná; závitky více zaočkrouhlené a hřeben mizí docela; ústí méně široké, za to však vyšší. — Vých. $3-3\frac{1}{2}$, šíř. $3-3\frac{1}{2}$ mm.

Odrůda tato byla nalezena jen u Pardubic (Košť.).

Mut. pallescens jest bledá forma, jakou našel Reinhardt v Labském Dole v Krkonoších.

Z listí mezi kamením lesních skal jest snadno dostati četnější konchylie této skelnatky, když se protřepá nad šátkem anebo papírem. Lépe ještě jest prosívati drobotinu lupení a šterku kapesním sítkem, bez jakéhož nelze v horách rychle a s úspěchem sbírat.

Skelnatka kuželovitá jest taktéž velice rozšířena a obývá v těchto zemích jako předchozí.

Rod 6. Zonites Montf. — Zemoun.

Živočich táhlý, hrubě vráskovaný, veliký, má na konci těla otvor žlázy slizové; rozplemeňovací ústrojí jest jednoduché.

Skořápka veliká, z četných závitků složená, na horní straně hustě, zrnitě svraskalá, na dolní hladká, velmi široce píštělitá.

Z tohoto rodu žije v Čechách jediný druh, a to vzácně. Z oblasti palaearktické zná se jich celkem 18.

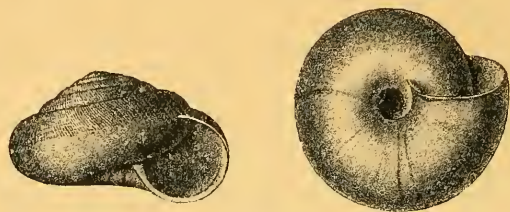
1. Zonites verticillus Fér. — Zemoun skalní.

Vesmír XVIII. str. 164, obr. 61, f. 14 a, b.

Živočich 5 cm. dlouhý a útlý, s úzkým chodidlem; barvu má modrošedou, na hlavě a hřbetě temnější, k dolejšku však bledší, na obrubě chodidla jakož i na tomto hnědavě temně šedou; tykadla jsou 12 mm. dlouhá, kuželitá, slabě paličkatá; makadla dosti dlouhá, taktéž na konci trochu stultá; na šíji běží dvě brázdíčky mezi hrbolky kůže ku tykadlům a tolikéž dvě nápadné brázdíčky jsou na bocích od otvoru dýchacího obloukem ku předu a dolů; zadek jest hnědavý, hřebenitý.

Skořápka tak široce píštělitá, že jest uvnitř píštěle všechny závitky možno spatřiti; kotouč jest více nebo méně vypouklý; mírně se vzcházejících závitků jest 7, kteréž nahoře i dole klenuty, na obrubě pak slabě hřebenity jsou; poslední jest však úplně oblý. Na straně horní jest skořápka hustě a pravidelně rýhována a to jak podél tak napříč, tak že jest povrch zrnitý; na spodní straně jest však úplně

hladká a lesklá; barvy jest žlutohnědé, a jen kolem píštěle jest zele-
navě žlutá; periodické přírostky jsou běložlutými pruhy příčnými za-

Obr. č. 30. *Zonites verticillus* Fér.

končeny. Šev jest hluboký; poněkud šikmé ústí jest tvaru široce polo-
měsíčitého; obústí jest před krajem vyloženo širokým a docela plochým
pyskem. — Výš. 17, šíř. 30 mm.

Bydliště: kamenitá místa v lesích listnatých a míchaných, zvláště na půdě
vápenité a při starých hradech.

Plž tento vychází jenom za počasí deštivého, jlnak jest zahrabán dosti hlu-
boko pod spadlým listím a pod kameny; jest vzácný, jednak že má málo stanovišť,
jednak že i tam, kde žije, nachází se v nemnohých kusech. V Čechách byl objeven
na 4 toliko místech, jež jsou: Brandýs n. O. (Dr. Frič), Doudleby (Kopecký), Hrádek
u Litomyšle (Bárta), Svatojanské proudy u Štěchovic (Reisner).

Dle skořápky patří zemoun skalní k nejkrásnějším měkkýšům našim.

Rozšíření geografické sahá od poloostrova balkánského a severní Italie přes
rakouské země alpské do jižního Německa a přes země uherské do Moravy a Čech.

Výtah ze stanov

KLUBU PŘÍRODOVĚDECKÉHO

v Praze.

- §. 1. **Klub přírodovědecký**, jenž sídlí v Praze, má za účel pěstovati vědy přírodní jazykem českým.
- §. 2. **Prostředky**, jimiž účelu dosáhnouti se má, jsou:
- a) přednášky a rozpravy vědecké i prostonárodní v Praze i mimo ni,
 - b) referáty o novějších pokrocích z odborných časopisů,
 - c) vydávání českých spisů přírodovědeckých nákladem vlastním,
 - d) přiměřené odborné knihy, diagramy a jiné pomůcky,
 - e) vědecké exkurse,
 - f) podpory hmotné, které poskytují se ze zvláštních fondův, určených ku pěstování odborného studia.
- §. 3. **Členové jsou**: a) čestní, b) zakládající, c) přispívající, d) činní.
- §. 4. **Čestnými členy** jsou ti, kteří valnou hromadou pro zvláštní zásluby o vědy přírodní neb o Klub přírodovědecký byli zvoleni.
- §. 5. **Zakládajícími členy** jsou ti, kdož buď najednou nebo ve dvou lhátách dvacet zl. r. m. během jednoho roku v hotovosti složí.
- §. 6. **Přispívajícími členy** jsou ti, kteří platí aspoň dva zl. ročně.
- §. 7. **Činným členem** státi se může:
- a) každý řádný posluchač na universitě po čas svých studií i po ukončení jich,
 - b) každý řádný posluchač na polytechnice, je-li spolu mimořádným posluchačem na universitě, a to po čas svých studií i po ukončení jich.

Přistoupení platí pro celý nastávající rok správně.

Veškeré dopisy klubu se týkající (příhlášky členské, příspěvky, objednávky atd.) račte zasílati pokladníku klubu *panu Václ. Vávrovi*, *assistentu zoologie na c. k. české universitě (Praha, zoologický ústav c. k. české university na Karlově náměstí čís. 21.)*

Nákladem
KLUBU PŘÍRODOVĚDECKÉHO V PRAZE

vyšlo :

Archiv přírodovědecký.

Číslo 1. Příspěvky k biologii Bonellie (*Bonellia viridis* Rol.) od Dra. Frant. Vejdovského. S tabulkou litografickou. V Praze 1879. Cena 50 kr.

Číslo 2. O květenství rostlin Brutnákových. Od Dra. L. Čelakovského. S tabulkou litografickou. V Praze 1880. Cena 1 zl.

Flora bohémica, moravica et silesiaca.

Ku potřebě studujících středních škol. Druhé vydání. V Praze 1883. Cena 40 kr. (Vydání první schváleno jest velesl. c. k. zemskou školní radou v Praze vynes. ze dne 27. června 1877, č. 10639, jakožto knížka pomocná pro školy střední a ústavy učitelské.)

Fauna bohémica (Coleoptera).

Etikety ke sbírkám brouků, sestavené se zvláštním zřetelem ke druhům žijícím v Čechách a zemích sousedních. (61 čeledí, 648 rodů o 1959 druzích.) Sešit obsahující 12 listův etiket za 40 kr. V Praze 1887. (Etikety prázdné pro sbírky hmyzové, list [190 etik.] po 3 kr.)

Analytický přehled českých ploštic vodních (Hydrocorisae).

Sepsal Ladislav Duda, professor c. k. real. a vyš. gymnasia v Praze. Se 6 obrazy v textu. V Praze 1891. Cena 20 kr.

Měkkýši čeští.

Napsal prof. Jos. Uličný. Část I. Testacellidae, Vitrinidae. Se 30 obrazy v textu. Cena 30 kr.

Místnosti spolkové

nalézají se

v budově c. k. české university Karlo-Ferdinandské

(Klementinum, síň č. II. a III.) v Praze.

MĚKKÝŠI ČEŠTÍ.

NAPSAL

PROF. JOSEF ULIČNÝ.

Division of Mollusks
Sectional Library

Č Á S Ť II.

ARIONIDAE, HELICIDAE.

Se 77 obrazy v textu.

V PRAZE.

TISKEM F. ŠIMÁČKA. — NÁKLADEM KLUBU PŘÍRODOVÉDECKÉHO

1893.

Výtah ze stanov

KLUBU PŘÍRODOVĚDECKÉHO

v Praze.

- §. 1. **Klub přírodovědecký**, jenž sídlí v Praze, má za účel pěstovati vědy přírodní jazykem českým.
- §. 2. **Prostředky**, jimiž účelu dosáhnouti se má, jsou:
- a) přednášky a rozpravy vědecké i prstonárodní v Praze i mimo ni,
 - b) referáty o novějších pokrocích z odborných časopisů,
 - c) vydávání českých spisů přírodovědeckých nákladem vlastním,
 - d) přiměřené odborné knihy, diagramy a jiné pomůcky,
 - e) vědecké exkurse,
 - f) podpory hmotné, které poskytují se ze zvláštních fondův, určených ku pěstování odborného studia.
- §. 3. **Členové jsou**: a) čestní, b) zakládající, c) přispívající, d) činní.
- §. 4. **Čestnými členy** jsou ti, kteří valnou hromadou pro zvláštní zásluhy o vědy přírodní neb o Klub přírodovědecký byli zvoleni.
- §. 5. **Zakládajícími členy** jsou ti, kdož buď najednou nebo ve dvou lhůtách dvacet zl. r. m. během jednoho roku v hotovosti složí.
- §. 6. **Přispívajícími členy** jsou ti, kteří platí aspoň dva zl. ročně.
- §. 7. **Činným členem** státi se může:
- a) každý řádný posluchač na universitě po čas svých studií i po ukončení jich,
 - b) každý řádný posluchač na polytechnice, je-li spolu mimořádným posluchačem na universitě, a to po čas svých studií i po ukončení jich.
- Přistoupení platí pro celý nastávající rok správní.
- §. 9. **Každý člen má právo**:
- a) přednášeti, účastniti se rozprav, exkursí vědeckých, podávati referáty a dopisovati Klubu z oboru věd přírodních,
 - b) podávati literární práce k uveřejnění: o hodnotě podaných prací rozhoduje zvláštní, výborem k tomu účelu ustanovená kommisce,
 - c) činiti ve schůzích návrhy a rokovati o nich.
- P. t. pp. členové přispívající mohou dle platných v té příčině ustanovení za souhlasu výboru užívati stejně jako členové zakládající a činní všech vzdělávacích prostředků spolkových. Odborné knihy spolkové půjčují se buď na dobu 30denní nebo za zvláštních okolností i na dobu delší i zasílají se na písemné žádosti poštou (nefrank.).

Veškeré dopisy,

záсылky a objednávky Klubu se týkající buďtež adresovány na „Klub přírodovědecký“ k rukám pokladníka p. Dra. V. Vávry, assistenta na c. k. české universitě. (Praha, Karlovo nám. 21.)

MĚKKÝŠI ČEŠTÍ.

NAPSAL

PROF. JOSEF ULIČNÝ.

Č Á S Ť II.

ARIONIDAE, HELICIDAE.

Se 77 obrazy v textu.

Division of Mollusks
Zoological Library

V PRAZE.

TISKEM F. ŠIMÁČKA. — NÁKLADEM KLUBU PŘÍRODOVĚDECKÉHO

1893.

Čeď III. Arionidae. — Plzákovití.

Plžové, jež sem řadíme, jsou jak od ostatních břichonožců nahých, tak od hlemýžďovitých skořepatých ve svém ustrojení útrob tak nápadně rozdílní, že už není možno, jak se dříve dělo, počítati je ani mezi hlemýžďovité ani mezi skleněnkovité, nýbrž musí se uvéstí jako čeď samostatná. Poněvadž sem náleží jediný náš rod, uvádíme známky u tohoto.

Rod 7. Arion Fér. — Plžák.

Živočich beze skořápky, těla nahoře oblého, dole plochého, na obou koncích mírně stěčeného, zadní konec těla jest tupý, zaokrouhlený, a nad ním nachází se trojhranný otvor žlázy slizové; kůže jest svraskalá tak, že se tím činí na povrchu hrboulky podlouhlé a na svých koncích tupé; chodidlo není zřetelně na podélná pole rozděleno a jest nad kraji svými obyčejně příčně a temně čárkovanou obrubou obdáno, kteráž se k zadku širší stává; tykadla kuželitě válcovitá, na konci paličkovitá; makadla válcovitá, tlustá; na obou koncích zaokrouhlený štít jest zrnitě vráskován; na jeho pravém boku před polovinou délky jest otvor dýchací a hned pod ním jest otvor rodidel; čelist poloměsíčitá, na předním kraji stloustlá a 8–16 od předu do zadu směřujícími žebry, která přes přední kraj poněkud vynikají, sesílená, a nevybíhá na dutém kraji nikdy ve hrot; na středním poli pásky jazykové jsou v osní řadě zoubky pravidelné trojhroté, v ostatních řadách nepravidelné troj- i dvojhroté; na polích pobočných jsou zoubky nožovité dvoj- i jednohroté; vak útrobový jest stočen, a zažívací roura tvoří 4 klíčky; rozplemeňovací ústrojí nemá před ústím ani žlaz přídatných ani vaku šípového; zásobárna chámu má kratičký vývod, a pojímací ústrojí jest utvořen z orgánů samičích a nikoli jako u všech plžů ostatních z chamovodu, což jest zajisté velmi nápadno; místo pije, jež schází úplně, vychlipuje se totiž dolní konec pochvy.

Pod štítem jsou místo deštičky jenom jednotlivá zrnka vápenitá, brzy více brzy méně četná.

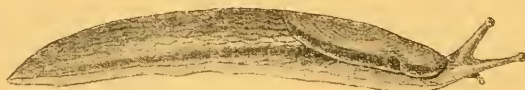
Plžáci vycházejí ze svých úkrytů, jako z pod kamení, dřev a jiných před suchem chráněných míst za večera a jsou v pohybech velmi loudaví. Na příhodných místech jest možno naléztí je dlouho do pozdního podzímku a zase už časně z jara. Snáší vajíčka volná ve hromádkách a mají snad jenom jednoleté trvání života. Potravou jsou jim nejvíce houby, často jen plísň

Hlavní rozšíření mají plzáci severně Alp, a v Čechách žije všech pět druhů střeoevropských, jež Sinroth na základě anatomických poměrů ustanovil. Prodlením života mění se každý druh barvou často velice a jest tedy nesnadno určití každý jednotlivý nález, zvláště proto, že druhy jsou od sebe málo rozdílny, ač přece a to stále v jistých ohledech různý. Určité dají se jednotliví pochybní plzáci poznati jen dle ústrojí rozplemeňovacího, jakž doleji u každého druhu udáno.

1. *Arion subfuscus* Fér. — Plzák hnědý.

Syn. *A. fuscus* u Reinhardta a Cyperse. — Vesmír XVII. str. 44, obr. 13, f. 11.

Živočich skoro válcovitý, na zadním konci zaokrouhleně otupený; štít jemně zrnitě svraskalý má dýchací otvor málem na prostředku pravého kraje; válcovitá tykadla jsou 4 mm., makadla 2 mm. dlouhá; hrboulky kůže hřbetní jsou elipsovity a jemny; obruba chodidla po bocích šedá, úzká, k zadku širší a příčnými, temnými čárkami popsaná; základní barva jest žlutě nebo rudě hnědá; záda a hlava jsou temnější; na bocích štítu i ostatního těla jest po jednom

Obr. č. 31. *Arion subfuscus* Fér.

temném pruhu na každé straně; pruhy jsou u starých kusů rozmazané a tedy neurčité; chodidlo jest žlutě bílé a vylučuje sliz bílý, kdežto hřbet vypouští sliz šafránový; čelist má 10—12 žebírek; páska jazyková pak má 75—81 podélných a asi 130 příčných řad zoubků. Dolní konec chamovodu se rozšiřuje povolně jen a maličko; zásobárna chámu jest kulovata nebo hruštičkovita. — Délka 50—60 mm., šířka 6 mm.

Bydliště: lesy, sady i křoviště při vodách, nejvíce pod spadlým listím, kdež se živočich tento plísňemi živí. Jehličnatým lesům se ponejvíce vyhýbá.

Plzák hnědý jest místy hojný, jinde náleží ku vzácnostem a bývá nahrazen plzákem lesním.

Místa, kde byl nalezen, jsou: Karlovy Vary a Frant. Lázně (Lehm.), Weisswassergrund v Krk., Friedland, Haindorf v Jiz. hor. (Reinh.), Česká Lípa (Schm.), Jilemnice (Vejn.), Stará Boleslav (Jand.), Pardubice (Košť.), Waldek (Petr.), Vesele, Hochtann, Skřivánek, Humpolec, Ždírec, Tábor, Chotěboř (!), Unhošť (Vařečka), Sušice (P. Kub.), Prales, Záluží, Tusset, Kašperk na Šumavě (Kl. a Bl.), C. Budějovice (Pinc). Bělčice u Březnice, Slapy u Stěchovic, Jilové, Sychrov, Jarovské údolí u Vraného (Bab.) údolí Orlice u Chocně (Košť.).

Plže tohoto lze najíti snad po celých Čechách, jak v nížinách, tak v horách i nejvyšších. Po šafránovém slizu a pruzích hřbetních pozná se snadno. Barvou mění se dosti; nalézají se kusy bledě až kávově hnědé, na nichž pak ovšem těžko jest pruhy rozeznati. Na Šumavě, ku př. u Kašperka a v Pralese vyskytají se kusy mladé, jež mají na štítu temné lyrovité pruhy po krajích a střed rovněž temný: na každém boku těla jest však po dvou nestejně temných pruzích, což stářím mizí, a dorostlé kusy mají toliko po jediném pruhu.

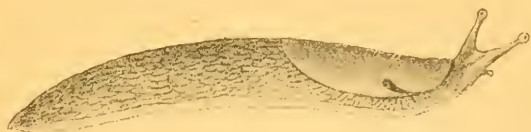
Jest rozšířen po Evropě severně Alp.

2. *Arion brunneus* Lehm. — Plzák osmahlý.

Vesmír XVII. str. 44, obr. 13, f. 9.

Živočich málem válcovitý, k oběma koncům stenčený, na zadním tupě zašpičatělý; štít jest eliptický, zrnitý a má před polo-

vinou pravého kraje malý a okrouhlý otvor dýchací; tykadla jsou 4·5, makadla 1·5 mm. dlouhá; hrboulky kůže hřbetní jsou podlouhlé, útlé, jemně zrnité tečkované a hlubokými vráskami odděleny; obruba nohy stává se vzadu širší, jest žlutava a temnými čárkami příčnými ozdobena; barva těla jest na hořejšku rezavá nebo kávově hnědá; hřbet, střed štítu a hlava jsou temnější, až černy; boky těla i štítu jsou rudohnědy, chodidlo pak žlutě bílé; pruhy podélné scházejí naprosto; sliz jest jako u plzáka hnědého; poloměsíčitá, na

Obr. č. 32. *Arion brunneus* Lehm.

obou koncích zaokrouhlená čelist má 12—16 žebírek, z nichž 5—6 prostředních přes přední okraj přesahuje; páska jazyková má 65 podélných a asi 120 příčných řad zoubků; zoubky krajních řad mají hlavní hrot více k řadě osní nakloněný, a hrot postranní jest od středního více vzdálen než u plzáka hnědého. Zásobárna chámu jako u předchozího. — Délka 65 mm., šířka 7 mm.

Bydliště: spadlé listí a mech v lesích.

Naleziště známe jen tato tři: Karlovy Vary (Lehm), St. Boleslav (Jand) a Něm. Brod.

Plzák osmáhlý jest od předchozího hlavně jenom nedostatkem bočních pruhů odchylný; ve vnitřní organizaci neshledal Símroth nijakých rozdílů. Snad by se měl pokládati za pouhou odrůdu plzáka hnědého. Dr. Lehmann sám udává sliz čirý, což snad nedopatřením jest a jen pro chodidlo platí.

Byl nalezen na několika místech v severním Německu, v Čechách a na Moravě.

3. *Arion Bourguignati* Mab. — Plzák Bourguignatův.

Vesmír XVI., str. 112, obr. 30, f. 2.

Živočich válcovitý s chodidlem ovšem plochým a za klidu často široce rozpleštělým; oba konce těla jsou mírně stenčeny, zadní pak jest zaokrouhlen; malý otvor dýchací nachází se před polovinou pravého kraje eliptického štítu; hrboulky kůže hřbetní jsou poloválcovity, na koncích tupě zaokrouhleny a splývají po délce tu a tam spolu; obruba chodidla jest bledá, černých čárek příčných nemá a jest na zadku širší; štít jest ozdoben třemi podélnými páskami temnými, z nichž prostřední jest nejširší a nejbledší; Obr. č. 33. *Arion Bourguignati* Mab. barva těla jest šedá nebo hnědavá

a to na přídě, hlavě a tykadlech obvyklejše tmavší; na bocích těla jest na bledším poli po temném, na spodní obrubě ostře ohraničeném a tedy zřetelně nakresleném pruhu, jenž až po konec těla sahá; u kusů hnědavých bývá tělo na obou stranách pruhu od tykadel až ku konci žluté, načež níže následuje

zmíněná bělavá obruba chodidla; na samém vrcholku hřbetu nachází se řada hrboulků bledých od štítu až na konec těla jakožto hřeben, kterýž u mladých kusů malinko vyvýšen bývá; chodidlo jest barvy bílé; na zádech se vylučuje žlutavý, na chodidle čirý sliz; slabě obloukovitá čelist má asi 10 nepřilíš zřetelných žebírek a jest na předním okraji jenom slabě vroubkována; páska jazyková má 111 podélných a asi 65 příčných řad zoubků. Zásobárna chámu jest obráceně kyjovita, totiž na svém konci v tenčí výběžek vytažena; dolní konec chamovodu jest sotva rozšířen. — Délka 50 mm., šířka 5 mm.

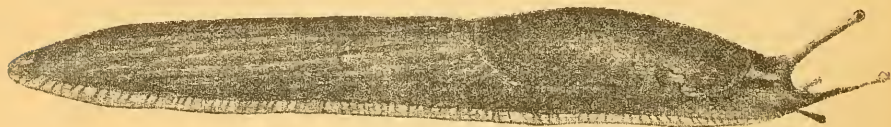
Bydliště: háje, listnaté lesy a zahrady i pole. Ve dne najde se plzák tento nejspíše pod kamením, dřevy a pod.; ze všech plzáků jest tento zajisté nejobecnější v Čechách, a bývá často za plzáka zahradního pokládán.

Dosud poznaná stanoviška: Karlovy Vary (Boettg.), Praha (Kl.), Král. Hradec (Hoffm.), Karlův Týn, Dobřichovice, Radotín, Roztoky u Prahy, Trnový Újezd (Vařečka), Sušice (P. Kub.), Prales, Kašperk (Kl.), Něm. Brod, Hochtann, Pohled [Frauenthal], Lipnice, Humpolec, Želivo, Polná, Studenec, Ždírec (!), Bělčice u Březnice, Jílové, Jarovské údolí u Vraného, St. Boleslav (Bb.), Č. Lípa, Schimsdorf na úpatí Ještěda (Bb. a Bl.), Ostroměř, Sobčice (Šand.), Pardubice, údolí Orlice u Chocně, Hlinsko u potoka Slubice blíže Chlumu (Košť).

Druh tento jest teprve v novější době rozeznáván od plzáka zahradního, jemuž do jisté míry se podobá. Určitě naznačené, úzké pruhy boční rozlišují jej od zmíněného nade vši pochybnost. Bývá celkem bledší nebo tmavší a někdy jest žlutá barva pod pruhy skoro vymizelá; hřeben bíle poznačený zbývá však vždy. —

4. *Arion empiricorum* Fér. — Plzák lesní.

Živočich na hřbetě klenutý, dole plochý, k oběma koncům malinko stenčený a na zadním tupě zakrouhlený; otvor slizové žlázy na konci hřbetu jest veliký; štít má podobu elipsovitou, jest hrubě zrnitý a před polovinou na pravém boku okrouhlým, bledě olemovaným otvorem dýchacím opatřen; tykadla jsou 15, makadla 4 mm. dlouhá; hrboulky kůže hřbetní jsou hrubé a podlouhlé; barva těla buď rovnostejně černá nebo hnědá až i křiklavě rudá, za mládí však bledá i zelenavá a nezřetelnými, rozmazanými pruhy po-

Obr. č. 34. *Arion empiricorum* Fér.

délnými přerušená, což však ve stáří mizí úplně; obruba chodidla jest jasnější, hnědavá nebo žlutá i rudá, napříč černě čárkovaná a ku zadku širší; chodidlo jest bledé, sliz pak žlutavý; obloukovitě prohnutá čelist jest tlustá a 6—16 hrubými žebírky, jež na předním okraji jakožto vroubky vynikají, opatřena; páska jazyková má 111 podélných a 178 příčných řad zoubků. Zásobárna chámu jest podlouhlá, krátkostopečná. — Délka 130—150 mm, šířka 25—28 mm.

Bydliště: listnaté, vlhké lesy, zahrady, louky a výmínečně též lesy jehlícnaté.

Jako naleziště zaznamenána místa tato: Karlovy Vary (Lehm.), Krkonoše a Jizerské hory (Reinh.). Vrchlabí, Sv. Petr (Cyp.) C. Lípá (Schm.), Ostroměř (Šand.), les Chlum, Králíky a Zechovice u N. Bydžova (Kl.), St. Boleslav (Jand.), Brandýs n. O., Praha (Sl.), Kouřim (Ben.), N. Huť u Berouna (Šedý), Písek (Duda), Březnice, Rožmitál, Vltavotín, Koloděje (Vař.), Sušice (P. Kub.); výše na Šumavě schází; Kádov (Svob.), Slapy (Reisn.), Medík u Davle (Bb. a Bl.), Závist, Jelení příkopy v Praze, N. Strašecí (Bb.), přehojně v Křivoklátských lesích, Libčany blíže Král. Hradce (Košť.).

Z odrůd barevných byly u nás nalezeny:

Forma marginata Moq. Tand., která má černohnědý hřbet a pomerančovou obrubu chodidla.

Jest známa od Zuckmantlu v severních Čechách (I. L.) a Žampachu na Sá-zavě (Malý).

Forma maura Held; černá odrůda s chodidlem uprostřed bílým, na krajích šedým.

Dosud jest povědoma jen od Karlových Varů (Boettger).

Odrůda prostě černá bývala dříve pokládána za samostatný druh: *Arion ater* L. a forma rudá za *Arion rufus* L. Prvá byla nalezena v Čechách u Písku (Duda), Ostroměře (Šand.), v lese „Žlábký“ u Jilemnice (Vejn.), druhá ve Strahovské zahradě v Praze, Jarovském údolí u Vraného (Babor) a v Křivoklátských lesích (Košť.). Také mladé kusy posuzovány za druhy, ku př. *Arion melanocephalus* Faur. a *Arion albus* Fér. Seibert však pěstováním se přesvědčil, že to nejsou než mladé kusy ode druhu našeho.

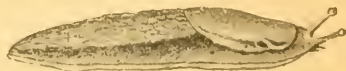
Plzák lesní požívá zeliny a houby a najde se často pod kloboukem těchto. Schází někde na velikých prostorách, ale na svých nalezištích bývá hojný. Mláďata přezimují a stávají se v květnu schopnými ku rozmnožování; dorůstají pak v červenci a brzy po té hynou, tak že potom dospělých kusů najíti nelze (Simroth.).

Plzák lesní jest rozšířen málem po celé Evropě.

5. *Arion hortensis* Fér. — Plzák zahradní.

Vesmír XVII. str. 44, obr. 13, f. 10.

Živočich skoro válcovitý, v klidu rozplestělý, nahore zaoblený, na předku poněkud sůžený, na zadním konci náhle stenčený a zaokrouhlený; štít jest tvaru elipsovitého, na povrchu jemně zrnitý s otvorem dýchacím okrouhlým, bíle obroubeným a to před prostředkem pravého kraje; tykadla ke konci sotva stenčená jsou 4, makadla 1 mm. dlouhá; hrboulky kůže hřbetní poloválcovité, na obou koncích zašpičatělé, na bocích těla hrubší než na hořejšku, a také v pravidelnější řady sestavené než na hřbetě; bledá obruba nohy nerozšiřuje se valně ku zadku; mladé kusy mají před koncem hřbetu slabý, barevně nevyznačený hřeben, kterýž ve stáří dokonce zaniká; barva těla jest šedá až černošedá, na hřbetě i štítu často šedě hnědá, k dolejšku

Obr. č. 35. *Arion hortensis* Fér.

na bocích světlejší a podél boků i na štítu táhne se po každé straně temný, na dolním kraji svém rozplynulý pruh, tak že boky zůstávají šedé až po obrubu chodidla; hlava, tykadla a makadla jsou červená; šedobílé chodidlo vylučuje sliz žlutý; čelist jest 10—15 žebírky, jež přes přední okraj jakožto drobné vroubky vynikají, se-

sílena; páska jazyková má 65—77 podélných a 100—133 příčných řad zoubků. Zásobárna chámu jest kulovitá; dolní konec chamovodu krátký, kuželitě naduřelý. — Délka 40 mm., šířka 4 mm.

Bydliště: místa obdělávaná, jako pole, zahrady, sady, nikoli lesy

Jediným zajištěným nalezištěm jsou Jelení příkopy v Praze (Bb., Bl., Kl.).

Poněvadž živočich tento a plzák Bourguignatův dříve nebyli rozeznáváni, jsou naleziště pro plzáka zahradního udávána pochybná. Pozorovati sluší, zdaž jsou pruhy boční úzké jako linie, či široké, a to zvláště na předku; první bývá u plzáka Bourguignatova, druhé u plzáka zahradního; tento jest však v Čechách jistě vzácný. Potravou jsou mu zeliny.

Z příčiny nahoře vyslovené nelze všeobecné rozšíření geografické vůbec udati. Dr. Simroth myslí o něm, že patří jen severnější Evropě.

Čeleď IV. Helicidae. — Hlemýžďovití.

Břichonožci skořepatí; chodidlo není na tři podélná pole rozděleno; čelist jemně nebo hrubě žebírkovitá; páska jazyková nezřetelně v pole střední a postranní rozdělená; rozplemeneňovací ústrojí jednoduché nebo při svém vývodu žlazami přídatnými a vakem šípovým jedním, někdy dvěma opatřené; otvor rodidel za pravým po případě levým tykadlem; skořápka na pravo neb i na levo točená.

Čeleď hlemýžďovitých obsahuje sedm rodů českých, jež lze rozlišiti takto:

1. Výška skořápky menší neb asi rovná šířce (*Helicina*).
 - a) Obústí přímé, nestloustlé; povrch hrubě rýhovaný, slabě lesklý, barvy hnědé *Patula* Held.
 - б) Obústí obvykle ohrnuté, pyskaté, zřídka zoubky opatřené, povrch u některých chlupatý *Helix* L.
2. Výška skořápky větší nežli šířka (*Pupina*).
 - a) Tvar zjizvené skořápky vejčitý; ústí vyšší než širší; zevnitřní kraj obústí zřetelně delší než vnitřní; cívka není na dolním konci utata . . . *Buliminus* Ehrbg.
 - б) Tvar celistvé skořápky vejčitý nebo válcovitý; ústí vejčité, cívka dole jako utatá; povrch velmi lesklý
Cionella Jeffr.
 - c) Skořápka na pravo nebo na levo točená, malá, vejčitá nebo válcovitá; ústí polokruhovitá a v něm obvykle zoubky a záhyby *Pupa* Drap.
 - d) Na levo točená skořápka jest dlouze kuželitá; toliko na patře jest zoubek *Balea* Prid.
 - e) Skořápka na levo točená, vřetenovitá; v ústí četné záhyby a volně pohyblivá závorka . . *Clausilia* Drap.

Rod 8. *Patula* Held. — Vrásenka.

Syn. *Helix* u Slavíka, Dudy a j.

Živočich dlouhý a útlý s tykadly nepřilíš dlouhými, válcovitými a makadly tlustými, kratičkými; čelist jest buď z jediného kusu, a to obloukovitá a na povrchu jemně rýhovaná, nebo je z čet-

ných destiček složena; páska jazyková není zřetelně v podélná pole rozdělena; zoubky její jsou v osní řadě trojhroté, ostatní pak buď vesměs stejně dvojhroté (u sekce *Punctum*), nebo jsou čím blíže kraje tím kratší, ale za to širší a šikmější i vícehroté; ústrojí rozplemenovací jest jednoduché, totiž bez vaku šípového a beze žlaz přídavných.

Skořápka s píštělí buď více buď méně široce otevřenou, obyčejně spleštilá, u některých druhů vyvýšená; závitky vzcházejí se povolně a jsou buď oblé nebo jsou stlačeny tak, že mají na ohrubě hranu nebo dokonce hřeben; povrch jest zřejmě až žebernatě rýhován; ústí měsíčité s obústím ostrým, přímým, jednoduchým a neohrnutým.

Vrásenky jsou živočichové dosti obecní a žijí pod kamením při skalách nebo i na skalách samých, při starých zdech a pod odchlíplou korou v lesích.

V oblasti palaearktické nachází se 34 druhů vrásenek, z nichž na Čechy připadá 5

I. (Punctum Morse.) Skořápka malinká, široce píštělitá, spleštilá; závitky oblé; čelist složena z destiček.

1. *Patula pygmaea* Drap — Vrásenka malinká.

Vesmír XVIII. str. 272, obr. 92. f. 7. 8.

Živočich hnědošedý s pláštěm rudohnědým a tykadly temněji; tato jsou válcovitá, dosti dlouhá; makadla zřetelná; chodidlo šedé, vzadu zašpičatělé.

Skořápka předrobná se široce otevřenou píštělí, plochá nebo malinko klenutá, jasně hnědožlutá, jemně a hustě rýhovaná, hedvábitě lesklá, tenká a průsvitná; závitky jsou $3\frac{1}{2}$ —4 a to oblé, a vzcházejí se velmi pomalu, jen poslední se trochu rychleji rozšiřuje; šev jest velice prohlouben; ústí široce měsíčité, malinko šikmé — Výška 1 mm., šířka 1.75 mm.

Bydlisté: stinná místa kamenitá, křovisky porostlá a spadlým listím a kamením pokrytá v lesích i zahradách a pod.

Známa nalezště: Karlovy Vary (Lehm), Weisswassergrund, Labský Důl, mezi Schlüsselbauden a Sv. Petrem, Schwarzenthal, Svatojanské Lázně v Krkonoších, Raspenava, Liebwerda, Haindorf, Sieghübel, Riegelberg, Buková Hora, „Nos“ v Jizerských horách (Reinh.), Harta, Vrchlabí, Lanov (Cyp.), les Obora u Ostroměře, Hrubá Skála (Sand.), Jilemnice (Vejn.), Stará Boleslav (Jand.), Zdárnice u Pardubic (Košť.), Medník (Bl.), Chuchle (Šedý), Milčický (P. Kubes), Tábor, Něm. Brod; Bělčice u Březně (Bab.), Slapy u Stěchovic (Reisn.), Voškovrč u Poděbrad (Kl.), Hódlwald na úpatí Kleti (Bl.), Tusset a Lukenský prales na Šumavě (Kl. a Bl.).

Mut. albina byla postižena na místech těchto: Weisswassergrund, Kozi hřbety, vodopád Labský (R.), Schwarzenthal (Cyp.)

Druh tento není tak příliš vzácný, jak se zdá, ale bývá snadno přehlédnut. Přetřásáním listů dostane se do síta, nebo se dá sebrati, když kameny na té straně, již na zemi ležely, obhlédneme. Vápenatým místům dává vrásenka malinká přednost.

Vrásenka malinká žije po celé Evropě, na Kavkaze a Sibiři. Sekce *Punctum* jest rozšířena hlavně v Sev. Americe.

—

(Obr. č. 36.)

*Patula
pygmaea
Drap.*

II. (*Discus Fitz.*). Skořápka větší, asi 7 mm. široká, plochá, se závitky hranatými neb oblými.

A) Pokožka hnědě skvrnitá, závitky hranaté.

2. *Patula rotundata* Müll. — Vrásenka okrouhlá.

Syn. *Helix rotundata* u starších — Vesmír XVIII. str. 272, obr. 92, f. 1, 2.

Živočich útlý, šedavý, na přídě temnější; za tykadly jsou dva temné pruhy; tykadla válcovitá, slabě paličkatá, makadla kratičká; chodidlo šedobílé.

Obr. č. 37.
Patula rotundata Müll.

Skořápka velmi spleštilá až skoro plochá, s píštělí široce otevřenou, na horní straně pravidelně a nápadně rýhovaná, na dolníhladčí, málo lesklá, prosvítavá, hnědá, se skvrnami temně hnědými; závitků jest 6—7 velmi povolně se vzímahajících, klenutých, jež jsou na obrubě tupě přihranaté, hrana však se na posledním závitku skoro ztrácí; šev dosti hluboký; ústí široce měsíčitě. — Výška 3 mm., šířka 6—7 mm.

Bydliště: pod kamením a hničícím listím, jakož i pod korou starych pařezů.

Mut. albina známa jest z Rychnova n. Kn, Něm. Brodu a hradu Ronovce blíže městsk. tohoto.

Jest to nejrozšířenější druh svého rodu a nachází se místy velmi hojně; na příhodných místech nebude asi nikde v Čechách scházeti.

Patula rotundata podléhá změnám nanejvýše větší nebo menší vypuklosti kotouče, jež však vždy jest velmi nízký, a pak buď více buď méně sytých barevnými skvrnami.

Druh tento jest domovem v celé Evropě.

3. *Patula solaria* Mke. — Vrásenka orlojovitá.

Syn. *Helix solaria* u Schmidta — Vesmír XVIII. str. 272, obr. 92, f. 3, 4.

Živočich bledě hnědavě šedý s tykadly a dvěma pruhy za nimi temnějšími; tykadla válcovitá, paličkatá; makadla kratičká; chodidlo dlouhé, úzké, šedobílé, vzadu zašpičatělé.

Obr. č. 38.
Patula solaria Mke.

Skořápka převráceně miskovitě podoby, má neobyčejně široce otevřenou píštěl, jest nahoře skoro docela rovná nebo jen malinko vyklenutá, hedvábitě lesklá, průsvitná, jemně a hustě žebernatě rýhovaná, barvy rohové se skvrnami rudohnědými, paprskovitě srovnanými; povolně se vzímahajících závitků jest 6, jež jsou na obrubě opatřeny v y n i k l ý m, nad prostředkem závitků se nacházejícím h ř e b e n e m; nad tímto jsou závitky docela plochy, pod ním náhle zataženy, pak velmi klenuty a kolem píštěle zase stlačeny; šev není skoro nic vtlačen; šikmé ústí má tvar kosočtverečný se zaokrouhleným dolejšíím úhlem. — Výška 1½ mm., šířka 6 mm.

Bydliště: v hornatých polohách pod hničícím listím v lesích, nejraději při potůčcích, kde však plž tento není snad nikde hojný.

Dosud jest jenom z několika míst povědom, a bývá snad s druhem předchozím za jedno pokládán, ale po ostrém hřebenu, jaký se ku př. u hlemýžďe

skalního nachází, dá se určitě poznati. Známá ona místa jsou: rozvaliny Hammersteinu u Liberce (Schm.), Rychnov n. Kn. (Kop.), Stěchovice (Reisn.), Hochtann u Něm. Brodu (!), čivický háj u Pardubic (Košť.)

Patula solaria nachází se v rakouských zemích alpských a karpatských. odkudž až do Čech dostupuje.

B) Pokožka jednobarvá; závitky oblé.

4. *Patula rudrata* Stud. — Vrásenka pomezní.

Syn. *Helix rudrata* u Lehmann. — Vesmír XVIII. str. 272, obr. 92, f. 5, 6.

Živočích šedavý, na přídě nahnědlý, za tykadly po pruhu temném; tykadla válcovitá, slabě paličkatá; makadla zřetelná; cho-
didlo bledě šedé, útlé, vzadu zašpičatělé.

Skořápka má pištěl široce otevřenou a kotouč malinko kle-
nutý, jest stlačena, jednobarvá, rohově hnědá, beze skvrn, na obou
stranách žebernatě rýhovaná a hedvábitě lesklá; závitků
jest 5, jež jsou oblé, bez hřebene, i vzcházejí se dosti
rychle; šev jest značně prohlouben; ústí šikmé, tvaru
okrouhle měsíčitěho. — Výška 3 mm., šířka 6 mm.

Bydliště: pod kamením a korou pařezů.

Vrásenka pomezní žije toliko v polohách vyšších, hlavně
v našich horách pohraničních, odkud pochází její jméno české.
Známá stanoviště jsou: Karlovy Vary (Lehm.), hořejší údolí Labské
v Krkonoších, Riegelberg, Sieghübl, Puková Hora v Jizerských Ho-
rách (Reinh.), Weisswassergrund (Cyp.), Veliký Javor (Sl.), Bayreck,
Eisenstein, Fallbaum (Nosek). Kašperk, Hůrky, Prášily [Stubenbach]
(P. Kub.), Lukenský prales, Tusset, Hirschbergen pod Plöckensteinem,
Plöckensteinské jezero, po celém hřebenu od Plöckensteinu až k Hoře
Trístoličné, Schlösselberg, Kunžvart, Záluží, Sv. Tomáš, Čertova stěna
(Kl. a Bl.), Kleť [Schöninger] (Bl.), Medník u Sázkavy (Bab. a Blaž.), Humpolec (Hla-
in), Sychrov (Bab.), Zákova Hora (na české straně) ve Žďárských horách (Kalenský).

Od slabě zbarvených kusů vrásensky okrouhlé, jež by za vrásenku pomezní po-
kládány býti mohly, liší se tato vždy docela oblymi a méně hustě navinutými závitky.

Plž tento jest hojný hlavně v severní Evropě. V Anglii schází. Obývá dále
ve středoevropských horách až i na Avkaze.

III. (Pyramidula Fitz.). Skořápka malá, asi 3 mm. široká,
pištělitá, kuželitá, jemně rýhovaná, bez hřebene.

5. *Patula rupestris* Drap. — Vrásenka skalní.

Vesmír XVIII. str. 272, obr. 92, f. 9, 10.

Živočích modročerný, k dolejšku světlejší; tykadla kratinká,
tlustá a tupá, makadla sotva viditelná.

Skořápka má dosti širokou pištěl i opatřená jest jemně
nepravidelně rýhována, hedvábitě lesklá, málo průsvitná,
často modravě oviněná, tenkostěnná, temně hnědá, ze 4—5
oblých závitků složena; kotouč jest buď více buď méně
kuželitě vyvýšen; šev jest velmi prohlouben a sestupuje
s posledním závitkem znenáhla dolů; ústí jest skoro
okrouhlé. — Výška 1.5 mm., šířka 2 mm.

Bydliště: vápencové skály.

Naleziště povědomá jsou jen Sv. Ivan u Berouna (Sedý, Kl.),
a Rychnov n. Kn. (Kop.).

Obr. č. 39.
Patula ruderata Stud.

Obr. č. 40.
Patula rupestris
Drap.

Vrásenka skalní jest místy velmi hojna a nenachází se mimo půdu vápenitou. Vlhka příliš žádostiva není a sedává na holých skalách často ve společnosti zrnovky ovesné i za suchého a parného počasí na výsluní přilepena jsouc jemnou mázdrou z vyschlého slizu.

Geografickou rozlohu má druh tento po střední a jižní Evropě, Syrii, Tunisu a Alžiru.

Rod 9. *Helix* L. em. — Hlemýžď.

Živočich protáhlý, vzadu více méně zašpičatělý; plášť vězí celý ve skořápce a jest na okraji stlustlý; kuželitě válcovitá tykadla mnohem delší než makadla; otvor dýchací v pravo pod krajem pláště; otvor rodidel na pravé straně na krku za tykadlem; čelist jest obloukovitá a žeběrky sesílena; páska jazyková má v osní řadě zoubky pravidelné s jedním větším hrotem prostředním a nezřetelnými dvěma hroty pobočnými, na něž následují zoubky nepravidelné troj- i dvojhroté a konečně čtené řady zoubků dvoj- i vícehrotých, krátkých i širokých; při ústrojí rozplemeňovacím nacházejí se předavné žlázy a 1 nebo 2 vaky s vápenitým šípem tvaru velmi různého; některým však schází vak šípový.

Skořápka podoby rozmanité, buď zakulacená nebo spleštilá, píštělitá nebo provrtaná, někdy zakrytá píštělitá i celistvá; ústí obvyčejně širší než vyšší, k ose skořápky šikmo sříznuté; obústí neobvyčejněji ohrnuté a více méně stlustlé, pyskaté, poloměščitě až přikrouhlé, jednoduché nebo zoubky súžené; povrch skořápky jest buď hladký nebo jemně až i žebrovitě ryhován, někdy šupinkami nebo chloupky porostlý, leč obvyčejně holý.

Rod hlemýžďů jest u nás zastoupen 28 druhy, jež dle své povahy na různých místech žijí, jedni roztroušené, jiní společně, často u velikém množství. Na zimu ukrývají se do země a pod listí zalepujíce ústí skořápky víčkem buď vápenitým aneb obvyčejně blanitým i papírovitým, vyprázdnivše před tím zaživací útrobu docela. Z jara odvrhují víčko a hledají potravu, jež zalézají v zelených částech rostlin. Brzy pak se, ač jsou obojetníky, navzájem oplozují a snášejí vajíčka kulatá, více méně vápnem proniklou slupkou opatřená, ve hromádkách do země nebo pod mech a pod. Za léta, zvláště v době sucha, zavěsují se mnozí na vyšší rostliny a zalepují mázdřitou blanou ústí, aby udrželi vlhkost, jiní zalézají hluboko mezi kamení, do trhlin skal a pod různé předměty, tak že o nich ani památky není; po teplém dešti však všichni vylézají ven. Věk životní trvá u některých až 6 let, u jiných méně.

V oblasti palaearktické žije asi 1250 druhů hlemýžďů.

L. (Acanthinula) Beck. Skořápka malinká, kulovitá, se žebry řídkými, velmi vyniklými, jež vybíhají někdy na obrubě posledního závitku v ostn. Vak šípový schází.

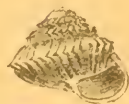
1. *Helix aculeata* Müll. — Hlemýžď trnitý.

Vesmír XVI. str. 140, obr. 44, f. 11.

Živočich jasně modrošedý, na hřbetě a tykadlech temnější, na bocích a chodidle jasnější; tykadla poměrně dlouhá, válcovitá; chodidlo krátké, povolně zašpičatělé.

Skořápka malinká, provrtaná, kulovitě kuželitá, temně rohově hnědá, prosvítavá, tenká, málo lesklá, porostlá nečetnými kož-

vitými žebérky, jež každé na prostředku závitku v osten vybíhá, závitky jsou oblé, počtem 4; šev jest prohlouben; okrouhlé ústí jest jak široké tak vysoké; obústí ohrnuté, jednoduché, kožovité, jehož kraje píštělový a zevnitřní jsou sobě velmi sblíženy; opodál kraje bývá někdy bílý, slabý pysk. — Výška 2 mm., šířka 2 mm.

Obr. č. 41.
Helix aculeata Müll.

Bydliště: pod spadlým listím, mechem, dřívky a kamením v lesích a křovíštích.

Naleziště: Bilina, Josefodol (Sl.), Weisswassergrund, mezi Schüsselbauden a Sv. Petrem v Krk. a Riegelberg, „Nos“ v Jiz. horách (Reinh.), Č. Lída (Schm.), Schwarzenenthal (Cyp.), les Obora u Ostroměře (Šand.), Voškovrch u Poděbrad, Žerotín, Slapy, Sv. Prokop (Přírodov. klub), Hůrky (P. Kub.), hájek u Hrádku blíže Pardubic, bažantnice u Stěblové (Košť.), Lukenský prales (Kl., Bl.) vrchol Kleti (Bl.).

Hlemýžď trnitý jest rozšířen od Anglie a jižního Švédska na jih; jest i na Korsice, a na východě až na Kavkaze, a zase v Alžíru a Marokku.

II. (Vallonia Risso.) Skořápka malinká, široce píštělitá, spleštilá, s ústím okrouhlým a obústím velmi ohrnutým; žlázy přídavné při ústrojí rozplemenevacím scházejí, nikoli však šípový vak, jež obsahuje šíp poměrně dlouhý, rovný, kuželitý.

2. *Helix costata* Müll. — Hlemýžď žebernatý.

Vesmír XVIII. str. 200, obr. 71, f. 3—5.

Živočich krátký a široký, bledý, s tykadly válcovitými a makadly sotva viditelnými, vzadu dosti náhle zúžený.

Skořápka malinká, otevřeně píštělitá, skoro plochá, kožovitými žebry dosti hustě posázená, nelsklá, málo průsvitná, žlutavě bílá; šev hluboký; závitky $3\frac{1}{2}$ —4 mírně klenuté, pravidelně se vzcházející, poslední na konci náhle trochu dolů sehnutý; ústí k ose skořápky velmi šikmé, skoro okrouhlé; obústí ostré, ohrnuté, před krajem sesílené tlustým, bílým pyskem; kraje zevní a píštělový velmi sobě sblížené. — Výška 1.5 mm., šířka 3 mm.

Obr. č. 42.
Helix costata Müll.

Bydliště: ve trávě pod kameny na stráních, mezech, lukách a zahradách.

Jest všude v Čechách obecný, ač místy vzácnější než následující. Vyskytá se hlavně na vápencových skalách výslunných, na nížinách jen roztroušeně. Oba druhy této sekce pak vystupují až na pohraničné hory naše. V nánosích řek a potoků bývají prázdné skořápky obou velmi hojny.

Hlemýžď tento žije v celé Evropě a přestupuje i polární kruh; na jihu jest i v Alžíru, na východě sahá přes Kavkaz, Sibiř a Amursko až do sev. Ameriky.

3. *Helix pulchella* Müll. — Hlemýžď drobný.

Vesmír XVIII. str. 200, obr. 71, f. 1, 2.

Živočich jak u hlemýždě žebernatého.

Skořápka malinká, široce píštělitá, stlačená, velmi jemně rýhovaná, skoro hladká, průhledná, bílá, lesklá; mírně klenuté závitky jsou $3\frac{1}{2}$ —4, z nichž poslední na svém konci přímý, ne-

sehnutý a trochu rozšířen jest; kotouč jest jen malinko klenutý; ústí šikmé, skoro okrouhlé, patrem málo vykrojené; obústí ostré, ohrnuté, silným, bílým pyskem opatřené; kraje jsou sobě málo sblíženy. — Výška 1·3 mm., šířka 2·5

Obr. č. 43.

Helix pulchella Müll.

Bydliště: jak u druhu předchozího, avšak spíše na místech vlhčích.

Jest to plž všude obecný.

Někteří systematikové pokládají oba naše druhy ze skupiny *Vallonia* za jediný druh a podřizují brzy hlemýžď žebnatého hlemýždi drobnému, brzy naopak. Oba druhy jsou však konchylologicky dobře od sebe různé; máť *H. costata* poslední závitky před ústím dolů sestouply, čehož u *H. pulchella* není; tím však jest ústí u onoho mnohem více šikmé než u tohoto a kraje obústí se velmi sblíží. I úprava pásky jazykové navádí nás, abychom oba živočichy pokládali za druhy různé. U *H. costata* jest na středním, dosti odrůzněm poli u veliké většiny jedinců 11 podélných řad zoubků, kdežto jich u *H. pulchella* jen 9 bývá. Přechody od jednoho druhu ke druhému známy nejsou, ačkoli oba často společně žijí.

Zeměpisné rozšíření jest jako u druhu předchozího.

III. (*Gonostoma Held.*) Skořápka píštělitá, nebo krytá provrtaná, nahoře docela plochá nebo maličko klenutá, chlupatá; ústí trojúhelné, šikmé, často zoubky súžené; šíp některým schází.

A) Kotouč úplně plochý, na patře není zoubku (*Trigonostoma Fitz.*).

4. *Helix holoserica* Stud. — Hlemýžď aksamítový.

Vesmír XVI. str. 140, obr. 44, f. 1.

Živočich asi 2 cm. dlouhý, velmi útlý, modrošedý, nahoře temnější; přída skoro modročerná, jakož dva pruhy od tykadel až ku plášti dosahující; tykadla skoro válcovitá. V horním výklenku ústí skořápkového jest otvor dýchací, prostředním vychází ze skořápky hřbet, dolním pak chodidlo, jež jest úzké, špičaté zakončené.

Obr. č. 44.

Helix holoserica Stud.

Skořápka široce píštělitá, terčovitá s kotoučem nijak nevyniklým, ale zase s vrcholem nevpadlým, tenká, nelesklá,

nahoře hnědá, kratinkými, nazpět zahnutými chloupky velmi hustě porostlá; závitků jest 5, jež jsou na bořejsku skoro rovny a dole velmi klenuty; šev jest hluboký; velmi šikmé ústí jest trojlaločné; obústí široké, ostré, ohrnuté, hnědožluté, pyskaté, dvěma zuby opatřené, z nichž jeden na dolním, druhý na zevnitřním kraji se nachází; jim pak naproti na tylové straně jsou dva důlky. — Výška 5 mm., šířka 11 mm.

Bydliště: místa kamenitá v lesích zvláště horských a při rozvalinách hradů.

Zdá se, že hlemýžď tento jest roztroušen po Čechách celých, jakž naznačují naleziště: Klecany u Prahy, Kašperské Hory (Sl.), Haindorf, Steghübl v Jiz. horách (Reinh.), Č. Líba (Schm.), Weisswassergrund (Cyp.), Jilemnice (Vejn.), Bradlec u Jičína (Šand.), Čertův stolec u Chotěboře, Hochtann u Něm. Brodu, Orlík u Humpolce (!), hrad Chlum u Čáslavi (Kuč.), Medník (Bl., Kl.), Vítkův Kámen,

Waldek u Jinec (Petr.), Kamenný Přívoz na Sázavě, Bechyně (Malý), Závist u Zbraslavi, Slapy, Štěchovice u Prahy (Reisn.), Čehnice u Písku (Vař.), Písek (Macn.), Hrádek u Hluboké (Pinc), Tábor (I), Tusset, Kašperk, Lukenský prales, Záluží u Kašp. Hor, pod Plöchensteinem, Sv. Tomáš, Vítkův Kámen, Čertova Stěna (Kl., Bl.), vrchol Kleti (Bl.), Valdek u Hořovic (Nosek), Geiersburg v Rudohoří (Svob.).

Jest obyvatelem Alp, Karpat až po Sedmihradsko, pak hor českých; jest též ve Francii a západním Španělsku.

5. *Helix obvoluta* Müll. — Hlemýžď pyskatý.

Vesmír XVI. str. 140, obr. 44, f. 2.

Živočich na hřbetě a hlavě temně hnědý, po bocích a na zadku bělavě šedý; tykadla dlouhá, válcovitá, paličkatá, makadla též na konci stultlá; kraj pláště narůžovělý, bílými tečkami posetý; chodidlo bledě šedé, na konci zašpičatělé; zimní víčko bílé, kožité; vak šípový schází.

Skorápka široce pístělitá, terčovitá, s kotoučem nejen nevyniklým, nýbrž dokonce s vrcholem prohloubeným, temně rudohnědá, nelesklá, dosti pevná, neprůhledná, dlouhými, řídkými chloupky posázená; závitků hustě navinutých, na obrubě trochu připeřstělejších, hlubokým švem spojených jest 6; otupeně trojhranné ústí jest velmi šikmé; obústí ohrnuté, pyskem fialovým anebo hnědě červeným sesílené, na zevnějšku dvěma mělkými důlky opatřené. — Výška 5 mm., šířka 11 mm.

Obr. č. 45.
Helix obvoluta Müll.

Bydliště: ve křovinách a lesích, a to na místech kamenitých mezi setlívajícím listím ve krajích hornatých, zvláště na vápenité půdě.

Místa, kde byl plž ten nalezen: Karlovy Vary (Lehm.), Kamenný Přívoz na Sázavě (Malý), Harta (Cyp.), Skuhrov u Rychnova n. K. (Kop.), Ledec, údolí Klejnárky při Chedrbí, Kladno (velmi hojný; Kuč.), Slapy u Štěchovic, Skalka u Mníšku (Reisn.), Medník u Davle (Kl.), Beroun: Pěník a Plešivec u St. Hutě, Vůznice u N. Hutě (velmi hojně; Šedý), Sv. Ivan, Karlův Týn (Kl.), Jarovské údolí u Vraného (Košť), Sychrov (Bab.), Kumburk, Bradlec (Šand.), Krupka a Geiersburg v Rudohoří (Svob.), zřícenina Krašov u Královic (Bořický).

Var. dentata Hest. Ústí jest súženo dvěma silnými zuby.

Zajímavou odrůdu tuto, jež hlavně v jižnější Evropě se objevuje, známe z Karlova Týna a Sv. Ivana (Kl.) a pak z Medníku (Bab., Bl., Kl.).

Helix obvoluta nachází se od jižní Anglie a severní Francie po horách západních a jižních v Německu a dosahuje až na Apennin.

B) (*Triodopsis* Raf.) Kotouč tupě klenutý; na patře jest podlouhlý, deskovitý zoubek.

6. *Helix personata* Lam. — Hlemýžď zuboústý.

Vesmír XVI. str. 140, obr. 44, f. 3.

Živočich na přídě modravě šedý, vzadu, na chodidle a plášti šedý, po bocích bílý a na pokračích zase tmavší, tykadla i makadla na konci stultlá; tato jsou s polovicí tykadel dlouhá; zimní víčko jest kožité a mezi zoubky rozepjato.

Skorápka zakrytě provrtaná, stlačeně kulovitá, tenkostěnná, průsvitná, nelesklá, rohově hnědá, krátkými, řídkými, nazpět ohnutými chloupky porostlá, z 5 oblych, hlubokým švem spojených zá-

vitků složená; kotouč málo vyniklý, tupý; ústí hranatě trojlaločné; obústí náhle ohrnuté, poněkud odškrbené, ostré, velmi silným, na zevnějšku splestílym, žlutavě bílým pyskem opatřené; na dolním i zevním kraji obústí jest po jednom malinkém zoubku, naproti nimž jest v týlu dvě malých důlků; na patře nachází se mezi zevním a pištělovým krajem tlustý vápenitý návalek bílý, který taktéž v tupý zub hranovitý vybíhá. — Výš. 6·5 mm, šíř. 11 mm.

Obr. č. 46.

Helix personata
Lam.

Bydliště jako u hlemýžďe pyskatého, nejvíce v rozvalinách hradů.

Místa, kde byl plž tento nalezen: Č. Lípa, Bezděz, Brandýs n. O. (Sl.), Karlovy Vary (Lehm.), Eckersbach, Friedland (Schm.), Harta, Vrchlabí, Kimčice (Cyp.), Křivoklát (údolí potoka Klucny Klíčany, stráně u hradu), Valdek u Hořovic (Nsk.), Karlův Týn (Kl.), St. i N. Huť u Berouna (Sedý), Slapy u Štěchovic (Reisn.), Medník u Davle (Kl., Bl.), Mladkov u Jilemnice (Vejn.), Sychrov (Bab., Bl.), Choceň, Brandýs n. O. (Kl. Košť.), Kostelec n. O. (Košť.), Peruc (Macn.), Turnov (Doub.), Hrádek u Hluboké (Pinc.), Kumburk a Bradlec u Jičína (Šand.), Tusset, Prales (Kl., Bl.), Zlatá Koruna, Menštejn, Rájov u Krumlova, Kájov, Červený dvůr u Chvalšín, Hódtwald, Kleť, Křemže, Brloh (Bl.), Kašperk a Milčický na Šumavě (P. Kub.), Hraběšín, Chedrbí (Kuč.); u Prahy: Jarovské údolí u Vraného (Bab.), Záviš u Zbraslavi, Sv. Prokop (Nsk.), Mehelník u Písku, Bavorov, Zvíkov, Strakonice, Vůrlík, Čehnice, Unhošť, Kladno, Výhybka (Vař.), Hochtann a hrad Ronovec u Něm. Brodu, Čertův stolec u Chotěboře.

Mut. albina. Valdek u Hořovic (Nsk.).

Druh tento žije v horách střední Evropy.

IV. (*Petasia Beck.*) Skořápka polokrytá a úzce provrtaná, stlačeně kulovitá, holá; podél švu a na obrubě po bílé pásce; ústí s dvěma zoubky; šíp jediná, poněkud ohnutý, úzce kuželitý, na konci s dvěma širšími a dvěma užšími hranami; přídatné žlázy 4.

7. *Helix bidens* Chemn. — Hlemýžď dvojzubý.

Vesmír XVIII. str. 200, obr. 71, f. 6, 7.

Živočich šedý s dvěma černými pruhy od tykadel až po černě skvrnitý plášť, na němž jest bílý pruh, jenž skrze skořápku pěkně prosvítá; tykadla jsou poměrně dlouhá, skoro válcovitá a zřetelně paličkatá; makadla obráceně kuželitá, na konci rovná, jako utatá; chodidlo vzadu málem bílé, úzké a dosti zašpičatělé.

Obr. č. 47.

Helix bidens
Chemn.

Skořápka polokrytá a úzce provrtaná, kuželitě kulovitá, dosti pevná, prosvítavá, nahoře jemně a pravidelně rýhovaná, dole hladší a lesklejší, jasně rudá s bílou páskou uprostřed závitků; také pode mělkým švem běží páska bledší; poněkud hranatě stlačených závitků jest 7 a poslední sestupuje na konci náhle dolů; ústí jest širší než vyšší a trojlaločné; obústí ostré, při pištěli však stultlé, ohrnuté, na týlu žlutavě obroubené, uvnitř bílým nebo hnědávým pyskem opatřené, má na dolním a zevnitřním kraji po jednom zoubku a oproti každému z nich jest na týlové straně malý důlek. — Výš. 6—7 mm, šíř. 9—10 mm.

Bydliště: mokré háje a lesy a to pod listím na zemi.

Jest to hlemýžď v Čechách vzácný a jest povědom jen od C. Lípy (Sl.), Nové Huti u Berouna (Šedý), Pardubic (Košť.), Staré Boleslavi (v náplavu, Jand.) a Bilichova (Svob.)

Hlemýžď dvouzubý mění svou podobu méně rozměry než výškou kotouče, kterýž někdy velmi plochý, jindy skoro kuželitě vyvýšen bývá. Na svýchl stano-
vištích bývá velmi hojný.

Nachází se ve střední a východní Evropě.

V. (Fruticicola Held.) Skořápka píštělitá nebo provrtaná neb i zakrytě provrtaná, kulovitá až i spleštilá, u některých druhů chlupatá nebo zrnitá, obyčejně s bílou páskou na obrubě; šíp jeden nebo dva; přídatných žlaz (6—) 8, (někdy 4).

A) (Perforatella Schlüter.) Skořápka kuželitě vy-
výšená; ústí úzce měsíčitě; pysk prahovitý, dole se zoubkem;
povrch chlupatý; šípy dva; přídatných žlaz 8.

Helix unidentata Drap. — Hlemýžď jednozubý.

Vesmír XVI. str. 140, obr. 44, f. 4.

Živočich hnědošedý, na bocích, zadku i chodidle bledě
šedý; tykadla válcovitá, slabě paličkatá; makadla dosahují třetiny
délky tykadel; plášť hnědý, černě mramorovaný; chodidlo úzké,
vzadu ostře zašpicatělé.

Skořápka úzce provrtaná, kuželitě kulovitá, tupě hřebenitá,
tenká, jasně rohově hnědá až rudohnědá, na prostředku závitků bílou
páskou ozdobená, měkkými, krátkými a zahnutými chloupky
porostlá, jež však snadno ztrácí; velmi pomalu se vzmá-
hajících závitků jest 6—7; šev jest zřetelně vyznačen;
ústí šikmé, úzce měsíčitě; obústí jenom při píštěli ohnuté,
čímž se píštěl poněkud zakrývá; uvnitř jest silný prah-
ovitý, na zevnějšíku žlutě prosvítající pysk, zvláště na dolní
straně velmi silný, kdež v pravo zoubkem vybíhá. —
Výš. 6 mm, šíř. 8 mm.

Obr. č. 48.

*Helix
unidentata
Drap.*

Bydliště: ve křovinách a lesích pod listím a kamením, zvláště při starých
hradech a zdech vůbec.

Obývá tato povědomá místa: Karlovy Vary (Lehm.), Labský Důl (Cyp.),
St. a N. Huť (Šedý), Roztoky u Prahy (Vař.), Praha, Brandýs n. O. (Sl.), Slapy
(Rs.), Chocet (Košť.), Schillerberg (zásoby mus.), Kašperk, Milčičky (P. Kub.),
Lukenský prales, Kunžvarta (Kl., Bl.), Zlatá Koruna, Kájov, Menštein, Hödtwald,
Klet, Brloh (Bl.), Valdek (Petr.), Hochtann u Něm Brodu (!), Krivoklát (Nsk.),
Sv. Ivan (Blaž.), opuková stráž u Vamberka (Košť.).

Připomenouti sluší, že zoubek na pravém konci prahovitého pysku někdy
velmi slabý bývá. Ostatně se dá druh tento po hustě navinutých závitcích a kuže-
litém kotouči poznati vždy.

Jest rozšířen od východní Francie až po Halič a Taty.

B) (Trichia Htm.) Skořápka kulovitá nebo stlačeně
kulovitá, provrtaná, ponejvíce chlupatá, nebo šupinkatá i zrnitá;
ústí okrouhle měsíčitě, pysk zvláště při píštěli tlustý; šípy 1—2;
přídatných žlaz ponejvíce 8.

9. *Helix sericea* Drap. — Hlemýžď srstnatý.

Vesmír XVI. str. 140, obr. 44, f. 9.

Živočich špinavě bílý, jen makadla a tykadla, jakož i dva pruhy za těmito jsou tmavší; plášť jest černými skvrnami tu tam postříkán; šípý jsou dva, tvaru kuželitého.

Skořápka úzce provrtaná, stlačeně kulovitá, tenkostěnná, průsvitná, málo lesklá, rohově hnědá, zřetelně a nepravidelně rýhovaná, dosti dlouhými, jemnými, bledými a na zad zahnutými chloupky porostlá, neb aspoň (po přezimování) jizvami po chloupkách tčená; závitků klenutých, často na prostředku bílou páskou okrášlených jest 6; poslední má dvojnásobnou šířku předešlého a nesestupuje na konci dolů; vrchol kotouče jest tupý; šev velmi hluboký; ústí široce poloměsíčitě; obústí při píštěli silným pyskem vyložené, ostré, na kraji píštělovém zřetelně, dále pak jen málo ohrnuté. — Výš. 5.5 mm, šíř. 7.5 mm.

Obr. č. 49.
Helix
sericea
Drap.

Bydliště: na zemi ve vlhkých hájích a lesích.

Byl nalezen na málo místech, jež jsou: Byšice (Sl.), Karlovy Vary a Františkovy Lázně (Lehm.), Harta (Cyp.), Král. Hradec (Hoffm.), Rychnov n. Kn. (Kop.), Turnov (Doub.).

Var. corneola Cless. Skořápka menší, kulovitá, tenkostěnná, žlutavá nebo hnědavě rohové barvy; chloupky velmi krátké, jemné a snadno opadavé; závitků 5—5½, pomalu se vzímající, obých; ústí poněkud stlačeně okrouhlé, při píštěli slabě pyskaté. — Výš. 4 mm, šíř. 6 mm.

Udává ji pouze Cypers a to od Harty v Krkonoších.

Pysk bývá jen u úplně dorostlých kusů patrný, a takové lze v pozdním podzimu nebo časně z jara nalézt. Radno jest ohlednouti se i po skořápkách vymřelých, mezi nimiž ovšem i zcela dospělé budou. Živočich tento rád vylézá na lícni stranu listů bylin, na př. kopřiv, kdež tiše sedává. Na svých stanovištích bývá hojný.

Jest rozšířen od jižního Švédska a Anglie po střední Evropě.

10. *Helix Clessini* Ulič. — Hlemýžď Clessinův.

Syn. H. transsylvanica m. olim. H. Bielzi u Schmidta. — Vesmír XVI. str. 112, obr. 36, f. 3.

Živočich bledě žlutý s hlavou temnější; válcovitá a na konci paličkatá tykadla jakož i dva pruhy od tykadel do zadu vedoucí jsou šedý; plášť jest skoro bílý, hnědými skvrnami mramorovaný; chodidlo žlutavé, vzadu dosti úzce zakončené; šípý jsou 2, a to kuželité.

Obr. č. 50.
Helix Clessini
Ulič.

Skořápka úzce provrtaná, stlačeně kulovitá, bledě žlutá nebo žlutohnědá a pak bezbarvou páskou na prostředku závitků ovinutá, chloupky sotva lupou viditelnými porostlá nebo ve stáří holá a pak dlouhatými jizvami po chloupkách slabounce tčená, lesklá, jemně rýhovaná, tenkostěnná; závitků klenutých 5, poslední pak jest při pohledu s hořejška dvakrát tak široký jako předposlední i běží až na svůj konec přímo; kotouč vyvýšený

s vrcholem špičatým; šev jest mělký; ústí široce měsíčitě, jak široké, tak vysoké; obustí na zevnitřním kraji malinko, více však na kraji cívkovém ohnuté, někdy slaboučkým pyskem vyložené. — Výš. 6 mm, šíř. 8 mm.

Bydliště: ve křovinách, v lesích, při troskách hradů, obyčejně v kopřivách a na nich.

Místa, kde byl sbírán, jsou: Pikovice na Sázavě (Kl., Bl.), Nový zámek (Schm.), Chlum u Čáslavi, u Faberova mlýna v údolí Klejnarky, Lichnice (Kuč.), Strahovská zahrada v Praze (dostí hojně; Bab.).

Jako předešlý má i tento druh zvykem, vylézati po dešti na listy nižších rostlin a vytrvati tak po delší dobu. Nachází se místy velmi hojně, jindy bývá jen roztroušen. Velmi příbuzen jest mu, ne-li dokonce totožný H. Lubomirskii Šlos., jenž v Polsce žije. Nedokonalý popis a též výkres v »Materyały do fauny malakologicznej królestwa polskiego« nedá o tom určitě rozhodnouti.

Plž tento byl nalezen v pruském Slezsku, Haliči, na Moravě, v Uhrách a Čechách.

11. *Helix hispida* Müll. — Hlemýžď ježatý.

Vesmír XVI. str. 140, obr. 44. f. 5.

Ž i v o č i c h poněkud nahnědle šedý, s hlavou, tykadly, makadly a dvěma pruhy za tykadly barvy temně šedé; plášť s černými tečkami; boky těla, zadek a chodidlo bledší; kraje chodidla trochu temnější než střed; tykadla válcovitá, paličkatá; chodidlo na konci tupě zašpičatělé; šípy 2, kuželité.

S k o ř á p k a píštělitá, skoro terčovitě stlačená s koutoučem málo vyvýšeným a vrcholem tupým, prosvítavá, barvy rohové až i jasně červenohnědé, často s nepravidelnými, hnědými proužky přírůstkovými a s páskou bledou na obrubě, na povrchu rýhovaná, málo lesklá, krátkými, na zad ohnutými, dosti hustými a hrubými chloupky porostlá; ze 6 závitků jest poslední slabě naznačeným hřebenem tupě přihranatělý; šev jest hluboký; ústí šikmé, široce měsíčitě, širší než vyšší; obustí při píštěli zřetelně, ostatně jen slabě ohnuté, silným, na dolní straně p r a h o v í t ý m, bílým p y s k e m sesílené, který při zevnitřním kraji buď náhle přestává nebo jen slabě naznačen jsa pokračuje dále a na zevnějšku jakožto žlutý proužek prosvítá. — Výš. 5.5 mm, šíř. 8 mm.

Obr. č. 51.

Helix hispida Müll.

Bydliště: lesy, háje, zahrady, křoviště, zvláště při starých zdech.

Známa stanoviška: Litoměřice, Turnov, Hodkovice, C. Kamenice, Děčín, Benešov, Praha (Sl.), Karlovy Vary (Lehm.), Friedland, Haindorf (Reinh.), Česká Lípa, Liberec (Schm.), Kimčice, Harta, Vrchlabí (Cyp.), Hrubá Skála (Šand.), Tachlovice, Revnice u Prahy (Vaf.), Sobčice, Ostroměř, N. Bydžov, Prachovice, Netolice (Šand.) Kutná Hora (Zuv.), St. Boleslav (Jand.), N. a St. Huť (Šedý), Radotín (Kl.), Roztoky (Bl.), Koubim (Ben.), Chlum (Kuč.), Votice, Příbram, Písek (Vaf.), Tábor, Sušice (P. Kub.), Třeboň (Weinr.), Lipnice u Něm. Brodu (!) Lnáře (Bab.), Sychrov (Bab., Bl.), Slapy u Štěchovic (Reisn.).

Druh tento má veliké rozšíření zeměpisné, nachází se v Evropě až po kruh polární, pak v Alžíru, Kavkazsku, Armenii, Sibiři, až i v Amursku.

12. *Helix rubiginosa* Zgl. — Hlemýžď rezavý.

Vesmír XVI. str. 140, obr. 44, f. 7.

Živočich šedohnědý, na přidě temnější; tykadla krátká, válcovitá, černá, na konci paličkatá a za nimi dvě temné prouhy; makadla kratičká; plášť jasně hnědý a černými, místy splývajícími skvrnami mramorovaný; šedohnědé chodidlo krátké a dosti tupě zakončené; šíp jenom jeden a to poněkud spirálně stočený.

Obr. č. 52.
Helix
rubiginosa
Zgl.

Skorápka kulovitě kuželitá, úzce provrtaná, rýhovaná, temně rohově hnědá, tenkostěnná, průsvitavá, jemnými, krátkými, skoro přímými a hnědými chloupky porostlá nebo již holá a jizvami tčenná; kotouč vyvýšený a přišpičatělý; závitků 5, a to oblých, někdy bledou páskou ozdobených a povolněji než u hlemýžďe srstnatého se vzdávajících; šev dosti hluboký; ústí široce měsíčitě; obústí málokdy a jenom nedosti zřetelným pyskem vyložené, ostré, jen při píštěli ohnuté. — Výš. 5·5 mm, šíř. 7 mm.

Bydliště: při vodách, na lukách, v příkopech, a to vždy na samé zemi.

Známa stanoviška jsou: Karlovy Vary (Lehm.), Soběnice, Ostroměř, Nový Bydžov, Bělohrad (Šand), Sloupno, Králíky, Vysocany v Bydžovsku, Hlušice (Kl.), Kourím (Ben.), Poděbrady, Neratovice (Kl.), St. Boleslav (Bl.), Radotín, Slapy, Hlubočepy (Kl.), Roztoky, Praha (Strahov a Jelení příkopy; Bab.), Byšice (Reisn.), Nymburk (Bl.), Kádov (Ladman), Slané (Svoboda), Pardubice (Košť.), Zlatá Koruna (Bl.).

Jest dosti nesnadno rozeznati druh tento od hlemýžďe srstnatého, ač oko cvičené na první pohled oba pozná. Abychom se zbavili vši pochybnosti, musíme ohledati šíp. Ostlné jsou chloupky skořápkové u hlemýžďe rezavého poměrně kratší a menší, kotouč vyšší, poslední závitěk užší a pokožka tmavší.

Druh tento nachází se v Německu, severním Rakousku, Rusku a na ostrovech Oelandu a Gotlandu.

13. *Helix umbrosa* Partsch. — Hlemýžď podstinný.

Vesmír XVIII. str. 200, obr. 71, f. 8, 9.

Živočich hnědošedý, na přidě více nahnědlý; tykadla asi 10 mm dlouhá, útlá, paličkatá, za nimi dva hnědé pruhy; makadla zřetelně paličkatá; plášť místy bílý, místy hnědými skvrnami potřísněný; chodidlo bledé, ku konci náhle ostře zašpičatělé; šíp jest jeden, a to kuželitý.

Obr. č. 53.
Helix
umbrosa
Partsch.

Skorápka široce a hluboce píštělitá, málem na plocho stlačená, s kotoučem málo vyklenutým, na obrubě slabě přihranatělá, velmi tenkostěnná, skoro průhledná, bledá nebo hnědě šedá, hladká, ale pod lupou jemně zrnitě svraskalá a tedy masně lesklá; závitků jest 5; dosti hluboký šev sklání se před koncem svým náhle dolů; ústí šikmé, stlačeně měsíčitě; obústí ohnuté, ostré, jednoduché nebo slabým, bílým pyskem sesílené; kraje vnitřní a zevní jsou si na patře dosti sblíženy. — Výš. 6 mm, šíř. 12 mm.

Bydliště: háje a křoviny, zvláště místa bujnými bylinami porostlá.

Naleziště: Děčín (Sl.), Karlovy Vary a Františkovy Lázně (Lehm.), Friedland (Reinhn.), Tollenstein u Varnsdorfu, Eckersbach (Schm.), Turnov (Doub.), Lipnice, Polná, Tábor (!), Bayreck, Tusset, Kašperk (Kl., Bl.), Rábí, Velhartice (P. Kub.), Třeboň (Weinz.), Štěchovice, Slapy, Mníšek (Reisn.), Sv. Prokop u Prahy, na Pěníku u St. Huti, Sv. Ivan, Vůznice u N. Huti (Šedý), Křivoklát, Valdek u Hořovic, Krušná Hora u N. Jáchymova (Nsk.), St. Boleslav (Bab.).

Hlemýžď podstinný jest domovem v zemích alpských a karpatských i v Bosně.

C) (*E u o m p h a l i a* West.) Skořápka píštělitá, stlačeně kulovitá, za mládí chlupatá; ústí okrouhle měsíčitě; pysk tenký; kraje obústí sobě sblížené; šíp žádný, přídavné žlázy 4.

14. *Helix strigella* Drap. — Hlemýžď vráskovaný.

Vesmír XVI. str. 140, obr. 44, f. 10.

Živočich šedavý nebo hnědavý, na přídě málo temnější, na bocích bledší; od tykadel dlouhých, kuželitě válcovitých táhnou dva temné pruhy na zad; makadla dosti dlouhá; plášť šedo-hnědě kropenatý, na prostředku bílou čarou poznamenaný; plavé chodidlo vzadu přišpícatělé.

Skořápka a dosti široce píštělitá, stlačeně kulovitá, hrubě rýhovaná, málo lesklá, jasně rohové až i rudohnědé barvy, s bledou páskou uprostřed závitků, za mládí krátkými, snadno opadavými chloupky porostlá; kotouč málo vyniklý; klenutých a hlubokým švem spojených závitků jest 6 a poslední sklání se na konci trochu níže; ústí poněkud stlačené, okrouhle měsíčitě; obústí ostré, zvláště při píštěli ohnuté, uvnitř slabým, bílým pyskem sesílené, jenž na týlové straně jako žlutavý proužek prosvítá; zevní a píštělový kraj obústí dosahují blízko sebe. — Výš. 10 mm, šíř. 13 mm.

Obr. č. 54.
Helix strigella Drap.

Bydliště: stráně, úvozy a křoviště v krajinách pahorkatých.

Hlemýžď tento byl nalezen na místech, jež jsou: Bílina, Litoměřice, Hodkovic, Bezděž, Milešovka (Sl.), Karlovy Vary a Františkovy Lázně (Lehm.), Provodín, Jestřebí (Schm.), lesy Chlum, Králický a Měnický, Chroustov, Sekeřice v Bydžovsku (Kl.), Jičín, Sobčice, Ostroměř, Netolice (Šand.), Vlčí jáma, Semice, Čertova strouha (D.), Novosedlí, Bavorov, Putim a j. u Písku, Mutěnice, u Strakonice, Zvíkov, Protivín, Březnice, Rožmitál, Vltavotín, Koloděje, Příbram, Benešov, Votice, Tábor, Unhošť (Vař.), Karlův Týn, Střekov (Kl.), Peruc, Trmice, Ryjice (Macn), St. Boleslav (Jand), Ústí n. L. (Pach), Kouřim (Ben.), Čáslav, Kladno, Chedrbí (Kuč.), Rychnov n. Kn. (Kop.), Humpolec; u Prahy: Strahov (Bab.), Petřín (dr. Schöbl), Nusle (Košť.), Ladronka (Ladman), Skalka u Košíř (Bl), Cibulka (Kl.), Zlíchov (Ladn), Chuchle (Kl), Roztoky (Vař.), Sv. Prokop (Sl.); Slapy u Štěchovic (Reisn.), Medník u Davle, Jílové (Bab.), St. Huť (Šedý), N. Jáchymov a Křivoklát (Nsk.), Karlův Týn (Kl.), N. Strašecí (Bab.), Mladkov, Kozinec u Jilemnice (Vejn), opukové stráně u Pardubic, Holc, Chrudim, Doudleby (Košť.).

Hlemýžď tento žije od středního Španělska až do jižního Ruska a od jižních cípů evropských až do Norska a Finska; v Anglii ho není.

D) (*M o n a c h a* Htm.) Skořápka krytě provrtaná neb úzce píštělitá, šupinkami porostlá nebo zrnitá; ústí široce měsíčitě; šíp jeden; přídavných žlaz 8.

15. *Helix incarnata* Müll. — Hlemýžď narudlý.

Vesmír XVIII. str. 200, obr. 71, f. 10, 11.

Živočich útlý, narudle hnědý až černavý, vzadu jasnější, s pláštěm řídce temně kroupenatým, na kraji růžovým; ode dlouhých šedohnědých rykadél vedou dva temné pruhy; chodidlo žlutavé; šíp jeden, válcovitě kuželitý, na konci stočený, dvojsečný, s několika drobnými lištnami.

Skořápka provrtaná, stlačeně kulovitá, s kotoučem málo vyvýšeným, avšak ostře zašpičatělým, jinak tenkostěnná, průsvitná, jasně rudohnědá, s bledou páskou na tupém hřebenu, drobounkými, velmi hustými šupinkami porostlá a docela bez lesku, po otření šupinek však velmi lesklá a pod lupou jemně zrnitě svraskalá a slabě rýhovaná; volně se vzcházejících závitků jest 6, i jsou na horní straně méně klenuty než na dolní a švem hlubokým spojeny;

Obr. č. 55.

Helix incarnata Müll.

poslední závitok sklání se ke konci trochu rychleji dolů; ústí jest šikmé, stlačeně měsíčité; obústí ostré, ohrnuté, uvnitř masově zbarveným a silným pyskem vyložené, kterýž zvláště při pístěli tlustě vystupuje a jest tu přímý; na týlové straně prosvítá pysk jakožto hnědočervený proužek; úzká pístěl dosahuje až k vrcholu a jest ohrnutým vnitřním krajem obústí trochu přikryta. — Výš. 9 mm, šíř. 13'5 mm.

Bydliště: křoviště a kamenitá místa v lesích.

Druh tento jest dle mých záznamův rozšířen po celých Čechách. Ve větších výškách nabývá menších rozměrů, jako na př. v Šumavě na Schillerbergu, ale také na jiných, nižších místech: Slapy (Reisn.), Černisko u Blatné (Bab.).

Mut. albina byla pozorována u Karlových Varů (Lehmann), Ostroměře (Šand.) a Jilemnice (Vejn.).

Plž tento sahá od poloostrova balkánského a severní Italie a středního Španělska až do jižního Švédska a ruských zemí baltických.

16. *Helix vicina* Rossm. — Hlemýžď karpatský.Syn. *H. carpatica* Friv. — Vesmír XVIII. str. 200, obr. 71, f. 12, 13.

Živočich barvy jasně pletové až červenavě žluté; tykadla šedá a takovéž dva pruhy od nich do zadu vedoucí; plášť žlutý, temně hnědými nebo černými a velikými skvrnami kroupenatý.

Obr. č. 56.

Helix vicina
Rossm.

Skořápka zakrytě provrtaná, stlačeně kulovitá, dosti lesklá, prosvítavá, žlutě rohové nebo také bělavé barvy s bledou páskou na obrubě; povrch jemnými šupinkami hustě porostlý, obyčejně však olýsalý a pod lupou jemně zrnitě svraskalý; závitků jest 6, jež se volně vzchájejí a dosti hlubokým švem spojeny jsou; kotouč vyvýšenější než u druhu předchozího jest přišpičatělý; šikmé ústí jest měsíčité; obústí ohrnuté, bílým, zvláště při pístěli tlustým a tuto

přímým pyskem sesílené, kterýž na zevnitřní straně jakožto rudozlutý proužek prosvítá. — Výš. 11 mm, šíř. 13 mm

Bydlíště: pod listím a splaveným roštím, pod kameny v hájích a vlhkých lesích.

Hlemýžď karpatský byl nalezen toliko ve východních Čechách, a to u Brandýsa n. O. (Sl.), Chocně (Kl. a Košť.), Rychnova n. Kn. a na opukové stráni u Kostelce n. O. (Košť.).

Dokud jest živočich ve skořápce živ, jest tento hlemýžď velmi pěkným zjevem, neboť se s úhledným tvarem skořápky spojuje krásné zbarvení prosvítajícího pláště. Kdyby i píštěl docela zavřena nebyla, což se někdy stává, rozezná se tento druh od předchozího bledší barvou skořápky a vyniklejším kotoučem.

Jest rozšířen po sudetských a karpatských zemích, pak také po jižních zemích alpských v Rakousku až do Přímoří.

VI. (Eulota Htm.). Skořápka píštělitá, kulovitá, s jednou páskou hnědou nebo častěji bez ní, hustě a drobně spirálně rýhovaná; závitky oblé, nadmuté; ústí okrouhle měsíčité, obústí slabě pyskaté; šíp malý, kuželitý; přídatné žlázy krátké, hustě stěsnané, trojklané.

17. *Helix fruticum* Müll. — Hlemýžď plavý.

Vesmír XVIII. str. 200, obr. 71, f. 16, 17.

Živočich buď světleji buď temněji hnědý, někdy i bílý, často hnědě skvrnitý, s pláštěm hnědě nebo černě kropenatým, jehož základní barva buď bledě hnědá neb i žlutá jest; chodidlo plavé, po krajích někdy zatemnělé.

Skořápka dosti široce píštělitá, kulovitá, průsvitná, pevná, příčně i podélně (spirálně) a to jemně rýhovaná, tedy málo lesklá, žlutavě bílá, hnědá až i rudohnědá, někdy temně hnědou páskou uprostřed závitků ovinutá, z 5—6 závitků oblých složená; kotouč vyvýšený; šev hluboký; ústí okrouhle měsíčité; obústí hlavně při píštěli ohrnuté a pyskem bílým nebo pleťovým a širokým, avšak slabým vyložené; pysk prosvítá v týlu. — Výš. 17 mm, šíř. 20 mm.

Obr. č. 57.

Helix fruticum Müll.

Bydlíště: háje a zahrady, křoviště i břehy vod s listnatými stromy a keři. Známá naleziště jsou: Děčín, Č. Líba, Litoměřice, Bilina, Turnov, Ml. Boleslav (Sl.), Karlovy Vary (Lehm), Hradiště, Zvíkov a jinde u Písku, Vodňany, Soběslav (D.), Žernoseky, Loyosice, Friedland (Schm.), Chroustov, Češovské Vály, Dymokury (Kl.), Ostroměř (Šand.), St. Boleslav (Jand.), Kosteny u Trmic, Ryjice (Macn.), Stará Huť, Chuchle, Divčí Hradý (Sedý), Turnov (Doub.), Král. Hradec (Hoffm.), Rychnov n. Kn. (Kop.), Kladno (Kuč.), Ústí n. L. (Pachn.), Čáslav, Brežnice, Rožmitál, Milevsko, Vejřce, Trnový Újezd, Karlův Týn (Vař.), Č. Budějovice (Menc), Choteč (Ladman), Slapy u Stěchovic, Medník u Davle (Reisn.), Radotín (Kl.), Strahov v Praze (Bab.), Žerotín u Panenské Týnice (Svob.), Neratovice, Čelakovice (Nsk.), Pardubice, Chocet (Košť.), Zlatá Koruna, u Menštejna, Rájov u Krumlova (Bl.), Vimperk (Bl., Kl.).

Var. turfica Slavík. Skořápka menší, kotouč velmi kuželovitý, barva hnědočervená; pruh hnědý buď jest nebo chybí.

Na půdě rašelinové u Byšic jihovýchodně Mělníka, avšak pouze prázdné skořápky (Sl.).

Páskou ozdobené kusy bývají mezi nepáskovanými celkem porídku. Bledě zbarvené kusy častěji nacházejí se s páskou než hnědé. Za živobytí prosvítá žlutý plášť, a tím stává se hlemýžď tento podobný hlemýždi keřovému.

Vlastí jest mu Evropa, Kavkaz a Sibiř.

VII. (Campylaea Beck.) Skořápka široce píštělitá, docela stlačená; kraje obústí sobě velice sblížené; poslední závitok se stupuje před ústím náhle dolů; šíp jeden, na horním konci nadmutý, uprostřed zase stultlý, stočený; přídavné žlázy 2.

19. *Helix faustina* Zgl. — Hlemýžď lepý.

Vesmír XVIII. str. 124, obr. 49, f. 1—3.

Živočich bledě žlutý, šedohnědý až i docela temný a na bocích jasnější; vrch hřbetu jest poznačen řadou bílých hrbolků; tykadla dlouhá, kuželitě válcovitá; kraj pláště jest při otvoru dýchacím temnější; šedé chodidlo má kraje temnější a jest ostře zašpičatělé.

Obr. č. 58. *Helix faustina* Zgl.

Sk o ř á p k a široce píštělitá, stlačená až pleskatá, lesklá, velmi jemně a nepravidelně rýhovaná až skoro hladká, průsvitná, žlutá s bledou širokou zónou na prostředku závitků, po níž se táhne zase ještě páska temně hnědá tak, že zůstává bledé pásky více pod ní než nad ní; jest 5 oblých závitků a poslední běží po hnědé pásce předposledního i sklání se před svým koncem náhle dolů pod pásku hnědou; šev jest dosti hluboký; ústí šikmé, málo širší než vyšší, a tedy přiookrouhlené, patrem málo vykrojené; obústí velmi ohnuté a před tím poněkud zaškrčené, ostré, uvnitř slabým bílým pyskem sesílené; kraje píštělový a zevní přistupují k sobě na patru velmi blízko. — Výš. 10 mm, šíř. 21 mm.

Bydliště: skály a to skoro výhradně vápencové, anebo trosky hradů, kdež malta poskytuje potřebný uhličitán vápenatý.

Hlemýžď tento byl nalezen toliko u Brandýsa n. O. (Sl.), Potštýna (Kop) a Chocně (Kl. a Košť.), opukové stráně u Kostelce n. O. a Nov. Města n. Metují (Košť.).

Var. citrinula Zgl. Kotouč obyčejně vyvýšenější; páska schází; barva žlutá jako sláma.

Odrůda tato byla postižena u Brandýsa n. O. a Chocně (Košť., Kl.).

Naleziště česká jsou osamocena; jest totiž dosti daleko ku stanovištím zemi sousedních. Dá se však s velikou pravděpodobností očekávat, že bude na samém východě území objeveno více míst, na nichž hlemýžď lepý žije. Výběžek u Králík, dosud malakozoologicky nedotknutý kout země české, nejspíše sprostředkuje spojení s nalezišti moravskými, jichž jest v Jeseníku známo několik. Povážливо jest jen, že v severní Moravě nachází se druh tento toliko jakožto var. *Charpentieri* Scholtz, jež se v Čechách dosud nevyskytla.

Helix faustina jest domovem v zemích sudetských a karpatských.

VIII. (*Arianta Leach*). Skořápka zakrytě provrtaná, stlačeně kulovitá, jemně a hustě spirálně rýhovaná, s hnědou páskou na obrubě; poslední závitok nadmutý, koncem sotva trochu níže sestoupavý; šíp dlouhý se širší korunou, pak spirálně stočený a kopistovitě zakončený s dvěma tupými hranami; přídatné žlázy 2.

19. *Helix arbustorum* L. — Hlemýžď horský.

Vesmír XVIII. str. 124, obr. 49, f. 4—6.

Živočich na hřbetě a hlavě šedomodrý až černý, na bocích bledší; u kusů bledších jdou od tykadel dva temnější pruhy ku plášti; tykadla mírně dlouhá, kuželitě válcovitá; šedé chodidlo uprostřed jasnější než na krajích.

Skořápka stlačeně kulovitá, nadmutá, lesklá, slabě rýhovaná a hustými se švem rovnoběžnými brázdíčkami rozrytá, temně hnědá s páskou ještě temnější, malinko nad prostředkem závitků umístěnou, kromě toho četnými žlutými, drobnými, místy splývajícími tečkami zvláště

na posledním závitku posetá, ze 6 klenutých závitků složená; prostředně hluboký šev běží podél pásky a sestupuje před ústím pod ni; ústí okrouhle měsíčitě, patrem málo vykrojené; obústí ohnuté a to zvláště při písteli, čímž se tato úplně zakrývá; pysk je silný, bělostný a dosahuje až na samý ostrý kraj obústí. — Výš. 18 mm., šíř. 22 mm.

Obr. č. 59. *a* *Helix arbustorum* L. typ. — *b* Var. *picea* Rossm.

Bydliště: háje a sady jak na rovinách tak i na nejvyšších našich horách, v lesích, ba i na travnatých stráních nad pásmem stromovým.

Naleziště: Děčín Milešovka, Bezděz. Mělník, Brandýs n. O. (Sl.), Karlovy Vary a Františkovy Lázně (Lehm.), Weisswassergrund, vodopád Labský, Krakonoš, mezi Schüsselbauden a Sv. Petrem, Svatojanské Lázně, údolí Úpy, Riesengrund v Krkonoších, Riegelberg, Raspenava, «Nos», Sieghübl, Buková Hora v Jiz. horách (Reinh.), Liberec (Schm.), Kimčice, Harta, Vrchlabí, Lanov, Schwarzenthal, Herlikovice (Cyp.); Šumava: Hůrky, Kašperk (P. Kub.), Eisenstein, Kunžvarta (Nsk.), Haidberg (Kl.); Valdek u Hořovic (Nsk.), Jindřichův Hradec (Studníčka), Milešovka, Podmokly (Bab., Bl.), Loupy (Perna), Komorní Hrádek na Sázavě (Pátek), Svatojanské proudy u Stěchovic (Reisn.), Mělník, Lobkovice, Lysá u Píseku (dr. Schöbl). Neratovice, Kumburk, Tábor u Jičína (Kl.), Hrubá Skála (Šand.), Mladkov u Jilemnice (Vejn.); Pardubice: úklon u Počápel, zámecké hradby; opuková stráž u Rychnova n. Kn. (Košť.), St. Boleslav (Jand.), Peruc, Kosteny u Trmice (Macn.), Žatec (Kunze), Král. Hradec (Hoffm.), Opatovice u Čáslavě, Ledeč (Kuč.), Valdek u Jince (Petr), Turnov (Zoubek), Č. Budějovice (Menc), hrad Zvíkov (Duda), Záhoří, na Podolsku u Vltavy, v «nivách» u Putimi při Písku, Unhošť (Vař.), Tábor, Něm. Brod, Hochtann, Chlistov, Lipnice, Humpolec, Želivo, Počátky, Žirovnice, Čertův stolec u Chotěboře, Prales, Tusset, Záluží, Schlösselberg, Schillerberg, Vítkův kámen (Kl., Bl.), Lichnice (Kuč.), Štěgří u Zlaté Koruny, Menštejn, Kájov, Červený Dvůr u Chvalšín, Hödlwald, Brloh, Klet (Bl.).

Var. *picea* Rossm. Barva temně hnědá, pásky černohnědá, žluté tečky a skvrny chybí skoro docela. obústí a jícen nahnědlé.

Nalezena u Nučnic v okolí Roudnice. (Syn. luctuosa Slav.). Cypers uvádí var. depressa Held od Harty, jež v Alpách žije, a jest pochybné, zda jeho nález s Heldovou odrůdou totožný jest. Forma ta má býti spleštilejší, se závitky rychleji se vzímajícími; šev běží pod páskou a píštěl není úplně zakryta. Ovšem žije v severních Čechách forma veliká a nápadně spleštilá, jakou mám ku př. od Liberce (Schm.). Tatáž má výšky 20 mm a šíř. 26 mm, šev však běží právě po pásce a píštěl otevřena není. Zda to jest totéž, co Cypers myslí?? — Co Slavík s otazníkem udává za var. alpestris od Kašperských Hor, to jistě touto odrůdou není, poněvadž u této jest kotouč kuželitě vyvýšen, kdežto Slavík mluví o kotouči značně nižším než u typu.

Mut. albina pozorována u Humpolce (Hlavín), Jílového (Bab.), Herlikovic (Cyp.), Č. Budějovic (Menc), Něm Brodu (I.).

Velmi rozšířený druh tento bývá místy neobyčejně hojný, zvláště v hájích mokřých. Z téhož naleziště jsou skořápky dosti stejny, ale z různých míst odchylují se i kromě dotčených odrůd často velice nápadně, jak barvou, tak tvarem i velikostí. Páska je pořádku schází.

Hlemýžď horský jest valně rozšířen po západní, severní i střední Evropě.

IX. (*Chilotrema* Leach.) Skořápka píštělitá, čočkovitě spleštilá, ostře hřebenitá, jemně zrnitá, poněvíc s třemi ve skvrny roztrhanými, hnědými páskami; ústí šikmé, příčné vejčité; obústí ostré, ohrnuté, souvislé a odloupnuté; šíp jediný, dlouhý, spirálně prohnutý a na konci kopistovitý; přídavné žlázy 2.

20. *Helix lapicida* L. — Hlemýžď skalní.

Vesmír XVIII. str. 124, obr. 49, f. 8, 9.

Živočich šedohnědý se dvěma tmavými pruhy za tykadly; vrch hřbetu bledší; plášť rudohnědý, skvrnitý; chodidlo špinavě žlutavé, jednobarvé; tykadla dlouhá.

Skořápka široce píštělitá, velmi stlačená, tvaru čočkovitého, pevná, málo průsvitná, jemně zrnitě svraskalá, mastně lesklá, uprostřed závitků ostrou hranou hřebenitá, rohově hnědá a rudými skvrnami i rozplynulou, pod hřebenem se nacházející páskou ozdobená, z 5 stlačených, nahoře skoro plochých, pod hřebenem klenutých závitků zbudovaná; šev jest nehluboký a vleče se po hřebenu, až pak před koncem se náhle pod něj sklání; velmi šikmé ústí jest na šíř vejčité; obústí ostré, ohrnuté, slabě bíle pyskaté; kraje píštělový a zevnitřní sobě sblížené a bílou na patře narostlou deštičkou spolu úplně spojené, tak že obústí kolkolem odloupnuto jest. — Výš. 6 mm., šíř. 16 mm.

Obr. č. 60.

Helix lapicida L.

Bydliště: skály a kamenitá místa v lesích, u starých hradů, při starých pavezích a pod.

Naleziště jsou četná: Benešov, Hodkovice, Milešovka, Tábor (Sl.), Karlovy Vary a Františkovy Lázně (Lehm), Friedland, Raspenava, Haindorf (Reinh.), Kimčice, Harta, Vrchlabí, Schwarzenthal, údolí Jizery mezi Jabloncem a Rokytnicí, Grenzdorf (Cyp.), Lnáře (Bab.), Slapy u Stěchovic (Reisn.), Medník (Kl.), Jílové (Bab.); u Prahy: Závist (Nsk.), Sv. Prokop, Cibulka, Šárka (dr. Schöbl), Vůznice u N. Hutí, Pěňk u St. Hutí u Berouna (Sedý), Karlův Týn (Kl.), Mníšek (Reisn.), Křivoklát, Hořovice (Nsk.), Krupka, Geiersburg v Rudohoří (Svob.), Pecka u Nové Paky, Ostroměř, Bradlec u Jičína (Šand.), Choceň, Brandýs nad Orli., Vamberk, Rychnov n. Kn. (Košť.), Hlinsko (dr. Sekera), Koutim (Ben.), Chlum u Čáslavě.

Ledeč, Hraběšín (Kuč.), Valdek u Jince (Petr), Turnov (Doubek), vršek Hrádek u Hluboké (Pinc), Bayrek u Nýrska (Nsk), Sušice, Kašperk, Milčičky (P. Kub.), Třeboň (Weinz), Unhošť, Kladno, Výhybka, Dobřichovice, Roztoky (Vař.). Semice, Mehelník, Písek (D), Něm. Bred, vrch Hochtann, Chlistov, Lipnice, Rečice, Humpolec, Petrovice, Počátky, Žirovnice, Polná, hrad Ronov u Příbyslavi, hrad Ronov u Něm. Brodu, Čertův stolec u Chotěboře, Kunžvart, Vimperk, Vítkův Kámen (Kl. a Bl.), Budějovice, Dobrá Voda, Holkov, Menštein, Zlatá Koruna, Stětkří, Rájov. Křemže (Bl.).

Mut. albina. Kimčice, Rokytnice (Cyp.), Šibenník u Sušice (P. Kub.).

Hlemýžď skalní bývá hojný a jest mu povaha půdy lhostejná; nachází se na podkladu prahorním tak dobře jako na vápenitém, ač tu ovšem čteněji. Rozměry bývají málokdy menší než udáno, jen výška kotouče jest u některých kusů nápadnější než u jiných.

Sáhá od severu Evropy až do Alp a zemí rakousko-uherských.

X. (Helicogena) Risso. Skořápka velká, polo až cele krytá píštělitá, kulovitá, barvy skořicové, obyčejně s několika hnědými páskami; ústí šikmé, okrouhle vejčité, obústí slabě ohrnuté, ale stlustlé, při píštěli však do té míry přeložené, že tuto aspoň z části kryje; šíp má na zadním konci korunu, pak úzký krk, a stenčuje se po té povolně ve špic, nesa za krkem 4 listny; přidavných žlaz dva husté trápce.

21. *Helix pomatia* L. — Hlemýžď zahradní.

Vesmír XVIII. str. 20, obr. 9, f. 1, 2.

Živočich veliký, žlutošedý, hrubě vráskovaný; od makadel táhne se přímá brázdíčka do zadu, pod níž jest bok temnější; chodidlo jest při lezení velmi široké a vzadu zaokrouhlené; na zimu dělá si živočich víčko bílé, vápenité, tuhé.

Skořápka polokrytá provrtaná až s píštělí úplně zalepenou, kulovitá, nadmutá, silně a nepravidelně rýhovaná, prohloubenými, se švem rovnoběžnými čárkami jemně rozrytá, hnědá, 5 (nebo 4) širokými, často málo patrnými páskami ozdobená; oblých, náhle se vzímajících a hlubokým švem spojených závitků jest 5; obsáhlé ústí jest vejčité okrouhlé; obústí malinko ohrnuté, stlustlé, tupé, barvy bílé až i hnědé a širokým, málo patrným, hnědávým nebo pletovým pyskem zesílené. — Výš. 40 mm., šíř. 40 mm.

Bydliště: lesy, zahrady, křoviště a pod.

Druh tento jest obecně rozšířen, ač někde méně hojný.

Obr. č. 61. *Helix pomatia* L.
var. *sabulosa* Haz.

Var. sabulosa Haz. Skořápka menší, kulovitě kuželitá, temně žlutá, se 4 hnědými páskami; závitků $4\frac{1}{2}$, povolněji se vzímající; kotouč špičatý; ústí pěkně zaokrouhlené; obústí stlustlé, barvy jatrové; píštěl úplně zakrytá. — Výš. 35 mm., šíř. 33 mm.

Nalézá se poskrovnu: Ústí n. L. (Paclner). Skalka u Košir (Kl.).

Hlemýžď zahradní vyskytá se ostatně ve formách dosti různých, brzy s kotoučem splestlejší, brzy až kuželitým; tyto kusy uvádějí se obyčejně jakožto forma conoidea, jakáž známa jest ku př. ze Strahova v Praze (Šand.). N. Bydžova

(Kl.) a Něm. Brodu. Ze zmíněných pěti pásek vytváří se nejhorší velmi vzácně; obvykle tedy bývají jen 4, a to buď více buď méně široké. Častěji se přibází, že pásy spolu splývají; jindy zase nacházejí se kusy, na nichž ani stopy po páskách není. Rozměry někdy daleko přesahují udané míry. Jako pravá vzácnost objevují se individua, jež jsou na levo místo na pravo vinuta (dev. *sinistrorsa* L.). Stává se také, že závitky nepřikládají se k sobě způsobem normálním, nýbrž šev jest mnohem srážnější a skořápka celá jako nedovinná, což děje se v míře brzy větší brzy menší (*monstr. scalaris*, zvrhlna skalaridní).

Živočich jest jedlý a požívá se v zimě. K tomu účelu zakládaly se hlavně v klášterských zahradách »šnekárny«, mříží krytá pařeníště, do nichž se napodzim sesbírané kusy zavíraly, aby tam odtud, když byly ku spánku zimnímu ulehly, snadno mohly vybrány býti. Tak bylo ku př. v Něm. Brodě.

Plž tento jest domovem skoro v celé Evropě.

XI. (Tachea Leach.) Skořápka prostředně veliká, kulovitá, zakrytá provrtaná, s 5 hnědými páskami, z nichž brzy ta brzy ona nebo všechny mohou scházeti; ústí šikmé, okrouhle měsíčité; obústí ohrnuté, ostré, pyskaté; šíp s korunou a po délce se 4 listy, rovný nebo prohnutý; přídavných žlaz dva svazky.

22. *Helix hortensis* Müll. — Hlemýžď keřový.

Vesmír XVIII. str. 44, obr. 19, f. 1.

Živočich šedý nebo žlutošedý se dvěma tmavými pruhy za tykadly; po šíji a hřbetě řada bílých hrboulků; šíp prohnutý, čtyřsečný, ostře špičatý.

Skořápka zakrytá provrtaná, stlačeně kulovitá, dosti pevná, lesklá, velmi jemně a nepravidelně rýhovaná, brzy jednobarvá žlutá nebo červená, brzy pěti hnědými páskami, z nichž 2 dolní širší bývají, ozdobená; některé pak pásy někdy scházejí nebo spolu splývají; kotouč málo kuželitě vyniklý s tupým vrcholem; jest 5 závitků klenutých, mírně se vzcházejících a poslední sestupuje na konci náhleji dolů; šev jest mírně hluboký; ústí okrouhle měsíčité; obústí ohrnuté, pyskem vyložené, bílé. — Výška 16 mm., šířka 20 mm.

Obr. č. 62. *Helix hortensis* Müll.

Bydliště: zahrady, křoviště, břehy potoků.

Není asi krajiny, kde by v Čechách plž tento scházel.

Forma fuscolabiata Kregl. má obústí značně nahnědlé, zvláště při pístli.

Odrůda tato byla nalezena u Č. Lípy (Sl.), St. Huti (Šedý), na Medníku a Karlově Týni (Kl.), Závisti (Nsk.), u Slap (Reisn.), Humpolce (Hlavín), na Strahově v Praze (Bab.).

Forma roseolabiata Ulič. s pěkně růžovým pyskem, hnědá, jednobarvá.

Nalezena u Něm. Brodu.

Nejčastější forma tohoto velmi obecného druhu jest čistě žlutá bez pásek a bývá na některých stanovištích výhradně. Červené kusy nacházejí se na místech mokřích roztroušeně mezi jinými. Páskovaná individua mají nejčastěji 5 pásek, třeba spolu splynulých a to v počtu a poměru různém; jest vzácností, schází-li některá páska. Ostatně bývají páskovány skořápky žluté i červené. Zvrhliny s pá-

skami sice naznačenými, avšak bezbarvými a tedy průsvitnými vyskytají se též tu a tam.

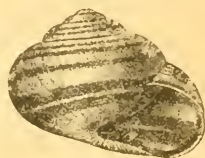
Zeměpisné rozšíření má hlemýžď tento mezi střední Skandinavií, Pyrenaeji, středozezemním mořem až i v zemích rakousko-uherských.

23. *Helix nemoralis* L. — Hlemýžď hajní.

Vesmír XVIII. str. 44, obr. 19, f. 2

Živočich šedožlutý nebo nahnědlý; po hřbetě táhne se světlá čára; za tykadly temnější pruhy; přida temnější; chodidlo bledé, vzadu ostře špičaté; šíp nejčastěji rovný, se 4 listnami. jež jsou uprostřed nejširší.

Skorápka zakrytá provrtaná, stlačeně kulovitá, velmi jemně rýhovaná, lesklá, citronově žlutá, rudá i hnědá a pěti hnědými páskami ovinutá, z nichž dvě dolní jsou širší, některé a často i všechny mohou scházeti nebo spolu splývati; kotouč více méně vyvýšený; klenutých, mírně se vzímahajících závitků jest 5, poslední pak sklání se na konci mírně dolů; šev jest málo prohlouben; ústí ohrouhle měsíčité; obústí kolkolem, i na patře, hnědé, poněkud ohnuté, silným hnědým pyskem sesílené a v týlu hnědým pruhem olemované. — Výška 17 mm., šířka 23 mm.

Obr. č. 63.

Helix nemoralis L.

Bydliště: zahrady, háje, listnaté lesy, křoviště a pod.

Naleziště jsou nečetná: Karlovy Vary (Lehm.), Liberec (Schm.), Skřivany u N. Bydžova (Malý), «farařství» u Turnova (Doub), Zerotín (Svob.).

Hlemýžď hajní přestupuje na území české z Německa, ale o některých nalezištích dá se důvodně mysliti, že povstala zavlečením buď keří nebo stromy okrasnými, jakož to nejspíše platí o Skřivanech. Od předchozího dá se druh tento snadno rozeznati po temně hnědém patru, kteráž zbarvení u hlemýžďe keřového ani na var. fuscolabiata nikdy tak intenzivní nebývá; jest pak vždy větší a živěji barevný. Že by zmíněná odrůda hlemýžďe keřového byla míšencem z obou druhů, jakž někteří myslí, nedá se již proto za pravdu míti, že se naskytá i tam, kde hlemýžď hajní široko daleko schází.

Helix nemoralis vyznamenává se oproti předchozímu tím, že pásy nesnadno splývají, za to ale často některá schází a to nejspíše tři horní; někdy zbývá jen třetí nebo čtvrtá, nebo konečně pátá (od hořejška počítáno), což jest u hlemýžďe keřového největší vzácností.

Jest rozšířen po západní a střední Evropě.

24. *Helix austriaca* Mühlf. — Hlemýžď žíhaný.

Vesmír XVIII. str. 44, obr. 19, f. 3.

Živočich žlutý, na hřbetě a přidě trochu přihnědlý; makdla a tykadla šedohnědá; za těmito pak dva málo zřetelné pruhy; obruba chodidla žlutá; šíp poněkud prohnutý, na konci čtyřhranný.

Skorápka zakrytá provrtaná, kuželitě kulovitá, pevná, nepravidelně a zřetelně rýhovaná, málo lesklá, bílá, žlutavě bílá až hnědožlutá s pěti temnější hnědými páskami, z nichž 3 dolní širší, černohnědé jsou; poslední nejširší vine se blízko kolem pištěle; málokdy pak některá schází a rovněž vzácně splývají některé dohromady; bývá $5\frac{1}{2}$ klenutých závitků dosti povolně se vzímahajících; šev jest

málo prohlouben a sklání se konečně náhle dolů; šikmé ústí jest okrouhle měsíčitě; obústí ohrnuté; pyskem vyložené, hnědé, a to zvláště kolem cívky. — Výška 20 mm., šířka 26 mm.

Bydliště: suché stráně, úvozy, křoviště.

Oznámená stanoviště jsou: Litoměřice, Žernoseky (Schm.), Ostroměř, Nový Bydžov (Šand.), Valeč u Žatce, Dymokury, Karlův Týn (Kl.), Stěchovice (Reisn.), Peruc, Trmice (Macn.), Ml. Boleslav, Strěkov (Pachn.), Kouřim (Ben.), St. Boleslav (Jand.), St. Huť (Šedý), Rychnov n. Kn. (Kop.), Helfenburk u Bavorova, Unhošť, Výhybka (Vař.), všude kolem Prahy, Mníšek (Reisn.), Chlumec n. Cidl. (Kl.), Pardubice, Počápy, Choceň (Košť.), Zlatá Koruna (Bl.).

Obr. č. 64. *Helix austriaca* Mühlf.

Forma expallescens Zgl. Barva hnědožlutá, pásy bledé, prosvitavé.

Vyskytá se často s formou typickou; zaznamenána jsou místa tato: Valeč u Žatce (Kl.), u Prahy: Zlíchov (Bab.), Folimanka (Košť.) a pak Stěchovice (Reisn.).

Mut. albina byla mi poslána z Kouřimi (Beneš).

Hlemýžď žíhaný miluje polohy suché, slunečné, teplé; krajiny chladné mívá. Žádá půdy vápenité neb aspoň jílovité a bývá velmi hojný.

Druh tento obývá ve východním Německu, Rakousko-Uhersku, na Balkánském poloostrově a v Rusku až po Kavkaz.

XII. (*Xerophila* Held.) Skořápka provrtaná až široce píštělitá, na plosko stlačená nebo kuželitě vyvýšená; vrchol lesklý, barvy rohové; bývají 4 pásy hnědé, ale dolní obyčejně na čtené užší pásy rozštěpené; obústí přímé, ostré, šípy obyčejně dva, nebo jeden zakrňuje, i jsou jednoduchy, kuželity, přídavných žlaz ponejvíce 8.

A) (*Helicella* Htm.) Skořápka široce píštělitá, plochá; závitky oblé, šířka skořápky asi 15 mm.

25. *Helix obvia* Htm. — Hlemýžď obecný.

Vesmír XVIII. str. 44, obr. 19, f. 4.

Živočich špinavě bílý, s tykadly šedými, od nichž se vlekou dva temnější pruhy do zadu; přída temnější; šípy dva, přímé.

Skořápka široce píštělitá, neprůhledná, málo lesklá až mdlá, pevná, vápenitě bílá, nepravidelně rýhovaná, různě širokými a různě čtenými temně hnědými páskami, z nichž horní jest nejširší, opásaná; dolejší pásy bývají na čtenější teninké pásy rozštěpeny nebo na řady skvrnek roztrhány, všechny pak přestávají na nějakou vzdálenost od obústí docela; kotouč buď docela plochý nebo malinko vyvýšený; válcovitě oblých a hlubokým švem spojených závitků jest 6; ústí

Obr. č. 65. *Helix obvia* Htm.

jest šikmé, skoro okrouhlé; obústí rovné, neohrnuté, ostré, křehké, bílým pyskem od kraje dosti vzdáleným vyložené, s kraji cívkovým a zevním sobě velmi sblíženými. — Výška 7 mm., šířka 16 mm.

Bydliště: stráně, úvozy, meze, zvláště na půdě vápenité a jílovité.

Není pochybnosti, že plž tento má ve středních a severnějších Čechách velmi mnoho stanovišť dokud jest známo, jsou tato: Bilina, Louny, Mělník, Lito-
měřice, Praha, Děčín, Č. Kamenice (Sl.), Sychrov, Žernoseky (Schm.), Lipno u Žatce,
Kosteny u Trmice, Teplice, Zálezly, Opočno, Přepychy, Provoz, Rokytnice, Turnov,
Žiželice, Drízy, St. Benátky, Čáslav, Černý Kostelec, Kouřim, C. Brod, St. Huť
u Berouna, Unhošť, Hluboká, Spálené Poříčí, St. Boleslav, Nymburk, Byšice, Jo-
sefov, Choceln, Doudleby u Potštýna, Chrudim, Libochovice, Lovosice, Slaně, Te-
plice, Třeboušice, Zlatá Koruna.

Základní počet pásek jest jako u druhů následujících 4, jež však bývají roz-
štěpením někdy četnější, nebo zase mohou třeba všechny zmizeti. Některé kusy
mají vyvýšenější kotouč a užší píštěl, což ovšem jde jedno z druhého.

Plž tento jest domovem ve střední a jihovýchodní Evropě.

26. *Helix ericetorum* Müll. — Hlemýžď bodlákový.

Vesmír XVIII. str. 44, obr. 19, f. 5.

Živočich žlutavý s dvěma širokými, hnědavými pruhy od
šedočerných tykadel vycházejícími; šipy jsou dva a to prohnuté.

S k o ř á p k a široce píštělitá, terčovité stlačená, ž l u t a v ě b í l á,
obyčejně páskami b l e d ě h n ě d ý m i, průsvitavými ozdobená, jemně
rýhovaná, neprůhledná, málo lesklá,
pevná, ze 6 válcovitě oblých, hlu-
bokým švem spojených, volně se
zmáhav jících závitků složená; ko-
touč skoro plochý nebo maličko vy-
niklý; ústí skoro okrouhlé, obústí
přímé, neobrnuté, ostré, uvnitř bílým,
plochým pyskem opatřené na týle
hnědavou prouhou obroubené, s kraji velmi sblíženými. — Výška
7 mm., šířka 15 mm.

Obr. č. 66. *Helix ericetorum* Müll.

Bydliště: stráně, úvozy, travnatá místa na půdě vápenité, zvláště ve křovi-
skách na straně slunečné.

Hlemýžď bodlákový má v Čechách jenom jediné stanoviště a to Hrubý Ro-
hozec u Turnova, velmi hojně v silničních příkopech a na jizerské straně (Sl., Kl.,
Bl., Bab.).

Poněvadž nalezliště toto jest docela osamoceno, není pochyby, že se zakládá
na přivlečení hlemýždě tohoto, jak udáno u hlemýždě hajního. Jako druh před-
chozí, tak i tento zůstává dlouho do podzímku čilý, a tehdy jest nejlépe je sbíratí,
poněvadž tehdy mají obústí již pevné, co v létě nebývá.

Také u hlemýždě bodlákového mění se šířka píštěle, jest však vždy větší
než u druhu předcházejícího. Pásky jsou stálejší, any nepodléhají ani tak snad-
nému mizení ani rozštěpování.

Jest valně rozšířen po střední a západní Evropě.

B) (*Striatella* West.) Skořápka malá, pod 10 mm. ši-
roká, kulovitá, úzce píštělitá.

27. *Helix striata* Müll. — Hlemýžď rýhovaný.

Syn. H. costulata u Slavíka. — Vesmír XVIII. str. 44, obr. 19, f. 6.

Živočich šedý s temnější přídou; šipy dva, krátké, kuželité,
rovné nebo trochu prohnuté.

S k o ř á p k a úzce píštělitá, stlačeně kulovitá, tlustostěnná, s ko-
toučem kuželité vyniklým, na horní straně hrubě až ž e b e r n a t ě
r ý h o v a n á, dole hladčí, slabě lesklá až i mdlá, žlutavě bílá, buď

stejnobarvá neb obyčejně páskovaná a to četnými, hnědými páskami, z nichž nejhořejší nejširší jest; oblých a mírně se vzímahajících, hlubokým švem spojených závitků jest $4\frac{1}{2}$ —5; ústí skoro okrouhlé; obústí přímé, ostré, někdy širokým, ale plochým pyskem, kterýž od kraje dosti vzdálen jest, opatřené. — Výška $4\cdot5$ — $6\frac{1}{2}$ mm., šířka 7—9 mm.

Obr. č. 67.

Helix striata Müll.

Bydliště: písečná pole a planiny s půdou vápenitou nebo jílovitou.

Jest málo míst, na nichž hlemýžď tento byl nalezen; jsou to: Roudnice, Josefodol, Přerov, Praha (Sl.), vrch Hostibejk u Kralup, Sv. Prokop, Sv. Ivan u Beřouna (Kl.), St. Boleslav (Bab.), Středokluky, Ounětice (Reisn.), Sychrov (Bab., Bl.), Slaně (Svob.), Hoblík u Loun (Bab.), Bílá Hora, Mariánské hradby u Prahy.

Na svých stanovištích bývá velmi hojný. Páskování jest ještě rozmanitější než u hlemýžďe obecného, neboť se, a to hlavně dolejší, často několikanásobně rozštěpují a jindy všechny na skvrnky rozdělují; také šířkou bývají rozdílny, a jsou-li dosti široky, poskylují pak skofápe v celku barvy hnědé. Dolní pásy někdy scházejí dočista.

Hlemýžď tento vyskytá se od severního Německa přes Čechy, Moravu a Halič až do Uher a Sedmihradska.

28. *Helix candidula* Stud. — Hlemýžď bělavý.

Živočich popelavý, na přídě a tykadlech temnější; šíp jest jenom jeden a to dosti dlouhý.

Skofápka pístělitá, poněkud stlačeně kulovitá, s kotoučem vyniklým, dole slušně klenutá, na obou stranách jemně a pravidelně rýhovaná, šedavě nebo čistě bílá, málokdy jednobarvá, obyčejně páskovaná, pevná, málo lesklá; závitků $5\frac{1}{2}$ oblých, ale na horní straně přece trochu plochých a pravidelně se vzímahajících, mírně hlubokým švem spojených, z nichž poslední při ústí poněkud náhleji níže sestupuje; ústí šikmé, patrem málo vykrojené a tedy přikrouhlé, málo širší než vyšší; obústí přímé, ostré, tlustě pyskaté a to hlavně na dolním kraji. —

Obr. č. 68.

Helix candidula
Stud.

Výška 3—5 mm., šířka $5\cdot5$ —7 mm.

Bydliště: suché, travnaté polohy.

Jest jen jediné místo, kde hlemýžď bělavý v Čechách byl nalezen, totiž Opočno, odkudž mi p. koll. Kopecký poslal dva pěkné, vyrostlé kusy.

Stanoviště toto jest od nejbližších cizozemských velice vzdáleno a dá se též snad jen zavlečením vysvětliti. Nejbližší místa jsou v jižním Německu podél pohorí jurského až po Smrčiny.

Od předchozího rozezná se snadno a určitě po hladším povrchu, světlejší barvě a velmi silném pysku.

Hlemýžď tento jest rozšířen od západního cípu středem Evropy až na kraj východní, leč jen na půdě vápenitá.

Rod 10. *Buliminus* Ehrbg. — Hladovka.

Syn. *Bulimus* u Slavíka, Dudy a j.

Živočich podobá se zevně živočichu hlemýždímu, ale rozmnožovací ústrojí jest jednodušší, totiž bez přídatných žlaz a bez

vaku šípového; poloměsíčitá, úzká čelist jest četnými, ale jemnými žebérky opatřena; na pásce jazykové jsou v řadě osní zoubky pravidelné, menší než sousední, jednohroté nebo s velmi malinkými hroty pobočnými; pak následují ku krajům zoubky nepravidelné dvojhroté a konečně několik širších, menších a vícehrotých.

Skořápka podlouhle vejčitá, zjizvená; vyšší než širší ústí dosahuje do $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ výšky skořápkové; zevní kraj obústí vystupuje výše než kraj cívkový; přímá cívka přechází na dolním konci pěkným obloukem ve kraj zevní; obústí buď jednoduché nebo zoubky opatřené.

Hladovky žijí pod hniječím listím a v kamení, v lesích nebo na travnatých stráních a v křovištích, a nejsou na svých stanovištích hojny, ale velmi rozšířeny. Střediskem geografického rozšíření jsou tomuto rodu země evropské jihovýchodní a západní části Asie. Z druhů, jež do střední Evropy dostupují, žijí u nás 3; všech pak vůbec známých jest asi 240.

I. (Chondrula Beck.) Skořápka válcovitě vejčitá, pevná; obústí tlustě pyskaté se zoubky.

1. *Buliminus tridens* Müll. — Hladovka trojzubá.

Vesmír XVII. str. 140, obr. 47, f. 10, 11.

Živočich na přídě šedohnědý, na zadku bledě šedý; palíčkatá tykadla jsou temnější a za nimi takovětěz dva pruhy; makadla asi za $\frac{1}{4}$ délky tykadel; plášť skvrnitý; chodidlo šedé, vzadu tupě zašpičatělé.

Skořápka válcovitě vejčitá, nepravidelně a jemně rýhovaná, málo lesklá, žlutě hnědá až rudohnědá, ze 6—7 velmi málo klenutých a dosti mělkým švem spojených závitků složená; kotouč prodloužený, tupě špičatý; ústí chobotnaté, polovejčité; obústí na zevnitřním kraji malinko, na cívkovém však velmi ohrnuté, pyskem bílým velmi stultlé a súžené třemi zuby, z nichž jeden na cívce, jeden na kraji zevním a jeden na patře se nachází; kraje obústí jsou tenkým návalkem na patře narostlým spojeny a návalek naduřuje na svém konci pravém v tupý zoubek čtvrtý; na týle prosvítá pysk jakožto žlutě bílý lem. — Výš. 10 mm., šíř. 4 mm.

Obr. č. 69.
Buliminus tridens
Müll.

Bydliště: travnaté stráně, písčité pole a křoviska na místech výslunných.

Naleziště: Bělina, Říp, Josefodol, Žernoseky, Třeboutice, Litoměřice (St.), Kamejk (Schm.), Hrubá Skála (Šand.), N. Bydžov, Křičov, Prasek, St. Bydžov, Skochovice u N. Bydžova (Kl.), Jilemnice (Vejn.), Kourim (Ben.), Čáslav (Kuč.), Mlouhá Ves u Sušice (P. Kub.), Chejnice (Ladm.); u Prahy: Podbaba, Košíře, Šárka (Kl.), Roztoky (dr. Schöbl), Radotinské údolí (Nsk.), Zlíchov a Sv. Prokop (Šedý), Slaně (Švob), Hoblík u Loun, St. Boleslav, Nymburk (Bab.) vrch Jarník u Písku (Vař.).

Hladovka trojzubá mění se rozměry dosti značně nad i pod míry udané. Zoubky bývají někdy nezřetelné a některý scházívá i naprosto, jakož zase bývá někdy nad obyčejným zoubkem cívkovým ještě jeden (Jilemnice). Kusy temněji zbarvené mívají pysk růžový.

Žije porůznu v celé Evropě kromě Anglie, země skandinávské a severnějšího Ruska, kromě toho jest v Kavkazsku, Persii, Armenii, Malé Asii a Syrii.

III. (*Napaeus Albers.*) Tvar tenkostěnné, hnědé skořápky podlouhle vejčité; obústí ohrnuté, bezzubé.

2. *Buliminus montanus* Drap. — Hladovka skalní.

Vesmír XVII. str. 140, obr. 47, f. 6, 7.

Živočich žlutavě šedý, na zádech temnější; tykadla hnědá, kuželitě válcovitá, paličkatá; též makadla jsou na konci trochu tlustší; plášť a někdy celý živočich bývá temně skvrnit; temně šedé chodidlo má kraje ještě tmavší a jest tupě zašpičaté.

Obr. č. 70.
*Buliminus
montanus*
Drap.

Skořápka podlouhle vejčité kuželitá, slabě průsvitavá, žlutohnědá až rudohnědá, nepravidelně a jemně rýhovaná, nedosti zřetelně zrnitě svraskalá a proto mdle lesklá; bývá až 8 dosti klenutých, pomalu se vzcházejících a dosti hlubokým švem spojených závitků; osa špičatě vejčitého ústí jest k ose skořápky málo nakloněna; obústí ostré, velmi ohrnuté, se slabým hnědobílým pyskem; kraj obústí zevní jest více obloukovitě prohnut nežli cívkový. — Výš. 17 mm., šíř. 7 mm.

Bydliště: vlhké lesy, háje, kamenitá místa při skalách lesních a hlavně rozvaliny hradů

Plž tento má známá naleziště tato: Hodkovice, Milešovka, Praha, Kašperské Hory (Sl.), Karlovy Vary (Lehm.), Svatojanské Lázně, údolí Úpy v Krkonoších, Raspenava v Jiz. horách (Reinh.), Liberec (Schm.), Kimčice, Schwarzenthal (Cyp.), Kumburk (Kl.), Jilemnice (Vejn.), Rychnov n. Kn., Hrubá Skála (Šand.), N a Stará Huť (Sedý), Chlum u Cáslaví, Hraběšín, Chebří (Kuč.), Humpolec, Chotěboř, Rosendorf, Hochtann a hrady Ronovec u Německého Brodu a Ronov u Přibyslaví, Valdek u Jince (Petr), Bavorov, Zvíkov, Písek, Strakonice, Vodňany (Vař.), Šusice, Kašperk (P. Kub.), Tusset, Vítkův kámen (Kl.), Bayreck, Č Truby na Šumavě (Nsk.), Dobrá Voda u Budějovic, Menštejn, Zl Koruna, Štěgří, Rájov, Kájov, Červ. Dvůr, Kremže, Brlohy (Bl.), Svatojanské proudy u Štěchovic (Reisn.), Valdek u Hořovic (Nsk.), polabský háj u Libiše, Sychrov (Bab.), Chocen (Košť), Žákova hora (na české straně) ve Žďárských horách (Kalenský)

Mladé kusy rády vylézají na pně stromův až i na několik metrů vysoko, kdež pak seděti zůstávají. Dospělé kusy doznávají změn málo; nanejvýše se pozoruje, že některé jsou táhlejší a tedy válcovitější, kdežto jiné jsou hustěji vinuty.

Zeměpisnou rozlohu má tento plž po střední Evropě.

3. *Buliminus obscurus* Müll. — Hladovka toulavá.

Vesmír XVII. str. 140, obr. 47, f. 8, 9.

Živočich šedý nebo hnědošedý, vzadu světlejší; válcovitá, paličkatá tykadla a dva pruhý za nimi jsou temně šedé; makadla za $\frac{1}{5}$ délky tykadel; plášť skvrnitý; chodidlo bělavé; tupě přišpičaté.

Obr. č. 71.
*Buliminus
obscurus*
Müll.

Skořápka podlouhle vejčité kuželitá, dosti lesklá, jemně rýhovaná, žlutě nebo rudě hnědá, průsvitná, tenká; klenutých, povolně se vzcházejících a dosti hlubokým švem spojených závitků jest 7; ústí vejčité, nahoře patrem šikmo zarovnané; obústí velmi ohrnuté, pyskem slabým bílým nebo červenavým stultlé; osa ústí jest k ose skořápky velmi nakloněna. — Výš. 9 mm., šíř. 4 mm.

Bydliště: pod listím a kamením při skalách lesních a ve křovištích.

Naleziště: Chotěboř, Bělá (Sl.), Františkovy Lázně (Lehm.), Hodkovice, Svěťetice (Schm.), Chuchle, Hodkovičky, Radotín, Cibulky, Jílové, Košíře, Plesivec u Karlova Týna, St. Huť, Brandýs n. O. (Př. Kl.), Ostroměř, Kumburk (Šand.), Sv. Prokop (Šedý), Kladno, údolí Klejnarky u Hraběšína (Kuč.), Koubim (Ben.), Písek (Vař.), Chotěboř, Mníšek (Reisn.), Strahov, Jelení příkopy v Praze (Bab.), Sv. Prokop (dr. Schöbl) a Ladrunka u Prahy (Ladn.), Peruc (Př. Kl.), Žerotín u Panenské Týnice (Svob.), Hrubá Skála (Šand.), česovské valy u Kopidlna (Kl.), Brandýs n. O., Choceň (Kl., Košť.), Železné hory (dr. Frič)

Hladovka toulavá jest tedy u nás dosti rozšířena, ale hojná není snad nikde

Jest domovem v Evropě a v Zakavkazsku.

Druh *Buliminus* (*Zebrinus* Held.) *detritus* Müll., jež uvádí Josef Schöbl ve zprávě: „Die Land- und Süßwassermollusken Böhmens“ v „Lotosu“ 1860 a to od Krumlova, jest pro Čechy přece jenom pochybný, neboť od té doby ani v krajině té ani jinde nalezen nebyl.

Obr. č. 72.
Buliminus
detritus
Müll.

Rod II. *Cionella* Jeffr. — Oblovka.

Syn. *Achatina* u Slavíka.

Živočich jako u hlemýždů, avšak ústrojí rozplemeneňovací postrádá žlaz přídavných i vaku šípového; čelist trochu ohnutá, útlá, jemně rýhovaná; páska jazyková má zoubky v osní řadě menší, nezřetelně trojhroté, po bocích pak větší s hrotem silnějším na straně vnitřní a menším na straně zevní (7 řad) a pak mnoho řad zoubků hřebenovitých, mnohohrotých; příčné řady netvoří oblouky, nýbrž přímkv.

Skorápka celistvá, podlouhle vejčitá nebo úzce válcovitě kuželitá, velmi lesklá a skoro docela hladká; ústí vejčité až kopinaté; cívk dole náhle jako utatá, tak že kraj cívkový a zevní tvoří skoro pravý úhel; obústí jednoduché, přímé a na samém okraji více nebo méně stultlé.

Oblovky lze najíti pod kamením, v mechu při starých zdech a skalách. po případě zdržují se v zemi, kdež je ovšem nesnadno jest postřehnouti. Rozličné druhy tohoto rodu zaujímají jižnější Evropu, severní Afriku a západní Asii. Známé asi 130 druhů, z nichž toliko dva obývají Čechy.

I. (*Zua* Leach.) Skorápka podlouhle vejčitá, jasně nebo kaštanově hnědá; ústí vejčité; cívka nezřetelně utatá.

1. *Cionella lubrica* Müll. — Oblovka lesklá.

Syn. *Achatina subcylindrica* u Slavíka — Vesmír XVII. str. 140, obr. 47, f. 1, 2.

Živočich temně šedý, s přídou tmavší; tykadla válcovitá, na konci slabě paličkatá; makadla kratičká; chodidlo okrouhle zakončené.

Skorápka podlouhle vejčitá, žlutě hnědá až kaštanová, hladká a velmi lesklá, průsvitavá; kotouč prodloužené kuželitý s vrcholem tupým; mírně klenutých závitků jest 5—6, a poslední z nich jest

tak vysoký jako všechny ostatní dohromady; šev jest mírně hluboký; ústí vejčité, nahoře zašpičatělé, tvoří dole pod cívkou úhel; obústí stultlé, přímé, červenavé; kraj cívkový přímý, zevnitřní obloukovitý. — Výš. 6 mm., šíř. 3 mm.

Obr. č. 73.

Cionella lubrica
Müll.

Bydliště: pod kameny a podobnými předměty všude a dosti četně.

Jest to druh všude obecný.

Var. exigua Mke. Skořápka menší, štíhlejší, skoro válcovitá, poněkud bělavě rohové barvy; závitků jest 5; ústí úzké, obústí bělavé. — Výška 4—5 mm., šíř. 1.5—2 mm. (Syn. *lubricella* Zgl.).

Žije na skalnatých místech v lesích, zvláště na vápenci. U Prahy: Chuchle, Zlíchov, Vinohrady; N. Bydžov (Kl.), St. Boleslav (Bab.), Č. Lípa (Schm.), Karlův Týn, Voškovrch (Kl.), Třebonín (Kuč.), Vimperk (Kl. a Bl.).

Var. nitens Kok. Skořápka větší, kaštanově hnědá, ze 6½ závitků, velmi hladká a lesklá; cívka dosti patrně utatá. — Výš. 7—8 mm., šíř. 3 mm.

Tuto odrůdu viděl jsem jenom od N. Bydžova (Kl.), kdež byla nejspíše na mokré louce či na břehu vody sebrána; taková místa totiž pravděpodobně vzrůst podporují, kdežto suchá stanoviště naopak působí.

Oblovka lesklá žije netoliko v Evropě, nýbrž i na Kavkaze, Armenii, Alžíru a Marokku.

II. (Caeciliana) Bgt Skořápka malá, útlá, válcovitě kuželitá, na vrcholu tupá, bezbarvá, s ústím úzkým a vysokým, obústí sotva stultlé; cívka na dolním konci zřejmě utatá.

2. *Cionella acicula* Müll. — Oblovka šídlovitá.

Vesmír XVII. str. 140, obr. 47, f. 3, 4.

Živočich skoro bezbarvý s tykadly válcovitými a makadly velmi krátkými, tupými; játra prosvítají hnědavě; chodidlo jest krátké, uzounké a ostře zakončené; oči není.

Obr. č. 74.

Cionella
acicula
Müll.

Skořápka válcovitě jehlovitá, tenkostěnná, bezbarvá, sklovitá a úplně průhledná, hladká a velmi lesklá, ze 6 sotva klenutých závitků zbudovaná, z nichž poslední skoro polovici celé skořápky tvoří; vrchol jest trochu otupen; šev velmi mělký; ústí velmi protaženě vejčité, skoro kopinaté, dole i nahoře zřetelně v úhel protažené; cívka spirálně vinutá a na obústí prohnutá, utatá; zevní kraj málo vypouklý, nestloutlý a neohrnutý. — Výš. 5 mm., šíř. 1 mm.

Bydliště: na kořenech odumřelých rostlin v zemi, odkudž sotva na povrch země živočich vystupuje, leda snad za počasí deštivého.

Naleziště známe tato: Litoměřice, Josefodol, Louny (Sl.), »Malínský kříž«, Sloupno u N. Bydžova, Karlův Týn (Kl.), Písek (Macn.), Pardubice (Košť.), Rychnov n. Kn. (Kop), Něm. Brod; Sušice (P. Kub.); u Prahy: Císařský mlýn (Reisn.), Zlíchov (Nsk.), Strahov (Bab.), Nusle (Šedý), Podbaba (při stavění náspu železničního r. 1889 množství živých exemplářů; Kl.), St. Huf (Šedý), Mníšek (Reisn.), Libochovice a Lovosice (Svob), Sychrov (Bab., Kl.), St. Boleslav, Nymburk (Bl.), Ostroměř (Šand.), Zlatá Koruna (Bl.).

Druh tento žije na rovinách i v horách a tu hlavně v trhlinách skal vápencových. Živé kusy najítí není snadno, ale prázdné skořápky bývají v náplavech při vodách velmi hojny, což svědčí o tom, že to není plž vzácný; takové skořápky bývají však už poněkud zvětřaly a mléčně bílé i neprůhledné.

Oblovka šidlovitá jest rozšířena po Evropě, Kavkaze a Palaestíně.

Rod 12. Pupa Drap. — Zrnovka.

Živočich útlý, vzadu zašpičatělý; tykadla krátká, válcovitá; makadla kratinká až i žádná; čelist jemná, jen malinko zahnutá, velmi jemně rýhovaná nebo docela hladká, na předním, prohloubeném kraji poněkud stlustlá; příčné řady zoubků na pásce jazykové jsou poněkud do předu vypukly; v řadě osní jsou zoubky pravidelné, trojhroté, pak následuje několik řad zoubků trojhrotých, nepravidelných, a po té četné řady zoubků s hrotem větším na straně vnitřní a několika hroty drobnými na zevní straně; pohlavní ústroje jsou podobně utvořeny jako u rodu *Helix*, avšak bez přídatných žlaz a bez vaku šípového.

Skořápka malá nebo velmi malá, nanejvýš asi 10 mm. vysoká, na pravo nebo na levo točená, obyčejně zjizvená, vretenitá nebo vejčitá, někdy válcovitá; závitky jsou četny a poslední nebývá nápadnější než předposlední; povrch jest hladký nebo rýhován, až i žebernatý; ústí jest polovejčité, podkovovité, obyčejně zoubky a záhyby a deskami súženo, málokdy bezzubé; obústí přímé neb obyčejně ohrnuté, a kraj cívkový i zevnitřní jsou skoro stejně dlouhy, kterážto vlastnost zrnovky od hladovek podle skořápky nejsnáze pomáhá rozeznati.

Zrnovky možno najítí pod kameny při skalách a na těchto i pod mechem a ve trávě na lukách, a poněvadž jsou drobný, radno při jich hledání užití síta nebo rozkládati úmyslně nahnítá dřívka do trávy, na kteréž se zrnovky rády přilepují; obyčejně se tak najdou u větším počtu. Některé z nich jsou výhradně na vápencové skály obmezeny, jako *Pupa frumentum* a *avenacea*, jiné a to nejdrobnější lze najítí jenom na skalách vůbec v mechu, odkudž je do síta vytřepáme a doma vyběříme. Vajíčka snášejí do důlků do země. Nedorostlé kusy snadno svádějí k chybnému určení. Mnohé dají se určití jen pomocí drobnéholedu; často si však pomůžeme i dobrou lupou, když se skořápka vrcholem přilipne voskem na tyčinku a drží pak proti světlu, aby se mohly ohledatí záhyby a zoubky v ústí.

Celkem jest v oblasti palaearktické přes půl druhého sta zrnovek, z nichž asi třetina žije mimo Evropu.

I. (Torquilla Stud.) Skořápka prodlouženě vejčitá, s koučoum kuželitým, jemně rýhovaná; ústí s četnými záhyby a deskami; za obústím bývá týlový návalek.

1. *Pupa frumentum* Drap. — Zrnovka žitná.

Vesmír XIX. str. 128, obr. 37, f. 1.

Živočich šedohnědý, s boky, zadkem a chodidly světle šedými; za válcovitými, paličkatými tykadly jest po temném pruhu; makadla kratičká; chodidlo vzadu tupě zašpičatělé.

Skořápka šikmo zjizvená, válcovitě kuželitá, s kotoučem tupě špičatě vytaženým, velmi jemně šikmo rýhovaná, málo lesklá, rohově žlutá; závitků jest 9, jež jsou málo klenuty, i vzmáhají se velmi povolně, tak že poslední sotva širší jest než předposlední; šev jest mělký; ústí polovečité, sůžené; obústí na patře spojené, podkovovité, slabě ohnuté, na týlu širokým, bílým návalkem olemované, odkudž dále nahoru vedou čtyři bílé čárky, což jsou prosvítající záhyby hltanové; v ústí jest jedna deska tam, kde se zevnitřní kraj obústí k patru přikládá; jedna jest na prostředku patra, ale hlouběji, dvě jsou na cívce, a pak jsou zmíněné čtyři záhyby na hltanu. — Výš. 8.5 mm., šíř. 2.3 mm.

Obr. č. 71. Pupa *frumentum* Drap.

Bydliště: travnaté stráně hor vápenatých, zvláště při samých skalách vápencových, na něž však zrnovka tato ani za deště nevylézá, zůstávajíc ve trávě.

Nalezena byla na místech, jež jsou: Bílina, Přerov (Sl.), mezi Vrchlabím a Lanovem (Cyp.), Karlův Týn, Voškovrch u Poděbrad, Sv. Prokop, Zlíchov Chuchle u Prahy (Kl.), Sv. Ivan u Berouna (Šedý), Holý vrch u Dymokur (Košť.).

U nás jest tvarem dosti stálá, jen některé kusy jsou jako sraženější tím, že se závitky na sebe výše přikládají. Někdy také některý záhyb schází a jindy se některý rozštěpením i rozdvojí, tak že jest pak záhybů více.

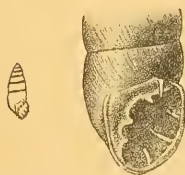
Druh tento žije v západní a střední Evropě.

2. Pupa *avenacea* Brug. — Zrnovka ovesná.

Vesmír XIX. str. 128, obr. 37, f. 2.

Živočich šedočerný, na zádech temnější, na bocích a chodidle světlejší; poměrně krátká tykadla jsou válcovitá, a makadla jen jako malé bradavičky.

Skořápka zjizvená, kuželitě vřetenovitá, na vrcholu přituplá, nepravidelně a jemně rýhovaná, červenohnědá, za čerstva modře ojiňená; klenutých, povolně se vzmáhajících a dosti hlubokým švem spojených závitků jest 7; poslední jest v týlu stlačen a málo vyšší než předchozí; polovečité ústí jest sůženo, neboť jsou v něm dvě desky na cívce, jedna na patře u samého začátku zevnitřního kraje obústí a ještě jedna asi uprostřed patra, leč trochu hlouběji, konečně tři záhyby hltanové; nejhorší z těchto bývá často nezřetelný, ano chybívá docela; na týlu prosvítají záhyby jako bílé pásy; návalku v týlu věho

Obr. č. 76. Pupa *avenacea* Brug.

není; obústí jest ostré, poněkud ohnuté a na patře spojené. — Výš. 7 mm., šíř. 2 mm.

Bydliště: výhradně skály vápencové, na nichž tento živočich i za největšího vedra, často prachem a seschlým slizem obalen seděti zůstává.

Jest málo stanoviskem známo, a ta jsou: Karlův Týn (Kl.), Sv. Prokop, Zlíchov u Prahy, Sv. Ivan u Berouna (Šedý), Rychnov n. Kn. (Kop.).

Zrnovka ovesná jest rozšířena po Evropě a na Kavkaze.

II. (*Orcula* Held.) Skořápka válcovitě kyjovitá (nahoře tlustší), s vrcholem velmi tupě vypuklým, žebernatě rýhovaná; v ústí jedna deska na patře, dvě na cívce.

3. Pupa *doliolum* Brug. — Zrnovka soudkovitá.

Vesmír XIX. str. 128, obr. 37, f. 4

Živočích světle modrošedý, na zádech tmavý; zaťtykadly válcovitými, paličkatými dva temné pruhy; makadla dobře viditelná; chodidlo skoro bílé, vzadu tupě zašpičatělé.

Skořápka šikmo a úzce zjizvená, obráceně vejčitovalcovitá, tedy pod vrcholem tlustší než dole, na vrcholu tupě zakulacená, šedě rohové barvy, prosvítavá, málo lesklá; na hořejších závitcích dosti pravidelně ostnitě žebernatá, na spodních jemněji rýhovaná, z 9 málo klenutých a povolně se vzmáhajících závitků složená; poslední závitěk jest trochu se stran stlačen a poněkud pod kotouč podvinut, čímž se nejuzším stává; šev jest málo prohlouben; ústí podkovovitě; obústí velmi nápadně ohrnuté, na patře spojené a bílým pyskem vyložené; na patře jest šikmá dlouhá deska, a návalek patrový činí při začátku zevnitřního kraje obústí slabounkv hrboulek; na cívce jsou dvě velmi dlouhé, hluboko do ústí zabíhající desky, z nichž hořejší často a někdy i dolejší schází. — Výš. 6 mm., šíř. 2,5 mm.

Bydliště: pod spadlým listím, mechem, kameny a na kořenech rostlin.

Naleziště jsou tato: Choroušky (Sl.), Eckersbach, Rollberg (Schm.) Harta (Cyp), Kumburk, Trosky u Jičína, Karlův Týn, Sv. Ivan, Sv. Prokop (nade trati), Radotín, Chuchle (Kl.), Štěchovice (Reisn.), hrad Zvíkov (Vař.), Kašperk (P. Kub.).

Mladé kusy snadno by mohly za *Helix aculeata* pokládány býti; poznamenáno budiž, že tento má i na spodní straně žeberka, což u oněch býti nemůže a není.

Pupa *doliolum* nachází se ve střední a jižní Evropě na Kavkaze, v Syrii, Malé Asii a Armenii.

III. (*Pupilla* Leach.) Skořápka válcovitá, s vrcholem tupě vypuklým, velmi jemně rýhovaná; v ústí jen hrbolkovitě zoubky, za obústím tylový návalek.

4. Pupa *muscorum* Müll. — Zrnovka mechová.

Vesmír XIX. str. 128, obr. 37, f. 5.

Živočích světle šedý, na hřbetě a hlavě temnější až černý; tykadla útlá válcovitá, zřetelně paličkatá; makadla kratičká, chodidlo bělavé.

Skořápka zjizvená, vejčitě válcovitá, na vrcholu tupě zakulacená, hnědá, jemně rýhovaná, slabě lesklá; závitků jest 6—7 a jsou málo klenuty, vzmáhají se pomalu a jsou malinko prohloubeným švem spojeny; ústí polookrouhlé; obústí ohrnuté, slabě pyskaté, na týlu bledým, ilustým návalkem obějmuté, před sa ym krajem zaškrčené; na patře jest malý, bělavý zoubek. — Výš. 3 mm., šíř. 1,7 mm.

Bydliště: nepřilíš vlhká místa v příkopech, na stráních, mezích, pod kameny, dřívky a pod., ve trávě.

Obr. č. 77. Pupa *doliolum* Brug.

Obr. č. 78. Pupa *muscorum* Müll.

Stanoviště jsou hojná: Litoměřice, Bílina, Louny, Ml. Boleslav, Turnov, Hodkovice, Praha (Sl.), Františkovy Lázně (Lehm.), hradební příkopy u mlýna Podskalského v Písku (D.), Sychrov, Č. Lípa (Schm.), Harta (Cyp.), Zechovice, Zvíkov, N. Bydžov, Chroustov, Karlův Týn, Sv. Ivan, Trosky (Kl.), Bělčice, St. Boleslav, Nymburk (Bab.), Kunžvarta na Šumavě (Nsk.), Sušice (P. Kub.), Střehovice, Mníšek (Reisn.), Slaně (Švob.), Teplice (Uzel), Hrubý Rohozec u Turnova (Bab, Bl.), Sobčice, Ostroměř (Sand.), Pardubice, »Vorliny« u Slatiňan při Chrudimí (Košť.), Střekov (Pachn.), Rychnov n. Kn. (Kop.), Chlum u Časlavi, Ledeč (Kuč.), Třeboň (Weinz.), Lipnice, Něm. Brod, Humpolc, Polná, Libice u Chotěboře (!), Střela u Strakonice, Břežnice, Rožmitál, hrad Hláška u Senohrab, Vejrec u Tábora, Milevsko, Unhošť, Beroun, Zbraslav (Vař.).

Forma edentula Slav. Zoubek patrový schází dočista; ostatně všecko jako u typu.

Nachází se tu a tam mezi mnohými skořápkami typickými a to poskrovnu. Tábor (!), Tollenstein u Varnsdorfu (Schm.), Litoměřice, Bílina, Louny, Ml. Boleslav, Turnov, Hodkovice (Sl.); Praha: Košíře (Bl.), Sv. Prokop (Košť.), Dívčí Hrad u Prahy (Kl.).

Var. bigranata Rssm. Skořápka menší, velmi úzce provrtaná, vejčité válcovitá; v ústí jest po malém zoubku na patře a hlitanu v pravo dole; obústí málo ohrnuté.

Na těchž místech dle Slavíka; Františkovy Lázně (Lehm.), N. Bydžov (Kl.), Sobčice (Sand.), Dívčí Hrad u Prahy (Šedý), Rychnov n. Kn. (Kop.).

Druh tento má velikou rozlohu, neboť se nachází v Evropě, Marokku, Alžíru a Turkestanu.

IV. (Sphyradium Charp.) Skořápka skoro válcovitá, s vrcholem tupě vypuklým, skoro docela hladká; ústí úplně bezzubé.

5. Pupa edentula Drap. — Zrnovka bezzubá.

Syn. Pupa inornata u Dudy a Cyperse. — Vesmír XIX. str. 128, obr. 37, f. 7.

Živočich šedomodrý, na přídě temnější; tykadla dosti dlouhá; makadla nezřetelná.

Skořápka úzce provrtaná, válcovitě vejčitá, na vrcholu tupá, velmi jemně rýhovaná, ba skoro hladká, velmi lesklá, průsvitná, rohově žlutá; klenutých a nepravidelně se vzájemajících závitků jest 6—7; prvé tři vzrůstají povolně, ostatní pak náhleji; šev jest dosti hluboký; ústí podkovovitě; obústí přímé, neohrnuté, jednoduché, bezzubé, ostré; zevní i cívkový kraj jest stejně prohnut. — Výš.

Obr. č. 79. 2 mm., šíř. 1 mm.

Pupa
edentula
Drap.

Bydlíště: kamenitá místa v lesích, spadlé listí a mech.

Jsou povědoma tato naleziště: Karlovy Vary (Lehm.), Weisswassergrund, hořejší údolí Labské, Svatojanské Lázně v Krkonoších, Riegelberg, Liebwerda, »Nos«, Sieghübl v Jíz horách (Reinh.), Schwarzenthal (Cyp.), Voškovrch u Poděbrad (Kl.), les Obora u Ostroměře (Sand.), Pardubice, háje u Čivce, bažantnice za Stéblovou (Košť.), Kunžvarta (Nsk.), Prales, Tussetská kaple (Kl., Bl.).

Zrnovka tato jest dosti podobna nedorostlým kusům zrnovky mechové, ale po hladkém povrchu a štihlejší horní části kotouče lze ji vždy poznati.

Nachází se v Evropě, Kavkazsku a Turkestanu.

V. (Isthmia Gray.) Skořápka válcovitá, s vrcholem tupě vypuklým, zřetelně rýhovaná, ústí (u našich druhů) bezzubé.

6. Pupa minutissima Htm. — Zrnovka drobounká.

Vesmír XIX. str. 128, obr. 37, f. 8.

Živočich šedý, na přídě malo temnější; tykadla válcovitá, velmi slabě paličkatá; makadla sotva naznačená; šedavé chodidlo vzadu zaokrouhleně přišpičatělé.

Skořápka malinká, zjizvená, válcovitá, na vrcholu tupá, hnědožlutá, velmi hustě a silně rýhovaná, málo lesklá; klenutých a dosti hlubokým švem spojených závitků jest 5—6, kteréž se napřed velmi povolně vzcházejí, tak že horní jsou si málem rovny a jenom poslední zřetelně širší jest; ústí podlouhle okrouhlé; obústí malinko ohrnuté, na zevním kraji trochu vmáčknuté, bezzubé, nestloustlé, nahoře obloukem k předposlednímu závitku přikloněné. — Výš. 2 mm., šíř. 0.6 mm.

Bydliště: příkopy, stráně, skály, pod mechem a kamením, na vlhkých místech vůbec.

Známá naleziště jsou: Třeboutice, Jenšovice, Josefodol, Hodkovice, Ml. Boleslav, Bílina (Sl.), Friedland (Reinh.), Písek (D.), Česká Lípa (Schm.), Sušice, Kasperek, Velhartice (P. Kub.), Bayreuth (Nsk.), C. Budějovice (Pinc), Rychnov n. Kn. Kop., Netolice, Sobčice, Ostroměř (Šand), St. Boleslav (Bah), Mníšek (Reisn.), (Lužná-Lišany, Krivoklát (Nsk.), Karlův Týn (Kl.); u Prahy: Sv. Prokop, Chuchle, Roztoky (dr. Schöbl), Jenerálka (Nsk.), Skalka nad Košířemi (Bl); Kunětická hora (Koš.), Tábor, N. Bydžov, Chroustov, Král. Městec (Kl.).

Zrnovka tato žije v Evropě a na Kavkaze.

VI. (*Vertigo Müll.*) Skořápka na pravo nebo na levo točená, právě vejčitá, s vrcholem tupým, hladká nebo jemně rýhovaná, málokdy jemně žebernatá; ústí s četnými zoubky a deskami.

A) Skořápka na pravo vinutá.

7. Pupa antivertigo Drap. — Zrnovka sedmizubá.

Vesmír XIX. str. 128, obr. 37, f. 11.

Živočich na přídě modravě šedý až modravě černý, na bocích a zadku šedý, na okraji pláště černohnědý; chodidlo šedočerné; tykadla válcovitá, bez zřetelných paliček.

Skořápka zjizvená, široce vejčitá, s vrcholem tupě kuželitým, nepravidelně a velmi slabounce rýhovaná, skoro hladká, lesklá, průsvitná, kaštanově hnědá; mírně klenutých a dosti rychle se vzcházejících závitků jest 5; poslední jest na týlu hřeбенitě smáčknut; šev jest dosti hluboký; ústí šikmo srdčité, sedmi zoubky súžené, a to dvěma na patře, třemi na cívce, z nichž nejhořejší skoro až na patře stojí, a dvěma na hltanu, jež v týlu prosvítají; hořejší jest pak malý, dolejší však začíná již hluboko v ústí a jest tedy záhybem; obústí sotva ohrnuté, na zevnitřním kraji náhle vtlačené, na patře slabě spojené, na týlu návalkem barvou neodruzněným opatřené. — Výš. 2 mm., šíř. 1.5 mm.

Obr. č. 30.

Pupa minutissima Htm.

Obr. č. 81.

Pupa antivertigo Drap.

Bydliště: mokrá luka, břehy vod a to pod kameny, listím, mechem, ve trávě.

Známa naleziště: Břlina, Louny, Litoměřice (Sl.), četná místa v Písku, Soběslav (D.), Č. Lípa (Schm.), Soběice, Ostroměř, Bělohrad, Netolice, Libějice u Vodňan (Šand.), N. Bydžov (Kl.), Jilemnice (Vejn.) St. Bolešlav (Jand.), Přelice (Macn.), Sušice (P. Kub.), Slapy, Jenerálka u Prahy (Reisn.), bařinné louky u Lobkovic (dr Schöbl), Sychrov (Bab., Bl.), Pardubice, Slatiňany u Chrudimi (Košť), Tábor, Protivín, Únhošť, Radotínské údolí, Závist u Prahy (Vař.), Něm. Brod.

Počet zoubků v ústí jest proměnliv; na hltanu bývají až 4, ale dva prostřední jsou vždy mocnější. Břichatý tvar a veliký počet zoubků pomáhá, abychom druh tento bezpečně rozeznali.

Pupa antivertigo má velikou rozlohu zeměpisnou, anaf žije v Evropě, Zaskavkazsku, Armenii a Turkestanu.

8. Pupa substriata Jeffr. — Zrnovka rýhovaná.

Vesmír XIX. str. 128, obr. 37, f. 12.

Živočich šedý, na samém zadečku hřebenitý, na chodidleledý.

Skorápkak zjizvená, krátce vejčitá, na vrcholu tupá, dosti pravidelně a hluboce rýhovaná, hedbávitě lesklá, velmi průsvitná, žlutohnědá se světlejšími jizvovitými proužky přírůstkovými; počet závitků $4\frac{1}{2}$, jež jsou klenuty a rychle dle výšky se vzímáhají, tak že poslední skoro polovici výšky skorápkové zaujmá; ústí trochu šikmé, podkovovitě, šesti zuby súžené; dva zoubky jsou na patře, i jest levý větší než pravý, dva záhybovitě zoubky jsou na hltanu, ale nedosahují až k samému obústí a prosvítají v týlu, dva tupé zoubky jsou na cívce, z nichž hořejší jest silnější; obústí malinko ohrnuté, ostré, na zevním kraji poněkud vtlačené a do předu protažené, na patře slabounce spojené, na týlu slabým, hnědým návalkem opatřené, za nímž jest úzká vtlačená rýha. — Výš. 1.5 mm., šíř. 1 mm.

Obr. č. 82.

Pupa substriata Jeffr.

Bydliště: stinná, velmi vlhká místa v lesích horských, a to pod listím, dřívky a pod

Jest jen několik stanovišť známo, a to jsou: Herlikovice v Krkon. a »Nos« v Jiz. horách (Reinh.), Česká Lípa, Hodoovice (Schm.), vlhký háj olšový u Hrádku, bařina při dráze u Hlinska (Kalenský), Freundschaftsstal u Karlových Varů (Lehm.), vrchol Kleti (Bl.).

Zrnovka tato jest živočichem horským, vychází ze svých úkrytů jenom za rosy nebo počasí deštivého a jest tedy nesnadno ji sbírat. Doporučeno budiž rozkládání nahnilých kousků dřeva do trávy, na něž živočichové tito rádi pozpod se zachycují. Po nápadném rýhování snadno se od předchozí rozezná

Nachází se v severní Evropě, Alpách, také v Portugalsku a zase i na Kavkaze.

9. Pupa pygmaea Drap. — Zrnovka malinká.

Vesmír XIX. str. 128, obr. 37, f. 13.

Živočich na zádech a hlavě temně šedý, na bocích jasnější, tykadla válcovitá, sotva zřetelně paličkatá; chodidloledé, vzadu zaokrouhlené.

Sk o ř á p k a podlouhle vejčitá, jemně zjizvená, hladká, mdle lesklá, sotva průsvitná, rudohnědá nebo barvy rohové, na vrcholu otupená; skládá se z 5 klenutých, povolně se vzímajících, mírně hlubokým švem spojených závitků; ústí polovejčité, pětizubé: jeden zoubek jest na patře, dva na cívce, z nichž dolní, mnohem menší, od horního hodně vzdálen jest, dva jsou na hltanu, z nichž horní malý až při obústí leží, dolní však záhybovitý již hluboko v ústí začíná; obústí trochu ohrnuté, bělavé, na zevním kraji trochu vtlačené, uvnitř slabounkým pyskem vyložené, jenž na týlu slabě prosvítá; oba kraje obústí jsou na patře slabě spojeny; t ý l jest silným návalkem naduřen a za ním rýhovitě vtlačen. — Výš. 2.5 mm., šíř. 1.5 mm.

Obr. č. 83 Pupa pygmaea Drap.

Bydliště: louky, meze, příkopy, břehy vod a pod

Povědomo jest, že byla nalezena na místech těchto: Bílina, Blížvedly, Žernoseky, Turnov, Josefodol (Sl.), Františkovy Lázně (Lehm.), Haindorf (Reinh.), Česká Lípa (Schm.), Ostroměř, Soběice, Netolice (Šand.), Karlův Týn (Kl.), Mladkov u Jilemnice (Vejn.), St. Boleslav (Jand.), Trmice (Macn.), Rychnov n. Kn. (Kop.), Sušice (P. Kub.), Pardubice, Slatiňany u Chrudimi (Košť.), Bělčice (Bab.), Slapy (Reisn.); u Prahy: Zlíchov (Kl.), Sv. Prokop, Cibulka (dr. Schöbl); Tábor, Něm. Brod, Veselý Žďár (!), Heřmaň, Flekačky u Písku, Zvíkov (Vař.), N. Bydžov, Červeněves, Vysočany, Sloupno, Humburky, Mlékosrby (Kl.).

Var. athesina Grdl. Obústí na zevním kraji malinko vtlačené; na hltanu jest nad horním zoubkem obyčejným zcela blízko patra ještě jeden zoubek, jenž větší bývá než dolní cívkový.

Objevuje se vzácně: N. Bydžov (Kl.), Něm. Brod (!).

Pupa pygmaea žije v Evropě, na Kavkaze a v Malé Asii.

10. Pupa alpestris Alder. — Zrnovka horská.

Vesmír XIX. str. 128, obr. 37, f. 14.

Ž i v o č i c h žlutavý nebo šedý.

Sk o ř á p k a zjizvená, krátce válcovitě vejčitá, tenkostěnná, průsvitná, přejemně a nepravidelně rýhovaná, až skoro hladká, silně lesklá, na vrcholu otupená; jest 5 klenutých, dosti náhle se vzímajících a hlubokým švem spojených závitků; šev vystupuje na konci trochu výše; ústí polovejčité, čtyřzubé; jeden zoubek velmi silný a trochu šikmý se nachází na patře, jeden na cívce a dva záhybovitě, nesterčně veliké na hltanu, jež jest i na týlu znáti; obústí ostré, malinko ohrnuté a slabým pyskem vyložené, na zevnitřním kraji poněkud vmáčknuté a na patře slabounce spojené. — Výš. 1.5 mm., šíř. 0.8 mm.

Obr. č. 84. Pupa alpestris Adler.

Bydliště: kamenitá místa, trhlíny skal horských, zvláště vápencových.

Jsou jen tato čtyři stanoviště známa: údolí Úpy, Buková Hora (Reinh.), vrch Kokšín u Mitrovic (Bl.), Karlštejn (Kl.).

Pupa alpestris jest velmi podobná druhu předchozímu, ale dá se od něho bezpečně rozlišiti a tedy správně určit takto: P. pygmaea má v týlu zřetelný návalek, jehož u P. alpestris není; prvá má za tímže návalkem proti dolejšímu zá-

hybu hltanovému vtlačenou rýhu rovnoběžnou se švein, druhá toho nemá. *P. alpestris* jest jen čtyřzubá, onano bývá však z pravidla pětizubá. I lesk jest různý, jak v popisech udáno.

Jest to plž horský a dá se u nás očekávati na vyšších horách hojněji, než nám dosud povědomo jest. Možno že bývá pokládána za zrnovku malinkou.

Pupa *alpestris* jest obyvatelem hlavně severu evropského, a ve střední Evropě nachází se ve vyšších polohách; na jih dosahuje až do Sedmihradska a severovýchodního Benátska.

B) Skořápka na levo vinutá.

11. Pupa *pusilla* Müll. — Zrnovka zakrslá.

Vesmír XIX. str. 128, obr. 37, f. 16. a XVIII str. 92, obr. 38, f. 1, 2.

Živočich šedý nebo hnědavý, vzadu trochu hřebenitý; tykadla tlustá.

Skořápka zjizvená, vejčitá, na vrcholu tupá, velmi jemně ryhovaná, lesklá, tenkostěnná, průsvitná, rohově žlutá; má 5 dosti klenutých, pravidelně se vzímajících, mírně klenutým švem spojených závitků, z nichž poslední na spodku poněkud hřebenitě stlačen a v týlu kolem obústí návalkem naduřen jest; ústí skoro polovejčité, šestizubé; dva zoubky jsou na patře, z nichž pravý jest silnější, dva

Obr. č. 85. *a, b.* Pupa *pusilla* Müll.

na cívce, a tu horní silnější, a dva na hltanu, kdež zase dolní převládá; někdy pak lze na spodní straně obústí ještě slabý zoubek sedmý spatřiti; obústí tenké, malinko ohrnuté, uvnitř červenavé, na zevnitřním kraji trochu vtlačené, na patře slabounce spojené. — Výš. 2·2 mm., šíř. 1 mm.

Bydliště: travnatá místa na skalách lesních a to především vápencových.

Naleziště: Bílina (Sl.), Karlovy Vary (Lehm.), »Nos« v Jiz. horách (Reinh.), Karlův Týn, Voškovrch u Poděbrad, Radotín, Sv. Prokop, les králický u N. Bydžova (Kl.), Bělčice (Bab.), Sobčice, les Obora u Ostroměře (Šand); Pardubice: hájek u Hrádku, les mezi bývalými rybníky Rozkoší a Oplatilem, bažantnice u Stéblové (Košť.); vrchy Mehelník, Jarník a Hůrka u Písku (Vař.).

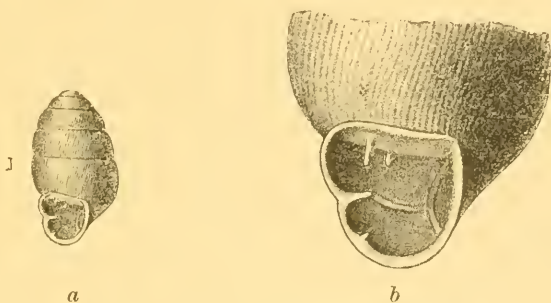
Jest obyvatelem Evropy, Kavkazska, Malé Asie.

12. Pupa angustior Jeffr. — Zrnovka útlá.

Syn. Vertigo Venetii u Slavíka. — Vesmír XIX. str. 128, obr. 37, f. 15 a XVIII. str. 92, obr. 38, f. 3, 4.

Živočich šedě hnědý, na bocích a chodidlech bílý; tykadla tmavá, válcovitá, bez paliček, dlouhá a štíhlá; chodidlo vzadu zaokrouhleně zakončené.

Skořápka pramalinká, zjizvená, vejčitá, k oběma koncům tenčí, na vrcholu otupená, jemně rýhovaná, hedbávitě lesklá, průsvitná, kaštanově hnědá, o $4\frac{1}{2}$ —5 málo klenutých, pravidelně se vzcházejících a nehlubokým švem spojených závitcích, z nichž poslední jest na spodku velmi nápadně hřebenitě stlačen, tak že na něm povstává dlouhá a hluboká rýha, jež až na kraj obústí dosahuje,

Obr. č. 86. a, b. Pupa angustior Jeffr.

čímž ústí srdčité podoby nabývá; na patře jsou dva zoubky, z nichž pravý deskovitý daleko uvnitř skořápky začíná a na kraj ústí nevystupuje; na cívce jest deska šikmo dolů sbíhající a na hltanu naproti rýze týlové jest dlouhý, kolenitě lomený záhyb a mimo to pod ním často ještě malinký zoubek; obústí malinko ohrnuté, na patře slabě spojené, na zevnitřním kraji hluboko vmáčknuté a nad prohnutým místem obloukovitě do předu protažené. — Výš. 1·8 mm., šíř. 0·8 mm.

Bydliště: mokrá mechovitá luka, břehy vod.

Jest známa z míst těchto: Bílina, Kamejk (Sl.), Č. Lípa (Schm.), Sloupno, Metličany, Vysočany u Bydžova (Kl.), Pardubice: při dráze u »familií«, hájek u Hrádku, les mezi Rozkoší a Opatilem, bažantnice u Stěblové, »Vorliny«, Slatiňany u Chrudimi (Košť.), St. Boleslav (Bab.).

Vlastí její jest Evropa, Kavkazsko a Malá Asie.

Rod 13. Balea Prid. — Hrotice.

Živočich celkem podoben živočichu hlemýžďímu; čelist mírně prohnutá, velmi bledě hnědá, velmi jemně rýhovaná; páska jazyková obsahuje v osní řadě zoubky se středním hrotem větším a jedním malým po každé straně, vedle jsou stejně veliké zoubky pouze se

zevnějším hrotem jediným (6—8 řad), a pak jest více řad zoubků s dvěma i více postranními hroty, na nichž i hlavní hrot ve dvě rozštěpen bývá.

Skořápka na levo točená, zjizvená, podlouhle kuželitá, několikrát vyšší než širší, z četných závitků složená; ústí dole zaokrouhlené, nahoře v ostrý úhel vyběhavé; jest jen jediný zoubek v ústí a to na patře; závorka, jaká se u *Clausilia* nachází, chybí docela.

Rod *Balea* jest zastoupen nejen u nás, nýbrž vůbec toliko jediným druhem skoro po celé Evropě. Tvarem a živobytím podobá se velice vřetenatkám, a mohlo by se snadno státi, že by za neúplně dorostlou vřetenatku pokládán byl, načež tu výslovně upozorněno budiž.

1. *Balea perversa* L. — Hrotice obrácená.

Vesmír XVIII. str. 92, obr. 38, f. 5, 6.

Živočich šedý, na přídě temnější až černý; tykadla na 15 mm. dlouhá, válcovitá; makadla jako malé hrboučky; mezi tykadly až po skořápku vyvýšená prouha; chodidlo šedé, vzadu ostře zašpičatělé, tak dlouhé jako polovice skořápky.

Obr. č. 87.

Balea perversa L.

Skořápka kuželitě věžovitá, na posledním závitku nejširší, velmi tenkostěnná, křehká, průsvitná, jemně, místy žebírkovitě rýhovaná, tu a tam bílými čárkami přespříč značená, hedvábitě lesklá, barvy rohově hnědé až prozeleňalé; závitků jest 9—11 a to klenutých, mírně se vzcházejících, hlubokým švem spojených; poslední závitok v týlu zaoblený; ústí okrouhle hrůkovité, o něco vyšší než širší; obústí ohnuté, bělavé, na patře slabě spojené a tu bílým, slabým zoubkem, na prostředku stojícím opatřené; cívka jednoduchá, nebo jest na ní u starších kusů slabý záhyb naznačen. — Výška 9—11 mm., šířka 2 mm.

Bydlíště: pod kameny v rozvalinách hradů, u starých zdí, při skalách v krajinách hornatých, zvláště na vápenci.

Jsou nemnohá stanoviště povědoma, a to: Friedstein, Rýnovice, Bezděz, Kamčik, Č. Kamenice, Perštýn (Schm.), Lirnice (!). Valdek u Jince (Petr); pod hradbami a zdmi Trosek u Turnova (Kl.), na Střekově. Mníšek (stráž v parku; Reissn.), Šárka u Prahy? (Schöbl), Vítkův Kámen (Kl. a Bl.), Lichnice (Kuč).

Vlastí tohoto plže jest skoro celá Evropa.

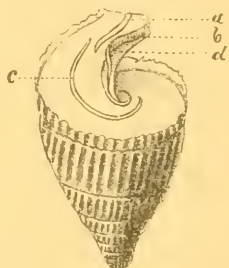
Rod 14. *Clausilia* Drap. — Vřetenatka.

Živočich útlý, v poměru ke skořápce malý; otvor dýchací nachází se na levé straně, a otvor rodidel za levým tykadlem na boku; rozplemeňovací ústrojí jest jednoduché, bez přídatných žláz a vaku šípového; čelist jest obloukovitě zahnutá, jemně napříč rýho

vána a má často na předním okraji zoubkovitou vypuklinu; zoubky pásky jazykové jsou tupě kopinaté a mají na středním poli po jednom vedlejším malém hrotu po stranách hrotu hlavního, na postranních polích však po 2—3 hrotech menších na straně zevnější.

Skořápka úzce zjizvená, několikrát vyšší než širší, k oběma koncům stenčená, tedy věténovitá, u našich druhů vždy na levo točená, z 9—15 závitků zbudovaná; ústí na dolní straně často žlábkem, tak zv. stokou (srovnej *Cl. biplicata*) vykrojené, ostatně tvaru asi hruškovitého; na kraji hltanu bývá v ústí pysk, tady mozelem zvaný; kromě toho nacházejí se v ústí četné deskovité lištny a záhyby; obústí jest na patře více nebo méně viditelně spojeno, ba často i odloupnuto; význačnou známkou jest závorka (*clausilium*), víčko totiž vápenité, hluboko ve skořápce ku cívce přirostlé, jímž se za živočichem, když se do vnitř zatahne, skořápka proti zevnějšku sama uzavírá.

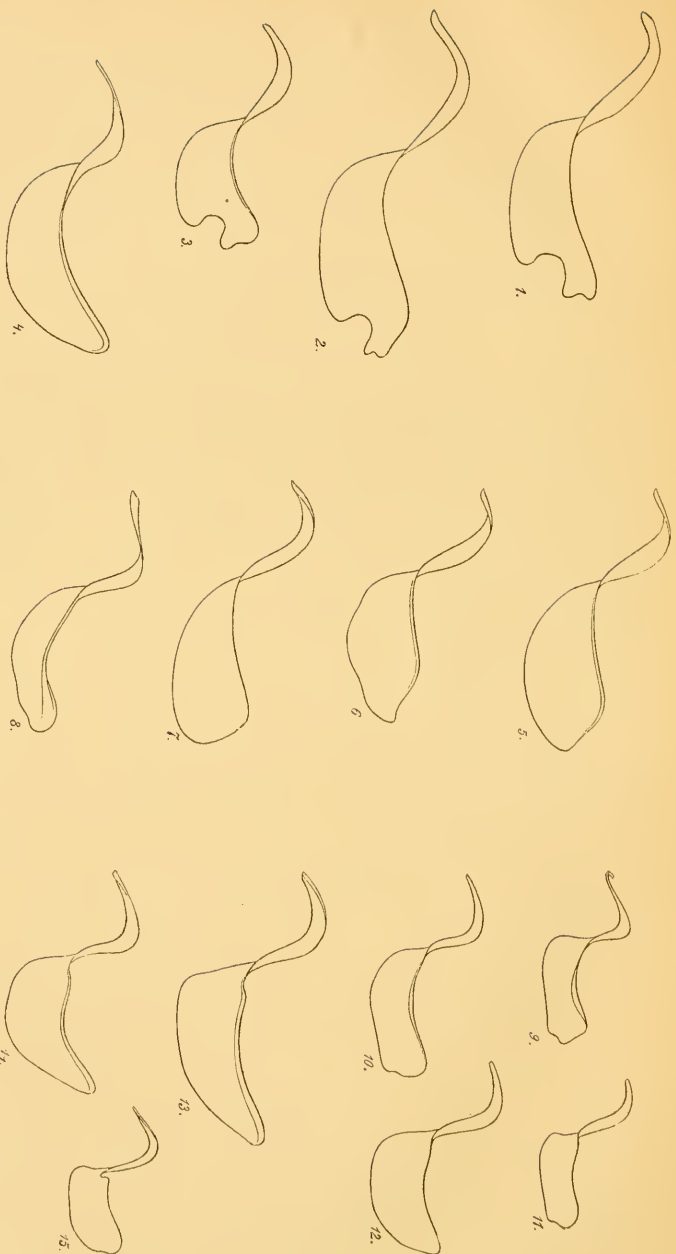
Na záhybech a deskovitých lištách v ústí a pak na závorce jest při určování druhů i čeledí mnoho záleženo, proto jsou záhybům a lištám jména dána. Vyniklé lištny, které na levé straně v hltanu se nacházejí, jmenujeme záhyby, po případě příčkou, těm pak, které leží na patře a v koutě mezi patrem a krajem cívkovým, říkáme desky. Pohlédneme-li do ústí věténatky hladké (*Cl. laminata*), uvidíme na patře vyniklou lištnu nedaleko zevního kraje obústí až ven dosahující a toť „deska horní“; na pravé straně od ní vybíhá deska velmi zkřívená, ku cívkovému kraji obústí namířená. a ta se nazývá „deskou dolní“. Prostora mezi konci těchto desek dostala jméno „mezera desková“ (*interlamellare*), a jest tím důležitá, že na ní bývají význačné drobné záhybky. I na cívku samu jest nasazena deska, která pod deskou dolní u některých druhů až na pokraj ústí malinko vyčnívá, a tu nazýváme „záhybem cívkovým“. Podíváme-li se lupou hluboko do ústí, tam kde horní deska uvnitř začíná, shledáme, že tam na patře ještě jiná deska končí, která nás velmi hluboko do skořápky zavádí a rovnoběžně se švem závitků se táhne; tu jmenujeme „deskou spirální“. Ona bývá často (ku př. u *Cl. ventricosa*) s deskou horní v jedno splynulá. Abychom o celém tomto aparátu nabyli řádného pojmu, musíme skořápku na tylu opatrně prolomiti, a pak jest snadno možno zmíněné vynikliny spatřiti. Na vnitřní stěně v hltanu ústí pak jest ku př. u věténatky obecné jeden záhyb obloukovitý, který s hořejška dolů směřuje a má jméno dle své podoby „příčka srpovitá“. Přes její horní konec rovnoběžně se švem jest „záhyb hltanový horní“ a pak bývá ještě i několik záhybů pod ním, což jsou „hltanové záhyby dolní“, kteréž jsou ke švu více nakloněny, a jež od hořejška čísly druhý, třetí atd. označujeme. Příčka srpovitá a dolní záhyby hltanové scházejí často; tak ku př. věté-

(Obr. č. 88.)

Skořápka věténatky obecné v posledním závitku prolomená.

- a Deska horní,
- b deska dolní,
- c deska spirální,
- d záhyb cívkový.

Obr. č. 89. Závorky českých vířenaték.

1. *Clausilia laminata* Mfg. 2. *Cl. commutata* Rasm. 3. *Cl. orthostoma* Mke. 4. *Cl. ornata* Zgl. 5. *Cl. biplicata* Mfg. 6. *Cl. biplicata* var. *bohemia* Cless. 7. *Cl. plicata* Drap. 8. *Cl. vetusta* Zgl. var. *striolata* Parr. 9. *Cl. parvula* Stud. 10. *Cl. dubia* Drap. 11. *Cl. bidentata* Ström. 12. *Cl. plicatula* Drap. 13. *Cl. ventricosa* Drap. 14. *Cl. tumida* Zgl. 15. *Cl. filigrana* Zgl.

Vše zvětšeno 10/1.

natka hladká nemá příčky srpovité, vřetenatka nadmutá nemá dolních záhybů hltanových. Všecky vynikliny hltanové jest nejlépe viděti proti světlu.

Závorka jest útlá a křehká destička hluboko ve skořápce začínající, a dá se na ní rozeznati tenká stopka a širší čepel; obojí jest spirálně poněkud stočeno a čepel kromě toho žlábkovitě prohnutá. Konec čepele jest buď zaokrouhlen, nebo tupě uťat neb i vykrojen, tak že vybíhá v jeden lalok menší a jeden větší.

Vřetenatky obývají především na skalách v horských lesích; v nížinách nacházejí se při stromech a starých zdech. Obvyčejně je najdeme v počtu velikém.

Rod tento obsahuje veliké množství druhů, z nichž u nás 17 žije. Mnohé druhy objevují se v četných formách, a tak jest určování velmi obtížno, musí se dít s patřičnou obezřetostí a jest nutno dbáti všech znaků, na něž bylo v předchozích řádcích upozorněno. Proto jsou také popisy přiměřeně podrobnější a jest radno dle popisu ku př. vřetenatky obecné, jež se nejsnáze najde, získati si příhodným probouráním skořápky slušného cviku v pozorování znaků, při čemž dobře poslouží porovnávání s druhem jiným, ježž snad najdeme. Vřetenatky snášejí vajíčka do země. Mezi cizozemskými jsou některé na pravo točeny a jiné živorody. Všech jest nyní známo přes 500 druhů.

I. (Clausiliastr Möllend.) *Skořápka hladká nebo skoro hladká; příčka srpovitá schází; deska horní od spirální oddělená; obústí na patře slabě spojené; ústí vejčité hruškovité nebo zaokrouhlené čtyřúhelné; závorka na konci ve dva různé veliké cípy vykrojená.*

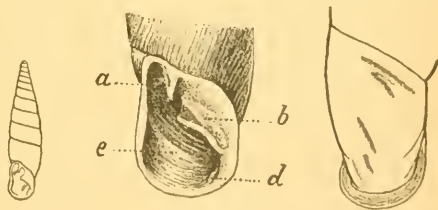
A) Mozol hltanový tvoří s obústím zřetelný úhel; horní deska vystupuje až na samý kraj návalku patrového.

1. *Clausilia laminata* Montg. — Vřetenatka hladká.

Vesmír XVI. str. 160, obr. 49, f. 1.

Živočich hnědavě šedý, na přídě temnější, na bocích jasnější, na tupě zašpičatělém chodidle bledý; tykadla kuželitě válcovitá, paličkatá; za nimi dva nedosti zřetelné pruhy.

Skořápka vřetenovitá, trochu nadmutá, pod vrcholem kuželitá, ač nikoli ostře zašpičatělá, žlutohnědá nebo rudohnědá, na týlu zřetelně, ostatně nepatrně rýhovaná, lesklá, průsvitná; mírně kle nutých závitků jest 10—12; šev zřetelně vtačen; ústí hruškovité až i otupělé čtyřúhelné, uvnitř rudohnědé a na levé straně širokým, ale plochým, hnědým mozolem vyložené; obústí přitisklé, a oba kraje na patře návalkem spojené, na nejzazším kraji svém trochu ohnuté, stloustlé a kolkolem bíle zbarvené; — horní deska ostře spleštilá začíná uvnitř mezi deskou dolní a spirální volně, anž s touto spojena není; deska dolní sestupujíc do ústí

Obr. č. 90. *Clausilia laminata* Mtg.

a deska horní, *b* deska dolní, *c* mozol hltanový, *d* záhyb cívkový.

silně se zakřivuje, pak se šikmo náhle dolů sklání a dosahuje velmi blízko cívkového kraje obůstí; pod ní viděti jest konec záhybu cívkového; deska spirální začíná ve skořápce později než deska dolní a stává se náhle vysoko vyčnělou; záhyby hltanové jsou 4: horní jest nejdelší, se švem rovnoběžný a dosahuje až k mozolu, druhý směřuje více k dolejšku a jest krátký, třetí a čtvrtý jsou ještě více skloněny; o třetí opírá se závorka svým zářezem a ten neschází nikdy i dotýká se mozolu, čtvrtý někdy zaniká; široká závorka jest před koncem z boku zevního trochu vykrojena; vnitřní, při cívce ležící lalok končí dvěma uzlíky. — Výška 17 mm., šířka 4 mm.

Bydliště: na zemi pod listím, při stromech v lesích a vlhkých křovinách. Naleziště: Ouštek, Friedstein, Bezděz, Děčín, pohoří Kummerovské, Hodkovice, Brandýs n. O. (Sl.), Karlovy Vary (Lehm.), Svatojanské Lázně v Krkonoších (Reinh.), Liberec (Schm.). Kimčice, Harta, Vrchlabí, Schwarzenthal (Cyp.), Kumburk, Česovské Valy, Karlův Týn, Černošice u Berouna (Kl.); na Šumavě: Dobřín, Šibenník, Hůrky, Pleso (P. Kub.), Eisenstein (Nsk.), Čertovo jezero, Prales, Kunžvart, Schlösselberg, Kašperk, Sv. Tomáš (Kl.), Dobrá Voda, Menštejn, Zl. Koruna, Kájov, Klet (Bl.), Schillerberg a Hüblerwald (zásoby musejní); Jilemnice (Vejn), St. Boleslav (Jand.), Kosteny (Macn.), St. a N. Huť u Berouna, Sv. Prokop u Prahy (Šedý), Ústí n. L. (Pachn.), Rychnov n. Kn. (Kop.), Orlik u Humpolce, Kladno, údolí Klejnarky u Chedrbí (Kuč.), Počátky (Petr), Hochtann u Ném. Brodu (!), Zvíkov, Střely u Strakonice, Písek, Vejřce u Tábora (Vař.), Svatojanské prosoy u Štěchovic, Byšice, Mníšek (Reisn.), Křivoklát, Klíčovské údolí, Valdek u Hořovic, Chuchle, Závist u Prahy (Nsk.), Medník u Davle (Kl.), Skalka u Košíř (Bl.), Strahov v Praze, Bradlec, Ostroměř, Kumburk, Hrubá Skála (Šand.), Peruc (Přir. klub), Sychrov (Bab. a Blaž.), na Nemošické stráni, za «Familiemi» a v bažantnici u Pardubic (Košť.), Zákova Hora ve Žďárských horách (Kalenský).

Forma fuscilabris Boettg. Skořápka červenohnědá s mozolem hltanovým teně purpurově hnědým, jehož barva až na samé obůstí dostupuje; ostatně tvarem a velikostí se neliší

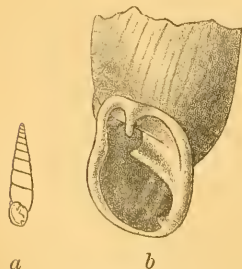
Vyskytá se na bařinatých a vůbec vlhkých stanovištích, a jest jistě rozšířenější, než se dá ze známých nalezišť souditi; bylať nalezena jen u Sv. Prokopa u Prahy (Pátek), u Humpolce (Hlav.), v Klíčovském údolí a u Závisti (Nsk.), na Hochtannu u Ném. Brodu (!).

Povrch skořápek druhu tohoto a mnohých jiných bývá už za živobytí pokožky zbaven a jako oprýskalý, zvláště u kusů horských a takových, jež žijí na místech humosních.

Cl. laminata jest obyvatelem snad celé Evropy.

2. *Clausilia commutata* Rossm. — Vřetenatka zaměněná.

Syn. Cl. silesiaca u Cypser. — Vesmír XVI. str. 160, obr. 49, f. 2.

Obr. č. 91.

Claus. commutata Rossm.

Žijí v očích jasně modrošedý; hlava, tykadla a záda temnější.

Skořápka útle vřetenovitá, jemně rýhovaná, ba skoro hladká, lesklá, průsvitavá, barvy rohové; má 11 mírně klenutých závitků, kteréž se povolně vzcházejí, tak že skořápka nadmuta není; šev dosti hluboký; ústí hruškovité; obůstí přitisklé, na patře slabě spojené; — ve vnitřku skořápky začínají deska dolní a spirální zároveň se tvořiti, ale tato stává se povolně

vyšší a vyšší; deska dolní v ústí skoro vodorovná, končí na obústí dvěma hrboulky; ze čtyř záhybů hltanových jest horní nejdelší a dosahuje až po mozol hltanový; třetí předstupuje blíže do ústí než u vřetenatky hladké vynikaje až za mozol, čtvrtý jest též vyvinut a v ústí dobře patrný; silný bělavý mozol se náhle před třetím záhybem přerušuje a obrací výběžkem dovnitř ústí jakožto jakýmsi pátým, ovšem kratičkým záhybem; závorka jako u vřetenatky hladké. — Výška 14 mm., šířka 3·5 mm.

Bydliště: skály vápencové a trosky hradů.

Naleziště jsou nemožná, a to: Brandýs n. O., Kyšperk (Jetschin). Niedersdorf u Zamberka (Kl.), Rychnov n. Kn. (Kop.), opukové stráně u Chocně, hojně (Kl. Košť), Riesengrund v Krkonoších (Cyp.).

Cl. silesiaca A. Schm. jest dle Boettgera totožna s *Cl. commutata*.

Sahá od pruského Slezska a Haliče rakouskými zeměmi alpskými východními až do Bosny.

B) Mozol hltanový s obústím rovnoběžný; deska horní nevystupuje až na kraj návalku patrového.

3. *Clausilia orthostoma* Mke. — Vřetenatka rovnouštá.

Vesmír XVI. str. 160, obr. 49, f. 4.

Živočich šedý nebo žlutošedý se zády, hlavou a tykadly temnějšími.

Skořápka válcovité vřetenovitá, na tlustém vrcholu tupá, rudožlutá, jemně, ale zřetelně a dosti pravidelně rýhovaná, lesklá, průsvitná; má 9—10 dosti klenutých a patrně prohloubeným švem spojených závitků; týl jest rovnoběžně s obústím opářen žlutým nebo hnědým návalkem, pod nímž v ústí jest bělavý, silný mozol; ústí vejčité hruškovité; obústí na patře spojené, malinko ohrnuté, stloustlé, bílé; — deska horní jest trochu šikmá; dolní deska začíná ve skořápce stejně se spirální, tato pak se hned na svém počátku náhle vyvyšuje; deska horní jest od spirální oddělena a její začátek jest blíže desky dolní; záhyb cívkový jest obloukem prohnut a pod koncem desky dolní trochu viditelný; záhyby hltanové jsou čtyři: první jest nejdelší a dosahuje až k mozolu, druhý jest krátký, více dolů skloněný, třetí a čtvrtý tvoří se švem ještě větší úhel a nedosahují k mozolu; čtvrtý ostavě často schází, nebo bývá aspoň velmi kratičký; před koncem vykrojená závorka má na vnitřním laloku dva slabé uzlíky. — Výška 13 mm., šířka 3 mm.

Bydliště: pod mechem a listím při skalách vápencových, při starých zdech a stromech

Známá naleziště jsou: Hammerstein u Liberce (Schm.), St. Huť u Berouna (Šedý), Stěchovice (Reisn.), Kumburk (Sand.), údolí Klejnarky u Hraběšína (Kuě), Žákova Hora ve Žďárských horách (Kalenský)

Mění se jen do té míry, že rýhování skořápky jest brzy slabší, brzy určitější.

Obr. č. 92.

Claus. orthostoma Mke.

Jest rozšířena po Alpách, zemích karpatských a sudetských, jest v jižním a východním Německu a dostupuje až do Livonska.

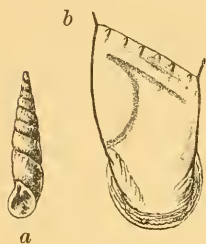
II. (*Delima Htm.*) Skořápka skoro hladká, lesklá, při švu často bílými bradavičkami posázená; příčka srpovitá jest vyvinutá a mimo ni jest jediné horní záhyb hltanový; deska horní od spirální oddělená; závorka široká, na konci zaokrouhlená.

4. *Clausilia ornata* Zgl. — Vřetenatka zdobená.

Vesmír XVI. str. 160, obr. 49, f. 5.

Živočich temně modrošedý, na přídě skoro černý; tykadla paličkatá.

Skořápka válcovitě vřetenovitá, nepříliš nadmutá, rudohnědá nebo žlutohnědá, lesklá, na hořejších závitcích rýhovaná, na dolejších skoro hladká, průsvitavá; závitků jest ro a to málo klenutých a slabě prohloubeným švem, který jest jako bílým vláknem ovínut, spojených; od toho vlákna vybíhají směrem dolů krátké, více nebo méně husté, leskle bílé hrbolky, jichž jest na prostředních závitcích nejvíce; poslední závitok jest v týlu značněji rýhován a návalkem k obústí rovnoběžně položeným naduřen; ústí jest hruškovitě vejčité; obústí přitisklé, poněkud ohnuté, na patře slabě spojené, bílé, sloustlé; opodál obústí jest hnědavý nebo bělavý mozol, jenž nanávku prosvítá; — horní deska vystupuje až na pokraj obústí; dolní dostupuje až na pokraj obústí, pod ní pak vyčnívá zřetelně konec záhybu cívkového; na hltanu jest velmi silná, prohnutá příčka srpovitá a jediné horní a to dlouhý záhyb hltanový, jenž před příčkou srpovitou začíná a čím dále k obústí, tím více se ke švu blíží, a až k mozolu dostupuje; nad tímto záhybem bývá ještě slabounký záhyb nepravý, jakž to i u vřetenatky rovnouště někdy se nachází; závorka má čepel širokou, žlábkovitě prohnutou a končí zaokrouhleně. — Výška 17 mm., šířka 3 mm.

Obr. č. 93
Claus. ornata Zgl.

Bydlíště: v mechu a listí na skalách, při zdech.

Nachází se na místech, jež jsou: Brandýs n. O. (Sl.), Potštýn, Kyšperk (Jetschin), opukové stráně u Chocně (Kl. a Košt.), Vamberk a Rychnov nad Kněžnou, hojně (Košt.).

Mozol hltanový bývá u některých kusů tak tlustý, že se jím ústí valně sужuje, jakž to u var. *callosa* A. Schm. se nachází; proto však nemyslím, že by takové kusy s touto odrůdou alpskou se kryly.

Vřetenatka zdobená má největší rozšíření v Alpách, odkudž jednak do Chorvatska jednak do zemí českých dosahuje.

III. (*Uncinaria Vest.*) Skořápka žebrovitě (až jemně) rýhovaná; ústí široce hruškovité, dole pěkně zaokrouhlené, tyl zaoblený; mozol úzký; deska horní silná dosahuje k samé desce spirální, nebo s ní ve stáří úplně splývá; deska dolní zapadlá, velmi prohnutá a tím desce horní velice přiblížená; záhyb cív-

kový vysoký; jest jenom horní záhyb hltanový, příčka srpovitá veliká, velmi prohnutá, na svém středu často vymizelá; závorka zašpičatělá s koncem hákovitě ohnutým.

5. *Clausilia turgida* Rossm. — Vřetenatka nabubřelá.

Živočich žlutě nebo tmavě šedý.

Skořápka sotva zjižvená, nadmutě vřetenovitá, hluboce až žebernatě rýhovaná, slabě lesklá, málo průsvitná, barvy rohové; má 9—10 klenutých a hlubokým švem spojených závitků, z nichž poslední jest v týlu docela dole kratičkým hřebenem opatřen; kotouč jest nahore dosti útlý; zaokrouhleně hruškovitě ústí má při cívce slabý výkrojek; obústí kolkolem spojené, odloupnuté, široce ohrnuté, bělavé, sloustlé, uvnitř úzkým, slabým, hnědým mozolem obložené; — deska horní a spirální bývají spojeny; deska dolní jest v ústí slabá, ale výše ve skořápce velmi široká, velmi zakřivená, na konci vodorovná, zapadlá, pohledem od spodu jakožto oblouk dobře viditelná a dobíhá dvěma větvkami vidlicovitě k obústí; mezera desková mívá po jednom nebo dvou drobných záhybích; konec záhybu cívkového jest jen šikmým pohledem viděti; příčka srpovitá jest skoro přímo proti ústí a bývá často uprostřed přerušena; jest jen horní záhyb hltanový, jenž před příčkou začíná, a nedosahuje až k mozolu; velmi stočená závorka sestupuje hluboko do ústí, jest na konci tupě zašpičatělá a ohnutá. — Výška 12—14 mm., šířka 3½—4 mm.

Obr. č. 94.

Claus. turgida Rossm.

Bydliště: pod listím a dřevy na zemi v lesích horských

V Čechách na Šumavě v lukenském pralese pod Boubínem našel p. B. Klika pouze dva kusy, jež jsou sice dorostlé, ale nevyspělé. Typické nejsou; znamenají-li nějakou odrůdu novou, nedá se o nich s určitostí povědět, což by nebylo ostatně divno, anť naleziště toto jest nejzápadnější. Skořápky jsou mírně a pravidelně rýhovány, hladké a velmi lesklé, drobné, 13 mm. vysoké a 3 mm. široké a tedy málo nadmuté, z 9 závitků složené; rýhování jest na hořejších závitcích trochu nápadnější; příčka srpovitá jest uprostřed sice poněkud slabší, ale přerušena není; tvoří pak asi polokruh

Na Šumavě bylo do nynější doby dosti pilně sbíráno; že pak se našly jen ty dva kusy, slušno tohoto plže pokládati za vzácného.

Cl. turgida jest rozšířena v zemích karpatských: Sedmíhradech, Bukovině, Uhrách, Haliči a Moravě a to jen v Karpatech a jich výběžcích.

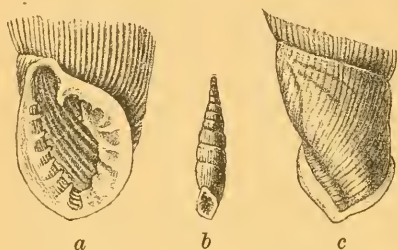
IV. (*Alinda* Ad) Skořápka žebernatě rýhovaná, ústí dole stokou opatřené; příčka srpovitá slabě obloukovitá až skoro přímá, hluboko v hltanu umístěná; kromě horního záhybu hltanového ještě 1—2 (3) dolní; deska horní od spirální oddělená; závorka úzká, na konci zaokrouhlená.

6. *Clausilia plicata* Drap. — Vřetenatka mnohozubá.

Vesmír XVI. str. 184, obr. 55, f. 10.

Živočich šedohnědý, na zádech a hlavě temnější; chodidlo vzadu zaokrouhlené jest šedé.

Skořápka válcovitě vrtenovitá, štíhlá, trochu prosvitavá, hustě žebírkovitě rýhovaná, poněkud hedvábitě lesklá, rohově až rudě hnědá, pode švem tu a tam bílými čárkami zdobená; závitků jest 12—14, jež se pomalu vzcházejí, mírně klenuty a hlubokým švem spojeny jsou; kotouč jest nahore štíhlý, válcovitý; poslední závitok jest v týlu uprostřed mírně prohnutém značně hřebenitě smáčknut

Obr. č. 95. *Claus. plicata* Drap.

a silněji rýhován; úzce hruškovité ústí má dole stoku, kteráž dutým koncem hřebene týlového jest; spojené, odloupnuté, trochu ohnuté a stloustlé obústí jest zvláště na kraji zevním v ústí bělavými záhybkyposázeno; — deska horní jest krátká a se spirální nesplynulá; deska dolní jest velmi stočena a hluboko zapadlá; záhybový cívkový nevyniká až k obústí; srpovitá příčka leží hluboko na hltanu,

jest skoro rovná a na dolním konci k ústí zahnutá, tedy asi podobná; hltanové záhyby jsou dva: horní začíná zároveň s příčkou srpovitou a jest se švem rovnoběžný, druhý má počátek v úhlu mezi horními konci záhybu horního a příčky srpovité a jest jen málo šikmo ke švu postaven; závorka má čepel širokou, velmi skřívenou a na konci zaokrouhlenou. — Výška 14—19 mm., šířka 3·8 mm.

Bydliště: v listí, pod kameny při skalách a starých zdech; po dešti na těchto.

Naleziště: Hodkovice, Josefodol, Liberec, Brandýs nad Orli (Sl.), Friedland (Reinh.), Eckersbach, Rollberg, Č. Líba, Nový Zámek (Schm.). Kimčice, Harta, Fuchsberg (Cyp); na Šumavě: Eisenstein a Bayrek (Nsk.); Sv. Ivan, Vůznice u St. Huti u Berouna (Sedý), Ostroměř, Hrubá Skála, Strahov v Praze (Sand), Kumburk, Trosky, Chuchle (Kl.), Kouřim (Beneš), Chlum u Čáslavi, údolí Kleinkarky u Fibrova mlýna, Ledec (Kuč.), Humpolec (Hlavín), Sychrov (Bab. a Blaž). Mladkov u Jilemnice (Vejn.), Choceň (Kl. a Košť.), opukové stráně u Vamberka a Rychnova n. Kn. (Košť.), Lichnice (Kuč.), klášterská zahrada v Něm. Brodě (!).

Forma implicata Blz. Záhybky na obústí jsou buď nezřetelné, buď docela scházejí.

Byla objevena u Sychrova (Babor) a na Orlíku u Humpolce (Kuč.).

Druh tento pozná se nejsnáze po drobných záhybích na obústí; není li těchto, dlužno dbáti podoby příčky srpovité a postavení druhého záhybu hltanového, jež se od prvního jen málo odklání. Jinak jest vrtenatka tato velmi podobná následující, bývá však vždy štíhlejší.

Kromě Anglie obývá v celé Evropě.

7. *Clausilia biplicata* Montg. — Vrtenatka obecná.

Vesmír XVI. str. 184, obr. 55, f. 11.

Živočich šedý, žlutošedý až i hnědý s temnější přídou a bledšími boky a zadkem; za válcovitými, paličkatými tykadly bývají dva temnější pruhy; šedé chodidlo jest na konci zaokrouhleno.

Skořápka vrtenovitá, mírně nadmutá, prosvitavá, žlutě až rudě hnědá, slabě hedvábitě lesklá, dosti hustě žebírkovitě rýho-

vaná, na některých žebírkách pode švem bíle zbarvená; kotouč nahore útlý; závitků 11—14 a to dosti klenutých a prostředně blubokým švem spojených; poslední závitok jest v týlu uprostřed vmáčknut a tamtéž doleji kolem cívky hrubým hřebem opatřen; ústí hruškovité, dole stokou protažené; obústí souvislé, odloupnuté, ohnuté, bělavé a buď jednoduché nebo slabým, hnědým mozolem sesílené; na samém okraji pak spíše ostré nežli slustlé; — horní deska od spirální oddělená, dolní pak zapadlá, nepříliš vysoká a při obústí obyčejně dvěma konečky vidlicovitě vybíhavá; mezera desková mívá někdy 1—3 drobné záhybky; zevní kraj obústí však jich nikdy nenasazuje; záhyb cívkový není při obústí nijak viděti; na hltanu se nachází hluboko umístěná obloukem prohnutá příčka srpovitá, a s ní zároveň počíná horní záhyb rovnoběžný se švem; pod tímto jest záhyb druhý, ke švu valně šikmo postavený, a pod ním bývá někdy ještě třetí a to ještě šikmější krátký záhyb; závorka jest dosti široká, velmi stočena a na konci zaokrouhlená. — Výška 17 mm., šířka 4 mm.

Bydliště: pod listím v lesích, křovištích, při starých zdech.

Jest obecná a lze ji na příhodných místech najíti v každé krajině.

Var. albilamellata Parr. Skořápka lesklá, narudle rohové barvy; závitky klenuté, deska dolní stojí v levo velmi blízko desky horní; mozol slabý, bledý; velikost obyčejná.

Žije v západních Čechách a jest mi známa z hradu Valdeku u Jince (Petr), Tábora (!), Rábí, Sušice, Kašperku, Velhartic (P. Kub.), Karlova Týna, Kumburku (Kl.) Kouřimí (Ben), Ústí n. L. (Pachn.), Děčína (Schm.), Strahova (Šand.) a Dívčího Hradu u Prahy (Šedý).

Var. crassilabris Parr. Skořápka hnědá nebo žlutavá, válcovitě vřetenovitá; kotouč útlý, krátký; závitků 12—13 málo klenutých, jemně žebernatých; ústí zaokrouhlené se silným červenavým mozolem; obústí ohnuté, bělavé; záhyby hltanové často 3; velikost normální.

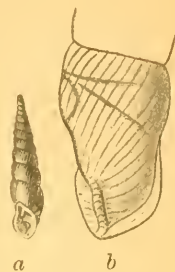
Jest mi povědoma jenom z východních Čech z míst těchto: Brandýs n. O., u Něm Brodu: Chlístov, Rosendorf, hrad Ronovec, vrch Hochtann, Siebenthan, Lipnice, Rečice, Petrovice; pak Polná, hrad Ronov u Přibyslavi, Čertův stůlek u Chotěboře, Želivo, Počátky, Zirovnice (Petr).

Forma grandis Rossm. mívá závitků 14 a záhyby hltanové 3. — Výška 18—21 mm., šířka 4½ mm.

Může se naskytnouti od obou dřívějších odrůd a bývá jednotlivě mezi ostatními jedinci. Udává ji Slavík z míst těchto: Č. Líba, Hodkovice, Praha, Brandýs n. O., Domažlice; Žamberk (Dr. Frič).

Var. sordida Zgl. Skořápka malá, nadmutá, žlutavě rohové barvy; kotouč útle vytáhlý; závitků 10—11; kout mezi deskou horní a krajem zevnitřním obsáhlý a zaokrouhlený. — Výška 12—13. mm., šířka 3 mm.

Jest mi známa jen z Letné u Prahy, kdež byla p. Klikou nalezena v příkopě u sadů, a z Roztok u Prahy.

Obr. č. 96.

Claus biplicata Mtg.

Var. bohémica Cless. Skořápka menší, na dolejších závitcích jen velmi slabě rýhovaná, hedvábitě lesklá, barvy rohové; závitky jsou více klenuty a hřeben týlový méně vyznačen, rýhování při něm jest však silnější; horní deska jest slabá, deska dolní vybíhá 1—2 hrboulky na obústí, jest velmi skřivena, velmi dlouhá, přistupuje dolním koncem blíže ku desce spirální, kteráž uprostřed méně vysoká jest; ústí pěkně zaokrouhlené; příčka srpovitá končí dole hrboulkem. — Výška 14 mm., šířka 3 mm.

Nachází se výhradně a velmi hojně na skalách Střekovských u Ústí n. L., vzácněji také na Milešovce (Bl.).

Mut. albina jest povědoma od Lipnice a Něm. Brodu (!), Orliku u Humpolce (Kuč.) a Ústí n. L. (Pachn.).

Počet záhybů hltanových bývá různý, obyčejně 2, někdy 3; z Tábora jest mi povědom kus, jenž vůbec nijakých neměl, ač byl úplně dospělý. Stihlejší a nadmutější individua nacházejí se všude. Také rýhování může býti valně různé

Vřetenatka obecná žije v severní, střední a západní Evropě, na poloostrově balkanském; v Itálii schází.

V. (Strigillaria Vest) Skořápka žebrovitě rýhovaná; dolní deska zapadlá; příčka srpovitá krátká, velmi prohnutá; záhyb hltanový velmi dlouhý; od dolního konce příčky srpovité vychází záhyb hltanový dolní; desky horní a spirální se velmi sblíží; závorka na konci súžená a stloustlá.

8. *Clausilia cana* Held. — Vřetenatka šedavá.

Vesmír XVI. str. 184, obr. 55, f. 9.

Živočich žlutošedý, na zádech a tykadlech temnější.

Skořápka vřetenovitá, více nebo méně nadmutá, žebnatě hrubě rýhovaná, pode švem bílými čárkami ozdobená, barvy rohově hnědé; kotouč nahoře kuželitý má vrchol zašpičatělý; závitků jest 12—14, jež jsou mírně klenuty; šev jest dosti prohlouben a mezi dolejšími závitky jako bílým vláknem označen; poslední závitok jest na týlu dvakrát vmáčknut a dole hřebenem dobře vyznačeným, avšak nepřilísným opatřen; hruškovité ústí jest dole stokou, ačkoli často nehrubě zřetelnou vykrojeno a jest uvnitř barvy pěkně hnědé; obúsí souvislé, odloupené, hnědým mوزelem sesílené, ohrnuté, trochu stloustlé; — deska horní krátká, slabá, od desky spirální oddělená začíná mezi deskou dolní a spirální, deska dolní jest zapadlá, ostrá, barvy pletové, vybíhá jedním

Obr. č. 97.
Claus. cana Held.

nebo někdy dvěma konečky vidlicovitě a končí už před obústím; záhyb cívkový nesestupuje až na obústí; příčka srpovitá jest velmi prohnutá a velká; záhyb hltanový horní začíná maličko dříve než příčka srpovitá a jest dlouhý; před dolním koncem této příčky vychází dolní, málo zřetelný a krátký záhyb dolní, jenž nedosahuje až po mوزol; velmi stočená, ke konci úzká závorka jest na konečku a zevnitřním kraji stloustlá. — Výška 18 mm., šířka 3·5 mm.

Bydliště: pod listím a dřívky i v trhlínách kůry stromové v lesích.

Jediným nalezištěm až posud udávaným bylo Hans Heyling, jež Lehmann uvádí v dodatku k fauně Karlovarské a Frant. Lázní v Malak. Blätter 17. Band, 1870. Udání to zůstalo od té doby pochybným, až se mi podařilo nalézt na Hochtannu u Němekého Brodu dva exempláře druhu tohoto, jenž jest hojný na Kladském Sněžníku, jak na straně pruské tak moravské, a tedy nejspíše žije také asi v koutě u Králík na půdě české. Za to *Clausilia pumila* Ziegl. již týž spisovatel dle A. M. Glückseliga a J. Schöbla uvádí, snad jistě v Čechách není; Lehmann sám má udání to za pochybné, a myslí, že byla asi zaměněna za *Cl. dubia* nebo *Cl. septentrionalis* (= *bidentata*) chybným určením.

Cl. cana neobyčejně se podobá druhu *Cl. biplicata*, ale rozezná se určitě dle toho, že horní záhyb hltanový dosahuje až ku mozolu, čehož u jmenovaného druhu není; záhyb dolní jest mnohem níže a jest s dolejšším koncem příčky, jež tam jest nejtlustší, spojen. U vřetenatky starožné zase nesouvisí dolní záhyb s příčkou, nýbrž s mozelem.

Jest to druh rozšířený v západní Rusi, východním a jihovýchodním Německu, Moravě, Haliči, Sedmihradsku, Banatě, Valašsku a Bulharsku.

9. *Clausilia vetusta* Zgl. — Vřetenatka starožná.

Vesmír XVII. str. 59.

Živočích šedohnědý, na přídě temnější než vzadu a na bocích; tykadla válcovitá, paličkatá, hnědá; makadla kratičká, téže barvy; kraj pláště hnědě šedý; chodidlo hnědavě šedé.

Skořápka útlá, vřetenovitá, rohově hnědá, jemně žebrovitá s roztroušenými bílými žebírky, slabě lesklá, průsvitavá, z 11—13 málo klenutých, velmi povolně se vzchájejících závitků složená; týl jest nápadně hřeбенitě stlačen a též pode švem trochu dovnitř prohnut; kotouč jest nahoře válcovitý; šev dosti mělký; malé ústí má tvar hruškovitý; obústí jest souvislé, odloupnuté a velmi ohnuté, poněkud stloustlé a bílé; — deska horní a spirální přesahují svými konci maličko přes sebe; deska dolní zapadlá, ostrá, málo stočená, nevybíhá až na obústí; konec záhybu cívkového jest jen šikmým pohledem do ústí viditelný, hnědý; horní záhyb hltanový začíná kratičko před příčkou srpovitou, jest se švem rovnoběžný a dosahuje až ku tlustému, hnědavému mozolu hltanovému; od dolního konce obloukovitě velmi prohnuté a tlusté příčky srpovité běží nad hřeбенem týlovým záhyb hltanový dolní, jenž též až ku mozolu dosahuje; závorka silně žlábkovitá, úzká, ke konci velmi súžená, velmi stloustlá. — Výška 15 mm., šířka 3·3 mm.

Obr. č. 98.

Claus vetusta Zgl. var. *striolata* Blz.

Bydliště: pod listím a mechem na skalách vápencových.

Typickou formu viděl jsem v zásobách musejních ze Šumavy bez bližšího udání místa.

Var. striolata Blz. Skořápka menší, útleji protáhlá, narudle hnědá, jemně žebrovitě vráskovaná, lesklá, pode švem bíle čárkovaná; závitků 13—14; týl se strany poněkud vmáčkнутý má dole

dlouhý hřeben i jest hruběji žebírkován; ústí užší, podlouhle hruškovité; mozol hltanový dosti tlustý, zvláště nahoře. — Výš. 14 mm., šíř. 2,5 mm.

Jest známa od Karlova Týna, Dívčího Hradu nad Zlíchovem, Sv. Prokopa, Sv. Jana u Berouna, St. Huti, Radotína (Mal sek. přír. klubu).

Konchylie české však se neshodují s cizími tím, že jsou ještě jemněji ryhované a tedy hladší a často velmi lesklé; také bílé čárečky pode švem jsou mnohem řidčí. Z té příčiny mohou býti považeny jako forma nitidosa m. Nejvíce podobny jsou kusy z Banatu a Sedmihradska.

Mut. albina byla nalezena u Karlova Týna a Sv. Ivana.

Plž tento jest rozšířen nejvíce v Kraňsku a Korutanech; odtud vybíhá do jižního Tyrolska a na druhé straně na poloostrov balkanský a do Sedmihradska. Na severu jest ještě v Bavořích a Sasku.

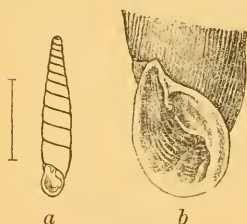
VI. (Kuzmicia Brus.) Skořápka malá, mírně až hrubě ryhovaná, ústí dole úhlovitě súžené; kromě horní záhybu hltanového ještě kratičký dolní, s mozolem značně tlustým dole spojený; horní a spirální deska obyčejně spojené; na týlu zřetelný hřeben; závorka hluboko v ústí, na konci široká a jako utatá.

10. *Clausilia parvula* Stud. — Vřetenatka malá.

Vesmír XVI. str. 184, obr. 55, t. 3.

Živočich na přídě šedavě hnědý, ostatně bledě šedý; tykadla skoro válcovitá, slabě paličkatá; makadla jen jako bradavičky; chodidlo krátké, vzadu zaokrouhlené.

Skořápka malá, útle vřetenovitá, temně červenohnědá, velmi jemně a hustě ryhovaná, mdle lesklá, kotouč jest poměrně málo štíhlý a má vrchol tupý; málo klenuťých, tedy velmi mělkým švem spojených závitků jest 9—12; týl jest dvakrát vetlačen, tak že jsou hřebeny vlastně dva, ač ten, který při cívce leží, jest zřetelnější; ústí jest hruškovité; obústí souvislé, odloupnuté, ohrnuté, bílé, slabě stloustlé; — mezerá desková bez záhybků; horní a spirální deska jsou spojeny; deska dolní jest zapadlá a vybíhá před obústím hrbolecm tlustým, dolů namířeným; záhyb cívkový není v ústí viditelný; příčka srpovitá jest značně do oblouku stočena; záhyb hltanový horní jest dosti dlouhý a začíná již před příčkou srpovitou; záhyb dolní jest krátký, splývá s mozolem hltanovým a pro bílou barvu svou jest ve hnědém ústí velmi nápadný; mozol jest pode švem nejtlustší; dosti široká závorka jest na konci tupě zašpičatělá a stopka tvoří s čepelí skoro pravý úhel. — Výška 9 mm., šířka 2 mm.

Obr. č. 99.
Claus. parvula Stud.

Bydliště: na vápencových skalách.

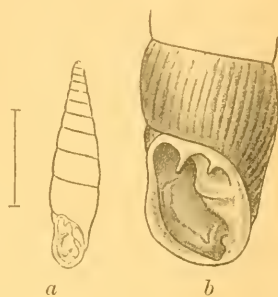
Jsou známa jenom místa tato: Brandýs n. O. (Sl.), Bezděz (Schm.), Vrchlabí (Cyp.), Jilemnice (Vejn.), Rychnov n. Kn. (Kop.), Choceň (Kl. a Košť.), Slapy u Štěchovic (Reisn.), Trosky (Kl.).

Vřetenatka malá jest domovem ve střední Evropě.

11. *Clausilia cruciata* Stud. — Vřetenatka křížatá.

Živočich žlutavý až i černošedý.

Skořápka vřetenovitá, trochu nadmutá, málem žebernatě a řídce ryhovaná, hnědá, trochu hedvábitě lesklá, bílými čárkami popsaná; kotouč nahoře nepříliš útlý, na vrcholu tupý; závitky jsou slušně klenuté a jest jich 9—12; dvakrát vmáčknutý týl má kolem cívky hřeben dosti vyniklý; podlouhle vejčité a šikmé ústí má dole nedosti zřetelnou stoku; obústí jest souvislé, slabě odloupenuté, trochu stloustlé, bílé; — mezeza desková jest buď hladká neb obvyčejně 1—3 drobnými záhyby zřásněna; deska horní jest se spirální spojena, dolní pak dosti zapadlá, před koncem ke stěně ústí přitisklá a vybihá dvěma konci; záhyb cívkový jest před koncem velmi stočen a šikmým pohledem dobře viditelný; příčka srpovitá jest sotva prohnuta a trochu šikmo, t. j. spodním koncem dovnitř skořápky postavena; horní záhyb hltanový začíná již před příčkou srpovitou, nedosahuje však až ku silnému mozolu; záhyb dolní splývá s mozolem a jest krátký; tento jest na horním konci nejtlustší; závorka jest na konci zaokrouhleně utata. — Výš. 12 mm., šíř. 2,5 mm.

Obr. č. 100.

Claus. cruciata Stud.

Bydlíště: v lesích, hlavně při starých pních bukových.

Známe jen několik nalezišť: Údolí Úpy v Krkonoších (Reinh.). Hůrky, Pleso na Šumavě (P. Kub.).

Forma minima Ad. Schm. jest stěsnanější a tedy poměrně nadmutější, hruběji žebernatá a menší. — Výš. 8 mm., šíř. 1,8 mm.

Dosud mně známa z Kašperku (P. Kub.), Pralesá, Záluží, od jezera Plöckensteinského, Sv. Tomáše, z Haidbergu a Schillerbergu (Kl. a Bl.) a s vrcholu Kleti (Bl.).

Vřetenatka tato rozeznává se od svých příbuzných velmi obtížně; ústí její jest však šikmější než u nich, deska dolní nemá schodovitých stluplin jako následující a povrch jest hruběji a oddáleněji ryhován. Závorka vřetenatky křížatě přechází z čepce nenáhle ve stopku, kdežto u vřetenatky černavé tato zřetelnými úhly od čepce odrůzněna jest. Vřetenatku malou nelze snad nepoznatí. — *Cl. rugosa* Drap. jest jiný v západní Evropě žijící druh.

Jest to plž čistě horský a žije ve východní Francii, Alpách, severní Itálii a v zemích sudetských a karpatských.

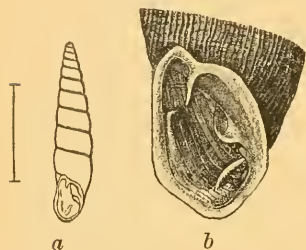
12. *Clausilia dubia* Drap — Vřetenatka drsná.

Syn. *Cl. rugosa* u Slavíka a Dudy. — Vesmír XVI. str. 184, obr. 55, t. 1.

Živočich šedohnědý, na bocích a zadku jasně šedý; tykadla válcovitá, paličkatá; makadla kratičká; chodidlo šedé.

Skořápka vřetenovitá, trochu břichatá, hustě a dosti jemně, ale trochu vlnitě ryhovaná, na dolejších závitcích i rovnobežně se švem jemně svraskalá a hedvábitě lesklá, bílými čárkami okrášlená, barvy rudohnědé; kotouč nahoře kuželitý, jelikož se již první závitky stávají mocnějšími; závitků 10—11, málo klenutých a švem

obyčejně bíle označeným a nehlubokým spojených; dvakráté prohloubený tyl má kolem cívky silný hřeben; vejčité hruškovité ústí jest dole slabě naznačenou stokou protaženo; obústí souvislé, malinko odloupnuté, ohrnuté, poněkud stloustlé, bílé; — deska horní

Obr. č. 101.
Claus, dubia Drap.

šikmo postavená; deska dolní vybíhá schodovitě dvěma nad sebou postavenými velmi zřetelnými hrboučkami; mezera desková hladká; deska spirální jest jenom na svém koncečku ústím viditelná a jest barvy bílé; velmi silný mozol hltanový jest nahore nejtlustší; příčka srovnatá jest obloukovitá a slabá; horní záhyb hltanový začíná maličko před příčkou; dolní záhyb velmi tlustý, vyniklý, a dosahuje až ku mozolu; závorka má čepel širokou, od stopky náhle odrůzněnou a na konci tupě utatou. — Výška 13 mm., šířka 3 mm.

Bydliště: pod listím a korou pařezů v lesích listnatých nebo míchaných.

Naleziště: Javor, Kašperské Hory, Čerchov u Domažlic (Sl.), les mezi Frimburkem a Sv. Tomášem, Tusset, Kunžvart, Kašperk, Vimperk, Hirschberg, Vítkův Kámen (Kl.), Rábí, Sušice, Hůrky (P. Kub.); Karlovy Vary a Františkovy Lázně (Lehm.), Údolí Upy, Friedland v Jiz. horách (Reinh.), Eckersbach, Ronov, Bezděz (Schm.), St Huf u Berouna (Šedý), Milešovka (Pachner), Pardubice (Košť.), Rychnov n. Kn. (Kop.), Orlík u Humpolce, Chlum u Čáslavě, údolí Klejnarky u Hraběšína a Chedrbí, Kladno (Kuč.), Valdek u Jince (Petr), Č. Budějovice (Pinc), Hrubá Škála (Šand.), Chlistov, Rosendorf a Hochtann u Něm. Brodu, Tábor.

Var. vindobonensis A. Schm. Skořápka úzce žebernatě rýhovaná; schodovité hrboučky deskv dolní jsou mohutny a vybíhají často jakožto dva bílé záhybky na obústí; dolní záhyb hltanový jest velmi silný. — Výška 12 mm., šířka 3 mm.

Známa jest od Česova, Kumburku (Kl.) a Sv. Ivana u Berouna (Šedý).

Var. hercynica m. Skořápka mdle lesklá, rohově hnědá, z 9 závitků sotva vypouklých a docela mělkým švem spojených zbudovaná, jen místy bíle čárkovaná; deska dolní vybíhá buď jednoduše, nebo jest dolní schodeček jen jako malý hrbolík; dolní záhyb hltanový slabý. — Výška 12 mm., šířka 2½ mm.

Naleziště: Kašperk na Šumavě (P. Kubes).

Odrůda tato jest vyznačena oproti jiným hlavně plochými závitky a barvou.

Var. obsoleta A. Schm. Skořápka rudohnědá, hustě a jemně rýhovaná, bíle čárkovaná; deska dolní též tu velmi šikmá, slabě patrná; mozol a dolní záhyb hltanový skoro zaniklé. — Výška 12 až 13 mm., šířka 3 mm.

Prohlížeje zásoby konchylíí ze sbírek musejních, našel jsem dva kusy Cl. dubia od jezera Plöckensteinského v Šumavě, jež nemohu jinam zařaditi než pod hořejší jméno. Odrůda tato žije v Alpách, Německu a Švédsku, a objevení se její ve výšinách šumavských by nebylo divno. Lehmann udává od Františkových Lázní též var. compar. Parr., jež jen v Tyrolích domovem jest, a zdá se mi, že české nálezy nebudou s výhradně alpskou formou totožny, pročez tuto odrůdu pomíjím.

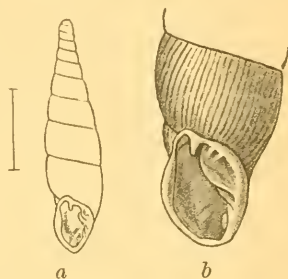
Živočich tento nachází se od jižní Francie, severní Italie a Sedmihradska až do Skandinávie.

13. *Clausilia bidentata* Ström. — Vřetenatka černavá.

Syn. *Cl. nigricans* u Lehmana. — Vesmír XVI. str. 184, obr. 55, f. 2.

Živočich bledě hnědošedý, na přídě temnější; plášť šedý; chodidlo bělavé.

Skořápka válcovitě vřetenovitá, jemně rýhovaná, hedvábitě lesklá, temně rudohnědá až černavá, pode švem bíle čárkovaná; kuželitý kotouč jest nahore zašpicatělý; jest 10—12 skoro plochých, bílým švem spojených závitků; týl jest tupě hřebenitě stlačen; ústí podlouhle vejčité; obústí souvislé, malinko odloupnuté, trochu ohrnuté, bělavé; — nevysoká deska horní jest kolmo na patře; deska dolní se stává před koncem nižší a vybíhá jedním nebo dvěma konečky, ale bez hrboulků před obústím; mezera desková budto hladká nebo několika záhybky řasná; záhyb cívkový nedosahuje do ústí; příčka srpovitá málo prohnutá až skoro přímá; nad ní dříve již začíná dlouhý záhyb hltanový horní, od jejího konce dolního pak vybíhá dolní záhyb hltanový, nepřilíš vyniklý, jenž dosahuje až ku mozolu; tento jest slabý, k obústí šikmý a na horním konci svém nejtlustší; závorka má čepel dosti širokou, ku stopce skoro pod pravým úhlem přikloněnou a na konci zaokrouhleně utatou. — Výška 9 až 12 mm., šířka 2 mm.

Obr. č. 102.

Claus. bidentata Ström.

Bydliště: při skalách, starých zdech a pařezích v lesích.

Známa jsou naleziště tato: Frantiskovy Lázně (Lehm.), Scharfenstein u Benešova, Ronov (Schm.), Černé a Plöckensteinské jezero (zásoby musejní).

Hlavní rozšíření její jest v severní Evropě od Anglie přes Švédsko až do Ruska, kdež bývá hojna; místy jest v Evropě střední.

VII. (*Pirostoma* Vest.) **Skořápka** rýhovaná nebo široce žebernatá, rudohnědá, obyčejně břichatě vřetenovitá, ústí dole zaokrouhlené; příčka srpovitá trochu šikmá; horní deska se spirální spojená; dolní deska má nad svým zakončením při obústí dvě záhybovitě větvičky, z nichž jedna běží dovnitř, druhá k obústí, což podobu ležatého písmene $\approx$ poskytuje; jen horní záhyb hltanový; týl slabě hřebenitý; závorka široká, na konci zaokrouhlená.

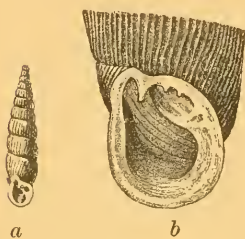
14. *Clausilia plicatula* Drap. — Vřetenatka čilá.

Vesmír XVI. str. 184, obr. 55, f. 7.

Živočich šedě hnědý, na chodidle šedý, na přídě temnější; tykadla válcovitá, paličkatá, dosti krátká.

Skořápka vřetenovitá, dosti štíhlá, rudohnědá, oddáleně rýhovaná, namnoze i podél švu vlnitá a hedvábitě lesklá, zřídka čárkami bílými pode švem pruhovaná, průsvitavá, má 10—12 málo klenutých závitků, jež tvoří nahore útlý válcovitě kuželitý ko-

touč s tence vytaženým vrcholem; v týju jest tupý hřeben, kterýž přechází v nádor za obústím značně vystouplý; ústí okrouhle hruškovité; obústí souvislé, slabě odloupnuté, velmi ohrnuté, sotva stloustlé, bělavé; deska horní se spirálně kolenitě spojená; dolní deska krátká, na konci vidličnatě rozštěpená; mezera desková drobnými záhybký zřasněná; záhyb cívkový ústím vidět nelze; příčka srpovitá stojí trochu šikmo a jest málo prohnutá; na hltanu jest jen záhyb horní, jenž před příčkou počíná a jest dlouhý; mozol slabý, jenom na svých koncích nápadnější; úzká závorka končí tupě zašpičatěle. — Výška 13 mm., šířka 3 mm.

Obr. č. 103.

Claus. plicatula Drap.

Bydliště: pod kameny a listím při stromech a skalách, ve zříceninách hradů, v lesích.

Naleziště: Hodkovice, Brandýs n. O., Chřibská, Č. Líba, Bílina, Benešov, Birkigt (Sl.), Karlovy Vary a Františkovy Lázně (Lehm.), hořejší údolí Labské, Weisswassergrund, Herlikovice, údolí Úpy v Krkonoších, Haindorf, »Nos«, Buková Hora v Jiz. horách (Reinh.), Eckersbach, Hammerstein, Kleis (Schm.), Kímčice (Cyp.); na Šumavě: Hüblerwald, Schillerberg (zásoby musejní), Plöckenstein, Tusset, Prales, Záluží, Kunžvart, Schlösselberg, Sv. Tomáš (Kl.), Kašperk, Hůrky, Pleso (P. Kub.), okolí Eisensteinu, Pancířov (Nsk.), Ostroměř, Hrubá Skála (Šand.), Potštýn (Jetschin), St. Huť a Vůznice u N. Hutí (Šedý), Milešovka (Pachn.), Orlík u Humpolce, Chlum u Cáslaví, Kladno (Kuč.), Sv. Jiří u Kladna (Reisn.), St. Boleslav (Bab), Sychrov (Bab a Blaž.), Mladkov u Jilemnice (Vejn.), Trosky, Kumburk (Kl.), Zákova Hora ve Žďárských horách (Kal.); u Něm. Brodu: Petrovice (Petr), Hochtann, hrad Ronovec; Čertův stolec u Chotěboře, Zlatá Koruna, Křemže (Bl.).

Var. nana Zgl. Skořápka více stěsnaná, nadmutější, tlustostěnná, rudohnědá, lesklá, hustě a šikmo žebernatě rýhovaná, s kotoučem tupým, kuželitým; závitky jsou klenutější; ústí skoro okrouhlé; deska dolní nezřetelně vidličnatá; mezera desková obyčejně hladká, bez drobných záhybků. — Výška 9—10 mm., šířka 2½ mm.

Sděleno se mnou, že žije v Šumavě u jezera Lakka, Čertova jezera, Č. Truby, Kunžvarty (Nosek). — Ostatně jest známa ze Slezska (pruské strany Krkonošů), z Jeseníku a Haliče.

Tvar skořápy jest někdy více, jindy méně štíhlý, a drobné záhybky na mezeře deskové tu a tam bývají nezřetelné nebo zanikají docela.

Dosahuje od Italie až do Švédska a od Francie až po Sedmihradsko, kdež jí už není.

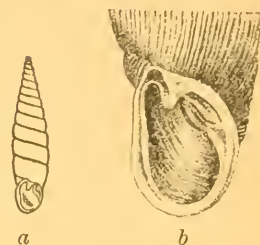
15. Clausilia ventricosa Drap. — Vřetenatka nadmutá.

Vesmír XVI. str. 184, obr. 55, f 5.

Živočich na zádech a hlavě černavý, na bocích šedý; obruba chodidla jest temnější; tykadla kuželitě válcovitá, paličkatá; makadla kratičká, kuželitá; chodidlo temně šedé, vzadu zaokrouhlené.

Skořápka břichatě vřetenovitá, tlustostěnná, dosti hustě a jemně rýhovaná, temně rudohnědá, málo lesklá, neprůhledná, tu a tam bíle čárkovaná; kuželitý kotouč jest na horních závitcích dosti útlý; mírně klenutých, pravidelně se vzímahajících a málo prohloubeným švem spojených závitků napočítá se 11—12;

poslední má na spodině týlu úzký, velmi zřetelný hřeben, jenž až po ohrnuté obústí dostupuje; trochu hranatě hruškovité ústí jest uvnitř hnědé; obústí souvislé, málo ndloupnuté, trochu stloustlé, bělavé; — deska horní se spirální spojená jest poměrně úzká; krátká; zapadlá deska dolní jako u vřetenatky čilé; mezera desková nemá d r o b n ý c h z á h y b k ů; záhyb cívkový nedosahuje do ústí; příčka srpovitá jest málo prohnutá; hltanový záhyb jest jen horní, kterýž daleko před příčkou začíná a často až se slabým mozolem se spojuje; závorka má čepel širokou, velmi stočenou, ode stopky náhleodrůzněnou a na konci zaokrouhleně zaúženou. — Výška 20 mm., šířka 4 mm.

Obr. č. 104.

Claus. ventricosa Drap.

Bydliště: pod listím a hniječím roštím při lesních potůčcích.

Naleziště: Brandýs nad Orl.; v Šumavě: Javor (Sl.), Tusset, Schlösselberg, Prales (Kl.), Kašperk, Hůrky, Pleso (P. Kub.); Děčín (Schm.), Rychnov n. Kn. (Kop.), Turnov (Kl.), Třeboň (Weinz.), Karlovy Vary (Lehm.), St. Huť u Berouna (Šedý), Štěchovice (Reisn.), N. Strašecí (Bab.), hradební příkopy a Podskalský mlýn u Písku (Duda), Menstejn, Hödlwald, Klet (Bl.).

Zeměpisné rozšíření jest jak u druhu předchozího, ale přistupují k tomu na západě Španěly, na východě Sedmihradsko.

16. Clausilia tumida Zgl. — Vřetenatka tlustá.

Vesmír XVI. str. 112, obr. 36, f. 5.

Živočich temně šedočerný.

Skořápka tlustostěnná, krátce stěsnaná a břichatě vřetenovitá, pravidelně, hustě a jemně rýhovaná, hedvábitě lesklá, temně purpurově až černavě hnědá s nečetnými čárkami bílými pode švem; kotouč nahoře dosti náhle útle kuželitý; závitků jest 11—12 a jsou málo klenuté, mírně prohloubeným švem spojeny, a teprve poslední dva se trochu nápadněji vzcházejí; poslední závitok jest v týlu vmáčknut a trochu naduřelý, i má na spodině tupý, nezřetelný hřeben; čtyřhranatě zaokrouhlené až okrouhle hruškovité, uvnitř třešňově červenohnědé ústí jest poměrně malé; obústí souvislé, skoro přitisklé, ohrnuté, poněkud stloustlé, bělavé, na zevní straně maličko dovnitř prohnuté; — ostrá deska horní spirální jsou spojeny; deska dolní dosti zapadlá končí před obústím jedním nebo dvěma cípy; mezera desková jest buď hladká nebo jedním záhybkem opatřena; náhle stočený konec záhybu cívkového jest šikmým pohledem v ústí vidětí; příčka srpovitá obloukovitě prohnutá jest ústím celá patrna; jest toliko horní záhyb hltanový, jenž před příčkou začíná a až ku mozolu s obústím rovnoběžnému a na obou koncích

Obr. č. 105.

Claus. tumida Zgl.

stloustlému dosahuje; závorka má konec zaokrouhleně otupený. — Výška 14 mm., šířka 4 mm.

Bydliště: v lesích pod listím a dřívky na zemi, v rozvalinách hradů a hromadách kamení při skalách.

Jsou jen dvě naleziště povědoma: Svatojanské Lázně v Krkonoších (Thamm) a Štěchovice (Reisner).

Cvičené oko rozezná druh tento od předchozího rázem; třeba dbáti toho, že hřeben tylový jest sotva naznačen; vřetenatka nadmutá jest někdy stěsnanější a tedy tomuto plži velmi podobná, má však hřeben nápadný a drobných záhybků na mezeře deskové postrádá vždy.

Clausilia tumida jest rozšířena po všech zemích karpatských a sudetských.

VII. (Graciliaria Bielz.) Skořápka žebernatá, malá; příčka srpovitá jest zakrslá nebo schází; deska spirální žádná; jen horní a to zakrnělý záhyb hltanový; závorka na konci zaokrouhlená.

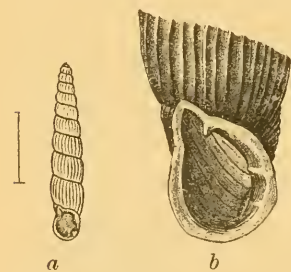
17. *Clausilia filograna* Zgl. — Vřetenatka drobná.

Vesmír XVI. str. 160, obr. 49, f. 6.

Živočich na hřbetě šedý, na úzkém chodidle bledý; tykadla čistě válcovitá, málo na konci paličkatá, 1 cm. dlouhá; makadla za $\frac{1}{4}$ tykadel.

Skořápka malá, válcovitě vřetenovitá, tenkostěnná, žebernatě rýhovaná, rohově žlutá nebo hnědá, hedvábitě lesklá; horní část kotouče jest kuželitá s vrcholem nápadně odruzněným, úzkým, ostrým; závitky jsou dosti klenuté, hlubokým švem spojeny, vzcházejí se mírně a bývá jich 9—10; poslední jest

v týlu zaoblen, bez hřebene a naproti mozolu hltanovému slabým návalkem vypouklý i hruběji žebernatý; ústí jest trochu šikmo hruškovité; obústí souvislé, daleko odloupnuté, ostré, ohnuté, bělavé; — deska horní jest krátká a nízká; deska dolní jest velmi zapadlá, nízká, ku stěně přitisklá a vystupuje jediným cípem až k obústí, nebo se již trochu dříve zirácí; spirální deska schází naprosto; mezeře desková jest hladká; záhyb cívkový jest ústím poněkud viditelný; mezi tímto a dolní deskou bývá na obústí malý záhybek; příčka srpovitá schází naprosto; jest pak jedině horní záhyb hltanový a to hluboko ve

Obr. č. 106.

Claus. filograna Zgl.

schořápce; mozol hltanový jest bílý, na dolním konci stloustlý a s obústím rovnoběžný; závorka vězí taktéž velmi hluboko, takže ji v ústí nijak viděti nelze, jest pak velmi široká, velmi prohnutá a na konci čepele, jež se stopkou pravý úhel tvoří, tupě zaokrouhlená. — Výška 8·5 mm., šířka 2 mm.

Bydliště: pod listím a kameny při skalách a starých stromech listnatých v lesích.

Naleziště jsou jen tato: Eckersbach, Hochwald (Schm.), Košumberk, Kumburk (Šand.), Štěchovice (Reisn.), vrch Hochtann u Ném, Brodu.

Druh tento sahá od Sedmíhradska a střední Rusi přes severní země rakouské do jižnějšího Německa.

Nákladem
KLUBU PŘÍRODOVĚDECKÉHO V PRAZE

vyšlo :

Archiv přírodovědecký.

- Číslo 1. Příspěvky k biologii Bonellie (*Bonellia viridis* Rol.) od Dra. Frant. Vejdovského. S tabulkou litografickou. V Praze 1879. Cena 50 kr.
- Číslo 2. O květenství rostlin Brutnákových. Od Dra. L. Čelakovského. S tabulkou litografickou. V Praze 1880. Cena 1 zl.

Flora bohemica, moravica et silesiaca.

Ku potřebě studujících středních škol. Druhé vydání. V Praze 1883. Cena 40 kr. (Vydání první schváleno jest velesl. c. k. zemskou školní radou v Praze vynes. ze dne 27. června 1877, č. 10636, jakožto knížka pomocná pro školy střední a ústavy učitelské.)

Fauna bohemica (Coleoptera).

Etikety ke sbírkám brouků, sestavené se zvláštním zřetelem ke druhům žijícím v Čechách a zemích sousedních. (61 čeleď, 648 rodů o 1959 druzích.) Sešit obsahující 12 listův etiket za 40 kr. V Praze 1887. (Etikety prázdné pro sbírky hmyzové, list [190 etik.] po 3 kr.)

Analytický přehled českých ploštic vodních (Hydrocorisae).

Sepsal Ladislav Duda, professor c. k. real. a vyšš. gymnasia v Praze. Se 6 obrazy v textu. V Praze 1881. Cena 20 kr.

Měkkýši čeští.

Napsal prof. Josef Uličný.

- Část I. Testacellidae, Vitrinidae. Se 30 obrazy v textu. Cena 30 kr.
- Část II. Arionidae, Helicidae. Se 77 obrazy v textu. 1893. Cena 60 kr.

Místnosti spolkové

nalézají se

v budově c. k. české university Karlo - Ferdinandské
(Klementinum, síň č. II. a III.) v Praze.

Veškeré dopisy,

zásylky a objednávky Klubu se týkající, buďtež adresovány na „Klub přírodovědecký“ k rukám pokladníka p. Dra. Václ. Vávry, assistenta na c. k. české universitě. (Praha, Karlovo nám. 21.)

file

MĚKKÝŠI ČEŠTÍ.

NAPSAL

PROF. JOSEF ULIČNÝ.

Division of Mollusca
Sectional Library

Č Á S Ť III.

SUCCINIDAE, AURICULIDAE, LIMNAEIDAE,
TRUNCATELLIDAE, PALUDINIDAE, VALVATIDAE.

Se 65 obrazy v textu.

V PRAZE.

TISKEM F. ŠIMÁČKA. — NÁKLADEM KLUBU PŘÍRODOVĚDECKÉHO.

1894.

Výtah ze stanov

KLUBU PŘÍRODOVĚDECKÉHO

v Praze.

- §. 1. Klub přírodovědecký, jenž sídlí v Praze, má za účel pěstovati vědy přírodní jazykem českým.
- §. 2. Prostředky, jimiž účelu dosáhnouti se má, jsou:
- a) přednášky a rozpravy vědecké i prstonárodní v Praze i mimo ni,
 - b) referáty o nejnovějších pokrocích z odborných časopisů,
 - c) vydávání českých spisů přírodovědeckých nákladem vlastním,
 - d) přiměřené odborné knihy, diagramy a jiné pomůcky,
 - e) vědecké exkurse,
 - f) podpory hmotné, které poskytují se ze zvláštních fondův, určených ku pěstování odborného studia.
- §. 3. Členové jsou: a) čestní, b) zakládající, c) přispívající, d) činní.
- §. 4. Čestnými členy jsou ti, kteří valnou hromadou pro zvláštní zásluhy o vědy přírodní neb o Klub přírodovědecký byli zvoleni.
- §. 5. Zakládajícími členy jsou ti, kdož buď najednou nebo ve dvou lhůtách dvacet zl. r. m. během jednoho roku v hotovosti složí.
- §. 6. Přispívajícími členy jsou ti, kteří platí aspoň dva zl. ročně.
- §. 7. Činným členem státi se může:
- a) každý řádný posluchač na universitě po čas svých studií i po ukončení jich,
 - b) každý řádný posluchač na polytechnice, je-li spolu mimořádným posluchačem na universitě, a to po čas svých studií i po ukoučení jich.
- Kdo činným členem státi se chce, musí se přiměřeně vyká-
zati, jméno své, charakter a byt do seznamu členů vlastní rukou
napsati a složití zápisné i měsíční příspěvek aspoň na jeden měsíc
napřed. Přistoupení platí pro celý nastávající rok správně.
- §. 8. O jmenování členů čestných rozhoduje valná hromada. O přijetí
ostatních členů rozhoduje výbor.
- §. 9. Každý člen má právo:
- a) přednášeti, účastniti se rozprav, exkursí vědeckých, podávati referáty a dopisovati Klubu z oboru věd přírodních,
 - b) podávati literární práce k uveřejnění; o hodnotě podaných prací rozhoduje zvláštní výborem k tomu účelu stanovená kommissí,
 - c) činiti ve schůzích návrhy a rokovati o nich.
- P. t. pp. členové přispívající, zjednavše sobě souhlas výboru, jsou dle stanov oprávněni užívati všech vzdělávacích prostředků klubovních jako členové zakládající a činní. Spolkové knihy odborné půjčují se až na 30 dnů, toliko za okolností zvláštních též na dobu delší; na venek zasílají se na písemnou žádost poštou (leč ne-
frankovány).

MĚKKÝŠI ČEŠTÍ.

NAPSAL

PROF. JOSEF ULIČNÝ.

*Division of Mollusks
Smithsonian Institution*

C Á S Ť III.

SUCCINIDAE, AURICULIDAE, LIMNAEIDAE,
TRUNCATELLIDAE, PALUDINIDAE, VALVATIDAE.

Se 65 obrazy v textu.

V PRAZE.

TISKEM F. ŠIMÁČKA. — NAKLADEM KLUBU PŘÍRODOVĚDECKÉHO.

1894.

Čeleď V. Succinidae. — Jantarky.

Do této čeledi patří jediný náš rod, a proto tu platí následující charakteristika rodová.

Rod 15. Succinea Drap. — Jantarka.

Živočich tlustý, v poměru ke skořápce trochu příliš objemný, s tykadly nevalně dlouhými, kuželitými, paličkatými a s makadly tlustými, kratičkými; otvor dýchací na pravém boku za hlavou; otvory rodidel každý zvlášť a to za pravým tykadlem; obloukovitá čelist jest do zadu čtyřhranným, plochým a tenčím násadcem deskovitým rozšířena; na jejím okraji předním jest uprostřed vyniklý zoubek anebo ho není; páška jazyková má na polí prostředním zoubky trojhroté a to v osní řadě menší, na postranních polích pak větší.

Skořápka celistvá, vejčitá, tenkostěnná, průsvitná, barvy celkem žluté; poslední závitok převládá velmi nad ostatními 2—3, které kuželitý krátký kotouč tvoří; ústí jest velmi objemno, tvaru vejčitého; cívka jest tak točena, že můžeme v dutinu její spirály málem až k vrcholu nahlédnouti; obústí není ohrnuto, ani zoubky či pyskem opatřeno.

Jantarky žijí na pokraji vod a bývají velmi četny; jenom jeden druh žije i daleko od vod, ale ovšem na místech velice vlhkých.

Živočichové tito snášeji vajíčka slizem spojená ve hromádkách do kypré hlíny. Mladé, na jaře vylíhlé jantarky rostou rychle a snášeji též už v létě vajíčka, z nichž vzešlá mláďátka ještě do zimy značně vyrůstají. Také přezimované starší kusy rozmnožují se opětně koncem léta. Dle pozorování Hazayova trvá život u jantarky obecné do třetího roku, jantarka podlouhlá přezimuje toliko jednou, a má tedy život dvouletý. Zajímavo jest, že živočich jest tak slabě přirostlý ke skořápce, že se tato někdy při náhlém chycení s něho svleče. Jantarky přespávají zimu ve hlině nebo pod listím a zalepují k té době ústí mázdríton, ale pevnou, bezbarvou blanou. Ve vodě, jak někteří chybně myslí, nemohou jantarky žítí, ale vláhy jsou tak potřebny, že na suchu velmi rychle hynou. Za potravu jim slouží částky rostlinné, jež si mezi rákosím a jinými travami, často na splavených zbytcích rostlin auo i na bahně vyhledávají.

Všech známých jantarek oblasti palaearktické jest asi 20 druhů.

I. (Neritostoma Klein.) Skořápka nadmutá s ústím široce vejčitým; čelist jest rohovitá, tlustá, temně rudohnědá, na předním okraji uprostřed zubem silným, trojúhelným a dvěma postranními zuby opatřená.

1. *Succinea putris* L. — Jantarka obecná.

Vesmír XVI. str. 44, obr. 16, f. 1.

Živočich žlutavý a pro četné skvrnky černé, na hrboulcích kůže smetaně, až i černohnědý; kraje chodidla jsou tlusté, sliznaté; tykadla na vnější straně černá, ostatně bledší; od nich vlekou se do zadu dva černé pruhy; chodidlo jest bledší, vzadu zaokrouhlené.

Obr. č. 107.

Succinea putris Lin.
(typica)

Obr. č. 108.

Succ. putris (čelist).

Bydliště: luka, břehy vod, mokré háje.
Naleziště: Karlovy Vary, Frt. Lázně (Lehm.), Děčín, Liebwera, Č. Kamenice, Verneřice, Žandov, Turnov, Mělník (Sl.), Harta, Hostinné, Vrchlabí (Cyp.), Písek (Duda), Jizerské hory (Reinh.), Pardubice (Kš.), Netolice, Soběčice, Ostroměř, Nový Dvůr, Libějice (Šand.), na březích Cidliny i poboček u Králík, Červeněvsí, Skřivan, N. Bydžov, Humberk, Mlékosrb, Zábědova, Hlušic (Kl.), Neratovice, Poděbrady, Libice (sekce mal.), rybník u Hloubětína, údolí Hlubočepské, Křivoklát (Nsk.), potoky u Žerotína (Lounsk.), při Labi u Čelakovic (Svob.), Spálené Poříčí, Motoly (Bl.), N. Huť (Šedý), Hlinsko (Sek.), Sychrov, Nymburk (Bb.), Byšice, Mníšek (Rs.), Zlíchov, Kádov (Ld.), Hronov n. Náchoda (Winter), Holice, Žďár, Týniště, Hradec Králové, Lány u Dašic, Újezd pod Troskami, Kolín, Hodkovičky (Točl.), Poděbrady, St. Boleslav (Janda), Král. Dvůr (Šulc), Zlatá Koruna (Blž.), Běchovice (zool. stanice), Kosten u Trmice (Macn.), Kouřim (Ben.), Rychnov n. Kn. (Kop.), Kralupy (Pát.), Sušice (P. Kub.), Třeboň (Weinz.), Čáslav, Ledeč, Opatovice (J. Kuč.), Turnov (Doub.), Č. Budějovice (Menc), Doksy (Pinc), Mělník (Pav. Kučera), Vorlík, Kostelec u Písku, Kladno, Východka, Mořina u Karlštejna (Vař.), Tábor, Něm. Brod, Šlapanov, Simtany, Perknov, Květinov, Veselý Žďár, Krásná Hora, Něm. Schützen-dorf, Pohled (Frauenthal) (!), Žirovnice, Jindřichův Hradec (Petr).

a) b)

Obr. č. 109.

Succ. putris L. a) var.
olivula Baud. b) var.
limnoidea Pict.

Var. olivula Baud. Skořápka tenkostěnná, útle kuželitá; kotouč krátký s vrcholem zašpičatělým; závitky málo klenuté; ústí táhle vejčité, dole pěkně zaokrouhlené, nahoře súžené. — Výška 19 mm., šířka 10 mm., výška ústí 13 mm.

Po tu dobu konstatována pouze u Kostenů v severních Čechách (Macn.).

Var. limnoidea Pic. Skořápka útlá, červenožlutá, tlustostěnná a tedy sotva průsvitavá; závitky 4, pode švem připleštilé, hrubě vrá-

skované; šev ke konci velmi šikmý; kotouč dosti vysoce kuželitý, velmi skroucený; ústí úzké, nahore ostře zašpičatělé; cívkový kraj obústí skoro docela rovný. — Výška 21 mm., šířka 10 mm., výška ústí 13 mm.

Z četných odrůd, jež popsány jsou, jest tato nejvýznačnější a vždy nade vše pochybnost poznatelná. Z Čech jest známa jenom od St. Boleslavi (Bb.), Čivického háje u Pardubic (Kš.) a Rychnova n. Kn. (Beránek).

Mám za jisto, že v Čechách žije více různých odrůd; jantarkám byla však až dosud věnována poměrně malá pozornost.

Tykadla jantarky obecně bývají jedno nebo druhé, zřídka obě neobyčejně stultslá. V takových jest ukryt cizopasník ze třídy červů t. zv. Leucochloridium paradoxum. Jest to vak podlouhlý, na zadním konci tenkým, rozvětveným výběžkem opatřený a pěkně zeleně napříč páskovaný. Lze ho jehlami z tykadla dobytí. Vnitř těla toho vytvářejí se pučením mladistvá stadia červa Distoma macrostomum, kteráž v zaživací útrobě ptáků zpěvavých a brodivých v dokonale živočichy dorůstají. (Viz Vesmír 1878.)

Jantarka obecná jest rozšířena po celé Evropě, pak žije na Kavkaze, v Armenii a na Sibiři.

II. (Amphibina Mörch.) Skořápka i její ústí podlouhle vejčité, toto dole zaokrouhlené, nahore špičaté; čelist rohovitá, temně žlutá, se zoubkem uprostřed, avšak bez zubů postranních; u některých kusů schází i zoubek střední.

2, Succinea Pfeifferi Rossm. — Jantarka Pfeifferova.

Vesmír XVI. str. 44, obr. 16, f. 6—9.

Živočich žlutošedý až temně hnědý, černými tečkami často tak hustě pokrytý, že se černým jeví; po bocích bývá jasnější.

Skořápka útlá, tenkostěnná, ale pevná, průsvitavá, málo lesklá, zřejmě a hustě rýhovaná, barvy nejvíce hnědožluté; kuželitý kotouč jest krátký a do zadu skloněn; závitky jsou $3\frac{1}{2}$ a to značně klenuté, čímž se šev prohloubeným stává; poslední, pode švem připleštilý závitok jest vzadu pěkně klenutý; ústí jest podlouhle vejčité, dole zaokrouhlené; osy ústí a skořápková tvoří spolu velmi patrný úhel; obústí na prohnutém kraji cívkovém mozolnaté, bílé; dolní kraj obústí sotva ustupuje do zadu. — Výška 15 mm., šířka 9 mm.

Bydliště při vodách, na splaveném rákosí, na bahních rostlinách i na bahně samém, kdež bývá někdy náramně množství kusů pohromadě.

Známa naleziště jsou: Děčín, Libwerda, Č. Kamenice, Verneřice, Žandov, Turnov, Mělník, Litomyšl (Sl.), Č. Lipa, Malá Skála (Schm.), Putim u Písku, So-

Obr. č. 110.

Succinea putris Lin.

a) var. perfecta Haz.

b) var. subglobosa Pas.

Obr. č. 111.

Succinea Pfeifferi
Rossm. (typica).

Obr. č. 112.

Succ. Pfeifferi (čelist).

běslav (Duda), při labských tůních u Pardubic (Kš.), Sobčice, Ostroměř, Netolice (Šand.), ve Chlumečínách a ve „hlínovníku“ u N. Bydžova, mezi Vysočany a Zábědovem, Běchovice, Tábor (Kl.), Neratovice, Poděbrady (mal. sekce), Hrdlořezy (Nsk.), N. Hut. St. Boleslav, Sychrov (Bb.), St. Holice, Lány u Dašic, Sezemice, Kolín, Mělník (Tocl), Deštná u Soběslavě, Dobřín u Sušice (P. Kub.), Kósten (Macn.), Kouřim (Ben.), Kralupy (Pát.), Ledec (J. Kuč.), Třeboň (Weinz.), Mutěnice u Strakonice, Vejrec, Milevsko, Beroun (Vař.), Něm. Brod (Šlapanov, Věž, Pohled, Rozkoš, Chotěboř, Polná, Habry, Studenec (!), Jindřichův Hradec (Petr).

Obr. č. 113.

Succinea Pfeifferi.

a var. *propinqua* Baud.

b var. *contortula* Baud.

c var. *recta* Baud.

Obr. č. 114.

Succinea Pfeifferi var.
brevispirata, Baud.

Var. contortula Baud. Skořápka malá, pevná, lesklá, jemně rýhovaná i hruběji záhybovitá, prodlouženě vejčitá; kotouč jest zřejmě vyvýšen a velmi klenuté závitky hlubokým švem spojeny; úzce vejčité ústí zaujímá asi $\frac{2}{3}$ výšky skořápkové. — Výška 8 mm., šířka 4·5 mm.

Do nynějšíka jest známa jen ze St. Boleslavi (Bb.) a z Pardubic (Kš.).

Var. recta Baud. Skořápka malá, pravidelně kuželitá, právě kornoutovitá; poslední závitky jest málo klenuté; ústí protáhle vejčité; někdy bývá vytvořen bílý pysk; cívkový kraj obústí neprohnutý; přímka od vrcholu ke středu dolního kraje obústí dělí skořáčku právě na dva stejné díly. — Výška 8 mm., šířka 4 mm.

Jest povědoma z míst těchto: Kósten (Macn.), Malá Skála u Turnova (Schm.), Rychnov n. Kn. (Kop.).

Var. brevispirata Baud. Skořápka nadmutá, ze 3 závitků rychle se vzcházejících; kotouč jest kratičký ze závitků silně skroucených, klenutých; poslední jest veliký, nadmutý a tvoří skoro sám celou skořáčku; ústí jest široce vejčité, veliké; cívkový kraj jest na levo prohnut. — Výška 11 mm., šířka 5·5 mm.; výška ústí 7·5 mm., šířka 4 mm.

Nachází se mezi ostatními porůznu na př. u Doks (Pinc), Chotěboře (!), neb i v hojnosti samostatně; Cerhonice u Sušice (P. Knb.).

Succinea Pfeifferi jest druhu předchozímu velmi podobna, vždy však jest menší a má závitky v kotouči více nadmuty.

Rozšíření zeměpisné má větší než druh předchozí, neboť se nachází kromě jmenovaných končin ještě také v Alžíru.

3. *Succinea elegans* Risso. — Jantarka úhledná.

Vesmír XVI. str. 44, obr. 16, f. 10—12.

Živočich temně šedý nebo temně hnědý, všude i na plášti buď více buď méně hustě černými tečkami posetý; tykadla na straně černá; chodidlo světle šedé, tlusté.

Skořápka protáhle vejčitá, dosti pevná, masně lesklá, jemně a oddáleně rýhovaná, barvy voskové nebo červenavě žluté; slabounce vypouklé, dosti mírně se vzcházející a šikmým, měl-

kým švem spojené závitky jsou 3—4; poslední jest na straně zadní malinko klenut, až skoro docela rovný; kotouč zaujímá třetinu výšky skořápkové a má ostrý vrchol; protáhle vejčité ústí, jež malinko k ose skořáčky nakloněno jest, tvoří nahoře ostrý úhel, dole jest široce zaokrouhlené; obústí ustupuje na dolním kraji zřetelně dozadu; zevnitřní kraj jest prohnut, cívkový pak přímý nebo vyhloubený, deskovitě, ostře rozšířen. — Výška 20 mm., šířka 9 mm.

Bydliště: při vodách a na lukách.

Dosud známá stanoviště: Tuchořice (Kl.), Štěchovice (Rs.), Neratovice (mal sekce), Pardubice, kolem labských tůní (Kš.), Choceň (dr. Vávra).

Ačkoli velikostí podobá se jantarce Pfeifferově i zjevem celkovým, tož jest přece rozdílnější od Pfeifferovy než tato od jantarky obecné. Závitky jsou totiž napořád skoro plochy a šev od vrcholu až ke konci mělký. Při pohledu se strany jeví se velmi úzkou pro nepatrně nadmutý závitok poslední, jenž jest silně dolů stažen a ke spodku rozšířen; ústí jest méně šikmé vzhledem k ose skořápkové.

Succinea elegans jest rozšířena v jižní a jihovýchodní Evropě a dosahuje skrze země rakouské na sever až do východního Německa.

III. (Lucena Oken.) Skořápka břichatě vejčitá, málo lesklá; ústí široce vejčité; závitky silně vypouklé; ústí podlouhle okrouhlé; čelist chrupavčitá, průsvitná, nažloutlá, uprostřed slabým zoubkem ozbrojená.

4. *Succinea oblonga* Drap. — Jantarka podlouhlá.

Vesmír XVI. str. 44, obr. 16, f. 13—15.

Živočich má barvu celkem žlutobílou, na hlavě a celé přídě šedavou; tykadla jsou krátká, kuželitá; makadla dvě malé bradavičky.

Skořápka špičatě vejčitá, průhledná, slabě lesklá, dosti pevná, jemně rýhovaná, barvy rohově nebo prozelenale žluté; závitky jsou 4 a to velmi klenuté a tedy hlubokým švem spojené; poslední jest nadmut a vzadu velmi klenut; přišpičatělý kotouč činí polovici výšky skořápkové; velmi šikmé ústí jest zaokrouhleně vejčité, nahoře dosti širokým úhlem stenčené; dolní kraj obústí neustupuje dozadu; cívkový kraj obústí jest slabě deskovitě rozšířen. — Výška 7 mm., šířka 3,5 mm.

Bydliště: na vlhkých místech, často od vody velmi vzdálených, pod kameny a dřevy v příkopech, zahradách, hájích a pod.

Naleziště: Frt. Lázně (Lehm). Štěpánský přívoz u Obříství (Sl.), Kimčice (Cyp.), Friedland (Schm.), Jizerské hory (Reinh.), Pardubice (Kš.), Sobčice, Ostroměř,

Obr. č. 115.

Succinea elegans
Risso (typica).

Obr. č. 116.

Succinea oblonga Drap.
(typica).

Netolice (Šand.), N. Bydžov, Sloupno, Skřivany, Praha (Kl.), St. Boleslav (Bb.), Neratovice (mal. s.), Radotínský potok, Voškovrch u Poděbrad (Kl.), Hronov u Náchoda (Wint.), Sezemice (Tocl), Zlatá Koruna, Chvalšiny (Blž.), Kouřim (Ben.), Král. Městec (Pachn), Č. Budějovice, Doksy (Pinc), Sušice (P. Kub.), Čáslav (J. Kuč.), Něm. Brod, Rozkoš (!).

Obr. č. 117.

Succinea oblonga.

a *Var. humilis* Drouët.

b *var. oblonga* Cless.

Var. oblonga Cless. Skořápka útlejší s kotoučem kuželitým, zašpičatělým, silně skrouceným; šev jest hluboký, ke konci velmi šikmý; úzce vejčité ústí zaujímá asi polovici výšky skořápkové. — Výška 8 mm., šířka 4 mm.

Naleziště: St. Boleslav (Bb.), Kouřim (Ben.), Rychnov n. Kn. (Kop.), Pardubice (Kš.), Humburky u N. Bydžova (Kl.), Polná, Něm. Brod (!).

Var. humilis Drouët. Skořápka menší, zavalitější, s kuzelem krátkým; závitky 3, dosti klenuté; ústí poměrně širší, zaokrouhlenější a trochu nižší než polovice skořápky. — Výška 5 mm., šířka 3·5 mm.

Nalezena jen u St. Boleslavi, Bělčic (Bb.) a Něm. Brodu (!).

Jantarka podlouhlá bývá na skořápce za živobytí pokryta blátem, že ji ani poznati nelze. Kdežto ostatní jantarky v množství často velikém pohromadě žijí, nachází se tato jenom jednotlivě a dosti vzácně; dospělé kusy pak jsou tím vzácnější, poněvadž trvalejší sucho je jednak od vzrůstání zdržuje, jednak jest příčinou, že jich mnoho pohyne. Aby se na svých stanovištích snáze mohla najíti, doporučuje se rozkládati nahnílá dřeva, prkna a pod., čehož se plž tento rád se spodu přichycuje.

Druh tento má takové rozšíření geografické jako *Succinea putris*.

Podřád 2. Basommatophora. — Prostočidlí.

Břichonožci pozemní aneb, a to většinou, vodní, kteří mají tykadla nitkovitá nebo trojúhelná, na konci nestloustlá, nevtažitelná, ale makadel postrádají; oči jsou při patě tykadel a to buď na vnitřní nebo zevní neb i zadní straně jejich; dýchání se děje vždy plicemi.

Čeledi sem patřící jsou jenom 2, a lze je rozlišiti takto:

Skořápka velmi malinká, vejčité, ústí s 3 zoubky; živočich pozemní *Auriculidae*.

Skořápka větší i velmi veliká, spirálně točená nebo miskovitá, vysoká neb i zcela plochá; živočich vodní *Limnaeidae*.

Čeď VI. Auriculidae. — Uchovky.

Jelikož v Čechách žije toliko jeden rod této čeledi, postačí, co pověděno o něm níže.

Rod 16. *Carychium* Müll. — Síměnka.

Živočich malinký, obojetný, ale s otvory genitalními od sebe oddělenými, na pravé straně přídý umístěnými, kdež se i otvor dýchací nachází; tykadla jsou spleštila kuželitá a oči leží na zadní straně při nich; čelist plochá, obloukovitá, uprostřed nevyniklá, hladká; páska jazyková má příčné řady zoubkové docela přímé a zoubky troj- až jednohroté; chodidlo na předním konci dvoj- laločné.

Skořápka na pravo točená, táhle vejčitá, sklovitá; v ústí jsou tři zoubky, po jednom na patře, kraji obústí vnějším a cívkovým; cívka spirálně vinutá, obústí jest pyskem sesíleno.

1. *Carychium minimum* Müll. — Síměnka trojzubá.

Vesmír XXII. str. 128, obr. 34.

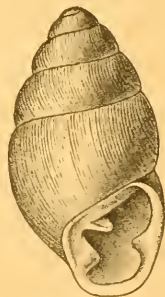
Živočich žlutavě bílý, průsvitný; tykadla tupě kuželitá, u hlavy velmi stultlá; oči vyniklé za nimi; chodidlo krátké, vzadu tupě zaokrouhlené.

Skořápka malinká, úzce zjizvená, vejčitě věžovitá, bezbarvá, průhledná, velmi lesklá a velmi slabounce rýhovaná, skoro hladká; má 5 velmi klenutých, hlubokým švem spojených závitků, jež tvoří kuželitý kotouč s tupě špičatým vrcholem; poslední závitok jest dosti nadmut a zaujímá $\frac{2}{3}$ celé výšky skořápkové; ústí podlouhle vejčitě; obústí ohrnuté, jemným bílým pyskem vyložené, na vnější straně poněkud vtisklé, kdež sedí zoubek; také uprostřed patra jest deskovitý zoubek a na cívce tolikéž, tento pak jest větší. — Výška 1·5 mm., šířka 1 mm.

Bydlíště: pod kameny a dřívky na březích vod, na mokřých lukách, ve příkopech a pod.

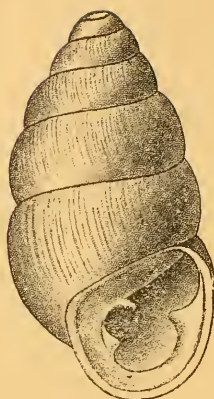
Povědomá stanoviště jsou: Karl. Vary (Lehm.), u paty Bořenu u Běliny, v náplavech u Bližvedel, Třeboutic, Josefodola (Sl.), Harta, Vrchlabí (Cyp.), Herlíkovic, Svatojanské Lázně v Krkon., Liebwerda, „Nos“, Haindorf v Jiz. hor. (Reinh.), Pardubice (Kš.), Sobčice, Hrubá Skála, Truskovice, Libějice, Netolice (Šand.). Nový Bydžov, Humburky, Česovské valy (Kl.), Radotínské a Hlubočepské údolí (Nsk.), Žerotín (Svob.), Mladkov u Jilemnice (Vejn.), Humpolec St. Boleslav, N. Huť, Sychrov, Nymburk (Bb.), Slapy (Rs.), Sv. Prokop, Karlštejn, Blanský les (Schöbl), Záluží u Kašperských Hor (Kl. Bl.), Cibulky, Motoly u Prahy (Bl.), Kouřim (Ben.), Rychnov n. Kn. (Kop.), Sušice, Kašperk (P. Kub.), Prostá u Počátek, Žirovnice (Petr), Něm. Brod, Šlapanov, les „Vlkovsko“ u Něm. Brodu (!).

Var. *hercynica* Křlíka. Skořápka zelenavě žlutavá, vyšší a štíhlejší, nenadmutá, má o jeden závitok více; ústí pěkně zaokrouhleně čtyřúhelné; kraje cívkový a zevnitřní jsou skoro rovnoběžny, spodní

Obr. č. 118.

Carychium minimum Müll.
(Zvčtš. $\frac{20}{1}$.)

Obr. č. 119.

Carychium minimum var.
hercynica Kl. (Zvěřš. 20/1.)

pak tvoří s cívkovým skoro pravý úhel; šev jest pravidelně páskovitý, rýhování nepravidelnější, vráskami spirálními kříženo. — Výš. až 2·25 mm, šíř. 1 mm.

Odrůda tato jest obyvatelkou Šumavy, kdež byla nalezena ve vlhkém mechu Lukenského pralesa, u Kašperka, Tussetské kaple (Kl. Bl.) a na Schöningru u Krumlova od 900 m. výše (Blž), není však výhradným tvarem celého pohoří, neboť obyčejná šíměnka byla nalezena u Záluží i na Kašperku.

Malinký plž tento není vzácným, ač bývá n snadno jej najíti. Na spodní straně listů, dřívěk, vlhkého kamení často jej najdeš. Nánosy řek a potoků obsahují obyčejně u veliké hojnosti prázdné skořápky jeho. Živočich dá se zvětšovacím sklem snadno pozorovati ve trubičce skleněné, aspoň na jednom konci pomáčenou bavlnkou ucpané, kdež jej vlhkost za krátko ze skořápky vyluzuje.

Carychium minimum jest domovem v celé Evropě, na Kavkaze i v Alžíru.

Čeleď VII. Limnaeidae. — Plovatkovití.

Měkkýšové tito žijí sice ve vodě, dýchají však plicemi; oči mají na vnitřní straně tykadel, jež jsou tvaru trojúhelného nebo nitkovitého; plášť jest buď celý ve skořápce ukryt nebo při lezení z části ven vyniklý, přes skořápku vyhrnutý; čelist jest z kusu jediného nebo ze tří i mnohých; v osní řadě páska jazykové bývají zoubky menší. K vůli dýchání sdržují se při povrchu vody, ba mohou i za povrch vody chodidlem zavěšení ve vodě plavati; zimu tráví zahrabání v bahně; snášejí vajíčka slizem dohromady slepená (jıkry).

Jeich skořápka jest na pravo nebo na levo točena, nebo netočena a tedy jen miskovitá, buď s kotoučem vysokým nebo dokonce plochým i zapadlým.

Do čeledi této patří šest našich rodů:

a) Skořápka spirálně vinutá:

1. Skořápka na pravo točená, vejčitá, s kotoučem stenčeným a posledním závitkem velmi velikým *Limnaea* Rang.
2. Skořápka na pravo točená, baňkovitá, kotouč skoro plochý *Amphipeplea* Nilss.
3. Skořápka na levo točená, hladká a velmi lesklá *Physa* Drap.
4. Skořápka na pravo točená, docela plochá; kotouč nijak nevyniklý, ba

spíše vpadlý Planorbis Guett.

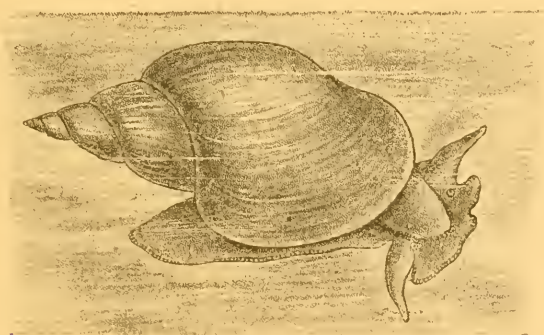
b) Skořápka nevinutá, převráceně miskovitá.

5. Vrchol na pravo nakloněný; ústí vejčité Ancylus Geoffr.

6. Vrchol na levo nakloněný; ústí velmi
prodlouženě vejčité Velletia Gray.

Rod 17. Limnaea Rang. — Plovatka.

Živočich tlustý, hnědavý nebo zelenavý jest obyčejně hustě žlutě tečkován, má tykadla trojúhelná, spleštilá, hlavu ve dva široké, tenké laloky rozšířenou, chodidlo tvaru asi trojúhelného, na předku jako utaté, k zadku užší, ale na konci tupě zaokrouhlené; čelist jest složena ze čtyřúhelného kusu středního a dvou postranních kusů kopinatých, a všechny tři kusy souvisí jemnou blankou; na pásce ja-

Obr. č. 120. *Limnaea stagnalis* (se zvěřetem).

zykové jsou zoubky řady osní malinké, trojhroté, po jichž bocích stojí zoubky větší a souměrné a též trojhroté, a to v několika řadách podélných; na polích postranních jsou zoubky mnohohroté, hřebcovité; pole střední jest však jenom nezřetelně od postranních odlišeno a zoubky jeho stojí ve přímce na osu kolmé, kdežto zoubky polí postranních jsou postaveny šikmo.

Skořápka u uounce nebo šíře zjizvená, vejčitá nebo věžovitá i baňkovitá, s vrcholem ostře zašpičatělým, tenká, křehká, ze $4\frac{1}{2}$ —8 závitků složená, z nichž poslední nad míru veliký bývá, tak že sám skoro celou skořápku tvoří; ústí jest vejčité a nahoře ostrým nebo tupým úhlem súženo podle toho, příkládá-li se zevnitřní kraj obústí k předposlednímu závitku buď šikmo zdola, neb obloukem shora; v tomto případě vystupuje šev před ústím náhle nahoru, v onom sestupuje stejnoměrně níže; oba kraje obústí jsou na patře přitlačenu, bílou vrstvou skořápkovou spojeny, i jest mezi cívkou a

patrem náhlý prohyb, který málokdy schází (*L. ampla*); na cívce jest obústí tak dokonale ohrnuto a přitisklé, že zbývá z pístěle jen úzká šterbina; cívka jest ponejvíce spirálně dutá.

Není snadno pomyslit si proměnlivějších živočichů nad plovatky vzhledem k jich skořápkám; týž druh z každé jiné vody jest už jinaký, buď v tom buď v onom směru nějak pozměněn; i v téže větší vodě na různých místech vytvářejí se různé formy téhož druhu, ba na tomtéž místě bývá z jisté letošní formy rokem příštím forma jiná. Myslíme, že různá povaha dna a vody i její větší nebo menší dostatek porostu bylinného má na plovatky tak veliký vliv, jemuž se tím spíše poddávají, protože plášť, jenž skořáčku vylučuje, nemohou v širokém ústí dosti chrániti. Při tom vzcházejí se závitky tak náhle, že nepatrná překážka svede otáčení z obvyklé dráhy, což pak jest už znáti až na konec tvoření se skořáčky.

Z té příčiny jest obtížno plovatky určovati a nalezené kusy vždy nade vši pochybnost někam pod jisté jméno, zvlášť odrůdové zařaditi; jestiž také těžko přesvědčiti se, kdy jsou skořáčky dorostlé, neboť i když jest obústí třeba již ohrnuto, stavivají plovatky příštím létem ještě dále, a tak jest nebezpečí na snadě, že by nedokonalé kusy za cosi zvláštního pokládány býti mohly.

Plovatky jsou obyvateli vod jak stojatých tak tekoucích, a bývají na svých stanovištích velmi hojny. Jen porovnání četných kusů přivádí nás často k pravému poznání.

V oblasti palaearktické žije asi 20—25 druhů, z nichž mnohé od jedněch za samostatné druhy, od jiných jen za odrůdy pokládány bývají. Málem od každého druhu byla celá řada odrůd popsána.

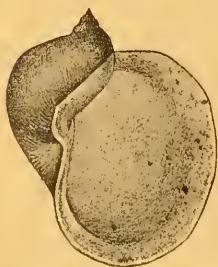
I. (Gulnaria Leach.) Skořápka ze 4—5 klenutých závitků složená, z nichž hořejší činí zašpičatělý ale krátký až velmi krátký kotouč; poslední závitok bývá tak nadmut, že kotouč oproti němu obyčejně zaniká, a ústí jest velmi obsáhlé, anebo jest méně nápadný a ústí též.

A) Kotouč málo vyniklý, poslední závitok velice převládá, barva pokožky žlutavá.

1. *Limnaea auricularia* L. — Plovatka nadmutá.

Vesmír XVII. str. 260, obr. 83, f. 1.

Živočich zelenavě, špinavě žlutý, běložlutými tečkami hojně posetý, na hlavě kromě toho i černými skvrnkami posázený, na plášti hrubými, černými tečkami ozdobený.

Obr. č. 121.

Limnaea auricularia L.

Skořápka a zjizvená až skoro provrtaná, měchyřovitě nadmutá, tenkostěnná, křehká, průsvitná, dosti lesklá, skoro úplně hladká, často však síťovitě zprohýbaná, jakoby potlučená, žlutavá nebo šedavá, má $4\frac{1}{2}$ —5 klenutých a velmi rychle se vzcházejících závitků, a poslední převle útle převládá; prvnější závitky tvoří kotouč útle kuželitý, špičatý, mírně vyniklý a asi 3—4 mm. vysoký; ústí velmi obsáhlé, zaokrouhleně vejčité, někdy skoro okrouhlé, nahoře pravoúhlé až tupouhlé; obústí souvislé, při cívce docela přeložené; kraj cívkový skřívením cívky obloukovitě na levo vychýlený, zevnitřní kraj ohrnuje se u dospělých kusů na zevnějšek

a to na plocho; prohyb cívky pod patrem nápadný. — Výš. 35 mm., šíř. 26 mm.

Bydliště: stojaté vody, jako tůňe a rybníky s blátivým dnem, výminkou též vody pomalu tekoucí.

Nalezena byla na místech těchto: Frt. Lázň (Lehm), Jilové, Děčín, Verneřice, Ml. Boleslav (Sl.), Děčín (Schm.), Dobešice, Smrkovice u Písku, Vodňany (Duda), Pardubice, rybník v Libčanech u Hradce Králové (Kš.), Sobčice, Ostroměř, Bělohrad, Libějice, Netolice (Šand.), N. Bydžov, Skřivany, Mukafov u Říčan, Černošice u Berouna, Neratovice (Kl.), Vltava u Prahy, Poděbrady (Nsk.), Srbeč, Cislouka u Prahy (Svob.), N. Strašecí, St. Boleslav, Bělčice (Bb.), Chlum u Hlinska (Kal.), Běchovice (Schöbl), Kolín (Tocl), Mělník (Pav. Kuč.), Drahenice za Březnicí (Blž.), Č. Budějovice, Doksy (Pinc), Turnov (Bělohl.), Zlíchov (Šedý), Kouřim (Ben.), Ústí n. L. (Pachn.), Humpolec, Opatovice (J. Kuč.), Modřice u Turnova (Doub.), Sušice, Zbýnice, Hrádek, Nezamyslice (P. Kub.), Třeboň (Weinz.), Strakonice, Protivín, Rožmitál, Benešov, Votice (Vař.), Meziklasi u Světlé, Počátky, Žirovnice (Petr), Něm. Brod, Rozkoš, Veselice, Sírťany, Polná, Tábor (!).

Var. minor Sl. Skořápka o polovici menší, poslední závitek méně nafouklý.

Slavík ji uvádí z potoků u Zákup; kromě toho jest na Císařské louce u Prahy (Bb.).

Tvar, jež Slavík určil jako *var. fragilis*, jest nepochybně možno pokládati za malichernou odchylku od typu.

I když už je skořápka ohnutým obústím opatřena, zvětčuje ji někdy živočich o kus dále, a tím povstávají zjevy nepěkně zprohýbané.

Plovatka nadmutá žije ve veškeré Evropě a sahá na východ do Mesopotamie i střední Asie.

2. *Limnaea ampla* Htm. — Plovatka široká.

Vesmír XVII. str. 260, obr. 83, f. 2.

Živočich jako u předchozí, ale nemívá černých teček.

Skořápka pevná, nadmutá, často mřížovitě zprohýbaná; kotouč velmi krátký, jen 1—2 mm. vysoký, útlý, špičatý; ústí na pravou stranu velmi rozšířené, často kruhovitě, velmi obsáhlé, nahoře mnohdy až nad vrchol vytažené, protože se šev před svým koncem vzhůru zvedá; obústí na kraji zevním, obyčejně valně na plocho ohnuté, přikládá se k předposlednímu závitku obloukem shora, na kraji cívkovém není nikterak přitisklé a jest úplně rovné, tedy bez prohybu pod patrem; kraj cívkový a patro tvoří jedinou přímku; píštěl jest otevřena — Výška 30—40 mm., šířka 30—42 mm.

Bydliště: vody stojaté a tichá místa řek.

Naleziště: Nučnice u Roudnice (Sl.), Děčín (Schm.), Kněžovka u N. Bydžova (Kl.), Neratovice (mal. s.), Vltava pod Kozlovkou u Prahy (Svob.), St. Boleslav (Bb.), Sobčice, Jičín (Šand.), rybníčky u Slap, Byšice, Mníšek (Rs.), tůňe Vltavy u Troje a Zlíchova, Poděbrady (Janda), Běchovice (zool. stan), Kouřim (Ben.), Ústí n. L. (Pachn.), Rychnov n. Kn. (Kop.).

Var. Monnardi Htm. Skořápka břichatě nadmutá s kotoučem nízkým; šev vystupuje před svým koncem velmi do výše, tak že ústí

Obr. č. 122.

Limnaea ampla Hartm

Obr. č. 123.

Limnaea ampla var.
Monnardi Htm.

asi svojí třetinou nad vrchol dosahuje; obústí jest kolkolem velice vyvráceno a nazpět ohnuto a zastírá zpredu kotouč obyčejně docela. — Výš. 25 mm., šíř. 25 mm.

Jest to zajisté nejkrajnější tvar vzhledem k rozšířenosti závítka posledního a vyvrácenosti zevnitřního kraje obústí a nachází se tu a tam mezi ostatními pravými plovatkami širokými. Jest znám z Kněžovky u N. Bydžova (Kl.), z Vltavy pod Kozlovkou, Zlíchova (Nsk) a z tůň u Troje (Kš.).

L. ampla jest obyvatelkou snad celé Evropy.

3. *Limnaea ovata* Drap. — Plovatka vejčitá.

Vesmír XVII. str. 260, obr. 83, f. 3, 4.

Živočich žlutavě šedý, žlutavými tečkami řídce posypaný, z nichž bývá na hlavě a šíji bílá podélná páska; kraje tykadel jsou těmi tečkami jako olemovány; plášť černě kropenatý.

Obr. č. 124.

Limnaea ovata Drap.

Škořápka zjizvená, jemná, křehká, průsvitná, rohově žlutá, dosti lesklá, jemně a skrovně rýhovaná, tvaru vejčitého; jest zbudována ze 4—5 závitků; hořejší tvoří kotouč široce kuželitý; poslední jest táhlý, nadmutý, dole znenáhla sůžený; pro klenuté závítky jest šev hluboký; ústí vejčité, málem dvakrát vyšší než širší, nahore špičaté; obústí sotva kdy trochu ohnuté; zevnitřní kraj jeho příkládá se k patru pod úhlem ostrým, a jest s krajem cívkovým přes patro spojen; cívka jest pod patrem zřetelně prohnuta;

obústí bývá často širokým žlutavým pyskem obloženo, což se nachází na konci každého přírůstku periodického. — Výš. 25 mm., šíř. 16 mm.

Bydliště jako u druhu předchozího.

Naleziště: Fr. Lázň (Lehm.), Č. Lípá (Schn.), Ražice u Písku, Soběslav (Duda), Pardubice (Kš.), Jičín, Ostroměř, Písečná u Chelčic (Šand.), N. Bydžov, Vysočany, Skřivany, Metličany, Humburky, Sedmihorky, Tábor (Kl.), Velký rybník u Doks (Pinc), N. Strašecí, Velvary (Bb.), rybníky u N. Jáchymova a Zbirova (Nsk.), Byšice (Rs), Hronov u Náchoda (Wint.), Poděbrady (Janda).

Obr. č. 125.

Limnaea ovata var.
ampullacea Rossm.

Var. ampullacea Rossm. Škořápka čistě vejčitá, tenkostěnná s posledním závitkem nafoukle baňkovitým, na němž jest nepatrný, špičatý, široce kuželitý kotouč nasazen, a tak jest škořápka skoro celá jen posledním závitkem tvořena; ústí široce vejčité, nahore špičaté; zevnitřní kraj obústí jest sotva kdy ohnut; výška ústí zaujímá dobře $\frac{3}{4}$ výšky škořápkové. — Výš. 20 mm., šíř. 16 mm.

Význačná odrůda tato byla postižena v Jizeře u Mladkova při Jilemnici (Vejn.) a v Čertově Dole u Rychnova n. Kn. (Kop.).

Velikostí jest plovatka vejčitá velmi rozdílná, anýž se znají formy o 9 mm., ale také o 30 mm. výšky. I kotouč jest brzy vytáhlejší, brzy sraženější.

Plž tento nachází se v celé Evropě (i na Islandu), pak v Sibiři, v Zakavkazí, Armenii, Syrii a Turkestanu.

B. Kotouč vytáhlý, poslední závitok není tak přílišný, barva pokožky hnědá.

4. *Limnaea lagotis* Schrank. — Plovatka zaostřená.

Syn. *L. vulgaris* u Slavíka, Lehmana. — Vesmír XVII. str. 260, obr. 83, f. 5.

Živočich šedozelený až i žlutošedý, bělavě žlutými tečkami řídké posázený; plášť má řídké a drobné skvrny černé.

Skořápka sotva zjevně zjizvená, vejčitá, dosti nadmutá, tenkostěnná, jemně rýhovaná s jednotlivými hrubšími, velmi zřetelnými vyniklinami přírůstkovými, průsvitná, barvy rohově hnědé, ze 4—5 závitků; kotouč útlý, ostře zašpičatělý, asi 6 mm. vysoký; šev jest velmi hluboký, a to zvláště před ústím, kdež náhle vzhůru vystupuje; ústí vejčité, nahore trochu otupené, poněkud šikmé, a jeho výška rovná se asi $\frac{2}{3}$ výšky skořápkové; obústí rovné, zřídka trochu ohnuté; zevnitřní kraj přikládá se k patru pod úhlem velikým sice, ale ještě ostrým; prohýb cívky zřetelný. — Výška 20 mm., šířka 13 mm.

Obr. č. 126.

*Limnaea
lagotis
Schrank*

Bydliště: stojaté vody, hlavně opuštěné a vodou zaplavené lomy kamenné.

Naleziště: Dosud lze udati toliko Frt. Lázně (Lehm.).

Slavíkem uvedená stanoviště nelze za zajištěná pokládati, poněvadž dle jeho obrazů nutno souditi, že on nerozeznával přesně druhy ovata a vulgaris. Obraz 39 jest zajiště formou, jež k vulgaris a nikoliv k ovata náleží, a tolikéž zase obr. 37. není vulgaris, nýbrž ovata. Co ostatně Lehmann svou *L. vulgaris* myslil, jest nyní těžko posouditi. Nicméně platí, že tento druh v Čechách žije, a jeho stanoviště nutno budoucně na určito stanoviti.

L. lagotis jest dobrým, od *L. auricularia* i ovata značně odchylným druhem, jenž ovšem vykazuje vztahy k oběma. S prvním má společně útlý a špičatý kotouč, s druhým méně nadmutý závitok poslední. Slavíkova *L. auricularia* var. minor má ovšem též nepříliš nadmutý závitok ten, ale kotouč ostrý a krátký jako u typické *auricularia*. Clessin neprávem podřizuje *L. lagotis* druhu *auricularia*, maje za to, že jest to leda nedospělá forma druhu tohoto. Pouhý součet závitků podává důkaz o nesprávném souzení; jinak beztoho u plovatek nelze přesvědčiti se, je-li kus dorostlý čili nic, zvláště neohýbá-li se zevnitřní kraj obústí na venek, vždyť ani tehdy nemusí živočich stavbu skořáčky zastaviti, jak poznamenáno u *L. auricularia* a stagnalis.

Také tento plž jest dosti proměnliv, a to velikostí i tvarem. Zvláště ústí jest u některých kusů odchylné tím, že zevnitřní kraj nahore napřed vodorovně běží a pak teprve se obloukem dolů sklání. Týž kraj přikládá se k předposlednímu závitku někdy výše, někdy níže. Mám kusy z Moravy, u nichž se obústí na pravé straně na plocho ohrnulo, jak to bývá u *L. auricularia*. Je-li zevnitřní kraj hned od začátku obloukovitý, stává se skořápka podobnou plovatce toulavé, anaf i barva pokožky je táž, totiž hnědá.

L. lagotis jest rozšířena po celé Evropě od nejjižnějších končin přes Rusko až do Laponska, kromě toho jest na Kavkaze, v Armenii, Syrii, Persii a v Sibiři.

5. *Limnaea peregra* Müll. — Plovatka toulavá.

Vesmír XVII. str. 260, obr. 83, f. 9.

Živočich šedý nebo žlutohnědý, bledými tečkami řídce pokropený; plášť temně šedý.

Obr. č. 127.
Limnaea peregra Müll.

Skořápka úzce avšak zřetelně zjizvená, dlouhle vejčitá, málo nadmutá, dosti pevná, jemně a hustě rýhovaná, rohově hnědá, mdle lesklá; kotouč vyniklý, tlustě kuželitý; závitky 4—5 jsou dosti hlubokým švem spojeny a mírně nadmuty; zášpičatěle vejčité ústí zabírá více než polovinu výšky skořápkové; obústí vždy přímé, neohrnuté; zevnitřní kraj jeho tvoří s patrem úhel ostrý a bývá bíle pyskatý; prohýb cívky pod patrem sotva zřetelný. — Výš. 17 mm., šíř. 10 mm.

Bydliště: příkopy, luční kalužiny.

Plovatka toulavá jest po veškeré zemi české rozšířena.

Obr. č. 128.
Limnaea peregra var.
ambigua West.

Var. ambigua West. Skořápka vejčité kuželitá, rohově žlutá nebo bělavá, dosti tenkostěnná s kotoučem táhlým, špičatým, úzkým a tedy od posledního závitku náhle odsazeným; šev jest hluboký, pročež se závitky točitými, jako skroucenými jeví; jest jich 5 a jsou klenuté, hořejší skoro přihranatily; poslední jest poměrně veliký, dolů protáhlý; ústí jest vejčité; zevní kraj obústí pak nahore na krátko horizontální; kraj cívkový jest široce přeložen. — Výška 13 mm., šířka 7 mm.

Dosud jest povědoma jen z východních Čech a to z Německého Brodu a Friedenavy (!).

Obr. č. 129.
Limnaea peregra var.
producta West.

Var. curta Cless. Skořápka rohově hnědá, s kotoučem velmi krátkým, asi třetinu délky skořápky zaujímajícím; závitky hodně klenuté, poslední pak nadmutý; ústí široce vejčité. — Výš. 10 mm., šíř. 7 mm.

Slavíkovy var. *diaphana* a *pachygastra* patří bezpochyby sem.

Nachází se v Čechách hojně a má stanoviště tato: Děšín, Verneřice, Chříbská, Č. Kamenice, Hřensko (Sl.), Zátavský přívoz u Písku, Vodňany (Duda), tůňky u Křivoklátu blíž tunelu (Nsk.), St. Boleslav (Pob.), N. Strašecí.

Var. producta West. Skořápka táhle vejčitá, s vysoce kuželitým kotoučem, závitků a to málo klenutých jest 5; ústí špičaté vejčité, maličko delší než ostatek výšky. — Výš. 18 mm., šíř. 9 mm.

Slavík má tuto formu za typickou a nalezl ji u Žandova a Č. Lípy.

Odrůdami těmito dokonce není vyčerpáno množství forem, v nichž se tento plž v Čechách vyskytá. Měnit se již velikostí neobyčejně; nejmenší formu, kteráž

často jen 6 mm. výšky dosahuje, a již Slavík var. minor pojmenoval, znám kusy z Čech, jejichž výška neméně než 24 mm. dosoupila, a tedy zrovna čtyřnásobně větší jest (Jilemnice). Kromě toho jednak délkou ústí v poměru ke kotouči, jednak šířkou posledního závitku a pevností celé skořápky doznává různých změn, jichž ovšem sotva nutno jest poznačovati jménem, poněvadž jsou to celkem toliko tvary na určitých, jednotlivých místech povstalé, jimž rovných jinde těžko jest hledati. V hlavních rysech zůstává však všude stejná a dá se snad za všech okolností od ostatních plovatek rozeznati a správně určit.

Neobsahuje-li voda dostatek vápna, ohlodávají si jednotlivé kusy navzájem skořápky, ponejvíce na kotouči, a tak se objevují na některých stanovištích všecky i do té míry zkomolené, že jim zbývá jen předposlední a poslední závit. Poranění dovede ovšem živočích zase aspoň zalepiti. Povrch skořápky bývá různou nečistotou pokryt. Vody železité způsobují, že skořápky bývají rezívy.

Plovatka toulavá nachází se v celé Evropě (i na Islandě), pak v západní Asii a severní Africe.

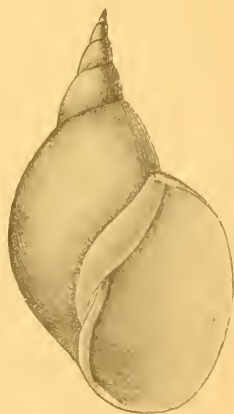
II. (Limnus Montf.) Skořápka veliká, ze 7—8 závitků na kotouči plochých sestavená, tvaru špičatě vejčitého, s kotoučem velmi vytáhlým, ostře zašpičatělým; ústí zaujímá asi polovinu výšky skořápkové.

6. *Limnaea stagnalis* L. — Plovatka bahenní.

Vesmír XVII. str. 260, obr. 83, f. 7.

Ž i v o č i c h žlutošedý až temně olivově zelený, žlutými tečkami pokrytý; na obdélném chodidle jeví se lesk modravý.

S k o ř á p k a sotva zjizvená, prodlouženě vejčitá, tenkostěnná, křehká, nepravidelně a dosti jemně, na posledním zavítu však hruběji rýhovaná, dosti lesklá, žlutavě nebo rohově hnědá; kotouč úzce kuželitě vytáhlý, ostře zašpičatělý; závitků jest 7—8; hořejší jsou skoro plochy, sotva prohloubeným švem spojeny; předposlední a poslední jsou klenutější a mezi nimi jest i šev hlubší; poslední jest vzadu velmi nadmut, nedaleko švu trochu přihranatělý a bývá často mřížovitě zprohýbán; nepravidelně vejčité ústí jest dole široce zaokrouhleno, nahoře zašpičatělé, obyčejně málo vyšší než kotouč; obústí buď přímé neb ohrnuté nebo i dovnitř nahnuté a plochým, širokým pyskem často sesílené; cívkový prohyb jest nápadný; dolní kraj obústí ustupuje velmi do zadu; do spirálně vinuté cívky jest hluboko viděti. — Výš. 55 mm., šíř. 25 mm.

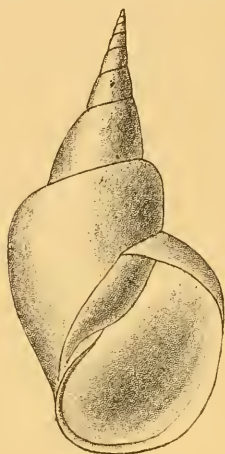
Obr. č. 130.

Limnaea stagnalis L.
(typical).

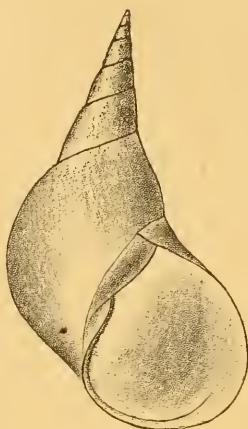
Bydliště: rybníky, tůně, příkopy luční rostlinami bohaté, též tišší místa řek.

Naleziště: Frt. Lázne (Lhm.), Ml. Boleslav, Sobotka, Turnov, Litoměřice, Mělník, Louny, Poděbrady, Kolín, Brandýs n. Orli., Č. Lípá, Brandýs n. L. (Sl., Stonsdorf u Krkon. (Cyp.), Smrkovice, Putim, Kestřany, Dobruška (Dude), Pardubice (Kš.), Ostrov, Soběčice, Dachov, Bělohrad, Jičín, Protivín (Šand), N. Bydžov (Kl.), Zlíchov (Pát.), Neratovice (mal. s.), Hlončín, Kunratic, Libušina lázeň, Vltava u Troje, Kostelec n. L., Čelakovice, Poděbrady (Nsk.), St. Boleslav,

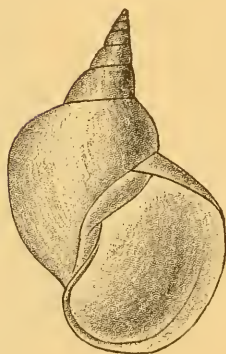
Mukařov, Nymburk, Hluboká, Bělčice (Bb.), rybník Januš u Hlinska (Kal.), Mníšek, Slapy (Rs), rybníky u Kádova (Ladm.), Hronov u Náchoda (Wint.), Chvojno, Sezemice (Tocl), Drahenice za Březnici (Blž.), Běchovice (zool. stan.), Kouřim (Ben), Jířkov u Habrů (Pachn.), Modřice u Turnova (Doub.), Sušice, Hrádek (P. Kub.), Č. Budějovice, Doksy (Pinc), Štěkeň u Strakonice, Rožmitál, Vltavotýn, Votice, Benešov (Vař.), Friedenava, Šlapanov, Něm. Schützendorf, Něm. Brod (!).

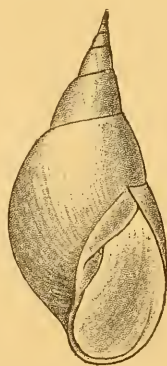
Obr. č. 131.

Obr. č. 132.

Obr. č. 133.

Obr. č. 134.

Obr. č.	131.	<i>Limnaea stagnalis</i>	var. <i>producta</i>	Colb.
"	132.	"	"	for. <i>ampliata</i> Cless.
"	133.	"	"	var. <i>turgida</i> Mke.
"	134.	"	"	var. <i>vulgaris</i> West.

Var. producta Colb. Skořápka štíhlá s kotoučem velmi protáhlým; závitků slabě klenutých, zvolna se vzímajících jest až 8, z nichž poslední jest obsáhlý, pěkně zaoblený, nebo nahoře tupě přihranatý; ústí veliké, kratší než kotouč. — Výška 60 mm., šířka 27 mm.

Byla nalezena v rybníce u nádraží v Protivíně (Šand.) a u St. Boleslavi (Bb.).

Forma ampliata Cless. Skořápka tenkostěnná s kotoučem velmi špičatým, málem tak dlouhým jako ústí; závitků jest 8, pode švem připleštilých; poslední však jest velmi nadmut; ústí jest velmi široké; zevnitřní kraj obústí jest na plocho vyvrácen a to zvláště dole, asi jako u křídlatence; spirála cívková jest široce duta. — Výš. 50 mm., šíř. 27 mm

Jest to tvar, který se jednotlivě mezi ostatními objevuje, a jest povědom od Kouřimi (Ben.) a z Hluchovské tůně u St. Boleslavi (Bb.).

Var. turgida Mke. Skořápka v závitcích stěsnaná, špičatě vejčitá; kotouč útle kuželitý, o něco kratší než ústí; závitků jest 8 a to dosti rychle se rozmáhajících; poslední jest velmi nadmut, na hořejsku často nápadně přihranatělý, a tedy jest ústí čtyřúhelně vejčité; zevní kraj obústí jest obloukovitě vyhnut, trochu na plocho ohrnut a s cívkovým skro rovnoběžný; prohýb cívkový jest velmi nápadný a patro tvoří s krajem cívkovým veliký úhel. — Výš. 40 mm., šíř. 26 mm.

Jest to dobrá odrůda, na svých stanovištích hojná, a byla pozorována u Rychnova n. Kn. (Kop.) a u Písku (Vař.). Šanderova *L. lacustris* patří sem. Truskovice, Libějice, Netolice.

Také vyšší kusy plovatky bahenní bývají na posledním závitku nápadně až tupě hrnaty, a takový tvar nazývá se *angulosa* Cless. Z Čech jsou známy takové formy od Houšty u St. Boleslavi (Bb.).

Var. vulgaris West. Skořápka dosti pevná; kotouč vytáhlý, delší než ústí; poslední závitok mírně břichatý bez hrany; ústí vejčité, zevnitřní kraj obústí pěkně obloukovitý. — Výš. 50 mm., šíř. 20 mm.

Odrůda tato jest známa jen od Písku (Vař.), ze St. Labe u Houšky (Bb.) a z Tábora (!).

Monstrositu skalaridní viděl jsem v zásobách musejních od St. Boleslavi.

Plovatka bahenní jest u nás zajisté druhem nejproměnlivějším, čehož příčinu slušno hledati v různosti vod, jež obývá. Nepochybují, že bohatost porostu rostlinného, rozsah vody, její pohyblivost nebo stojatost má veliký vliv na proměnu tvaru. Ve vodách bahnitých pokrývají se skořápky rmutem a bývají až černy. Vody vápnem chudé dávají vznik skořápkám tenkostěnným a nutí živočichy, aby potřebu uhlíčitanu vápenného uhrazovaly tím, že si navzájem skořápky ohryzují, jakž to řečeno o plovatce toulavé. Jako plovatka nadmutá stavívá i tato skořápku o kus dále, když se již vytvořil ohrnutý kraj obústí, což poskytuje kusy zrovna znetvořené.

L. stagnalis jest obyvatelkou celé Evropy, Sibíře a střední Asie.

III. (Limnophysa Fitz.) Skořápka tlustostěnná, věžovitá, ze 6—7 závitků; poslední není nápadný; výška ústí vždy menší až o mnoho menší než polovice skořápky; pyskaté obústí není nikdy ohrnuto.

7. *Limnaea palustris* Müll. — Plovatka kalužní.

Vesmír XVII. str. 260, obr. 83, f. 6, 8

Ž i v o č i c h šedavě temně hnědý až skoro černý; tykadla velmi ostře trojúhelná; chodidlo modravě černé.

S k o ř á p k a věžovitě vytáhlá, pevná, sotva průsvitná, hnědá, velmi jemně a hustě ryhovaná i podél švu vtisklými, jemnými čarami porytá a tedy hedbávitě lesklá i často mřížovitě zprohýbaná; závitků

Obr. č. 135.

*Limnaea
palustris* Müll.
(typica).

jest 6—7, jež jsou trochu klenuty a mírně se vzmaňají, tak že poslední nepřevládá nápadně a není poměrně přílišně nadmut; věžovitě kuželitý kotouč má ostrý vrchol; šev jest jen málo prohlouben; ústí šikmé, podlouhle vejčité, patrně kratší než kotouč, uvnitř velmi lesklé a temně fialově hnědé; obústí ostré, bíle hnědým pyskem opatřené; prohyb cívkový pod patrem zřetelný; dolní kraj obústí zůstává pozadu; cívka jest spirálně točena a jest jí do skořápky viděti; pištěl jest docela zakryta. — Výš. 25 mm., šíř. 10 mm.

Bydliště: stojaté, travnaté vody.

Známa naleziště: Fr. Lázně (Lehm), Brandýs n. L. (Sl.), Č. Lípa (Schm.), Kestřany, Zátava, Smrkovice u Písku, Vodňany, Soběslav (Duda), Pardubice (Kš.), Jičín, Netolice, Libějice, Neratovice (Šand.), Hrádek, Dobřín (P. Kub.), Brandýs n. L. (Pát.), tůň u Čelakovic (Svob.), St. Boleslav, Bělčice (Bb.), kaluž u Kejského rybníka, Běchovice (Schöbl), Týniště, Potštýn, Slatiňany, Vys. Mýto (Tocl), Poděbrady (Janda), Slapnice (Reisner), Zlíchov u Prahy (Šedý), Kouřim (Ben.), Rychnov n. Kn., Opočno (Kop.), Modřice u Turnova (Doub), Doksy (Pinc), Tábor (!).

Var. corvus Gmel. Skořápka veliká, tlustostěnná, vytáhle vejčitá, obyčejně mřížovitě zprohýbaná a jako žebrovitá, temně rohově hnědá; kotouč kuželitý, špičatý; závitků 7—8 málo klenutých, dva poslední jsou široky; šev nahoře mělký, níže prohloubený; ústí uvnitř kaštanově hnědé. — Výš. 35 mm., šíř. 15 mm.

Není pochybnosti, že mnohá výše udaná naleziště platí pro odrůdu tuto, poněvadž se mnozí sběratelé spokojují pouze se stanovením druhu. Bezpečně však jsou místa, na nichž *var. corvus* žije, známa následující:

Schiessnig u Č. Lípy (Schm.), Brandýs n. L. (Sl.), Dachov (Šand.), tůň u Neratovic (mal. s.), Kněžovka a Cidlina u N. Bydžova (výhradně; Kl.), Pardubice (převahou; tak vůbec v Polabí; Kš.), St. Boleslav (Bb.), Štěchovice, Byšice (Rs), Poděbrady, Chvojno, Sezemice (Tocl), Tálín u Protivína, Vodňany, Volyň, Bavorov, Strakonice, Benešov, Votice, Vltavotýn (Vař.), Král. Městec (výš. 38 mm., šíř. 14 mm., výš. ústí 17 mm.; upomíná velice na *var. Clessiniana* Hag) (Pachu), Č. Budějovice (Pinc).

Var. turricula Held. Skořápka úzce zjizvená, tenkostěnná, jmeně rýhovaná; kotouč dlouhý, velmi přišpičatělý, vždy delší než ústí; závitků 6—7, málo klenutých, poslední asi dvakrát vyšší než předposlední; šev hluboký; ústí malé, nahoře zašpičatělé, v celku vejčité; přeložený kraj vnitřní na obústí jest široký až dolů a není docela přitisklý; prohyb cívkový pod patrem nepatrný. — Výška 20 mm., šířka 10 mm.

Tato malá a pěkná odrůda bývá za samostatný druh pokládána, a to pro nedocela zavřenou pištěl a scházející prohyb cívkového kraje, což jsou celkem znaky pro druh nepatrný. Z Čech jsem viděl jen ještě drobnější kusy. Dosud jest povědomo jenom stanoviště jediné, a to Pardubice (Kš.), kdež žije ve vodách menších.

Také tento druh jest rozmanit; velikost výšky sahá od 12 mm. až do 45 mm. (*var. Clessiniana* v Uhrách) U nás tak přílišných rozdílů ovšem nebude, leč zase

Obr. č. 137.

*Limnaea pa-
lustris* var.
turricula
Held.

poměr délky ústí a kotouče se mění; brzy jest obé stejno, brzy jest kotouč delší. I barva pokožky někdy jest šedoohnědá, jindy až černohnědá. Též klenutost závitků bývá tu větší, tu menší.

Plovatka kalužní žije v Evropě, na Kavkaze, v Armenii, Persii a Sibiři.

IV. (Fossaria West.) Skořápka malá, podlouhle vejčitá, tenkostěnná; kotouč špičatě kuželitý, o něco delší než ústí; závitků 5—6 klenutých; poslední nadmutý; šev hluboký.

8. *Limnaea truncatula* Müll. — Plovatka malá.

Syn *L. minuta* u Reinhardta. — Vesmír XVII. str. 260, obr. 83, f. 11.

Živočich šedý, bílými tečkami drobnými hustě posetý; tykadla krátce trojúhelná; hlava mělce dvojlaločná; plášť temně kropenatý.

Skořápka zřetelně zjizvená, podlouhle vejčitá, dosti tenkostěnná, málo lesklá, žlutavě šedá nebo rohově hnědá, jemně rýhovaná, málo průsvitavá, z 5—6 pomalu se vzímahajících, velmi klenutých a velmi hlubokým švem spojených závitků; kotouč věžovitý; ústí jest vejčité, nahoře nepřilíš zašpičatělé; obústí přímé, ostré; cívkový kraj sestupuje přímo dolů a jeví nepatrný prohyb. — Výška 8 mm., šířka 4 mm.

Obr. č. 138.

*Limnaea
truncatula*
Müll. (3/4.)

Bydliště: vody stojaté, ale hlavně malé prameny.

Jest známa z míst těchto: Karl. Vary (Lehm.), Děčín, Ml. Boleslav, Mělník (Sl.), Harta (Cyp.), Písek, Soběslav (Duda), Pardubice, Libčany (Kš.), Sobčice, Ostroměř, Bělohrad, Dachov, Protivín, Libějice, Truskovice, Netolice, Nový Dvůr, Hořice, Prachovice (Šand.), N. Bydžov, Sv. Prokop (Kl.), Sušice, Hrádek (P. Kub.), kaluže v Pražských hradbách, Závist (Pát.), tůň u Neratovic (mal. s.), Vel. Chuchle, potok u Hrdlořezy (Nsk.), Jilemnice (Vejn.), N. Strašecí, St. Boleslav, Strahov v Praze, Sychrov, Nymburk (Bb.), potoky u Křivokláta a Lužné (Nsk.), Slapy (Rs.), Hlinsko (Sek.), Vysočany (Schöbl), Hronov u Náchoda (Wint.), Běchovice (zool. stan.), Vimperk, Záluží u Kašperských Hor, Šebestov (Kl. Blž.), Opatovice u Čáslavi (Pachn.), Rychnov u Kn. (Kop.), Modřice u Turnova (Doub.), Třeboň (Weinz.), Č. Budějovice (Pinc), Mělník (Knč.), Strakonice (Vař.), Tábor, Něm. Brod, Friedenava, Volichov, Věž, Něm. Schützendorf, Polná, Krásná Hora, Lhota, Chotěboř, Rosochatec, Dlouhá Ves, Veselý Žďár, Světlá, Habry (!), Meziklasí u Světlé, Prostá, Jindřichův Hradec (Petr.).

Var. oblonga Put. Skořápka vytáhlejší, dole užší, dosti pevná; kotouč více zašpičatělý; závitky mírněji se vzímahající; ústí úzce vejčité. — Výš. 11 mm., šíř. 4.5 mm.

V Čechách málo pozorovaná, a tak jest známa jen z míst těchto: Č. Budějovice (Pinc), N. Bydžov, Kavřík u Kašperských Hor (Kl.).

Velikost jedinců bývá do té míry různá, že délka dosahuje někdy toliko 4 mm., jindy zase až 15 mm. Nejmenší kusy nacházejí se na místech takových, kde voda v nepatrném množství po skalách stéká. Tam bývá viděti, jak plžové tito po mokřích skalách dolů a nahoru lezou, v celku mimo vodu jsouce. Na svých stanovištích bývá, jako všechny plovatky, velmi hojná.

L. truncatula nachází se po veškeré Evropě, severní Africe, západní a severní Asii.

Rod 18. *Amphipeplea* Nilss. — Pláštěnka.

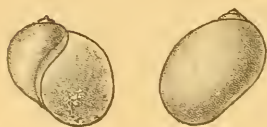
Živočich krátký, tlustý, s tykadly trojúhelnými, krátkými, oči se nacházejí při nich na straně vnitřní; chodidlo jest podlouhle vejčité, vzadu zaokrouhlené; velmi objemný plášť obaluje celou skořápku; čelist a páska jazyková jako u plovatek.

Skořápka široce vejčitá až skoro kulovitá, celistvá, velmi tenká, průhledná a lesklá; kotouč sotva vyniklý; obústí přímé, ostré.

K tomuto rodu patří vůbec toliko jediný druh.

1. *Amphipeplea glutinosa* Müll. — Pláštěnka sliznatá.

Živočich olivově zelený, na plášti černě skvrnitý a kromě toho celý žlutými tečkami posázený, velmi sliznatý.

Obr. č. 139.

Amphipeplea glutinosa Müll.

Skořápka skoro kulovitá, rohově žlutá, hladká, toliko při švu hluboce vráskovitá, ze 3—4 závitků utvořená, z nichž poslední činí skoro sám celou skořápku; kotouč jest málem plochý; ústí široce vejčité; obústí jest na straně cívkové velmi prohnuto, na straně zevnitřní přímé, ostré, a oba kraje jsou na patře širokou ale velmi plochou deskou spojeny. — Výška

10—15 mm., šířka 8—11 mm.

Bydliště: stojaté vody.

Jsou známa stanoviště jen tato: Labské tůň u Pardubic (velmi rozšířeně a hojně), lesní tůň u Kladruhu na Labi (Kš.), Stará Boleslav (Bb), bařiny u Přerova a Čelakovic (Schöbl).

Pláštěnka žije v severnější Francii, Anglii, Švédsku, Německu západnějším a v Čechách. Dle Westerlunda i v Syrii.

Rod 19. *Physa* Drap. — Levatka.

Živočich s tykadly dlouhými, nitkovitými, při nichž na straně vnitřní se oči nacházejí; otvory dýchací a rozplemenovací jsou na levo; plášť jest buď celokrajný nebo na obrubě zastříhován; chodidlo úzké, vzadu zaspícatělé; čelist jest z jednoho kusu; zoubky řady osní v pásce jazykové nejsou menší než ostatní, tyto pak jsou všechny stejny, pilkovity; příčné řady zoubků mají podobu úhlu, jehož vrcholem zoubek řady osní jest.

Skořápka celistvá, na levo točená, velmi lesklá, baňkovitá nebo vysoce kuželitá s ústím vejčitým a přímým, s ostrým obústím; cívka jest spirálně vinuta.

Levatky jsou velmi čilí živočichové, žijící ve vodách stojatých a mírně proudících, zvláště na rovinách, a snázejí vajíčka slizem slepená na vodní rostliny v podlouhlých hromádkách po 15—20 kusích.

V oblasti palaearktické seznáno asi 20 druhů.

I. (Nautia Leach.) Skořápka štihlá; kotouč velmi vyvýšený; ústí zaujímá polovinu výšky skořápkové; plášť živočicha celokrajný.

1. *Physa hypnorum* L. — Levatka kalužní.

Aplexa hypn. u Kubese (Měkk. okolí Sušice). — Vesmír XVIII. str. 92, obr. 38, f. 8.

Živočich černavý s pláštěm šedým, černě skvrnitým.

Skořápka velmi prodlouženě vejčitá, tenkostěnná, ale pevná, velmi jemně rýhovaná a velmi lesklá, průsvitavá, žlutavě hnědá; kotouč kuželitý, ostře zašpičatělý; závitků malinko klenutých a povolně se vzímajících jest 6; poslední jest veliký sice avšak nikoli nadmutý; ústí podlouhle vejčité, nahoře velmi ostře zašpičatělé, maličko vyšší než kotouč; zevní kraj obústí sestupuje skoro přímo dolů; oba kraje obústí jsou na patře velmi jemně, ale široce spojeny. — Výš. 12 mm., šíř. 4 mm.

Obr. č. 140.

Physa hypnorum Lin.

Bydliště: vody stojaté, zvláště rašelinné, jakož i kalužiny na místech blitých.

Naleziště: Liblice (Sl), Pardubice (Kš.), Ostroměř, Netolice (Šand.), Sloupno, Neratovice (Kl.), Zbynice (P. Kub.), St. Boleslav (Bb), Byšice, Lobkovice (Rs), Poděbrady, Hradec Králové (Tocl), Zastávka u Č. Budějovic (Pinc), Třeboň (Weinz.), Čelakovice (mal. sek.).

Levatka tato zaujala rozsáhlý okrsek, neboť obývá kromě v Evropě i v severní Asii až do Mongolska.

II. (Bulinus Adans.) Skořápka baňkovitá s kotoučem málo vyniklým a vrcholem tupým; ústí mnohem vyšší než kotouč; plášť jest vykrajován.

2. *Physa fontinalis* L. — Levatka říční.

Vesmír XVIII. str. 92, obr. 38, f. 7.

Živočich 2 cm. dlouhý, temně hnědočerný, na horní straně žlutavý, na plášti zelenavě žlutý a černě tečkovaný; hlava mělce dvojlaločná; tykadla 10 mm. dlouhá, nitkovitá; oči na jich vnitřní straně; plášť prstovitě rozeklaný překládá se přes skořápku tak, že ji skoro celou obaluje; zadek jest kýlnatý.

Skořápka vejčitá, měchýřovitě nadmutá, bledě žlutá, průsvitavá, velmi jemná a křehká, velmi útle rýhovaná a lesklá, o 4 závitcích; hořejší závitky tvoří tupý a krátký kotouč; poslední jest jako nafouklý a činí sám skoro celou skořápku; ústí veliké, podlouhle vejčité; obústí na kraji cívkovém trochu stlustlé, na patře slabě, avšak široce souvislé. — Výš. 10 mm., šíř. 7 mm.

Obr. č. 141.

Physa fontinalis Lin.

Bydliště: travnaté vody stojaté a mírně proudící.

Byla pozorována na místech, jež jsou: Brandýs n. L., Ml. Boleslav, Josefodol, Kolín, Č. Kamenice, Turnov, Duchcov, Bílina, Benešov, Děčín (Sl.), Č. Lipa (Schm.), Písek, Vodňany, Soběslav (Duda), Pardubice (Kš.), Ostroměř, Běláhrad, Jičín, Protičín, Libějice, Truskovice, Netolice, údolí Mezihořské, Soběčice (Šand.), v Kněžovce mezi Skřivany a Pazdernaou, Sloupno, Smidary, Poděbrady (Kl.), Sušice, Hrádek, Deštná (P. Kub.), Břežnice, Rožmitál, Strakonice (Vaf.), Neratovice (mal. s.), Běchovice, Čelakovice, Zlíchov (Nsk.), St. Boleslav (Bb.), Byšice, Mníšek (Rs.), Libeň (Schöbl), Hradec Králové (Toel), Poděbrady, St. Boleslav (Janda), rybník Kačležský (zool. stan.), Č. Budějovice (Pinc), Koutům (Ben.), Třeboň (Weinz.), Počátky, Jindřichův Hradec (Petr), Něm. Brod, Friedenava, Něm. Schützendorf, Chlistov, Chotěboř, Habry (!).

Levatka říčná pohybuje se ve vodě drkavě a umí, obrácena jsouc do vody chodidlem po povrchu vody plovati tak, jak to činí plovatky. Vytáhena z vody mrská zadkem jako ryba.

Rozšíření zeměpisné má ohromné, neboť se nachází v celé Evropě a sahá skrze Sibiř až do Amurska a Mongolska.

Rod 20. Planorbis Guett. — Okružák.

Živočich útlý s hlavou na konci vykrojenou, tykadly dlouhými, nitkovitými, oči při nich na straně vnitřní; krátké chodidlo jest na předku rovně zakončeno, vzadu zaokrouhleno; čelist jest ze 3 částí; páska jazyková má zoubky v osní řadě sice užší, nikoli však kratší; příčné řady zoubků jsou docela přímý; otvor dýchací i ústí plemenidel jsou na levém boku.

Obr. č. 142 *Planorbis corneus* (se zvlřetem).

Skořápka terčovitá, nijak nevyvýšená, ba nahoře i dole prohloubená, nebo nahoře rovná a dole dutá i naopak; na spodní straně jsou někdy všechny závitky viditelné, i lze tu i o dolním švu mluvit; ústí jest patrem vykrojeno; obústí ostré, rovné a zevní (horní) kraj bývá více protažen než vnitřní (dolní), a také jest pak ústí často velmi šikmé; oba kraje jsou na patře spojeni.

Okružáci žijí převahou ve vodách stojatých a bývají na svých stanovištích velmi hojní. Vzhledem ku tvaru mění se velmi málo, a to asi následkem toho, že se závitky pomaloučku rozmáhají a jen v jediné rovině vinuty jsou, což u plovatek právě naopak jest. Za to bývají časté zvrhliny, jež povstávají tím, že se vzrůstajícímu závitku nějaká překážka nastává, jež jej z obvyklé cesty svede. Nacházejí se tedy kusy, jež jsou aspoň částečně rozvinuty nebo se závitkem dostává i pod rovinu kotouče. U okružáka ploského vyskytují se kusy, u nichž poslední závitok se přikládá místem výš a místem níž.

Ostatně jsou okružáci i tím divní, že jsouce na pravo točení mají dýchací otvor na straně levé, jakoby obraceli horní stranu dolů a dolní nahoru.

V oblasti palaearktické rozeznává se asi 65 druhů.

I. (Coretus Adams.) Skořápka veliká se závitky oblými nebo nahore sploštělými; kotouč celý zapadlý; ústí zaokrouhlené až ledvinité.

1. *Planorbis corneus* L. — Okružák ploský.

Vesmír XIX. str. 200, obr. 59, f. 1.

Živočich celý hnědočerný s fialově modravým třpytem; tykadla asi 10 mm. dlouhá.

Skořápka veliká, nahore prohloubená, dole skoro rovná a jen sestoupením posledního závitku trochu miskovitá, tlustostěnná, pevná, mdle lesklá, místy hrubými jizvami přírůstkovými rýhovaná, hnědá, na dolní straně bledší; závitků jest 5—6, jež jsou obly, na

Obr. č. 143. *Planorbis corneus* Lin.

obou stranách hlubokým švem spojeny a vzcházejí se dosti rychle; poslední jest nahore trochu spleštilý; ústí jest skoro ledvinité, uvnitř temně hnědé; obústí uvnitř bíle obroubené. — Výška 12 mm., šířka 30 mm.

Bydliště: stojaté vody s bohatým rostlinstvem a dnem bahnitým.

Naleziště: Frt. Lázň (Lehm.), Brandýs n. L., N. Benátky, Čáslav, Poděbrady, Kolín (Sl.), Č. Lípá (Schm.), Pardubice (Kš.), Jičín, Neratovice (Šand), N. Bydžov (Kl), Kestřany u Písku (vzácně, Vař.), Kostelec n. L., Čelakovice (Nsk), St. Boleslav, Nymburk (Bb.), Lobkovice, Byšice (Rs), Ouřínoves (Rom. Form.).

Ve větších a stálých vodách dorůstají skořápky do větších rozměrů, v menších a častěji vysychajících zůstávají menší. Také spleštilost posledního závitku bývá někdy méně zřetelná. Často se naskytují kusy, jejichž povrch jest mřížovitě zprohýbán. V jihovýchodních Čechách zajisté schází, ale ostatně jest jeho rozloha po Čechách dosud málo známa. V pahorkatých krajinách bude každým způsobem vzácnější než na rovinách.

Jest rozšířen od severní a východní Francie a severní Italie až do Malé Asie a Sibiře.

II. (Tropodiscus Stein.) Skořápka velikosti prostřední, se závitky čtenými, pomalu se vzcháječimi, hřebenitými.

2. *Planorbis umbilicatus* Müll. — Okružák vroubený.

Syn. *Pl. marginatus* aut. boh. — Vesmír XIX. str. 200, obr. 59, f. 3.

Živočich šedě hnědý až černavý s tykadly bledšími, pročervenálými.

Obr. č. 144.

Planorbis umbilicatus Müll.

Skořápka nahoře mělce prohloubená, dole skoro rovná, pevná, slabě prosvítavá, jemně rýhovaná mimo některé hrubší přírůstky, mdle lesklá, barvy rohově hnědé; závitků jest 5—6, kteréž jsou na horní straně dobře klenuty, dole skoro rovné, a tedy nahoře hlubokým, dole mělkým švem spojeny; hřeben jest na předních závitcích až dole na obrubě, na posledním vystupuje poněkud výše a jest jako ovinut vláknem; ústí šikmé, napříč eliptické, patrem málo vykrojené a na straně zevní malinko přihranatělé; obustí na horním kraji jen trochu protažené, na patře spojené. — Výška 4 mm., šířka 18 mm.

Bydliště: bahnitě rybníky, tůň, příkopy luční.

Naleziště: Brandýs n. L., Duchcov, Poděbrady, Smiřice (Sl.), Harta (Cyp.), Zátava u Písku, Vodňany (Duda), Pardubice, Neratovice (Kš.), Soběčice, Ostroměř, Bělohrad, Jičín (Šand.), N. Bydžov, Hluboká (Kl.), Vráž a Tálín u Protivína (Vař.), rybník u Hloubětína (Nsk.), tůň u Čelakovic a Kostelce n. L. (Svob.), St. Boleslav, Nymburk (Bb.), tůň ve Svatojanských proudech u Štěchovic, Lobkovic, Byšice (Rs.), Vysočany, Běchovice (Schöbl), Mělník (Kuč.), Č. Budějovice, Hluboká, Zástavka, Doksy (Pinc).

Var. submarginata Jan. **Skořápka** menší, hřeben nezřetelný, spíše jen jako čára než kýl, výše pošinutý, a závitky na obou stranách skoro stejně klenuté; ústí široce eliptické. — Výška 3 mm., šířka 15 mm.

Nachází se u Písku (Vař.), snad i u Harty (Cyp.).

Druh tento jest i jinak proměnliv: jednak se někdy překládají závitky na straně horní více přes sebe, a kotouč jest užší, jednak stává hřeben blíž prostředku obruby; nahodí-li se obě pospolu, jsou pak skořápky podobny druhu následujícímu; tak na př. u Písku.

Jest obecný v celé Evropě, na Kavkaze, v západní Sibiři, Armenii a Persii, pak i v Alžíru.

3. *Planorbis carinatus* Müll. — Okružák ostrý.

Vesmír XIX. str. 200, obr. 59, f. 2.

Živočich šedý nebo žlutohnědý.

Obr. č. 145.

Planorbis carinatus Müll.

Skořápka na dolní straně skoro úplně rovná, na horní poněkud vpadlá, tenkostěnná, průsvitná, jemně rýhovaná, lesklá, rohově žlutá nebo rohově šedá; závitků jest 5 a jsou ostrým, vláknovitým hřebenem, který asi po prostředku běží, opatřeny, při obrubě stlačeny, nahoře i dole stejně klenuté, i vzcházejí se

dosti rychle; poněvadž se přes sebe překládají nahoře více než dole, zdají se býti na straně horní úžeji vinuty než na dolní; šev horní jest hluboký, dolní však mělký; ústí velmi šikmé, eliptické, při hřebenu ovšem ostře úhelnaté, patrem šikmo vykrojené; obústí na horním kraji protažené. — Výš. 3 mm., šíř. 15 mm.

Bydliště: stojaté vody rostlinstvem bohaté, zvláště rybníky, i vody pomalu proudící.

Jsou nemnohá naleziště povědoma, a to: Brandýs n. L. (Sl.), Zátava a Hradiště u Písku, Vodňany, Soběslav (Duda), tůň Labské u Neratovic (mal. s.), Čelakovice (Svob.), Nymburk (Bb.), Lobkovice (Rs.), St. Boleslav (Jand.).

Poněvadž okružák vroubený někdy velice se podobá druhu tomuto, jest třeba při určování pilného pozor. Okružák ostrý má užší kotouč, poslední závitok o mnoho širší než předposlední, a hřeben jest na něm právě uprostřed. Úhlovité ústí mají oba, ale tam jest úhel blíže dolejška, tady právě na prostředku zevního kraje obústí, i jest tu mnohem ostřejší.

Druh tento obývá v celé Evropě a západní Asii.

III. (Gyrorbis Ag.) Skořápka prostřední velikosti se závitky ostře hřebenitými nebo malá a aspoň dole na obrubě tupě přihranatělá; závitků 5—8 velmi povolně se zvětšujících; ústí sice šikmé, ale horní kraj obústí maličko protažen.

A. Tvar skořápky nepoměrné spleštilý; závitky hřebenité.

4. *Planorbis vortex* L. — Okružák spleštilý.

Vesmír XIX. str. 212, obr. 63, f. 6.

Živočich útly, temně rudohnědý s tykadly bělavými.

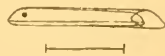
Skořápka nad obyčej spleštilá, na hořejšku trochu vpadlá, dole docela rovná, neb až i vypouklá, tenkostěnná, průsvitavá, lesklá, jemně a poněkud obloukovitě rýhovaná, žlutavě bílá; velmi povolně se vzdávajících závitků jest 6—7, i jsou shora spleštily, hřebenem ostrým, nikoli však vláknovitým opásány, a to při straně dolní; nad ním jsou závitky trochu klenuty, pod ním však úplně rovny; poslední jest dvakrát širší než předposlední; šev horní jest trochu prohlouben, dolní pak úplně mělký; ústí podlouhle srdčité kopinaté, šikmé; horní kraj obústí trochu protažen. — Výš. 1 mm., šíř. 10 mm.

Bydliště: tůň, zvláště které okřehkem porostly jsou.

Naleziště: Ml. Boleslav, Josefodol, N. Benátky (Sl.), Č. Lipa (Schm.), Pardubice (Kš.), Soběčice, Bělohrad, Ostroměř, Jičín (Šand.), N. Bydžov, Neratovice (Kl.), Písek, Rožmitál, Vltavotýn, Koloděje (Vař.), Čelakovice (Svob.), Poděbrady (mal. s.), Byšice (Rs.), St. Boleslav, Nymburk (Bb.), Kláš. Hradec (Tocl), Běchovice (zool. stan.), Lišov, Doksy (Pinc), rybník Jičinský (Doub.).

Okružák spleštilý žije v Evropě od Dalmacie až do Skotska, Švédska a Finska, pak též na Sibiři.

B. Skořápka méně spleštilá, závitky jenom slabě hranaté

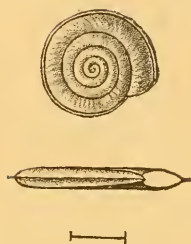

Obr. č. 146.

Planorbis vortex
Lin.

5. *Planorbis charteus* Held. — Okružák blanitý.

Živočich není povědom.

Obr. č. 147.

Planorbis charteus
Held.

Skorápka nahoře plochá, dole slabě prohloubená, nebo skoro rovná, barvy rohové; závitků 5—5½; prvnější jsou na obou stranách pravidelně, slabě klenuty, se švem prohloubeným, poslední jest o třetinu širší než předposlední, i jest spleštilý, zvláště dole, skoro uprostřed pak tupě hranatý, často se slabým kožitým opaskem na hraně; ústí šikmé, úzce napříč vejčité, na zevní straně trochu zašpičatělé; kraje obústí jsou spojeny. — Výška 0·6 mm., šířka 7 mm.

Bydliště: stojaté vody.

Byl dosud nalezen jen v Labských tůních a příkopech v okolí Pardubic, kdež jest dosti rozšířen (Kš.), a na podobných místech u Neratovic (mal. sekce).

Jest velmi příbuzen druhu *Pl. vorticulus* Trosch., a někteří jej pokládají toliko za odrůdu jeho. Jmenovaný okružák sice v Čechách dosud objeven nebyl, ač jeho přítomnost tu jest pravděpodobná. Máť pak hranu bliž dolního kraje, jest dole široce a hluboce dutý, šev sklání se před ústím dolů a opasku kožitého není. Okružák blanitý žije v Německu, Nizozemí, Rusku, Uhrách, Savojsku a Lombardsku.

6. *Planorbis leucostoma* Mich. — Okružák kroužený.

Syn. *Pl. rotundatus* aut. boh. *Pl. spirorbis* u Slavíka. — Vesmír XIX. str. 212, obr. 63, f. 7.

Živočich rudohnědý, na přídě temnější, na bocích bledší, na zadečku purpurově hnědý; tykadla mírně dlouhá, bledě červená.

Obr. č. 148.

Planorbis leuco-
stoma Mich.

Skorápka nahoře trochu vyhloubená, dole rovná, jemně rýhovaná, průsvitavá, lesklá, obyčejně však temným povlakem pokrytá, ze 6 zaoblených, na hořejšku klenutých, dole plochých a tedy na obrubě při dolejšku tupě přihranatých závitků; poslední jest málo širší než předposlední; šev jest na horní straně hlubší než dole; ústí jest málo šikmé, zaokrouhlené, ale v pravo dole tupým koutem opatřeno; uvnitř jest bílý pysk; horní kraj obústí nevalně protažen. — Výš. 1 mm., šíř. 5 mm.

Bydliště: stojaté vody, nejvíce luční příkopy.

Naleziště: Abtsdorf (Frič), Obříství (Sl), Aschendorf, Č. Lípá (Schm.), Písek, Vodňany (Duda), Pardubice (Kš.), Sobčice, Bělohrad, Chelčice, Jičín, Libějice, Netolice (Šand), N. Bydžov (Kl.), Sušice (P. Kub.), Protivín (Vař.), tůň u Neratovic (mal. s.), „Sternteich“ u Opatova (Frič), N. Huť (Šedý), St. Boleslav, Jílové, Sychrov, Nymburk, Bělčice, N. Strašecí (Bb), Slapy (Rs), Hlinsko (Sek), Kádov (Ladm.), Křemže u Zlaté Koruny, Brložský potok (Blž), Č. Budějovice (Pinc), Opatovice u Čáslavi, Král. Městec (Pachn.), Rychnov n. Kn. (Kop.), Třeboň (Weinz.), Žirovnice (Petr), Rosendorf, Břevnice, Něm. Brod, Vlkovsko, Friedenava, Šlapanov, Něm. Schützendorf, Pohled, Rosochatce, Krásná Hora, Studenec, Tábor (!).

Var. gracilis Grdl. Skořápka větší, stlačenější, o 7 závitcích, které jsou hustěji vinuty, a poslední jest jen o poznání širší než předposlední; hrana jest sotva patrna; ústí jest pěkně zaokrouhleno, o málo širší než vyšší. — Výš. 1 mm., šíř. 6—7 mm.

Byla sbírána u Písku (Vař.).

Druh velmi obecný v celé Evropě a v Alžíru.

7. *Planorbis spirorbis* L. — Okružák kruhovitý.

Vesmír XIX. str. 212, obr. 63, f. 8.

Živočich červenohnědý, na přídě temnější, po bocích a na tykadlech růžový; na šíji táhne se bleďá čára uprostřed; zadek krásně červenavý.

Skořápka na obou stranách trochu prohloubená, a to na dolní straně poněkud více než na horní, pevná, jemně rýhovaná, lesklá, žlutavě rohové barvy; závitků jest 5 a jsou obly, jenom jest při dolní straně obruby slabá tupá hrana; poslední závitok jest skoro dvakrát tak široký jako předposlední; šev na obou stranách dosti hluboký; ústí zaokrouhlené, patrem skoro rovně uťaté, a hrana závitku tvoří na ústí dole v pravo tupý kout; obústí souvislé, bílým pyskem sesílené; horní kraj slabě protažen. — Výška 1 mm., šířka 5 mm.

Bydliště jak u okružáka krouženého.

Povědomá stanoviště jsou: Fr. Lázně (Lehm), Sobčice (Šand.), N. Bydžov (Vejn.), rašelinná luka u Běchovic (Kl.), Deštná u Soběslavi (P. Kub), St. Boleslav (Bb.), tůň u Libiše (mal. s.), Rychnov u. Kn. (Kop.).

Okružák tento bývá asi často zaměňován s předešlým; jest však možno rozoznati jej dle toho, že má o závitok méně, že výška posledního závitku jest větší, a též že tento v poměru k předposlednímu značně jest širší, konečně že šířka kotouče jest poměrně menší.

Zeměpisnou rozlohu má asi takou, jako okružák kroužený.

IV. (*Gyraulus* Ag.) Skořápka malá, z nečetných (4—5), velmi náhle se vzímahajících závitků složená, tak že poslední jest před ústím velmi rozšířen; horní kraj obústí jest velmi protažen a tudíž ústí velmi šikmé.

8. *Planorbis albus* Müll. — Okružák bělavý.

Vesmír XIX. str. 212, obr. 63, f. 5.

Živočich šedý i žlutohnědý s tykadly krátkými štětinovitými, bleďe šedými nebo žlutavými; kraj nažloutlého pláště jest šedě olemován a temně skvrnitý.

Skořápka nahoře i dole uprostřed trochu prohloubená, jemnými mázdrami podélnými i příčnými mřížovitě drsná, hnědavá nebo šedobílá, zřídka docela bílá, mdle lesklá; závitky jsou

Obr. č. 149.

Planorbis spirorbis
L.

4 zaoblené, ale s vrchu dolů stlačené, náhle se vzímající, a poslední jest před ústím nápadně rozšířen a trochu dolů skloněn; ústí velmi šikmé, pěkně eliptické; obústí na horním kraji nápadně protažené, obloukovité. — Výš. 15 mm., šíř. 5 mm.

Obr. č. 150. *Planorbis albus* Müll. *a* for. major Ul; *b*, *c* typus (zvětš.).

Bydliště: stojaté, čisté vody.

Povědomá stanoviště jsou: Fr. Lázně, Falknov (Lehm), Josefodol, Kolín, Benešov, Sobotka (Sl.), Kostelec (Weisskirchen), Hodkovice, Mimoň, Hirnsen, Česká Lípa, Dčín (Schm.), Vodňany (Duda), Pardubice (Kš.), Bělohrad, Sobčice, Ostroměř, Jičín, Dachov, Libějice, Truskovice, Netolice, Nový Dvůr, Třebkov, Protivín (Šand.), N. Bydžov, Krč u Prahy (Kl.), Velhartice, Zbynice, Hrádek, Cerhonice, Horaždovice, Deštná (P. Kub.), Písek, Mořina u Karlštejna, Unhošť (Vař.), Neratovice (mal. s.), Čelakovice (Svob.), St. Boleslav, Sychrov, Bělčice (Bb.), Nový Jáchymov (Nsk.), Mníšek, Slapy (Rs.), Hronov u Náchoda (Wint), Běchovice (zool. stan.), Záluží u Kašperských Hor, Nezdice (Kl. Blž.), Chvalšiny (Blž.), Doksy (Pinc), Ouřínoves (Form.), Zlíchov u Prahy (Šedý), Kouřim (Ben.), Ústí n. L., Jířkov u Habrů, Král. Městec (Pachn.), Modřice u Turnova (Doub.), Třeboň (Weinz.), Volichov, Meziklasí (Petr), Něm. Brod, Šlapanov, Vlkovsko, Veselice, Lipnice, Květinov, Věž, Něm. Schützendorf, Pohled, Polná, Jířkov, Habry, Tábor (!).

Var. hispida Drap. Jest to odrůda, která jest vyznačena tím, že má na spirálních čarách podlouhle kuželité, snadně opadavé chloupky.

Slavík dal zobraziti takovou formu, ale neudává, kde ji nalezl.

Forma major Ul. Skořápka větší než u tvaru typického, ostatně však tomuto rovná.

Nalezl jsem ji v rybníku u Perknova při Něm. Brodě.

Ostatně budiž zaznamenáno, že mi byly ze Sušice poslány kusy druhu tohoto, jež však mají poslední závitok uprostřed obruby ve hranu, ač jenom velmi slabou, stlačený, a jest i znáti, že byl na hraně úzký opasek blanitý.

Od ostatních druhů své skupiny rozeznává se okružák bělavý síťovitým a vždy aspoň pod lupou viditelným rýhováním povrchu a před ústím nápadně rozšířeným závitkem posledním i spleněním jeho.

Pl. albus jest obyvatelem severní Evropy (kdež jest nejvíce rozšířen a hojný) a pak též Evropy střední; přes severní Asii přesahuje až i do Ameriky.

9. *Planorbis stelmachetius* Bgt. — Okružák opásaný.

Živočich není popsán.

Skořápka tenkostěnná, jemně rýhovaná, rovnoběžně se švemi slabými čarami poznačená, nahoře jenom uprostřed slabě, dole však více prohloubená, barvy nazelenale rohové; závitky počtem 4—5 rychle se vzímají; poslední jest velmi rozšířen, ač se

před ústím náhle nerozšiřuje, jest pak dvakrátě širší než předposlední, málo spleštilý, a má asi uprostřed obruby zřetelný kožitý opasek, jest však beze hran y; ústí jest šikmé, stlačeně vejčité. — Výška 1·8 mm., šířka 7 mm.

Bydliště jak u předchozího.

Jest povědom toliko od Deštné u Soběslavi (P. Kub.).

V Čechách nežije tvar typický, neb aspoň nebyl dosud nalezen. Westerlund seznal, že to jest odrůda jím samým stanovená, totiž v a r. n o t a t a. Táž má příčné rýhování ještě hustší a jemnější, spirální rýhování sotva pod lupou viditelné, na obou stranách stejně prohloubenou skořáčku.

U tohoto druhu jest spirální rýhování nesnadno viděti; kožitý opasek nachází se u některých kusů níže než uprostřed. Kotouč jest poměrně širší než u okružáka bělavého, a ústí není tolik spleštilé jak u tohoto.

Okružák opásaný jest znám toliko z Francie, Belgie a Německa, odrůda pak ze Sibíře (Vorogova).

Planorbis lemniscatus Htm., uvedený ve fauně Německo broské ze Žirovnice od Počátek, bude asi nutno pokládati za nedospělě kusy okružáka opásaného. Vzácný a pochybný druh ten upomíná na *Planorbis Rossmassleri* Auersw., leč rozlišuje se od tohoto mázdřítým kylem a ústím šikmým. Oblé, nestlačené závitky a okrouhlé ústí mají oba společně. Jmenovaný Pl. *Rossmassleri* udán jest Lehmannem od Fr. Lázní a Sandbergerem z tůňek na Kammerbühl u Chebu. Spočívají-li údaje tyto na správném určení, jest pochybné. Co jsem sám z Čech někdy dostal s tímto jménem, byly kusy okružáka bělavého. Šanderův Pl. *Rossmassleri* jest dle poslaných kusů Pl. *spiroboris*. Poněvadž by se Pl. *Rossmassleri* v Čechách opravdu nalézti mohl, stůž zde jeho popis:

Živočich není znám.

Skořáčka pevná, velmi jemně a stejnoměrně rýhovaná, s rýhami spirálními velmi útlými, nahoře poněkud prohloubená, dole široce pištělitá; závitky 4, rychle se vzímající, válcovitě oblé; poslední bez hřebene i hrany, skoro třikrát širší než předposlední, dole skoro více klenutý než nahoře a na konci nesestupující; ústí sotva šikmé, zaokrouhlené, málo patrem vykrojené, uvnitř se silným, mléčně bílým pyskem. — Výška 1·5 mm., šířka 4—5 mm.

Nachází se jen v Německu.

10. *Planorbis glaber* Jeffr. — Okružák hladký.

Syn. Pl. *laevis* u Slavíka a Dudy. — Vesmír XIX. str. 212, obr. 63, f. 4.

Živočich naředivěle hnědý s bledšími, krátce válcovitými tykadly, na plášti černými tečkami posázený.

Skořáčka na vrcholu zapadlá, dole miskovitě prohloubená, napříč velmi slabě, rovnoběžně se švem docela nerýhovaná, skoro hladká, lesklá, dosti pevná, průsvitná, žlutavě rohové barvy; zaoblené avšak s hořejška stlačené, nahle se vzímající závitky jsou 4;

Obr. č. 151.

Planorbis stel-machaetius Bgt.

Obr. č. 152.

Planorbis Rossmassleri Auersw.

Obr. č. 153.

Planorbis glaber Jeffr.

poslední jest o mnoho širší než předposlední, nerozšiřuje se však před ústím nápadně, za to však sestupuje tam níže, a jest na obrubě oblý, bez hrany; šev jest hluboký; ústí napříč vejčité; obústí na patře tence souvislé, na kraji horním do předu protažené. — V.š. 1 mm., šíř. 4 mm.

Bydliště: stojaté, bylinstvem porostlé vody.

Nečetná místa, kde žije, jsou: Byšice a Vinohrady u Prahy (nyní asi již zrušené, Sl.), Pardubice (lesní příkopy u Cívic, Kš.), rybník Hoření u Netolic, Ostroměř, Sobčice, N. Bydžov (Šand.). Deštná u Soběslavi (P. Kub.), Byšice, Lobkovic (Rs.), St. Boleslav (Bb.), Chuchelský háj (Kl. Blž.), tůňky u Hodkoviček (Blž.), Kouřim (Ben.), Řimberk u Počátek (Petr).

Ode všech ostatních okružáků z této skupiny rozeznává se tento hladkostí povrchu a ovšem leskem.

Jest roztroušen po Evropě, kromě toho jest i na Kavkaze a v severní Africe.

V. (*Armiger Htm.*) Skořápka malinká, 2—4 mm. široká, nahoře skoro rovná, dole široce pištělitá; závitky 3, velmi rychle se vzímající, stlačené.

11. *Planorbis crista* L. — Okružák žebrovaný.

Vesmír XIX. str. 212, obr. 63, f. 1—3

Živočich šedý až i žlutohnědý, černými tečkami posetý; tykadla bělavá.

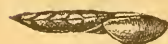

Obr. č. 154.

Planorbis crista L.

Skořápka tenkostěnná, průsvitavá, mdle lesklá, bledě rohově žlutá, jemně ryhovaná a oddálenými, mázdřítými žebry, jež se při obrubě stávají hrubšími a zoubkovitě přes ni vyčnívají, ozdobená; kotouč jest plochý; závitky 3, velmi spleštilé, na obrubě hřebenité, dole více než nahoře klenuté vzímají se chvatně, a poslední rozšiřuje se před ústím velice; ústí velmi šikmé, napříč vejčité; obústí na patře tence souvislé, na kraji horním do předu velmi protažené. — V.š. 0.5 mm., šíř. 2.5 mm.

Bydliště: stojaté vody, hnojící v nich rákosí, listí, dřívka a pod. Naleziště: Kostelec, Jestřebí, Hirnsen (Schm.), Pardubice (Kš.), Netolice (Šand.), Humburky u N. Bydžova, Běchovice (Kl.), touně Dobřínské u Sušice (P. Kub.), rybník u Dol. Počernic (zool. stau.), Slapy (Rs.), Vršovice, Vysočany (Schöbl), Poděbrady (Tochl), na Malvazinkách, Hrdlořezy (Bb.), botanická zahrada na Smíchově (v bassinu, Blž.).

Obr. č. 155.

Planorbis crista var. *spinulosa* Cless.

Var. spinulosa Cless. Skořápka více stlačená, závitky na horní straně plošší, rychleji se vzímající, ostře hřebenité, pod hřebenem hodně klenuté; pokožka místy též žebrovitá, ale žebra vybíhají přes obrubu jako trny směrem k ústí zahnuté; šev se sklání před koncem pod hřeben. Šíř. 3.5—4 mm.

Odrůda tato byla nalezena u Třebkova při Blatné a u Netolic (Šand.) a u Dobřína při Sušici (P. Kub.).

Var. nautilica L. Skořápka pevná, sotva průsvitavá, šedobílá nebo hnědavá; poslední

závitků velmi stlačený se hřebenem zaobleným, tupým, asi uprostřed obruby umístěným, pod nímž jest více klenut než nad ním; povrch jen jemně rýhovaný až hladký, bez žebíř; ústí eliptické, patrem nevykrojené. — Výš. 1 mm., šíř. 3—4 mm.

Jsou známa stanoviště tato: Třebkov (Šand.), na Malvazinkách (Bb.), Hodkovice (Schm.).

Někteří pokládají tuto odrůdu za druh samostatný.

Okružák žebrovaný nachází se mimo Evropu i v Alžíru.

VI. (Bathyomphalus Ag.) Skořápka malá, z četných se stran připleštilých a nápadně pomalounku se vzímajících závitků složená, nahoře plochá se zapadlým vrcholem, dole přistělitá; ústí vyšší než širší.

Obr. č. 156.

Planorbis crista var. *nautila* L.

12. *Planorbis contortus* L. — Okružák svinutý.

Vesmír XIX. str. 200, obr. 59, f. 4.

Živočich modročerný; šídlovitá tykadla jsou sedavá a poměrně krátká.

Skořápka v poměru k šířce tlustá, na hornější plochá, s vrcholem zapadlým, dole nálevkovitě přistělitá, neprůhledná, velmi jemně a hustě rýhovaná, málo lesklá, temně hnědá; závitky, počtem 7, jsou vyšší než širší a velmi pomalu se vzímající; šev jest hluboký, žlábkovitý; poloměsíčitě ústí jest vyšší než širší, patrem slabě vykrojené. — Výš. 1.6 mm., šíř. 5 mm.

Bydliště na listech vodních rostlin vzplývajících a na podobných věcech ve vodách stojatých.

Místa, kde byla nalezena, jsou: Fr. Lázně (Lehm.), mezi Bilinou a Duchovem. Vrutice u Lysé (Sl.), Č. Lípá, Hirsens (Schm.), Písek, Vodňany, Soběslav (Duda), Pardubice (Kš), Ostroměř, Soběice, Netolice, rybník „Olšov“ u Liběje (Šand.), N. Bydžov, Neratovice (Kl), Dešná u Soběslavi (P. Kub), Protivín (Vař.), tůň u Čelakovic (Svob.), St. Boleslav, Nymburk (Bb.), Křivoklát (Nsk.), tůň ve Svatojanských proudech u Štěchovic (Rs), Poděbrady (Janda), Č. Budějovice, Doksy (Pinc), Chotěboř, Tábor (!).

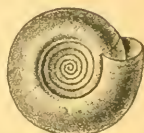
Okružák svinutý jest obyvatelem celé Evropy a Sibíře.

VII. (Hippentis Ag.) Skořápka malá, tvaru čočkovitého, velmi lesklá, velmi stlačená, se hřebenem uprostřed závitků; ústí šípovitě.

13. *Planorbis complanatus* L. — Okružák čočkovitý.

Syn. Pl. fontanus u Slavíka a Dudy — Vesmír XIX. str. 200, obr. 59, f. 5.

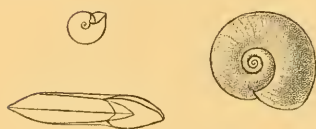
Živočich rudošedý, na hlavě temnější, na bocích bledě šedý; šídlovitě válcovitá tykadla jsou bledě šedá; tolikéž chodidlo.

Obr. č. 157.

Planorbis contortus L.

Skořápka široce píštělitá, na obou stranách stejně málo klenutá, hřebenitě stlačená; hřeben na prostředku obruby; jest pak tenkostěnná, průsvitavá, nezřetelně rýhovaná, skoro hladká, velmi lesklá, barvy žlutavě rohové; kotouč jest vpadlý; závitky jsou 4 a to silně spleštilé, i překládají se na obou stranách daleko přes sebe, tak že jest na hořejšku i v píštěli závitky málo viděti; šev jest prohlouben; ústí velmi šikmé, patrem úhlovitě velmi vykrojené, tedy šípovitě; obústí na horním kraji obloukovitě do předu protažené. — Výška 1 mm., šířka 5 mm.

Obr. č. 158.

Planorbis complanatus, Müll.

Bydliště: na hniječích částkách rostlinných ve vodách stojatých.

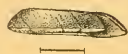
Stanoviště: Fr. Lázňe, Falknov (Lehm.), Kolín (Sl.), Kostelec, Jestřebí, Česká Típa, Hirsens (Schm.), Zátava u Písku, Vodňany, Soběslav (Duda), Pardubice (Kš.), Sobčice, Neratovice, Jičín, Ostroměř, Bělohrad, Dachov, Libějce, Truskovice, Netolice (Šand.), N. Bydžov (Kl.), Protivín, Vltavotýn, Koloděje, Rožmitál (Vař.), u Prahy a v Polabí (Schöbl), rybník Kačležský u Jindř. Hradce (zool. stan), Rychnov n. Kn., Kop., Opatovice (J. Kuč.), Třeboň (Weinz.), Něm. Brod, Hamry, Věž, Habry (!). Zeměpisnou rozlohu má jako předchozí.

VIII. (*Segmentina Flem.*) Skořápka malá, nahoře klenutá, dole rovná; závitky hřebenité a uvnitř na některých místech pruhovitými, bílými lištami přepažené; ústí šikmo šípovitě.

14. *Planorbis nitidus* Müll. — Okružák lesklý.

Vesmír XIX, str. 200, obr. 59, f. 6.

Živočich hnědočerný nebo rudošedý s tykadly žlutavě šedými.

Obr. č. 159.

Planorbis nitidus Müll.

Skořápka píštělitá, rudohnědá, průsvitavá, sotva patrně rýhovaná a velmi lesklá, na horní straně klenutá s kotoučem vpadlým, na straně dolní plochá, na obrubě dole hřebenitá, ze 4 rychle se vzmáhajících a daleko přes sebe se překládajících závitků zbudovaná, tak že poslední závitky se jeví nápadně širším; uvnitř posledního závítu nacházejí se na stěně horní i dolní prahovité bílé přepážky; šev jest málo prohlouben; ústí velmi šikmé, patrem úhlovitě vykrojené, tupě šípovitě; obústí na horním kraji obloukovitě velmi protažené, hnědě olemované. — Výš. 1.5 mm., šíř. 6 mm.

Bydliště: stojaté vody s hniječimi částmi rostlinnými.

Známá stanoviště: Fr. Lázňe (Lehm.), Pardubice (Kš.), Protivín, Libějce, Truskovice, Chelčice, Netolice, Blatná (Šand.), Sloupno, Pazderna, Osek, Zábědov u N. Bydžova (Kl.), Sušice, Hrádek, Nezamyslice, Cerhonice, Velhartice, Deštná (P. Kub.), Písek (Vař.), tůň u Neratovic (mal. s.), St. Boleslav, Lysá (Bb.), Byšice (Rs.), Praha (Schöbl), Č. Budějovice (Pinc), Opatovice (J. Kuč.), Třeboň (Weinz.), Jindřichův Hradec (Petr), Něm. Brod, Dobrošín (!).

Okružák lesklý jest rozložen po celé Evropě a Sibíři.

Rod 21. *Ancylus*. — Kamomil.

Živočich jest stále celý ve skořápce ukryt a vystrkuje při lezení sotva tykadla; tato jsou úzce trojúhelná a při nich na straně vnitřní nacházejí se oči, hlava jest na předku laločnatě vykrojena; otvory rodidel, dýchací a řitní jsou na levém boku; otvory pohlavní jsou odděleny: samčí jest za tykadlem, samičí dále vzadu; čelist hluboce obloukovitá, z velmi mnohých (asi 100) destiček složená, bez zřetelné destičky střední; páska jazyková má asi 140 příčných a 51—65 podélných řad zoubků; řady příčné mají podobu dvou mírných oblouků, a osní zoubek stojí poněkud zadněji; tento jest málo menší a dvojhrotý, ostatní jsou jednohruté, po zevnitřním boku hrotu jako vroubkovány; krajní 2—3 řady podélné jsou bezhruté, prázdné destičky.

Skořápka nevinutá, převráceně miskovitá s vrcholem na pravý bok nakloněným.

Kamomilové žijí v potocích rychle tekoucích na kamenech skoro nehybně přitisknutí sedíce a bývají hojní. Za potravu jim slouží nejspíše řasy. Vajíček snáší pohromadě počet velmi skrovný.

Jest asi 25 druhů známo, a jsou rozloženy po veškeré Evropě a severním kraji Afriky.

1. *Ancylus fluviatilis* L. — Kamomil říční.

Vesmír XVIII. str. 92, obr. 38, f. 10—11.

Živočich temně šedý, průsvitavý, černě kropenatý s chodidlem bledším; plášť má na levé straně na předku uchovitý přívěsek.

Skořápka převráceně miskovitá, tenkostěnná, průsvitavá, šedě hnědavá, skoro bez lesku; vrchol jest na čtvrtinu délky ústí od zadního kraje vzdálen, na pravo nakloněn a ze zadku trochu připleštěn; od něho ku předu jest skořápka klenutá, k zadku produtá; na povrchu rozbíhají se od vrcholu paprskovité rýhy, přes něž napříč běží jemné vryté čáry; vnitřek skořápky bývá modravě bílý, hladký, lesklý; ústí okrouhle vejčité, na přídě širší; obústí ostré, neohrnuté. — Výška 3 mm., délka 6 mm., šířka 4 mm.

Obr. č. 160.

Ancylus fluviatilis Lia.

Bydliště: tekoucí vody, zvláště drobnější potoky s kamenitým dnem.

Známa stanoviště: Karl Vary, Fr. Lázně (Lehm.), Děčín, Hřensko, Č. Líba, Benešov, Žandov (Sl.), Harta (Cyp.), v Otavě u Písku, Vodňany (Duda), Jizerské hory (Reinh.), v Labi a Chrudimce u Pardubic (Kš.), Javorka u Ostroměře, Sobčice, Dachov, potok Kunratický, Libčice, Truskovice, Netolice (Šand.), Kralupy, (Kl.), Otava a Ostružná u Sušice (P. Kub.), Hrdějice u Č. Budějovic (Pinc), potok u paty Kokšina, potok Kačák pod Sv. Ivanem (Bl.), potok Krčský, Vltava u Prahy, výtok rybníka Hloubětinského, potoky u Krivokláta (Nsk.), Hlinsko (Kal), Jizera u Mladkova při Jilemnické (Veju), N. Huť, N. Jáchymov, St. Boleslav, Jilové, Spál. Poříčí, Sychrov (Bb.), Šárka (Rs.), Hronov u Náchoda (Wint.), Poděbrady (Toel),

Záluží u Kašperských Hor (Kl. Blž.), Bělá u Přelice (Macn.), Ústí n. L. (Pachn.), Rychnov n. Kn. (Kop.), Turnov (Doub.).

Var. gibbosa Bgt. Skořápka dosti pevná, neprůhledná, bělavě žlutá, na přídě nadmutě vypouklá i na bocích dosti klenutá; vrchol málo připleštilý, nad samým zadním krajem; ústí vejčité. — Výška 2·5 mm., šířka 4 mm., délka 5 mm. (= *deperditus* Zgl.).

Pouze u Fr. Lázní (Lehm.).

Obr. č. 161.

Ancyclus fluviatilis,
a var. *gibbosa*,
b var. *subcircularis*.

Var. subcircularis Cless. Skořápka dosti vysoká, tenkostěnná, průsvitavá, barvy rohově hnědé, velmi jemně paprskovitě rýhovaná, ku předku valně klenutá, vzadu málo produtá, na bocích sotva vypouklá; vrchol tupý, slabě do zadu sehnutý, do zadu pošinutý; ústí krátce elliptické až kruhovitě. — Výška 2·5 mm., šířka 4 mm., délka 5 mm.

Dokud známo, nachází se u Liberce (Cless.) a na četných místech u Německého Brodu. Ve východních Čechách vyskytá se kamolil říční snad jen v této odrůdě.

Druh tento jest v celé Evropě, severní Asii, Armenii a Alžíru domovem.

Poznámka. Kdysi dostal jsem od p. Šandery mezi jinými konchylie mi také porouchaný kus kamolila, jenž velice upomíná na *Ancyclus expansilabris* Cless., a to od Netolic. Skořápka jest velmi nízká a dokud viděti, měla obšíř ploše rozšířeně, což jsou hlavní znaky zmíněného druhu. Ovšem jest věcí pochybnou, zda ona konchylie opravdu druhu *A. expansilabris* náleží. V Německu jej Clessin našel v řekách ze Šumavy stékajících; možno tedy, že i v Čechách se budoucně vskutku najde.

Rod 22. *Velletia* Gray. — Člunice.

Živočich v celku jako u rodu *Ancyclus*, ale otvory těla nacházejí se na straně pravé; čelist jest tolikéž z mnohých (asi 50) destiček, ale ty jsou v jediné řadě; páska jazyková má podélných řad 35—37, příčných asi 84; zoubek osní není dvojhrotý, ostatní však jsou a mají kraj vnější vroubkovaný; kromě těchto jest po každé straně 7 podélných řad prázdných destiček; příčné řady tvoří do předu vypouklý oblouk, neboť zoubek osní stojí nejdále v předu; prázdné destičky krajní tvoří kolmici na osu pásky.

Skořápka převráceně lodičkovitá, s konci zaokrouhlenými; vrchol jest na levý bok schýlen.

Člunice žijí ve vodách stojatých, bahnitých.

Jest znám toliko jediný druh, a to

1. *Velletia lacustris* L. — Člunice kalužní.

Syn. *Ancyclus lac.* u Dudy a j. — Vesmír XVIII str. 92, obr. 38, f. 9.

Živočich žlutošedý, s tykadly velmi krátkými, tenkými.

Skořápka dlouhatě vejčitá, válečnému štítu ne nepodobná,

nepříliš vyklenutá, velmi tenkostěnná, průsvitavá, křehká, slabě lesklá, barvy žlutě rohové; rýhování jest sotva viditelné; vrchol malý, na levou stranu nakloněný; vnitřek bělavý, lesklý; ústí velmi podlouhle vejčité, na předku širší než vzadu; obústí ostré, neohrnuté. — Výška 2 mm., délka 7 mm., šířka 3 mm.

Obr. č. 162.

Velletia lacustris Lin.

Bydliště: vody stojaté s hniijícím rákosím.

Naleziště: Kostelec, Č. Líba (Schm.), přívaz Zátavský u Písku (Duda), Pardubice Kš.), Ostroměř, Sobčice, Bělohrad, Dachov, Jičín, potok Kunratický, Libějice, Netolice, Truskovice, Nový Dvůr (Šand.). Nový Bydžov, rybník u Dol. Počernic (Kl.), Hrádek u Sušice (P. Kub.), Rožmitál, Vltavotýn, Koloděje (Vař.), tůň u Neratovic (mal. s.), Císařská louka u Prahy (Šand.), Poděbrady (tůňka u Lázní, Nsk.), Čelakovice (Svob.), St. Boleslav, Bělčice (Bb.), Březnice (Bl.), Slapy (Rs.), Praha: Zámecká zahrada v Nuslích, u Libně, Sv. Prokopa a j. (Schöbl), Potštýn, rybník u Chvojna (Toel), Běchovice (zool. stan.), Č. Budějovice (Pnc), Něm. Brod, Veselice, Něm. Schützendorf, rybník pod „Hradiskem“ u Chotěboře (!).

Var. Moquiniana Bourg. Skořápka vyvýšenější, s boky rovnoběžnými, ku předu více klenutá; vrchol velmi ostře špičatý, dále dozadu pošinutý a více, často až přes okraj ústí převislý; ústí na předním konci sotva rozšířenější.

Také tuto odrůdu uvádí pouze Clessin, a to zase od Liberce.

Čluníc jest možno nejsužší se zmocpiti, když se ze stojaté vody vybere plavající a sňívající rákosí, také živé rostliny, jako vzplývající rdest a pod. a pozorně prohlédne; po té se přítomní plžové tito podeberou nožem a pozorně do láhvičky schovají. Živočich se buď nechá zaschnouti nebo se nechá i se skořápkou, dá na krátko do lihu, načež se snadno odloupne.

Druh tento žije roztroušeně po Evropě.

Řád II. Operculata. — Víčkatí.

Živočich má trvalé víčko na horní straně zadku za skořápkou, jímž může tuto, zatáhnuv se, za sebou zavírti. Pohlaví jest rozděleno, neboť jsou to obojetníci; dýchání děje se plicemi nebo žabrami.

Čeleď VIII. Truncatellidae. — Jehlovkovití.

Plžové pozemní, tedy plicemi dýchající, s dvěma tykadly, ale bez makadel, oči jsou za tykadly na hlavě, jež jest prodloužena v rypák.

Sem počítá se jediné

Rod 23. Acme Htm. — Jehlovka.

Živočich s tykadly dlouhými, šídlovitými; čelist ze dvou trojúhelných kusů, a páska jazyková jen ze 7 podélných řad zoubků;

v osní a dvou nejbližších řadách jsou zoubky s 5 nazpět zahnutými hroty, ostatní jsou vícehroté; zoubky zevnějších řad jsou poměrně veliky a široky; víčko jest rohovité, velmi tenké, spirálně vzrůstající, tvaru podlouhle vejčitého.

Skořápka dlouze vejčitá až válcovitě kuželitá, na vrcholu tupá, velmi lesklá.

V oblasti pálearktické žije 24 druhů.

1. *Acme polita* Htm. — Jehlovka hladká.

Vesmír XVI. str. 212, obr. 63, f. 1.

Živočich hnědavý, s víčkem jen poněkud spirálně zavinutým.

Obr. č. 163.

Acme polita
Htm.

Skořápka malá, celistvá, málem válcovitá, skoro hladká a velmi lesklá, kaštanově hnědá; závitků slabě klenutých jest 5—6, horní vzímají se povolněji než dolní, poslední zaujímá asi čtvrtinu výšky skořápkové; vrchol jest tupý; šev jest jako vláknem ovinut, dosti prohlouben a vystupuje před ústím poněkud vzhůru; ústí jest vejčité, nahoře na obou stranách hranaté, s osou skořápky rovnoběžné; obústí stultilé, za ním pak v tylu jest nápadný žlutavý návalek od samého kraje malíčko vzdálený. — Výš. 4 mm., šíř. 1 mm.

Bydliště: setlivající listí a mech v lesích, hlavně při skalách, a to zase vápenitých.

Známa stanoviště jsou: Eckersbach, Č. Líba (Schm.), Kimčice (Cyp.), v nánose Javorky u Sobčic (Šand.), Tussetská kaple (Kl. Blž.), Kašperk (P. Kub.), Karlštejn (Kl.), Žerotín (Svob.).

Glückselig a Schöbl mají ve svém seznamu měkkýšů od Karlových Varů, Mariánských a Fr. Lázní také *A. linearis* Drp. (vlastně *lineata*), jež jest pro Čechy naprosto pochybná a nejspíše s hořejší zaměněna byla.

Acme polita žije ve střední Evropě, na severu až ve Švédsku.

Čeleď IX. Paludinidae. — Bahenkovití.

Živočich s dvěma tykadly; oči na vnější straně při nich; hlava jest prodloužena v tupý rypák; dýchání děje se žabrami, jež leží v dutině žaberní; pohlaví jest rozděleno; v příčné řadě pásky jazykové jest jen 7 zoubků; víčko jest buď rohovité nebo vápenité a buď spirálně nebo výstředně vzrůstající.

Skořápka veliká až velmi malinká, kuželitá nebo věžovitá.

Sem počítáme tři rody:

1. *Skořápka* přes 20 mm. vysoká se závitky nadmutými a třemi hnědými páskami zdobená; víčko rohovité s výstředními přírůstky *Paludina* Lam.

2. Skořápka jen asi 10 mm. vysoká, kuželitá, bez pásek; víčko vápenité má jádro spirálně vinuté, dále se však zvětšuje soustředně Bythinia Leach.
3. Skořápka malinká, asi 2,5 mm. vysoká, kuželitě válcovitá; víčko rohovitě, spirální Paludinella Rossm.

Rod 24. Paludina Lam. — Bahenka.

Živočich veliký, tlustý a nemotorný, má krátký, velmi tupý rypák, ykadla nitkovitá, ale pravé u samečka jest kratší, tupé a zavírá v sobě pyji; oči jsou nasazeny na hrboulcích; čelist ze dvou podlouhlých, úzkých částí; páska jazyková má osní zoubky deskovité, na předním konci ohrnuté a mělce vroubkované, ostatní jsou užší, hákovité; víčko jest rohovitě a výstředně kruhováno.

Skořápka věžovitě vejčitá, provrtaná nebo krytě provrtaná, ze závitků klenutých; ústí zaokrouhlené, obústí rovné, ostré.

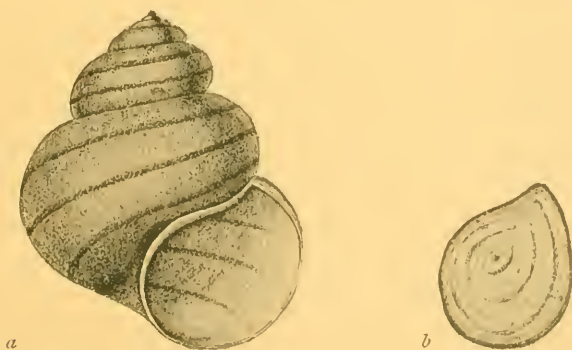
Bahenky obývají ve vodách stojatých četně pohromadě. Vysychá-li voda, překládají chodidlo příčně na dvě, zatahují se a zavírají víčkem, i přetrvávají tak velmi dobře. Samička zdržuje vajíčka tak dlouho v sobě, až se zlíhnou mláďata, jež se rodí už větší než hrách.

Z oblasti palaearktické jest jich známo 15; v Čechách jsou domovem pouze druhy dva.

1. Paludina contecta Müll. — Bahenka živorodá.

Syn. P. vivipara aut. boh. — Vesmír XVI. str. 212, obr. 63, f 2.

Živočich šedý, všude rezavými tečkami hustě posetý; hlava jest dvojlaločná; chodidlo tlusté, napřed jako utaté, vzadu zaokrouhlené, kdež jen maličko za víčko vyčnívá; toto má jádro blíž levého kraje a zapadlé.

Obr. č. 164. Paludina contecta Müll. a ulita, b víčko

Skořápka provrtaná, věžovitě kuželitá, tenkostěnná, slabě průsvitavá, jemně rýhovaná a hedvábitě lesklá, temně hnědá a třemi páskami rudohnědými, více nebo méně zřetelnými ozdobená; závitků břichatě nadmutých, oblých a velmi hlubokým švem spojených a rychle se vzímajících jest 6—7, z nichž poslední velmi převládá; kotouč začíná velmi ostrým vrcholem; zaokrouhleně vejčité ústí jest trochu šikmé a uvnitř modravě bílé; obústí přímé, ostré, souvislé, při pístěli trochu ohrnuté, tak že tuto poněkud přikrývá; zevnitřní kraj není do předu protažen. — Výš. 30—45 mm., šíř. 25—35 mm.

Bydliště: bahnitě vody stojaté.

Povědomá stanoviště jsou: Brandýs n. L., Běchovice, Poděbrady, Kolín, Čáslav (Sl.), Kouřim u Dubé (Schm.), Zátava a Kestřany u Písku (Duda), potok u Radkovic blíž Nechanic, Pardubice (Kš.), Jičín (Šand.), na Kněžovce pod Pazdernou, „Chlumečiny“, Humburky, Osek a j. u Nov. Bydžova, Poděbrady (Kl.), tůň u Neratovic (mal. s.), Čelakovice (Svob.), St. Boleslav, Nymburk, Bělčice (Bb.), Lobkovice (Rs), lesní potok u Blatné (Ladm.), Hradec Králové (Tocl), ústí potoků Říčanského a Rokytnice (zool. stan), Kostelec n. L. (Votruba), Rychnov n. Kn. (Kop), Turnov (Doub).

Barva skořápek jest brzy jasně hnědá, brzy zase tak temná, že jest pásky stěží viděti, kteréž někdy až vzácně úplně scházejí. Vylíhlá mláďata jsou na páskách srstnatá.

Bahenka tato jest rozložena po Evropě kromě Španěl, a jest také v Malé Asii, Armenii a na Kavkaze.

2. *Paludina fasciata* Müll. — Bahenka pruhovaná.

Syn. Vivipara fasc. u Aut. Schmidta. — Vesmír XVI. str. 212, obr. 63, f. 3.

Živočich modravě šedý až černavý, rudě tečkovaný, na plášti černě skvrnitý; pravé tykadlo samečka spleštilé; víčko jako u předchozí.

Obr. č. 165.

Paludina fasciata Müll.

Skořápka zakrytě provrtaná, kuželitě vejčitá, tlustostěnná, slabě průsvitavá, jemně rýhovaná, málo lesklá, špinavě olivově zelená, se třemi temně hnědými páskami; závitků jest 5—6, jež jsou klenuty a dosti rychle se vzímají; poslední jest poněkud pod kotouč stažen; šev jest mírně hluboký; zaokrouhleně vejčité ústí jest maličko šikmé; obústí přímé, jen při pístěli tak ohrnuté, že tato obyčejně zcela zakryta jest; zevnitřní kraj jest obloukovitě do předu protažen. — Výš. 28 mm., šíř. 22 mm.

Bydliště: tichá místa řek a takové vody stojaté, které na jaře ve spojení s řekou bývají.

Nalézá se jen v Labi u Mittelgrundu (Sl.), Děčína, Lovosic (Schm.), Ústí n. L. (Pachn.), Vanov u Ústí (Wiesner).

Kusy české sotva kdy převyšují udanou výšku. V zemích teplejších, jako na př. v jižní Moravě, dorůstají přes 40 mm. a v Uhrách jsou už pravé kolosy.

U některých kusů jest kotouč více, u jiných méně vyvýšen, vždy pak útlejší než u druhu předchozího. Závítky jsou méně klenuté, vrchol jest tupý, kdežto u toho jest ostře špičatý, ovšem se někdy stává, že bývá od soudruhů ohryzán; pak zbývá si všimnouti protaženého obústí a konečně i barvy. — Mláďátka tohoto druhu nejsou na skořápce chloupky opatřena.

V novější době Westerlund dokázal, že Linnéova *Paludina* (*Helix*) *vivipara* není druh předešlý, nýbrž tento

Bahenka tato obývá ve střední, západní a severní Evropě, při a ve velikých řekách, a mnohé okrsky jsou jí prázdné.

Rod 25. *Bythinia* Leach. — Bahnivka.

Živočich má tykadla nitkovitá, pyji má sameček v důlku za pravým tykadlem; chodidlo jest dvojlaločné; čelist ze dvou destiček; páska jazyková má osní zoubek široký, krátký, ostatní dlouhé, všechny pak na konci ohrnuté a vroubkované; osní kromě toho i na bocích; žábry skládají se z mázdrčitých záhybů; vápenitě víčko jest výstředně rýhováno a přikládá se na samý kraj obústí.

Skořápka kuželitá, ze závitků klenutých, s ústím vejčitým.

Bahnivky žijí po způsobu bahenek a na těchže místech.

Oblast palaearktická jest obývána asi 30 druhy.

1. *Bythinia tentaculata* L. — Bahnivka rmutná

Vesmír XVI. str. 212, obr. 63, f. 4.

Živočich temně šedohnědý až i fialově černý, četnými tečkami žlutohnědými posázený, na tykadlech bledší; chodidlo šedé s modravým leskem.

Skořápka sotva zjizvená, vejčité kuželitá, průsvitavá, velmi jemně i spirálně rýhovaná, lesklá, světle rohové barvy; závitků jest 5—6, a to klenutých, dosti rychle se vzímahajících a mírně hlubokým švem spojených; kotouč má ostře špičatý vrchol; poslední závitok jest nadmutější, ale na pravé straně trochu pod kotouč podsazen; vejčité, nahoře špičaté ústí jest malinko šikmé a dosahuje třetiny výšky skořápkové; obústí přímé, ostré, souvislé, černě olemované, uvnitř bílým, úzkým pyskem obložené, při pištěli docela ohrnuté. — Výš. 10 mm., šíř. 6 mm.

Bydliště: stojaté a pomalu proudící vody.

Naleziště: Benešov, Mittelgrund, Ml. Boleslav, N. Benátky, Josefodol, Poděbrady (Sl.), Č. Lipa (Schm.), Pardubice (Kš.), Sobčice (Šand.), N. Bydžov, Černošice u Berouna (Kl.), Neratovice (mal. s.), Vltava u Prahy, tůň u Křivokláta (Nsk.), Čelakovice (Svob.), St. Boleslav, Nymburk (Bb.), Byšice (Rs.), Kádov, Zahoříčky (Ladm.), Labe u Kolína, Mělník, Týniště (Tocl), Ústí n. L. (Wiesner), Běla u Přelice (Macn.), Kouřim (Ben.).

Obr. č. 166.
Bythinia tentaculata Lin.

Obr. č. 167.
Bythinia ten-
taculata, var.
producta Mke.

Forma producta Mke. Jest to tvar vytáhlejší tím, že se závitky méně těsně k sobě přikládají; šev jest z té příčiny hlubší. Není to než subskalární forma, jež se mezi normálními družkami jednotlivě vyskytá. — Výš. až 18 mm., šíř. 9 mm.

Byla mi poslána z N. Bydžova v jediném kuse (Kl.), jest také u Pardubic (Kš.).

Bahnivka rmutná jest ostatně tvarem velmi stálá a na svých stanovištích velmi hojná.

Jest obyvatelkou celé Evropy.

Rod 26. *Bythinella* Rossm. — Praménka.

Živočich maličký s chodidlem na obou koncích otupeným a tykadly nitkovitými; čelist ze dvou částí oválních; páska jazyková má v osní řadě zoubky širší než delší, na bocích v růžky prodloužené, na předním kraji 5—7 hroty tupými zahnuté, kromě toho jest na desce samé v pravo a v levo po malinkém hrotu; v druhé řadě jsou zoubky asi trojhranné, tolikéž s 5—7 hroty, třetí řada jest ze zoubků dlouhých a úzkých, nahoře hustě vroubkovaných, a čtvrtá řada obsahuje zoubky celokrajné, ostře zakončené, úzce hákovité (*B. austr.*); rehovité víčko jest spirálně vinuto a zapadá za živočichem hluboko do ústí.

Skorápka kuželitě válcovitá s tupým vrcholem; závitky klenuté.

Praménky žijí v malých lesních potůčcích a pramenech a bývají pokryty rmutem tak, že jich na listí a podobných předmětech sotva jest viděti.

Jest známo asi 250 druhů.

1. *Bythinella austriaca* Frfld. — Praménka rakouská.

Syn. *Paludinella austr.* u Slavíka, Dudy a j. — Vesmír XVI. str. 212, obr. 63, f. 7

Obr. č. 168.
Bythinella
austriaca
Frfld.

Živočich na hřbetě a hlavě šedý, na chodidle a tykadlech bledší; okolo očí má bílý kroužek; hlava jest prodloužena v krátký rypák.

Skorápka úzce zjizvená, skoro válcovitá, jemně rýhovaná, dosti pevná, průsvitavá, prozelenale žlutavá, ze 4—5 pomalu se vzímajících (tak že třetí a čtvrtý skoro stejny jsou), velmi klenutých a hlubokým švem spojených závitků složená; šev jest tím hlubší, čím blíže k ústí; poslední závitok není sice nadmutější, ale nápadně vyšší; toto zaujímá třetinu výšky skorápkové, jest vejčité, nahoře v úhel súžené; obústí ostré, dole při pístěli poněkud rozšířené a zcela ohnuté, souvislé a někdy trochu odloupnuté. — Výš. 2·5 mm., šíř. 1·5 mm.

Bydliště: prameny a potůčky lesní.

Jsou známa stanoviště toliko dvě, a to: Javorka u Č. Třebové (Frič) a prameny na lukách Nedošínských u Litomyšle (Klepálek).

Clessin ve své *Excurs. Moll. Fauna* udává též Byth. Schmidtii var. bavarica z Čech, aniž naleziště jmenuje. Mně odtud známa není, a připojuji popis jen proto, aby poznána býti mohla, kdyby se opravdově někde našla. Vyskytnuti by se mohla dle pravděpodobnosti v jihozápadních Čechách.

Skořápka jemně zjizvená válcovitě kuželitá, s kotoučem o něco méně než dvě třetiny výšky skořápkové zaujímajícím; jest ze 4—6 závitků klenutých; šev hluboký; ústí jest trochu na pravo vychýleno a cívkový kraj obústí silně nazpět zahnut. — Výška 4 mm., šířka 2 mm.

Duda má v „Klíči analytickém“ také vzpomínku na jistý druh Vitrella, jež dle domnění jmenuje V. Quenstedtii. Ve studních pražských byly drem. Fr. Vědovským jakési skořápky prý v množství nalezeny, jež snad mohly k tomuto druhu patřiti. Jistou věcí to však není, a od těch dob nic již o tom na veřejnost nepřišlo.

Bythinella austriaca žije ve střední Evropě.

Čeleď X. Valvatidae. — Točenkovití.

Živočich dýchá pérovitými žabrami, jež z dutiny žaberní vystoupiti mohou a při dolejšku nitkovitý přívěsek mají; pohlaví není rozděleno; oči jsou na vnitřní straně tykadél.

Sem náleží jediný rod.

Rod 27. Valvata Müll. — Točenka.

Živočich s tykadly válcovitými a tupými; chodidlo jest napřed dvojaločně vykrojeno; čelist ze dvou částí, mezi nimiž jest ještě rudimentární deštička třetí; zoubky pásky jazykové jsou na předním ohrnutém konci pilkovité, prostřední jest největší, širší než delší, ostatní jsou postupně menší, delší než širší; víčko rohovitě, hustě spirálně vinuté.

Skořápka kulatá až docela plochá, ze závitků oblých, klenutých; ústí okrouhlé; obústí přímé, ostré, souvislé.

Točenky žijí ve vodách stojatých, bahnitých a bývají do bahna úplně ponořeny, odkudž je cedítkem dostati lze.

Oblast palaearktická žije asi 40 druhů.

I. (Concinna Hübn.) Skořápka kulovitá, asi tak široká jako vysoká, pístelitá.

1. Valvata piscinalis Müll. — Točenka kulovitá.

Vesmír XVI. str. 212, obr. 63, f. 9.

Živočich šedožlutý; chodidlo na předě ve dva laloky vykrojené, žábry 3 mm. dlouhé, prohloubené víčko uzavírá ústí skořápky na samém kraji.

Skořápka píštělitá nebo polokrvtě píštělitá, kulovitá, dosti pevná, trochu průsvitavá, málo lesklá, velmi jemně rýhovaná, špinavě žlutobílá nebo hnědavá, obvykle blátem obalená; závitky jsou 4, a to hlubokým švem spojené, rychle se vzcházející; poslední závitky velmi převládá; vrchol jest tupý; ústí skoro okrouhlé, jen při patře maličko do úhlu protažené a s osou skořápky úplně rovnoběžné; výška ústí jest buď tak veliká jako výška kotouče, nebo menší; obústí souvislé, přímé, ostré. — Výška 6 mm., šířka 5 mm.

Obr. č. 169.

a b Valvata piscinalis Müll.

Bydliště: bahnitě vody stojaté, mělké.

Naleziště: Lovosice (Schm.), Poděbrady, Labské tůně u Pardubic (Kš.), Hlušice, Sloupno, Skřivany, N. Bydžov, Hněmburky, Osek, Zábědov, Libiš, Brandýs n. L. (vysoké kusy, skoro kuželité), Císařská louka u Prahy (Kl.), Neratovice (mal. s.), Čelakovice (Nsk.), St. Boleslav, Lovosice, Nymburk (Bb.), botanická zahrada na Smíchově (Schöbl), Mělník (Pav. Kuč.), Zlíchov (Šedý), Ústí n. L. (Pachn.).

Podívno jest, že Slavík nejen popis podává, nýbrž i vyobrazení, jež se opravdu hodí na *V. naticina* Mke., kterou on tedy z Čech znal, již však po něm nikdo ani na lokalitách jím uvedených nepostřehl. Sám jsem viděl mnoho kusů z míst jím jmenovaných, nepoznal jsem však mezi nimi než *V. piscinalis*. Záhada jest v tom zajisté, že by byl právě jmenovaný druh neviděl, jenž tam velmi četně se vyskytá, a zrovna druh *V. naticina* k popisu i zobrazení vybral. Konečně přece není nemožno, že *V. naticina* v Čechách domovem jest. Od *V. piscinalis* liší se hlavně tím, že má ústí vyšší než kotouč a širší píštěl. Nedospělé kusy od *V. piscinalis* mají v celku podobnost k *V. naticina*, a snad takové svedly k omylu. Dorostlí jedinci druhu *V. piscinalis* mají však nejméně tak vysoký kotouč jako ústí, šev hlubší a tedy závitky více klenuté.

U Králové Hradce byl nalezen jediný kus točenky, již i Boettger jako *V. alpestris* Blaun. uznal, není však na konec jisto, není-li to snad jenom nahodilá podoba. Pro všechny případy budiž tu však řečeno, že jest točence kulovité velmi podobna, má však kotouč poněkud nižší než ústí a píštěl široce otevřenou, tak že jest v ní závitky viděti. Výška k šířce jako 4 : 5.

Valvata piscinalis má velikou rozlohu, anaf žije v celé Evropě, na Kavkaze, v Sibiři, Kašmiru a Tibetu.

II. (Tropidina Ad.) Skořápka silně stlačená, o mnoho širší než vyšší; kotouč málo vyvýšený; píštěl velice široká.

2. *Valvata macrostoma* Steenb. — Točenka veleústá.

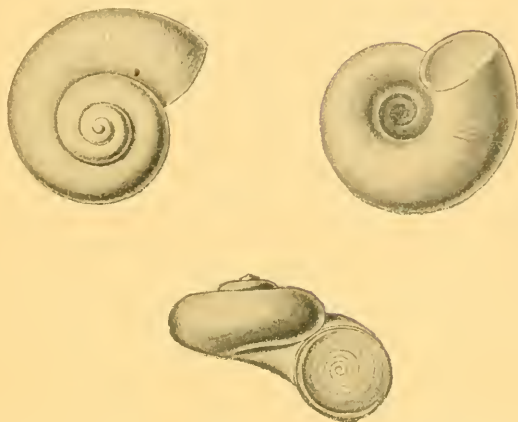
Syn. *V. depressa* u Glückseliga a Schöbla (?).

Živočích žlutavě šedý, útlý, na přidě jako utatý, vzadu súžený.

Skořápka velmi stlačená, pevná, lesklá, jemně a hustě, též spirálně rýhovaná, žlutavě bílá, široce a hluboce píštělitá; kotouč málo vypouklý; závitky jsou 3—3½, tvaru válcovitého, vzcházejí se velmi rychle, zvláště poslední před ústím; šev jest hluboký; ústí široké, kruhovitě, zabírá ⅔ výšky skořápkové a leží jen levou třetinou svojí pod kotoučem; obústí přímé, souvislé. — Výš. 2 mm., šíř. 3½ mm.

Bydliště: bahnitě tůň a příkopy.

Jsou jen tato naleziště známa: St. Boleslav (Jd.), Neratovice, Čelakovice (mal. sekce), Přerov? (Schöbl).

Obr. č. 170. *Valvata macrostoma* Steenb. (Zvětš. $\frac{6}{1}$.)

Přítomnost této točenky v Čechách jest dosti nápadná. Nachází se totiž v severnější Evropě až po Dunaj, ve východním Německu schází a objevuje se zase v Haliči u Przemyslu. Česká naleziště tvoří tedy jaksi spojení mezi stanovisky jihozápadními a jihovýchodními, ač dosud zbývají veliké mezery.

III. (Gyrorbis Fitz.) Skořápka terčovitá s kotoučem zcela plochým; dole široce otevřené píštělitá.

3. *Valvata cristata* Müll. — Točenka plochá.

Vesmír XVI. str. 212, obr. 63, f. 8.

Živočich šedavý, s chodidlem na předě jen slabě vykrojeným; víčko tenké, miskovitě prohloubené.

Skořápka v jediné rovině vinutá, docela plochá, nahoře rovná, dole miskovitě píštělitá, světle hnědá, průsvitavá, lesklá, jemně rýhovaná, ze 3—4 rychle se vzcházejících, okrouhle oblých závitků složená; poslední závitok jest před ústím zřetelně rozšířen; šev hluboký; ústí úplně okrouhlé, s osou skořápky rovnoběžné; obústí souvislé, přímé, ostré. — Výška 1·2 mm., šířka 3·5 mm.

Obr. č. 171.

Valvata cristata Müll.

Bydliště: tůň, příkopy, bařiny a pod.

Známa naleziště: Byšice, Kolín (Sl.), Č. Líba (Schm.), Pardubice (Kš.), Nový Bydžov, Zábědov (Kl.), rybník u Velhartic, Cerhonice (P. Kub.), Neratovice (mal. s.), St. Boleslav (Bb.), Čelakovice (Nak.), tůň ve Svatojanských proudech u Štěchovic (Rs.).

Skalaridní kusy sebral p. Košťál u Pardubic. Prvé závitky jsou vinuty zcela normálně, poslední však sestupuje pod spod a drží se kolkolem kraje předposledního závitku. Celek potom vypadá jako dva jedinci dle plochy na sobě přilepení.

Točenka plochá by snadno mohla za nějakého okružáka pokládána býti, rozezná se však kruhovitým ústím, jakého tam nikdy není. Skořápky bývají na trubkách larev chrostiků nalepeny, a těmi se nejspíše prozradí a pak mohou i živé kusy nalezeny býti.

Druh tento žije místy v celé Evropě, a jest i v Sibiři až na Kamčatku rozložen.

Poznamenání. Nápadno jest, že bahenkovití a točenkovití naskrze scházejí v jižní polovici království Českého; výjimku činí jenom stanoviště bahenky živorodé kolem Písku.

Nákladem
KLUBU PŘÍRODOVĚDECKÉHO V PRAZE

vyšlo:

Archiv přírodovědecký.

Číslo 1.

Příspěvky k biologii Bonellie

od Dra. *Frant. Vejvodského.*

S tabulkou litografickou. V Praze 1879. Cena 50 kr.

Číslo 2.

Květenství rostlin brutnákových

od Dra. *L. Čelakovského.*

S tabulkou litografickou. V Praze 1880. Cena 1 zl.

Flora bohémica, moravica et silesiaca.

Třetí vydání. V Praze 1892. Cena 40 kr. Ku potřebě studujících středních škol. Vydání první schváleno jest velesl. c. k. zemskou školní radou v Praze vynes. ze dne 27. června 1877, čís. 10636, jakožto knížka pomocná pro žáky škol středních a ústavů učitelských.

Fauna bohémica (Celeoptera).

Etikety ke sbírkám brouků, sestavené se zvláštním zřetelem ke druhům českým a zemí sousedních. (61 čeleď, 648 rodů v 1959 družích.) Sešit o 12 listech etiket za 40 kr. V Praze 1887. Prázdné etikety pro sbírky hmyzové, list se 190 etik. po 3 kr.

Analytický přehled českých ploštic (Hydrocorisae)

od *Ladislava Dudy.*

Se 6 obr. v textu. V Praze 1881. Cena 20 kr.

Měkkýši čeští

od *Josefa Uličného.*

Část I. **Testacellidae, Vitrinidae.** Se 30 obrazy v textu. Cena 30 kr.

Část II. **Arionidae, Helicidae.** Se 77 obrazy v textu. Cena 60 kr.

Část III. **Succinidae, Auriculidae, Limnaeidae, Truncatellidae, Paludinidae, Valvatidae.** Se 65 obrazy v textu. Cena 50 kr.

Do roka vyjde část IV. (poslední), obsahující Acephala a doplňky.

Spis tento jest psán se zřením k praktickému upotřebení jak začátečníků tak i odborníků. Vyhovuje všem požadavkům a jest nevýhnutelným každému, kdo chce studovati české měkkýše. Cena jeho snížena a učiněna levnou proto, aby se rozšířil co nejvíce. Doufejme, že nebude scházeti v knihovně žádného českého přírodovědce.

Dávno pohřešovali čeští botanikové spolehlivé pomůcky na určování trav. Klub přírodovědecký odhodlal se proto sestaviti

Herbář trav českých.

I.

Cena 3 zl.

Uhledně a skvostně upravenou tuto sbírku vydá kustos sbírek pan **E. Binder** (Praha, 198, I.) po zaslání ceny.

Poznámka. Sbíрка tato doplňuje velmi vhodně klíč trav, sestavený p. Karlem Polákem, jenž v letošním ročníku *Vesmíru* vychází.

Plníc přání mnohými nedávno projevené, sekce malakozoologická sestavila vzorné sbírky

Měkkýšů českých

jako vhodný doplněk spisu prof. *Jos. Uličného* a zasílá je za levnou cenu

2 zl.

Místnosti spolkové

nalézají se

v budově české university Karlo-Ferdinandské

(Klementinum, síň č. II. a III.) v Praze.

Veškeré dopisy,

záсылky a objednávky Klubu se týkající, buďtež adresovány na „Klub přírodovědecký“ k rukám pokladníka p. *Dra. Václ. Vávry*, assistenta při české universitě. (Praha, Karlovo nám. 21.)

MĚKKÝŠI ČEŠTÍ.

(MOLLUSCA BOHEMICA.)

NAPSAL

PROF. JOSEF ULIČNÝ.

Division of Malacology
Section of Literature

Č Á S T IV.

LAMELLIBRANCHIATA. DOPLŇKY.

Se 48 obrazy v textu.

V PRAZE.

NÁKLADEM KLUBU PŘÍRODOVÉDECKÉHO. — TISKEM F. ŠIMÁČKA

1895.

Výtah ze stanov

KLUBU PŘÍRODOVĚDECKÉHO

v Praze.

- §. 1. **Klub přírodovědecký**, jenž sídlí v Praze, má za účel pěstovati vědy přírodní jazykem českým.
- §. 2. **Prostředky**, jimiž účelu dosáhnouti se má, jsou:
- a) přednášky a rozpravy vědecké i proutonárodní v Praze i mimo ni,
 - b) referáty o novějších pokrocích z odborných časopisů,
 - c) vydávání českých spisů přírodovědeckých nákladem vlastním,
 - d) přiměřené odborné knihy, diagramy a jiné pomůcky,
 - e) vědecké exkurse,
 - f) podpory hmotné, které poskytují se ze zvláštních fondův, určených ku pěstování odborného studia.
- §. 3. **Členové jsou**: a) čestní, b) zakládající, c) přispívající, d) činní.
- §. 4. **Čestnými členy** jsou ti, kteří valnou hromadou pro zvláštní zásluhy o vědy přírodní neb o Klub přírodovědecký byli zvoleni.
- §. 5. **Zakládajícími členy** jsou ti, kdož buď najednou nebo ve dvou lhůtách dvacet zl. r. m. během jednoho roku v hotovosti složí.
- §. 6. **Přispívajícími členy** jsou ti, kteří platí aspoň dva zl. ročně.
- §. 7. **Činným členem** státi se může:
- a) každý řádný posluchač na universitě po čas svých studií i po ukončení jich
 - b) každý řádný posluchač na polytechnice, je-li spolu mimořádným posluchačem na universitě, a to po čas svých studií i po ukončení jich.
- Přistoupení platí pro celý nastávající rok správně.
- §. 9. **Každý člen má právo**:
- a) přednáseti, sůčastniti se rozprav, exkursí vědeckých, podávati referáty a dopisovati Klubu z oboru věd přírodních.
 - b) podávati literární práce k uveřejnění: o hodnotě podaných prací rozhoduje zvláštní, výborem k tomu účelu ustanovená kommisce,
 - c) činiti ve schůzích návrhy a rokovati o nich.
- P. t. pp. členové přispívající mohou dle platných v té příčině ustanovení za souhlasu výboru užívati stejně jako členové zakládající a činní všech vzdělávacích prostředků spolkových. Odborné knihy spolkové půjčují se buď na dobu 30denní nebo za zvláštních okolností i na dobu delší i zasílají se na písemné žádosti poštou (nefrank.).

Veškeré dopisy,

zásylky a objednávky Klubu se týkající buďtež adresovány na „Klub přírodovědecký“ k rukám pokladníka p. Dra. Václ. Vávry, adjunkta musea král. Českého v Praze.

MĚKKÝŠI ČEŠTÍ.

(MOLLUSCA BOHEMICA.)

NAPSAL

PROF. JOSEF ULIČNÝ.

Division of Mollus
Sectional Library

Č Á S T IV.

LAMELLIBRANCHIATA. DOPLŇKY.

Se 48 obrazy v textu.

V PRAZE.

NAKLADEN KLUBU PŘÍRODOVĚDECKÉHO — TISKEM F. ŠIMÁČKA.

1895.

Předmluva.

Vyzván byv výborem Klubu přírodovědeckého v Praze, podjal jsem se úkolu sestaviti faunu tuto. Bylo jí opravdu třeba; neboť čeho se sběratelům českých měkkýšů dostávalo za pomůcku určovací, bylo na nynější dobu buď zastaralé nebo neúplné, a k tomu bylo ještě nesnadno opatřiti si práce ty, anýž byly již jednak rozebrány, jednak nepřístupny. Přípravou ke knize této uveřejnil jsem ve »Vesmíru« několik určovacích článků opatřených obrazy, jež pak majetník pan prof. Dr. A. Frič laskavě klubu zapůjčil, aby i v této knize otištěny býti mohly. Činím za dost příjemné povinnosti, vzdáti na místě tomto panu prof. Dr. A. Fričovi nejsrdečnější díky. Mnoho nových obrazů, jichž ještě třeba bylo, pořídil výbor Klubu přírodovědeckého; všecky kreslil s nevšedním porozuměním člen sekce malakozologické pan Fr. Blažka.

Leč sám bych nebyl mnoho pořídil, kdybych nebyl býval velmi vydatně podporován především malakozologickou sekci Klubu přírodovědeckého, jež mi dala k dispozici svoje bohaté seznamy druhův a nalezišť českých i hojně domácího materiálu, jakož i četnými členy sekce té, hlavně ředitelem jejím p. Boh. Klikou, jenž obstaral korekturu a tisk celého díla, p. Jar. Košťálem a mnohými jinými; i sběratelé posud v sekci nesdružení pamatovali na mne sesbíráními konchylie a písemnými zprávami. Jím všem a zvláště sekci upřímně za podporu tu děkuji. Nemohu však opominouti, abych i sl. výboru Klubu přírodovědeckého nepoděkoval za to, že uveřejnění práce této obětavě umožnil a o pěknou výpravu jeho se postaral.

Mám pak ke všem milým čtenářům upřímnou prosbu, aby práci moji, jež s láskou sice, ale silami slabými byla sepsána, shovívavě přijali, a přeji si, by zachovala a možno-li ještě více povzbudila čilý ruch sběratelský, jenž hlavně zásluhou sekce malakozoologické v posledních letech u nás se rozvinul.

V Třebíči, v lednu 1895.

Spisovatel.

Třída II. Lamellibranchiata. — Mlžové.

Měkkýšové bezhlaví, s ústy úplně bezbrannými, kteří dýchají žabrami, jež po každém boku ve způsobě dvou listů umístěny jsou; nad těmito leží s obou stran ještě mázdřitý plášť, z něhož se vždy dvě lastury vylučují; mezi žabrami a pod nimi jest jazykovité chodidlo, jež často jediné z lastur vychlípeno býti může; po stranách úst leží trojúhelná, plochá makadla. Mlžové jsou obojetníci nebo jsou pohlaví rozděleného a rozmnožují se vajíčky, jež mnozí při sobě zadržují, až se zlíhnou mládata, která pak teprve vypouštěna bývají.

Řád I. Isomya. — Stejnosvalní.

Živočich zavírá lastury dvěma stejnými svaly, z nichž jeden blíže předního, druhý blíže zadního konce napříč od lastury k lastuře napjat jest.

Podřád 1. Asiphoniata. — Bezsifonati.

Plášť živočicha není vzadu v sifony (trubičky) vytažen.

Čeleď 1. Najadeae. — Škeblovití.

Plášť jest u těchto na spodní straně úplně rozchlíplý, a obě strany přikládají se vzadu k sobě tak, že vznikají dvě skuliny, kudy voda k žabrám a od žaber proudí. Pohlaví jest na různé jednotníky rozděleno.

Lastury jsou veliké, obrysu celkem vejčitého, na hřbetě silným, kožitým svazem spojené, pod nímž buď zámek jest anebo není.

Mlžové tito jsou též velmi proměnliví, tak že někdy nesnadno bývá nalezený kus nad pochybnost některému jinému přiřaditi. V každé vodě jsou jedinci nějak odchylní, a proto také někteří faunisté uznávají veliké množství druhů, jiní zase jen několik, jimž všechny různé

formy hledí přičísti. — Čeští mlžové škeblovití jsou ještě velmi nedokonale prostudováni, a jest žádoucí, aby se jich někdo ujal a je snad monograficky zpracoval.

Ve vývoji škeblovitých jest zajímavé, že samičky nechávají mláďata starým škeblím ještě nepodobná padati na dno, kdež tato čekají na příležitost, aby se mohla chytiti ryby; na té pak drží se delší dobu a promění se zatím tak, že nabývají podoby dospělých kusův, načež padnou na dno vody. Za službu tuto odměňují se aspoň rybce hořavce, již ve svých žábrech odchovávají vajíčka a z nich vylíhlé malé rybičky.

Dospělejší škeble zdržují se v bahně a písku vod, zaryty jsouce přídou a chodidlem se pomalu posouvajíce. Potravou jsou jim setlívající částky látek ústrojných.

Vody s dnem kamenitým, jaké potoky horské, nehostí škeblí, za to vody stojaté a pomalu tekoucí bývají jimi hojně obydleny. Jsou případy, kde jest jich množství takové, že dno vypadá, jakoby lasturami dlážděno bylo.

Čeď škeblovitých mlžů zahrnuje rody tři, jež možno rozlišiti takto:

1. Lastury mají pod vrcholy zuby a za nimi dlouhé lištny Unio Retz.
2. Lastury mají toliko zuby, ale lišten nemají. Margaritana Schum.
3. Lastury nemají ani zubů ani lišten Anodonta Cuv.

Rod I. Unio Retz. — Velevrub.

Živočich jest mimo zavírací svaly připevněn třemi páry svalů k lasturám: dva se upínají za předním svaem zavíracím, jeden pak před zadním a slouží ku pohybování chodidla.

Lastury podlouhle vejčité, na předě kratší a zaokrouhlené, vzadu (za vrcholy) prodloužené a sůžené, kromě toho na předku tlustostěnné, na zadku tenčí. Vrcholy jsou široké a poněkud vyčnělé. Zámek se skládá ze zubů hlavních a jest na pravé lastuře jeden, na levé jsou dva; za nimi pak jsou dlouhé lištny, tolikéž na pravé lastuře jedna, na levé dvě; jest pak to uspořádáno tak, že vyniklina lastury pravé zapadá do mezery na lastuře levé. Svaz jest vždy vně patrný.

V Čechách žijí jen tři druhy. Uherský badatel J. Hazay rozeznal na mláďeckých kusích ve své vlasti dle různých vypuklinek na neporušených vrcholech lasturek jen tytéž tři druhy, a u nás jest tomu zajisté též tak. U kusů dospělých ovšem není po oněch vypuklinkách obyčejně ani stopy, poněvadž právě v těch místech bývají lastury rozežrány. Zdá se, že velevrubové, kteří ve vodách nevypnitých žijí, nejvíce znetvoření tomu podléhají, a někdy nezbyvá z povrchu nic zdravého než poslední přírůstky. Tyto bývají pěkně zřetelné a temnou barvou označeny. Kdyby přírůstky tyto roční dobu znamenaly, museli bychom za opravdu dospělé kusy pokládati ty, kteří jich aspoň deset mají, čímž by i trvání života mlžů těchto bylo vyměřeno.

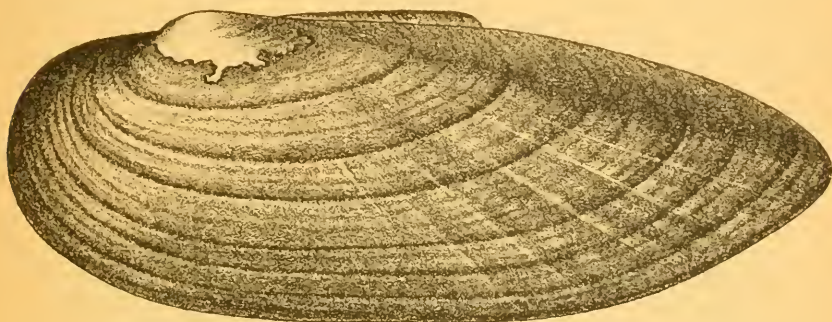
Počet druhů v oblasti palaearktické žijících nelze stanovití číslem, poněvadž pojem druhu u různých spisovatelů jest velmi různý.

1. *Unio pictorum* L. — Velevrub malířský.

Vesmír XX. str. 52., obr. č. 22. F.

Živočich červenavě hnědý nebo šedý, na chodidle fialově hnědý:

Lastury velmi prodloužené vejčité, trochu břichaté, vzadu dlouze, klínovitě vytažené a povolně súžené; přída krátká, zakrouhlená; kraj horní a dolní jsou skoro rovnoběžny; dolní kraj vystupuje před koncem náhleji vzhůru a jest buď přímý nebo malinko dovnitř prohnutý; široké vrcholy jsou nadmuty, ve stavu neporušeném třemi řadami ze dvou a dvou nevysokých hrboulků opatřeny; štítek

Obr. č. 172 *Unio pictorum* L.

malý, trochu stlačený, málo zřetelně ohraničený; štít tupější, ale patrně odrůzněný; svaz jest dlouhý a silný; periodické přírůstky jsou temnými čarami zřetelně naznačeny, a to hlavně na konci zadním; pokožka jest obyčejně žlutozelená, pod štítem temnější, nebo na celých lasturách stejně hnědá až i černohnědá; vnitřek perletově bílý nebo pletový; hlavní zuby dlouhé, velmi stlačené, nevysoké, ostré a vroubkované; přední zub lastury levé silný, zadní obyčejně zakrnělý; lištny zámkové dlouhé, ostré, vtisk předního svalu zavíracího hluboký, zadní mělký; vtisk kraje plášťového zřetelný. — Délka 90 mm, výška 40 mm, tloušťka 27 mm.

Bydliště: potoky, řeky i rybníky.

Velevrub malířský jest po veškeré zemi naší rozšířen a v polohách rovinných hojněji než v hornatých.

Za dospělé lze pokládati již kusy takové, jež mají rozměry výše udané, leč za poměrů příznivých dospívají délky až 120 mm, jak mi o kusích takových z Javorky dal zprávu p. C. Šandera. Vyrostlé kusy mívají asi 10 periodických přírůstků, a takové bývají někdy i jenom 65 mm dlouhé.

V Čechách jakož i jinde jest druh tento dosti proměnliv, ač z materiálu, jenž mi jest po ruce, nemožno nijak zvláštního tvaru jmenem uvést. Typické kusy mají zadní konec dolního kraje náhleji vzhůru namířený; jsou mi však známy kusy z rybníka Jordánu v Táboře i odjinud, u nichž se zadek stejnoměrně s horní i dolní strany přirostuje, jakož mám zase kusy ze Sázavy u Ném. Brodu, které mají zadní konec zakrouhleně tupý, což upomíná na formu *limosus* Nilss. Barva pokožky podléhá změnám dle povahy vody a jest buď živě zelená, a to ve

vodách prudčeji tekoucích s písčitým dnem, nebo temná až černohnědá v bahnitých vodách stojatých. Tloušťka jednotlivých lastur jest slabší než u druhů dalších, a to zvláště na zadku.

Velevrub malířský jest domovem ve střední a severní Evropě a kromě toho i v Sibiři.

2. *Unio tumidus* Retz. — Velevrub nadmutý.

Vesmír XX., str. 52., obr. č. 22. B.

Živočich šedožlutý nebo bělavý.

Lastury podlouhle klínovité, zvláště na předku břichaté, k zadku štíhlejší, zobanitě vybíhající, tlusté, těžké, ale na zadní polovici mnohem tenčích stěn; přední kraj tupě zaokrouhlený, do kraje horního pod zřetelným úhlem přecházející, zadní kraj tupě špičatý; horní a dolní kraj jsou hned od vrcholů k sobě nakloněny; horní jest trochu vyklenut, dolní obyčejně také; vrcholy jsou nadmuty, k sobě při-

Obr. č. 173. *Unio tumidus* Retz.

kloněny, s různě stojícími, hrubými a značně vyniklými hrboulky; štítek se stran smáčknutý, slabě vyznačený, štít vpadlý, hranami odrůzněný a mimo to temně zelenými paprsky omezený; svaz krátký, silný; periodické přírůstky temnými čarami zřetelně vyznačené, při dolním a zadním kraji lupenitě vybíhající pokožkou hedbávitě lesklé; pokožka má barvu hnědozelenou, od vrcholů k zadku paprskovitě přerušovanou; vnitřek lastur jest perletové bílý; hlavní zuby lastury levé silné, přední podlouhlý a ostrý, zadní také plochý a ještě silnější, a oba jsou vroubkovány; hlavní zub lastury pravé jest také silný, podlouhlý a vroubkovaný; lištny zámkové jsou dlouhé a ostré: vtisk svalu předního velmi hluboký, zadní však mělký; vtisk kraje plášťového zvláště na přídě velmi hluboký. Délka až 90 mm, výška 40 mm, tloušťka 30 mm.

Bydlíště jak u druhu předchozího.

Byl dosud nalezen ve Vltavě, Labi, Oharce, Sázavě, Blanici, Javorce, Cidlině, Ploučnici, Loučném, Orlici, Chrudimce, Lužnici, v potoce Černovickém; někdy jest též v rybnících.

Velevrub tento jest ze všech nejméně rozšířen, aneb aspoň nejméně pozorován. Od předchozího lze jej bezpečně rozeznati po veliké nadutosti (a to blíže vrcholů, kdežto předchozí největší tloušťku asi uprostřed výšky lastur má) a klínovitě sůženém a přišpicatějším zadku. Kraj dolní jest více obloukovitý, a hrboulky vrcholů, jsou-li zachovány, jsou velmi nápadné, poněvcole po dvou a dvou za sebou. Na levé lastuře bývá zadní zub silnější, což u předchozího jest právě naopak.

Také tento druh jest dosti proměnliv; brzy jest totiž zadek náhleji přistřen a tedy poměrně kratší, brzy zase jest táhlejší. Barva pokožky mění se dle povahy vody od žlutavé zelené až po hnědočernou. V případě prvém bývají lastury okrášleny pěkně zelenými pruhy od vrcholů k dolnímu kraji se táhnoucími. Ve vodách vápnatějších bývají lastury značně tlustostěnné.

Velevrub nadmutý jest rozšířen po střední a severní Evropě.

3. *Unio batavus* Lam. — Velevrub tupý.

Vesmír XX., str. 53. obr. č. 23. f. A, B, C.

Živočich šedý až i žlutohnědý; chodidlo a bradavičky na zadním kraji pláště temnější.

Lastury mají tvar vejčitý, jsou nadmuty, na přídě i na zadku zaokrouhleny; kraj horní i dolní jest obloukovitě vyklenut, nebo jest dolní rovný, nebo poněkud vpadlý; zadek jest tupý a méně než třikrát tak dlouhý jako přída, a kraje horní a dolní přecházejí tu pěkným obloukem do sebe; vrcholy mají vlnité, slabé hrboulky, jsou málo nadmuty, nenápadny, protože jsou celé lastury stejnoměrně klenuty; ani štít ani štítek nejsou zřetelně vyznačeny, štít ovšem poněkud více; neboť jest trochu se stran stlačen, jen malinko vpadlý; svaz jest krátký a tlustý; periodické přírůstky jsou hlubokými čarami temnými velmi vyznačeny; hnědozelená pokožka jest zelenými paprsky od vrcholů k zadku směřujícími přerušována, na kraji spodním a vzadu hedbávitě lesklá; vnitřek jest perletově růžový; hlavní zuby lastury levé jsou skoro kuželovité, velmi silné a nápadně vroubkované; hlavní zub lastury pravé jest také kuželovitý a vroubkovaný; lištny dlouhé a ostré; vtisk svalový přední jest hluboký, zadní mělký; vtisk plášťový zvláště na přední polovici lastur hluboký. — Dél. 60 mm, výš. 30 mm, tl. 23 mm.

Obr. č. 174. *Unio batavus* Lam.

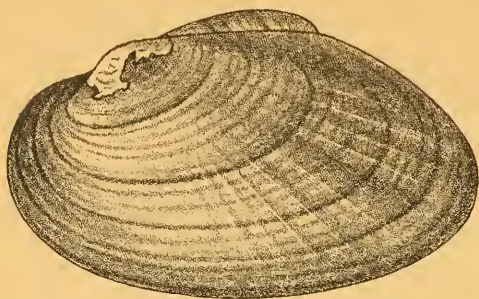
Bydliště: řeky a hlavní potoky.

Velevrub tupý jest zajisté po celých Čechách rozšířen, ač ve formách velmi různých. Hořejšímu popisu vyhovují nejvíce kusy, jež žijí ve větších řekách. Toky drobnější jsou obydleny poněvcole formami menšími, s krajem dolním poněkud dovnitř vheutým a tvaru poněkud sploštělejšího, totiž *for. rivularis* Rssm.

Mimo to sem počítáme tvary více odchýlné, jež někteří též za samostatné druhy pokládají a to jsou:

Var. crassus Retz. Lastury vejčité, slabě nadmuté, velmi tlustostěnné, a to hlavně na polovici přední, hnědozelené až černé, lesklé,

na přídě zaokrouhlené, vzadu zvolna súžené; horní kraj obloukem dolů prohnutý, kraj dolní skoro rovný, málokdy poněkud vtlačený;

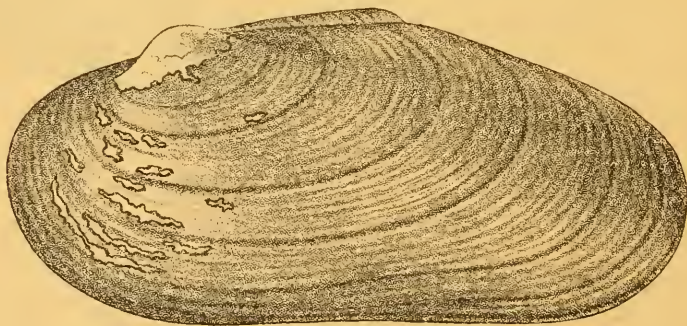
Obr. č. 175. *Unio batavus* var. *crassus* Retz.

zadní konec jest blíže kraje dolního; vrcholy jsou dosti daleko od předního konce, tak že zadek nanejvýše dvakrát tak dlouhý jest jako přede-
dek; vrcholy jsou málo vyniklé, rozežrané; hlavní zuby zámkové jsou velmi tlusté, kuželovité, vroubkované; perleť narůžovělá nebo bílá. — Dél. 50 až 65 mm., výš. 30—35 mm., tl. 20—25 mm.

Odrůda tato byla nalezena v Cidlině (Kl.), Otavě (Duda), Vltavě a Labi (Sl., Pachn.); jeden kus mám z rybníka u Něm. Brodu.

České kusy, pokud jsem viděl, jsou for. *rubens* Mke.; jindy bývají břichatější a mívají skoro třikrát delší zadek než přídu. — Var. *crassus* objevuje se dosti vzácně.

Var. ater. Nilss. Lastury podlouhle vejčité, silně nadmuté, tlusté hlavně na polovici přední, černé, velmi lesklé; přída i zadek, jenž jest tři i čtyřikrát delší, stejně zaokrouhlené, horní a dolní kraj

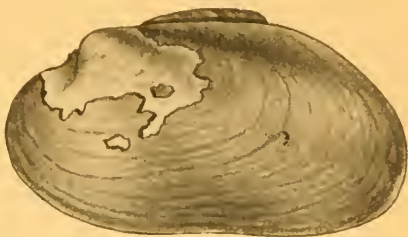
Obr. č. 176. *Unio batavus* var. *ater* Nilss.

jsou skoro rovnoběžny, tento pak bývá poněkud vmáčknut; vrcholy jsou nízké, přednímu konci přiblížené a rozežrané a to často velice; hlavní zuby zámkové velmi tlusté, tupé, vroubkované; perleť bílá. — Dél. 85 mm., výš. 38 mm., tl. 28 mm.

Vyskytuje se v Ostružné u Sušice (P. Kub.), v Berounce, Ohři (Kl.), Vltavě u Č. Budějovic (Pinc a Mencl), v Sázavě u Něm. Brodu (!), v Labi u St. Boleslavi (Babor), u Nasavrku (s pěknými perlami! Kudrna).

Jiné odrůdy české jsou ještě tyto:

Var. amnicus Zgl. Lastury malé, podlouhle vejčité, poněkud jedvinovité, nadmuté, přitloustlé, slabě lesklé, temně hnědozelené až černé; kraj horní jest vypouklý, z vrcholy vystoupavý; kraj dolní rovný neb obvykle uprostřed vmáčkнутý; zadek dolů sehnutý jest velmi otupen; vrcholy jsou málo vyniklé a velice rozežrány; hlavní zuby zámkové silné, trojhranné, zoubkované; lištny jsou obloukovitě vzhůru prohnuty; perleť skvrnitě modrobílá. — Dél. 44 mm., výš. 24 mm., tl. 18 mm.

Obr. č. 177.

Unio batavus var. *amnicus* Zgl.

Byla mi poslána p. Macnerem z Trmic, kdež byla nalezena v potoce Bělé.

Var. lingua n. Lastury veliké, dlouze ellipsovitě, tlustostěnné a (až 47 gr.) těžké, temně hnědé, málo lesklé, velice nadmuté, nejvíce pak blízko pod vrcholy, tak že by se příčný řez srdčitým jevil; přírůstky jsou husté a od sebe brázdou odděleny, tak že povrch jako zvlněn jest; zadek jest právě čtyřikrát delší než předek; kraj

Obr. č. 178. *Unio batavus* var. *lingua* n.

horní jakož i dolní jsou rovny a rovnoběžny, a zadek tedy není súžen; horní jest od předního zřetelným úhlem oddělen; kraj přední přechází pomalu pěkným obloukem ve kraj dolní; zadní kraj jest s hořejska jako šikmo utatý, z dolejška obloukovitý; vrcholy a místy i boky jsou rozežrány; hlavní zuby jsou oproti velikosti lastur malé a slabé, sploštělé, nahoře vroubkované; perleť jest bílá a jako masné skvrnitá. — Dél. až 80 mm., výš. 42 mm., tl. 33 mm.

Destal jsem několik kusů z jednoho rybníka u Něm. Brodu; poněvadž však po té týž rybník z hořejšího rybníka hned vodou naplněn byl, nemohl jsem tam sám sbírat, abych získal více materiálu pro přirovnání. Odrůda tato stojí zajisté

blízko uherské var. *albensis* Haz., jež jest též obyvatelkou rybníka; u srovnání s českou jest však vyšší při stejné tloušťce. Je-li také tak brázdovita, není známo, v popise aspoň se o tom zmínky nečiní; tolikéž barva pokožky, což jest ovšem malicherno, jest odchylna, totiž zelenavě žlutá.

Unio batavus jest v některých vodách velmi hojný, jako na př. v Lužnici, odkudž mlže ty (a ovšem i jiné) chudí vesničané hustými hráběmi loví, aby měkkými těly dobytek krmili. U St. Tábora vídal jsem na březích celé hromady prázdných lastur, moderní kjökkenmøddingy. Z rovin do hor vystupuje velevrub tento nejvýše.

Zeměpisnou rozlohu má *U. batavus* po střední a severní Evropě.

Rod 2. *Margaritana* Schum. — Perlovka.

Živočich jak u velevrubů, ale žábry nejsou ani na vaku břišním připevněny, ani s pláštěm spojeny.

Lastury veliké, tlustostěnné a těžké, se zuby zámkovými hlavními, ale bez lišten.

Bývá v řekách, nejvíce v horním jich toku, a to na celé severní polokouli zemské.

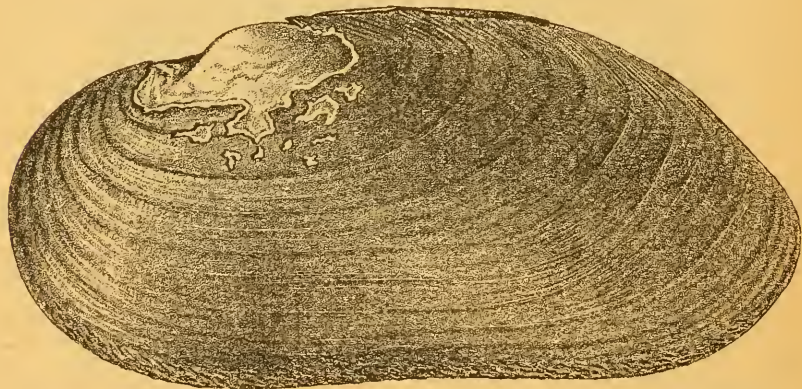
V oblasti palaearktické rozeznávají se druhy čtyři.

1. *Margaritana margaritifera* L. — Perlovka perlonosná.

Vesmír XX., str. 77., obr. č. 33. f. B.

Živočich barvy šedohnědé.

Lastury podlouhle vejčité až ledvinité, na přídě pravidelně zaokrouhlené, vzadu v široký zaokrouhlený zoban vytáhlé, tlustostěnné,

Obr. č. 179. *Margaritana margaritifera* L.

málo nadmuté; kraj horní dolů sehnutý, kraj dolní rovný neb u kusů starých dovnitř vtlačený, kraj zadní zaokrouhlený; vrcholy vždy velmi rozežrané a barvy hnědé; štít jest mělce vpadlý, trochu se stran stlačený a úzký i lépe vyznačen nežli štítek; svaz jest silný, obloukovitě

prohnutý, hnědý a na povrchu málo patrný; přírůstky jsou dosti husté a nepříliš vyznačené; pokožka má barvu smolově černou nebo hnědočernou, slabě lesklou; perleť jest modravě bílá, obvykle červeně nadchlá, živě doužkující se skvrnami olejově mastnými; zuby zámkové jsou silny, kuželovité trojúhelné, vroubkované a rýhované, na levé lastuře dva, na pravé jeden; lištny jsou zastoupeny jen dlouhým, tlustým mozolem; otisk svalový přední jest hluboký, ledvinový, na předku hladký, dále hrbolatý; zadní jest vejčitý; vtisk pláště jest slabý. — Délka 100 mm., výška 45 mm., tloušťka 30 mm.

Bydliště: řeky.

Naleziště: Ve všech menších řekách a potocích Šumavských (Sl.), v Otavě u Písku (hojně, Dědeček), v Horažďovicích (Ladmann), v potoce u Frachatic (Šand.), v Divoké Orlici nad Nekoří (Dr. Ant. Frič), Zlatá Koruna (v náplavu, Blažka), Vltava (horní), Blanice u Vodňan (Duda). Na Sušicku perlo ce se nedaří valně, ba spíše hyne, a místy již úplně vyhynula; udržuje se jen ve mlýnské stoce (asi 600 kroků dlouhé) vedoucí z Otavy na mlýn v Malé Chmelné (P. Kub.) Řeka Zdobnice (přítok Divoké Orlice) u Německé Rybné (Kopecký).

Kdysi žily perlovky též v Ploučnici, nyní však o tom ani A. Schmidt zmínky nečiní. P. Arn. Hanisch, inspektor velkostátku Waldsteinského v Třebíči, sdělil se mnou, že hraběnka Marie Walsteinová má nádherný collier z perel ploučnických.

Velikost výše udaná jest průměrná, a značně menší kusy jsou nedospělé. Větší bývají málo kdy. Největší exemplář, který jsem viděl, má P. Kubes z Otavy u Sušice; jest 135 mm. dlouhý, 70 mm. široký a 40 mm. tlustý, i váží 246 dkg. Lastury zavřené nepřiléhají všude k sobě, nýbrž jsou na přídě až na 6 mm. od sebe rozchlopeny. Dolní kraj má hluboko vmáčkнутý, jak to u starých kusů bývá; čím mladší perlovka, tím rovnější má kraj dolní.

Perlovky tvoří perly tím způsobem, že živočich se snaží cizí malinký předmět, jako zrníčko písku nebo snad i cizopasníka nějakého, když se mu do pláště dostal, přizpůsobiti tak, aby mu tlaku nepůsobil, obaluje jej hmotou perleťovou. — Dříve pěstovaly se v některých řekách českých perlovky a hájily pečlivě, nyní, dle zprávy p. P. Kubese, ještě kníže Kinský pěstuje a chrání je na Horažďovicích a kníže Schwarzenberg v Kestřanech u Protivína. Viz Vesmír r. II. „O perlách“ a r. XVI. „O perlolovu na Vltavě“ a tamtéž poznámku na str. 131.

Druh tento nachází se ve střední a severní Evropě.

Rod 3. *Anodonta* Cuv. — Škeble.

Živočich veliký; ze tří párů svalů nožních jest ten, který se u velevrubů pod vrcholy na lastury připíná, hned pod pláštěm zápenatělý a nedostupuje až k lasturám; zábrý jsou po celé délce s pláštěm spojeny; makadla jsou na každé straně úst dvě, až do poloviny spolu srostlá.

Lastury bez zámku, tenké a křehké; vtisky svalové jsou slaby; při vtisku předního svalu zavíracího jest jen dolní vtisk svalu nožního.

Tvarem jsou škeble velmi proměnlivý, a někteří spisovatelé uznávají jen málo druhů, k nimž všechny známé tvary přidružují buď jakožto variety nebo formy, jiní zase v každé odchylce spatřují druh samostatný, jichž pak mají celé řady. Na lasturách škebli není ani zámku ani jakéhokoli kriteria, tak že jich nelze než dle obrysu odlišňovati. Není však pochybnosti o tom, že jsou tvary, jež se nám

pod žádné jméno dobře nehodí, ba bylo pozorováno, že jistý t. zv. druh do vody jiných vlastností přesazen byv, také v jiný t. zv. druh se proměnil. Mohli bychom tedy s S. Clessinem uznávat pouze druhy dva, jež by pak obsahovaly četné odrůdy, ale konec takového počínání by byl ten, že bychom přece jen zase v praxi drželi se starých jmen, neboť bez těchto ničeho bychom nepořídili. Zmíněný badatel totiž drží se jen druhů těchto: *Anodonta complanata* a *Anodonta mutabilis*. Prvá jest opravdu samostatným druhem, kdežto druhá zahrnuje v sobě snad všechny známé škeble středoevropské. Tím však spomoženo není, ať se dosud ani opravdu neví, patří-li všechny ony formy skutečně jednomu druhu. My tedy přidržíme se starších jmen, pod nimiž si budeme moci umístiti své nálezy s jistým stupněm jistoty. Není třeba pak míti níže vyjmenované tvary za více než střediska, okolo nichž si všechny nalezené formy seskupíme, a nemusíme pokládati je za pevné druhy, jichž v přírodě beztoho není. Kdo pak v našich tvarech skutečně druhy spatřovati chce, tomu bude rozdělením naším také poslouženo.

Škeble obývají po přednosti ve vodách stojatých, u nás hlavně v rybnících, leč nacházejí se též v tišších místech řek.

Dospělé kusy nutno rozeznávat od nedorostlých. Kdy škeble dorostlá jest, není snadno povědět. Dle periodických přírůstků lze však přece věk odhadnouti; je-li jich málo, jsou-li široké, a velikost lastur při tom značně menší než jak dále udáno, nemožno pokládati kus za vyspělý. Mladá individua bývají plochá a štít často tak na nich vyvýšen, že bychom je snadno mohli nesprávně určit.

Škeble jsou obyvateli celé země, a kolik druhů žije v oblasti palaearktické, není, tak jako u velevrubů, možno udati. Různých forem v různých zemích jest ovšem na sta.

1. *Anodonta cygnea* L. — Škeble velická.

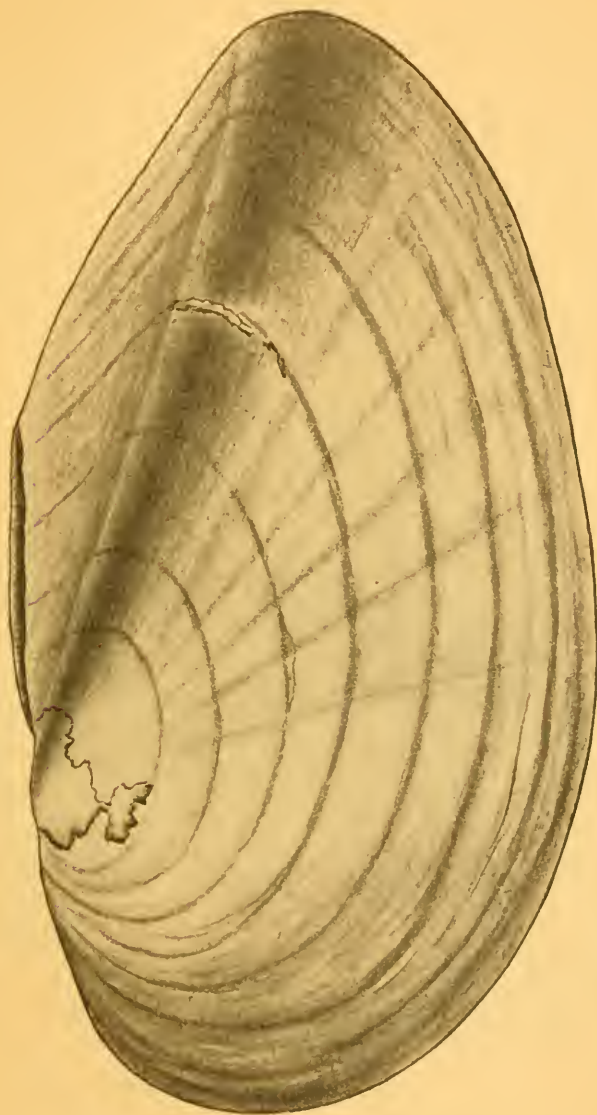
Živočich jasně žlutý s červeně žlutým chodidlem.

Lastury zvláště uprostřed velmi nadmuté, široce vejčité, rovnoběžně s kraji vlnovitě prohybané, tenkostěnné a velmi veliké; přední konec široký, zadek asi půldruhkrát delší a také široký, ke konci s obou stran stejnoměrně súžený a zaokrouhlený; horní kraj krátký, skoro přímý, dolní kraj velmi vyklenutý, do předního i zadního kraje pěkným obloukem přecházející; vrcholy nadmuté, ale přece nevyniklé, prostředku horního kraje přiblížené, obyčejně otřelé a svrastělé; štítek nezřetelný, štít se stran málo stlačený, tupým a nedosti zřejmým úhlem od zadního kraje odrůzněný; svaz jest pevný, hnědý; přírůstky nestejně vyznačené; pokožka špinavě žlutá, s mezerami přírůstků hnědými a mimo to s šedě zelenými, hustými, od vrcholů k zadku směřujícími paprsky, jež hlavně pod štítem zřetelně vystupují; perleť modravě bílá, čistá; otisky svalů jsou zřetelně vyznačeny. — Dél. 190 mm., výš. 90 mm., tl. 60 mm.

Bydliště: rybníky se dnem bahnitým a snad i tiché zátoky řek a stará jich ramena.

Naleziště: rybníček v Krči u Prahy, rybník v parku Chotěbořském, Něm. Brod, Humpolec (I), Počátky (Petr), Jicín, Bělohrad, Ostroměř (Šand.), Ústí n. L., Pardubice, Hořice, Poděbrady, Kolín, Hradec Král.; ve Vltavě a Mži (Sl.), Vodňany, Soběslav, Smrkovice, Dobešice, Dobeš a řeka Otava u Písku (Duda), Č. Budějovice

(Pinci, N. Bydžov (Kl.), St. Boleslav (Jandečka), rybníček na lukách u Libišan blíž Pardubic (Košť.), Hluboká (Babor), Bylany u Kutné Hory (Zavadi), rybník u Velin u Holic (Tocl), u Hlinska: rybník v Chlumu, rybník u Trhové Kamenice, rybník

Obr. č. 180. *Anodonta cygnea* L.

u Ranska (Em. Kalenský), Rochlice, Mimoň, Doksy, Hirsens, řeka Ploučnice (Schm.), Podlešín u Slaného (J. Kuč.), Bojanov, Mířetice u Nasavrku (Kudrna).

Jest to největší a také nejpěknější tvar škeblí. Pokožka bývá až do vyspělosti živočicha jasně zbarvena, a paprsky od vrcholů vyzdobují ji obzvláště. Též perleť

zůstává beze skvrn. Prohýbaný povrch způsobuje i na straně vnitřní hotové brázdy. Není věru vždy snadno rozeznati, máme-li před sebou tento tvar či škebli cellskou. Vytknouti sluší, že škeble veliká má vrcholy poblíž středu kraje horního, dolní kraj pak značně ven prohnutý, a že zadek není náhle otupen, jakoby uťat byl. Také rumělkově začervenalá barva chodidla padá tu na váhu. Škeble veliká jest vzácnějším zjevem než se obvykle myslívá, poněvadž se veliké kusy škeble cellské snadno za škebli velikou pokládají. Býváť *Anodonta cellensis* někdy značných rozměrů, jichž ponejvíce v rybnících nabývá, a jest pak pochopitelno, že veliká *Anod. cellensis* určí se za *Anodonta cygnea*. Jest k tomu jisté zkušenosti potřebí, aby se obě rozeznaly, a dlužno všechny znaky v popisu udané přesně srovnávati. Myslím, že jen bohatší materiál z různých vod snesený podá možnost správného rozeznávání. Avšak velikost lestur žádá ve sbírkách mnoho místa a oršem tím více, čím četnější kusy se ukládají. A toho právě jest třeba u živočichů tak velice proměnlivých. Že ostatně i zkušené oko bývá u velikých rozpacích, co má v nasbíraných škeblích spatřovati, přiznávám opravdově. Nemohu potlačiti podezření, že některá výše vyjmenovaná naleziště platí spíše formě následující, nepatří-li formě *Anodonta eucypha* Bgt., jež jest táhlejší, anať délka přídý více než dvakrát obsažena jest v délce zádi; tato pak vybíhá v široce otupený zoban; vrcholy jsou nadmuty, málo vyniklé a blíž konce předního.

Vlastí škeble veliké jest severní a střední Evropa.

2. *Anodonta cellensis* Schrött. — Škeble cellská.

Vesmír XX., str. 76., obr. č. 32. f. A.

Živočich žlutavý, s chodidlem a žabrami hnědožlutými, kraj pláště vzadu temněhnědý, na předku žlutavý; makadla šedohnědá.

Obr. č. 181. *Anodonta cellensis* Schrött.

Lastury veliké, podlouhle vejčité, nadmuté, tenkostěnné, drobné; přída krátká, zaokrouhlená; horní kraj s dolním skoro rovnoběžný, oba skoro přímé; zadek jest sestupujícím krajem horním a náhleji vystupujícím krajem dolním súžen, ale na konci

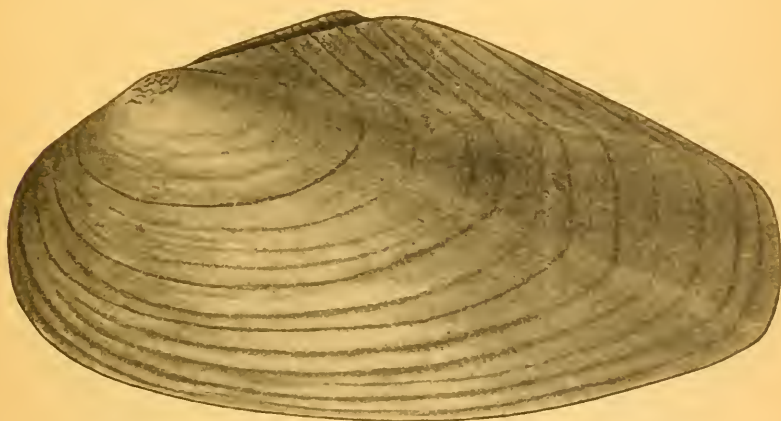
více méně rychle otupen; vrcholy stojí nedaleko předního konce, tak že zadek velmi převládá, i jsou málo nadmuté, zvlněné a obyčejně otřelé; přírůstky jsou velmi patrný; pokožka jest temně zelená, olivově hnědá nebo temně šedá; štít jest silně smáčknut; perlet má špinavě mléčnou barvu a jest často hnědými skvrnami znečištěna; svaz jest dlouhý, hnědý; vtisky svalů jsou málo patrný. — Délka až 150 mm., výš. 70 mm., tl. 55 mm.

Bydliště: rybníky, tůně, řeky, potoky.

Nejobecnější forma tato jest všude ve vodách příhodných domovem, ale dostalo se jí dosud malého povšimnutí; známa jsou jenom místa tato:

Praha, Brandýs, Kostelec n. L. (Sl.), N. Bydžov (Kl.), Ostroměř, Libějice, Blatná (Šand), Svatojanské proudy u Štěchovic (Reisn.), Št. Boleslav, Ohře u Loun, Žatec (Kl.), Lovosice (Schm.), Sázava, Břevnický potok, Šlapánka, rybníky u Polné a Ném. Brodu, Tábor (!), Č. Budějovice (Menc), Nasavrky, Bojanov, Mířetice (Kudrna).

Od mládí až do stavu dospělého velice se mění. V prvních letech přibývá lastur širokými pruhy celkem stejnoměrné, a štít bývá hřebenitě vyvýšen; takové kusy bývají při povrchním určování za škebli zelenou pokládány. V pozdějším věku však jsou přírůstky na předě mnohem užší než na zadku, a takž se tvar slává

Obr. 182. *Anodonta cellensis* f. *rostrata* Held.

poměrně delším, při čemž i hřeben se nezvyšuje, až konečně nijak není nápadný. Příležitostně budiz tedy na to upozorněno, že jest nezbytně potřebí přihlížeti k tomu, jsou-li přírůstky dosti četny (aspoň deset), sice jest nasnadě pobloudění. Ostatně jest škeble cellská při svém velikém rozšíření zeměpisném také velmi různá, a myslím, že se ani nenajdou ve dvou různých bydlištích shodující se formy. Různost pak vyplývá jednak z větší či menší nadmutosti, z polohy vrcholů, více nebo méně nápadného otupení zadního konce a konečně ze zbarvení pokožky. Poloha vrcholů může býti ku příkladu taková, že délka lastur za nimi jest i pětkrát i vícekrát větší než před nimi (z Jordánu v Táboře). Otupení zadku jako useknutím jest někdy tak veliké, že tvar i jménem poznačen bývá jakožto forma *rostrata* Held, (Františkovy lázně (Lehm.), Ostroměř (Šand.). Jindy pozoruje se, že lastury jsou neobyčejně tlustostěnné a tedy těžké, což jest ovšem následkem bohatosti vody uhličitánem vápenatým, kteráž okolnost může i u jiných „druhů“ způsobiti též následek. Tehdy užívá se jména *p. ponderosa* C. Pléiř. Jaká určitost v pojmu

tomto vězí, vysvítá z poznámky Slavíkovy: „Tento druh velmi mění tvar své skořápky“, čili jest to všelicos! Takové škeble udávají se z míst těchto: Vltava u Prahy (Dr. Novotný, Sl.), Skreje (Dr. Nov.), Ostroměř (Šand.). Na dovršení všeho troufám si povědět, že by i dosti nesnadno bylo mezi větším množstvím z téže vody vylovených kusů najíti dva tři úplně stejné, a že by se podařilo dříve vybrati exempláře, jež by platiti mohly za škebli velikou nebo zase za škebli zelenou. Největší kus, jaký jsem viděl, má 165 mm. délky.

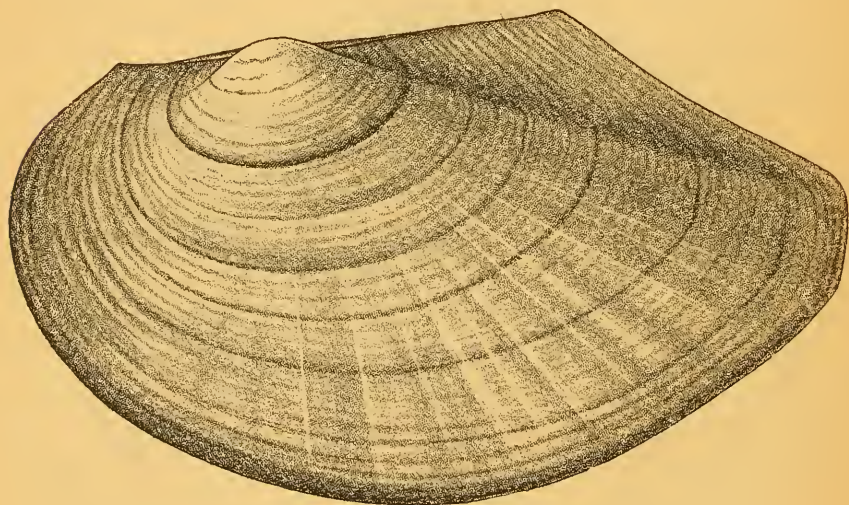
Škeble cellská žije v severní a střední Evropě, zasahujíc až za Alpy na jih, neboť žije i v severní Itálii.

3. *Anodonta piscinalis* Nilss. — Škeble zelená.

Vesmír XX., str. 76., obr. č. 32. f. B.

Živočich bledě žlutošedý.

Lastury prostředně veliké, kosočtverečně vejčité, dosti pevné, břichaté, žlutohnědé nebo zelenavé, kolem vrcholů skoro vždy hnědé, paprsky zelenými pod štítem ozdobené; přida zaokrouhlená; kraj horní a dolní rozbíhají se k zadku velmi patrně; horní

Obr. 183. *Anodonta piscinalis* Nilss.

kraj přechází v zadní buď šikmou přímkou, neb i produtě dolů; zadní kraj tvoří zaokrouhlený zoban; spodní kraj jest mírně a to pěkným obloukem vypouklý; vrcholy jsou velmi nadmuty, ku prostředku kraje horního pošinuty a velmi málo otřeny; štít na začátku trochu vpadlý, pak velmi stlačený a nápadně hřebeniť vyvýšený, čím dále k zadku, tím vyšší; stárím se však tento znak zmírňuje; svaz bývá i u starých kusů z většiny hmotou skořápkovou ukryt, přírůstky jsou mírně vyznačeny; perleť modravě bílá, pod vrcholy často narůžovělá;

vtisk předního svalu zavíracího jest dosti prohlouben, zadní pak mělký. — Délka 100 mm., výška 55 mm., tloušťka 40 mm.

Bydliště: tišší místa větších řek anebo takové vody, které při vyšším stavu vod říčních s hlavním tokem ve spojení bývají.

Naleziště: Vltava, staré Labe u Brandýsa a N. Benátek, Labe u Děčína (Sl., Vlkopas (Wiesner), Mělník (Točl), Neratovic (tu též v tůních při řece hojně. mal. sekce), u Kostelce, Libiše (Dr. Novotný), a u Pardubic (Košťál); v zátoce u Branného (Ladmann), Vltava u Prahy (Dr. Novotný), Chrudimka (Košťál), N. Strašecí (Babor), v Otavě na několika místech u Písku (Duda), v Labi pod Střekovem (Schm), Nasavrky, Bojanov (Kudrna).

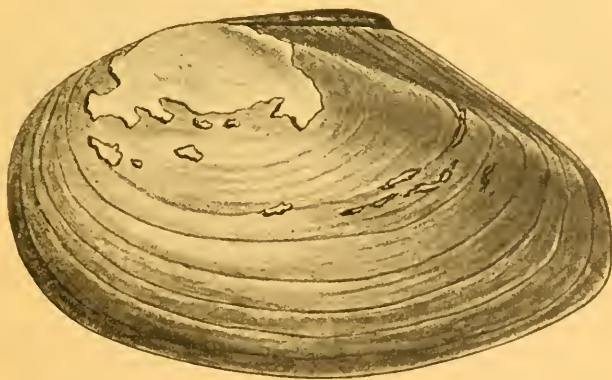
Škeble, jež jménem tímto poznačovány bývají, jsou v Čechách dosti vzácný. Význačné kusy, jež popisu hořejšímu vyhovují, jsou jiným škeblím dosti nepodobny, ale bývají i takové, jež tvoří přechod ku předchozí. Kromě toho poukazuje Jul Hazay, jak z mladého stavu škeblí zelených vyrostly v rameni potoka hrází oddělením jenom tvary, jež bylo možno míti za cygnea a cellensis. Toť jsou důkazy, že ani tato forma není „druhem“.

Škeble zelená vyskytá se ve Švédsku, Německu a Rakousko-Uhersku.

4. *Anodonta anatina* L. — Škeble kachní.

Živočich žlutavý.

Lastury menší, vejčité, tenkostěnné, křehké, ploché, špinavě žlutozelené, nebo zelenošedé; přida krátká, súžená a zaokrouhlená, zadek skrácený, rychle ve krátký, zaokrouhleně přihranatělý zoban sbíhavý; zadní kraj náhle spadavý, kraj dolní obyčejně mírně

Obr. č. 184 *Anodonta anatina* L.

obloukovitý nebo trochu sehnutý; přírůstky jsou úzký a tedy hustý; vrcholy maličko nadmuté, přednímu konci přiblížené, obyčejně neotřelé, vlnitě svraskalé; štít jest vyvýšen, se stran stlačen a paprsky temnými ohraničen; svaz jest dosti dlouhý, po zevnějšku patrný; perleť obyčejně čistá, modravá. — Délka 90 mm., výška 48 mm., tloušťka 30 mm.

Bydliště: potoky a řeky.

Jest známa z Vltavy (Sl.), Labe (Jand.), Cidliny (Kl.), Otavy, Blanice (D.), Lužnice (!), Javorky u Sobčic (Šand.), z rybníka Nadýmače u Soběslavi (Duda).

Drobná forma tato objevuje se nejraději v potocích; pozná se dle pěkné zaokrouhlenosti tvaru a po úzkých přírůstcích, a zdá se býti zakrslejší škeblí zelenou. Hojně se nevyskytá snad nikde. Aby se předešlo možnému zaměnění s druhem následujícím, což při plochém tvaru obou není vyloučeno, sluší dobře ohledati zámek, jak dále u škeble ploché poznamenáno.

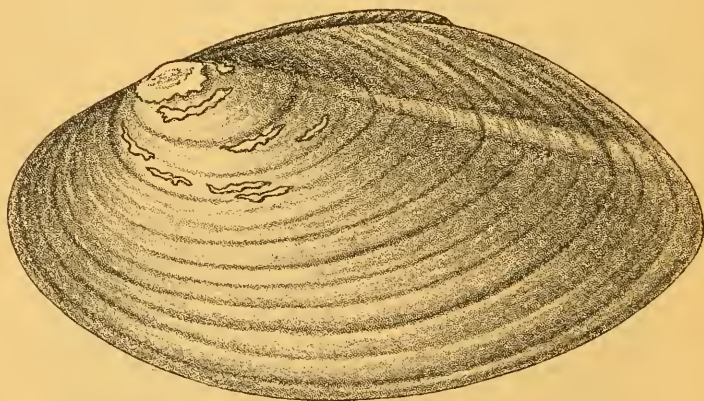
Škeble kachní žije v severní a střední Evropě až do Italie severní; jest také ve Francii a v Anglii.

5. *Anodonta complanata* Zgl. — Škeble plochá.

Vesmír XX., str. 77, obr. č. 33., f. A.

Živočich žlutavě šedý, s chodidlem se stran velmi stlačeným; pletivo žaber hlouběji napříč rýhovaných jest velmi jemné.

Lastury ellipticky vejčité, velmi na plocho se stran smáčknuté, hrubě rýhované, mírně lesklé, zelené nebo hnědavé, na štítu rudohnědé, se zelenými s obrubou rovnoběžnými pásy; horní kraj vystupuje za vrcholy vypoukle vzhůru; přední kraj jest zřetelně súžen a zaokrouhlen; dolní kraj jest málo vypouklý a tvoří s povolně sestu-

Obr. č. 185. *Anodonta complanata* Zgl.

pujícím krajem horním tupě zašpičatělý zadek; jsou tedy oba konce okrouhle zašpičatělé; vrcholy stojí blízko předního konce, jsou malinko nadmuty, na vršku hustě vlnité hrboľaty, ale obyčejně otřeny; štítek jest malý, úzký, štít dlouhý, se stran stlačený, vyvýšený; svaz jest úzký, dosti tlustý; přírůstky jsou zřetelné, málo široké a tedy husté; zámek jest na levé lastuře jenom nitkovitou lištnou zastoupen, pro niž na pravé lastuře slabá rýha jest; modravě bílá perleť bývá často skvrnitá; vtisky svalů jsou prohloubeny. — Délka 90 mm., výška 58 mm., tloušťka 18 mm.

Bydliště: větší řeky.

Byla nalezena ve Vltavě (Sl.), Labi (Sl., Schm. a j.), v Oharce (Sl.), Cidlině (Kl.), Bělé (Mačn.), Javorce (Šand.) a v Chrudimce.

Škeble plochá jest dobře charakterisována známkou, jaká udána o zámku. Jinak však tvarem a velikostí jest velmi různá. Obvyčejně se podobá zaokrouhlenému kosočtverci, leč bývají též kusy vejčité, totiž na přídě tupě obloukovité a vzadu zaúžené. Dolní kraj jest někdy skoro rovný, jindy dokonce slabě dovnitř vehnutý. Vždycky však jest škeble tato velmi plochá; poněvadž však i škeble kachní poměrně málo nadmuta jest. bylo by snadno obě zaměnit; nezbyvá tedy, než ohledati zámek. Mladé kusy bývají tak sploštělé, že jest s podivením, kde tam živočich místa má; vypadáť to opravdu tak, jako dva lístečky papíru na sobě položené. Nemohu opomenouti, že zavřeně lastury jenom vzadu se dotýkají, na předku rozchlíplé zůstávajíce.

Anodonta complanata žije v řekách ruských, německých a rakouských.

Podřád 2. Siphoniata. — Sifonatí.

Živočich má plášť v sifony prodloužený.

Čeleď 2. Sphaeriidae. — Hrachovkovití.

Plášť mlžů těchto jest kolkolem srostlý, jen na břišní straně má šterbinu, kudy chodidlo vystupuje, a druhou, kudy se vychlípují sifony; toto jsou dvě trubičky, z nichž jedna jest k tomu, aby přiváděla vodu k žabrák (dolní), druhá pak jest ku vyvrhování výmětů (horní); chodidlo jest dlouhé, úzce jazykovité; žábry mají velikost nestejnou; pohlavím jsou to obojetníci a rodí živá, již dosti velikými lasturami opatřená mláďata.

Lastury jsou tvaru okrouhlého nebo přihranatělého až i trojúhelného; vrcholy leží buď uprostřed kraje horního, nebo nad zadním koncem lastur; svaz jest buď po zevnějšíku patrný, nebo hmotou lasturovou přerostlý; hlavní zuby jsou obvyčejně na levé lastuře dva, na pravé jen jeden. Mimo to jsou ještě před nimi i za nimi podlouhlé, větší zoubky, tak zv. vedlejší, a to naopak na pravé lastuře dva, na levé jeden; vtisky svalové a plášťové jsou nepatrné.

Sem náležejí rody dva, jež rozeznáme takto:

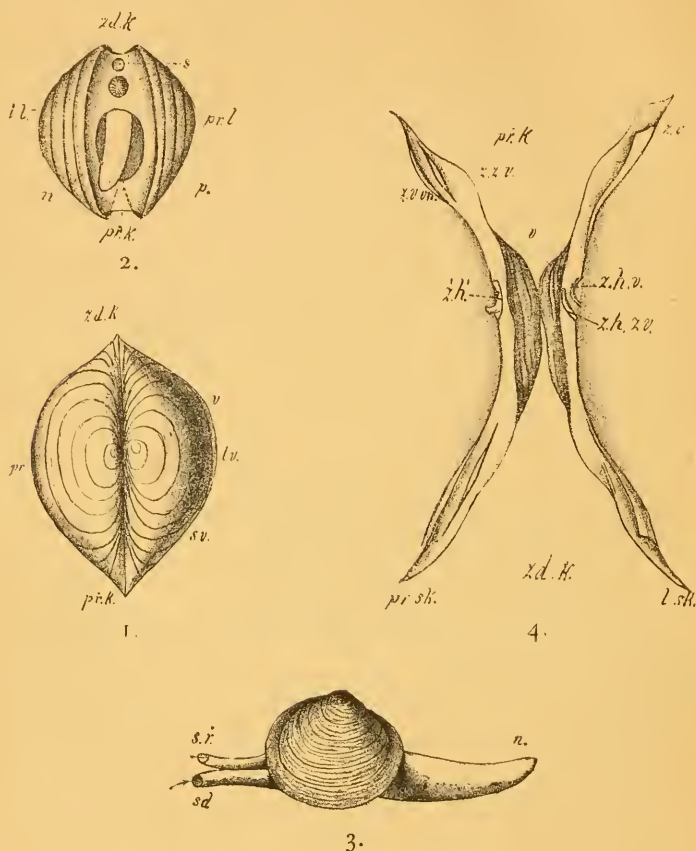
1. Vrcholy stojí asi uprostřed kraje horního, nebo jsou blíže konce předního . . . *Sphaerium* Scop.
2. Vrcholy jsou zadnímu konci více méně přiblíženy (lastury jsou za svazem velmi krátké) *Pisidium* Pfeiff.

Rod 1. *Sphaerium* Scop. — Okružanka.

Živočich má sifony na začátku srostlé, dále pak volné, za klidu vidlicovitě od sebe odkloněné, dlouze z lastur vychlípěné; dolní

bývá mocnější a delší než horní; zevnější žábry jsou menší než vnitřní.

Lastury jsou skoro stejnostranné, poněvadž vrcholy, jež někdy široké, jindy úzké jsou, asi uprostřed horního kraje se nacházejí, po-

Obr. č. 186. *Sphaerium corneum* L.

1. Lastury shora; 2. zdola pootevřené se zvřetem; 3. plížíci se zvíře; 4. zámek.
(l. l. = levá lastura, pl. l. = pravá l., př. k. = přední konec, z.d. k. = zadní k.,
s. ř. = sifon horní, s. d. = s. dolní, n. = noha, v. = vrchol, l. sk. = levá skořápka,
pr. sk. = pravá sk., z. v. = zub vedlejší, z. h. v. = zub hlavní vnitřní, z. h. zv. =
zub hlavní zevní, z'. h' = zub hlavní levé lastury, z. v. vn. = zub vedlejší vnitřní,
z. z. v = zevní zub vedlejší.)

někud ku předu schýleny jsou; tvar jest buď vejčitý nebo kulovitě vejčitý, až i trojúhelně vejčitý; pokožka jest buď sytě zbarvena nebo bledá; zámek se skládá buď ze dvou zoubků hlavních na každé straně lastury, nebo jest na pravé jen jeden a na levé dva; zuby vedlejší

jsou vždy na pravé lastuře dva, na levé jen jeden, kterýž mezi oba pravé zapadá; svaz jest buď viditelný, buď ukryt.

Okružanky obývají dílem ve vodách tekoucích, dílem ve stojatých, a na svých stanovištích nacházejí se obyčejně velmi hojně. Jsou-li dorostlé čili nic, nelze snadno poznati. Mladé kusy jsou poměrně málo nadmuty a nedosahují ovšem dále udaných rozměrů. Mají-li se upravit pro sbírku, jest dobře tělo z lastur napřed vyňati, což se snadno stane, když je na krátkou chvíli ponoříme do horké vody; měkké tělo pak obyčejně samo vypadne. Drobnější druhy jest lépe nechati zaschnouti.

Tvarem jsou to mlžové dosti stálí.

V oblasti palaearktické žije asi 28 druhů.

A. C y c l a s B r u g. Vrcholy jsou široké.

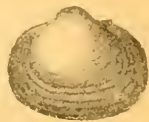
1. (Sphaeriastrum Bgt.) Lastury poměrně veliké, dosti pevné a zřetelně rýhované, se svazem zevně patrným a dvěma hlavními zuby zámkovými na každé chlopni.

1. *Sphaerium rivicolum* Leach. — Okružanka potoční.

Vesmír XV, str. 260. obr. č. 125., f. 4.

Živočich žlutošedý s krátkými sifony, z nichž spodní válcovitě trochu delší a širší jest než horní kuželovitý; chodidlo jest kuželovitě, bílé.

Lastury okrouhle vejčité, skoro stěnostranné, nepříliš nadmuté, dosti tlusté a pevné, horní kraj krátký, málo vypouklý, směrem k zadu vystoupavý, nad nějž tupé a široké vrcholy skoro uprostřed stojící trochu vynikají; přední kraj pěkně zaokrouhlený, poněkud ztenčený; dolní kraj málo vypouklý, zadní pak tupější než přední, a to buď zaokrouhlený neb od dolního kraje tupě naznačeným úhlem oddělený; svaz jest po zevnějšku patrný a dosti dlouhý; přírůstky jsou zřetelné, temnějším obloukem omezeny a skoro stejně široké; poslední z nich bývá žluté, kdežto ostatní část lastur má barvu hnědavou; mimo hrubší kroužky přírůstkové jsou ještě rovnoběžné jemnější, a husté rýhy na povrchu patrné; od vrcholů dolů rozbíhají se útlé, vtažené paprsky; perleť jest modravě bílá; otisky svalů a pláště jsou zřetelně vyznačeny; hlavní zuby zámkové jsou na každé lastuře dva, a to malinké, blízko za sebou postavené; vedlejší zuby lastury pravé jsou dva, z nichž vnitřnější jsou delší a silnější; na lastuře levé jest po jednom dosti vysokém a táhlém zubu vedlejším. — Dél. 20 mm., výš. 15 mm., tl. 10 mm.

Obr. č. 187.

Sphaerium rivicolum Leach.

Bydlíště: potoky a řeky.

Naleziště: v tůních a v Labi u Čelakovic hojně, v náplavu potoka za Radotínem (Svoboda), St. Labe u Brandýsa, v potoce Jílovém u Děčína, ve Vltavě u Prahy (Sl.), u St. Boleslavi a Poděbrad (Janda); poblíž Prahy též v povltavských tůních u Hodkoviček (Tocl) a Chuchle přehojně (Kl.), ve výtoku rybníka u Netolice (Šand.), v Běle u Trmice (Macner), u Tábora (!), Labe u Ustí (Wiesner)

Vody, které mají dno kamenité, nejsou obydleny okružankou potoční. Mladé kusy bývají poměrně značně plošší a do jistého věku barvy naskrze žlutavé; vrcholy

bývají do té doby ploché a široké a sotva vynikají přes kraj horní. Dospělé kusy sotva podléhají jakým změnám ve vodách různých, a rozměry zřídka přesahují hořejší míry.

Druh tento má rozlohu od Alp až k moři Severnímu, jest též v severním Rusku a západní části Sibíře.

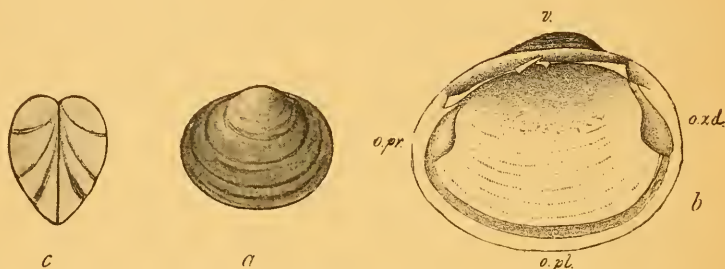
II. (Corneola Cless.) Lastury tenké a křehké, jemně rýhované; svaz zevně neviditelný; lastura levá má jeden, pravá dva pod sebou stojící hlavní zuby zámkové.

2. *Sphaerium corneum* L. — Okružanka rohovitá.

Vesmír XV., str. 163., obr. 63. a násl. — Syn. *Cyclas cornea* u Lehmana atd.

Živočich bílý, na kuželovitých sífonech červenavý; z těchto jest dolní delší a tlustší než horní; chodidlo jest kopinaté.

Lastury kulovité vejčité, břichatě nadmuté, křehké, slabě průsvitavé a lesklé, barvy rohově hnědé mimo okraje, jež bývají žluté; přední i zadní kraj jsou zaokrouhleny, ač zadní přece tupější a širší jest; kraj horní jest poněkud obloukovitý, dolní pak více rovný,

Obr. č. 188. *Sphaerium corneum* L. a—c.

(b. vnitřek lastury: v. = vrchol, o. př. = okraj přední, o. zd. = okraj zadní, o. pl. = okraj plášťový.)

a všechny kraje přecházejí v sebe bez naznačení úhlů; široké a tupé, ploché vrcholy vyčnívají sotva něco přes kraj horní; svaz jest krátký a po zevnějšku neviditelný, hmotou lastur zarostlý; přírůstky jsou nezřetelně odsazeny, tolikéž paprskovité rýhy od vrcholů vycházející; perlet jest modravá, a vtisky svalové patrný; hlavní zuby na lastuře levé nestejny: zevnější zub dosahuje jen do polovice zubu vnitřního a jest nižší než tento a málo prohnut, kdežto vnitřní jest úhlovitě zlomen; také jediný hlavní zub lastury pravé jest tak zlomen; zuby vedlejší jsou na lastuře levé po jednom, na pravé po dvou, z nichž vnitřní jest nižší. — Dél. 10 mm., výš. 8 mm., tl. 6 mm.

Bydliště: tůň a tiché zátoky potoků.

Naleziště: Jílové u Děčína, ve Vltavě u Prahy, v Labi u Mittelgrundu, Brandýsa; Sobotka (Sl.), Františkovy Lázně (Lehm.), Dobešice u Písku, Vodňany, Soběslav (Duda); Kostelec, Č. Lípa (Schm.); N. Bydžov (Kl.), Soběčice, údolí Mezihořské, Bělhrad, Hořice, Netolice, St. Boleslav, Roztoky, Jičín (Šand.), Hradec

u Cern. Kostelce (Vejdovský), Rychnov n. Kn. (Kop.), Opatovice na Časlavsku (J. Kuč.), Sušice (P. Kub.), Třeboň (Weinz.), Pardubice, Lhota pod Libčany u Hradce Král. (Košť.), tůně mezi Neratovicemi a Libiší (hojně, mal. sekce), tůně u Čelakovic, císařská louka u Prahy (Svoboda), v náplavu potoka za Radotínem (týž), Poděbrady (Kl.), tůně mezi Bráníkem a Hodkovičkami, Židovské pece u Žižkova, tůň povltavská u Zlíchova, Chuchle (Tocl), Nové Strašecí (Bab.), Hradec Král. (Uzel, Labe u Svádova, kaluže u Bohušovc (Wiesner), Něm. Brod, Rozkoš, Veselice, Chlístov, Šlapánov (!), Počátky, Řimberk, Žirovnice (Petr), Podlešín u Slaného (J. Kuč.), Nasavrky (Kudrna), Kutná Hora (Zavadil).

Var. nucleus Stud. Lastury obvyklejší menší, kulovité, velmi břichatě nadmuté, tak že, jsou-li obě chlopně zavřeny, netvoří dole hrany; vrcholy velmi široké vystupují poněkud nad kraj horní. — Dél. 7 mm., výš. 7 mm., tl. 6 mm.

Naleziště: Dobřín u Sušice (P. Kub.), Pilský rybník u Borohrádku (Tocl).

Okružanka rohovitá jest druhem proměnlivým; brzy jest více, brzy méně nadmutá, tu nacházejí se kusy s krajem dolním pěkně obloukovitým, tam zase se skoro rovným. Není vzácností, že jsou vrcholy čepičkovité, avšak u všech kusů z téhož naleziště to nebývá, i jsou v tom případě čepičky vypouklé; nutno pokládati individua taková za nahodilá. Největší nadmutost lastur jest asi uprostřed výšky. Při lasturách zavřených pozorovati někdy, že obě spolu tvoří na dolní straně dosti ostrý úhel, a sám kraj jest pak jako řezavý; na takých kusech založil Normand svůj druh *Sph. scaldianum*; co však nyní pod tímto jménem mezi konchyliology koluje a též v knihách se vyobrazuje, nemá s věcí Normandovou společného nic. V Čechách ostatně okružanka taková dosud nebyla nalezena.

Velikost lastur bývá častěji menší, než jak za popisem udáno, a málokdy pak větší. V mé sbírce jsou kusy české nanejvýš 11 mm. dlouhé.

Jest to, jak už z vypsání nalezišť viděti, nejobecnější okružanka česká.

Vlastí druhu tohoto jest snad celá Evropa.

3. *Sphaerium ovale* Fér. — Okružanka vejčitá.

Živočich nebyl popsán.

Lastury zaokrouhleně kosočtverečné, málo nadmuté, velmi jemně rýhované, lesklé, tenkostěnné, žlutavě šedé; přída sotva súžená, zaokrouhlená; zadek tupý, rozšířený; kraj horní na obou koncích tupými úhly obmezený, krátký, trochu vypoukle prohnutý, do zadu šikmo vystoupavý; zadní kraj šikmo utatý, dlouhý, málo ohnutý; dolní kraj slabě obloukovitý; vrcholy malé, úzké, málo vyniklé; hlavní zub zámkový na pravé lastuře velmi dlouhý, tenký, málo ohnutý, na zadním konci trochu stultlý a hlubokou rýhou skoro vidličnatě rozštěpený. — Délka 7—10 mm., výška 5·5—7·5 mm., tloušťka 4 mm.

Obr. č. 189.

Sphaerium corneum
var. *nucleus* Stud.

Obr. č. 190.

Sphaerium
ovale Fér.

Bydliště: bahnitě příkopy i rybníky.

Naleziště: Žirovnice (Petr), Něm. Brod (!), údolí Mezihorské (Šand.), Kutná Hora (Zavadil).

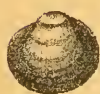
Od okružanky rohovité rozeznává se malou nadmutostí a tím, že jest hlavně v bocích sploštělá; jest též obrysu více hranatého, dle čehož se i od mladších kusů okružanky rohovité snadno rozezná. Hluboce rozrytý hlavní zub lastury pravé jest tu charakteristický.

Druh tento nachází se roztroušeně ve střední Evropě a dle Westerlunda i v Alžíru.

4. *Sphaerium mamillanum* West. — Okružanka zkomolená.

Vesmír XV., str. 260., obr. č. 125., f. A, 1.

Živočich není znám.

Obr. č. 191.

Sphaerium mamillanum
West.

Lastury kulovité vejčité, dosti pevné, jemně rýhované, lesklé, nadmuté, barvy žlutavě rohové; vrcholy široké, málo vyniklé, embryonálními lasturkami napříč náhle zkomolené; předek jest trochu sůžen a zaokrouhlen, zadek trochu širší a jako utat nebo slabě vypouklý; kraj horní jest trochu vyklenut, dolní taktéz; svaz jest krátký, ukrytý; perleť jest bělavá; hlavní zuby lastury levé jsou dva, vnější jest nízký, dlouhý

a kryje vnitřní zub skoro docela; tento jest silnější; vedlejší zuby lastury pravé jsou skoro stejně dlouhy, vnitřní jsou však silnější. — Délka 8 mm., výška 6·5 mm., tloušťka 4·5 mm.

Bydliště: bahnitě příkopy a potůčky.

Naleziště: stojaté vody u Ostroměře a Sobčic (Šand.), tůň Javoroky v údolí Mezihorské (Košť.); náhon potoku Žabince a tůň za Špitálským dvorem u Něm. Brodu (!).

Forma ventricosa Ford. Lastury větší a nadmutější. — Délka 10 mm., výška 8·5 mm., tloušťka 6·5 mm.

Nachází se v údolí Mezihorském (Šand.)

Sphaerium mamillanum jest velmi význačný druh s plochými, horizontálními, až 3 mm. širokými čepičkami vrcholovými; jest též pěkný, neboť se na povrchu střídají pásy žlutavě šedé se slámově žlutými. Největší nadmutí lastur jest právě pod čepičkami, a tak jeví se pohled od zadu sekeře podobný. Dle toho rozezná se druh tento bezpečně od kusů okružanky rohovité, jež by náhodou měly čepičky odsazené.

Okružanka zkomolená vyskytuje se v Rusku, Švédsku, Norsku (až za 69° sev. šíř), v Hannoversku, pak až v pruském Slezsku u Zhořelce, tak že česká stanoviště jsou nejvíce na jih posunuta.

B. Calyculina Cless. Vrcholy úzké, trubkovité a na nich vrcholy (embryonální lasturky) jako čepičky velmi zřetelně odsazené.

a) Čepičky vrcholové leží vodorovně.

5. *Sphaerium pilacre* West. — Okružanka puchýřnatá.

Živočich není znám.

Lastury vejčité, dosti nadmuté, tenkostěnné, velmi jemně rýhované, žlutavobílé až i rohově šedé; přida jest poněkud sůžena,

zadek maličko rozšířen; štít i štítek jsou jen slabě se stran stlačeny; kraj horní jest sotva vypouklý, dolní však zřetelně obloukovitý; tento sbíhá se s krajem horním poněkud v tupý zoban, který asi uprostřed výšky lastur stojí, se zadním pak tvoří otupený úhel; kraj zadní jest otupeně obloukovitý, skoro jako utatý a od kraje horního též otupeným rohem odrůzněn; vrcholy jsou nadmuty, poměrně dosti široké a nesou veliké, vodorovně položené, přes kraj horní málo vyčnívající čepičky, jež jsou v celé sekci této poměrně největší, podoby puchýřovitě a velmi nápadně oddělené; často odsazují se vrcholy od ostatní části lastur ještě jednou, ač méně zřetelně. — Délka 5 mm., výška 4 mm., tloušťka 3 mm.

Bydliště: tiché zátoky potoků a tůň luční. Naleziště: potok Javorka u Sobčic (Šand.), příkop za villou Larišovou u Pardubic (hojně, Košť.).

Tvarem jest okružanka tato dosti proměnlivá. Kusy z Javorky jsou obrysu více čtyřúhelně přihranatělého, Pardubické pak skoro trojúhelně vejčitého, kdežto švédské a moravské kusy jsou pěkně pravidelně vejčity. V každém případě lze však druh tento poznati po velikých, vodorovně položených a velmi nápadně a odškraceně odrůzněných čepičkách. Westerlund udává míry $D : V : T = 4.5 : 3.5 : 2.5$ a poznamenal kusy Pardubické s rozměry: $5.5 : 5.5 : 3$ mm. jakožto formamajor.

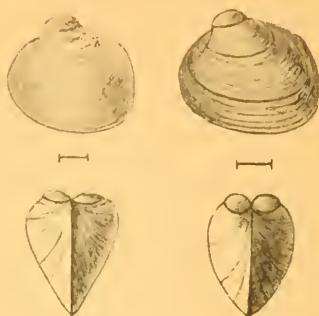
Okružanka puchýřnatá žije ve Švédsku jižním a mimo Čechy též na Moravě u Adamova blíže Brna.

6. *Sphaerium lacustre* Müll. — Okružanka hrbolatá.

Vesmír XV., str. 260., obr. č. 125. — Syn. *Cyclas caliculata* u Reinhardt; *Cyclas lacustris* v seznamu karlovarském, *Calyculina lacustris* u Cyperse.

Živočích skorem bezbarvý, s chodidlem asi tak dlouhým jako lastury; sifony do polovic srostlé, od sebe neodkloněné, narůžovělé; játra prosvitají na vrcholech hnědě.

Lastury přihranatě vejčité, málo nadmuté, velmi tenkostěnné a náramně křehké, průsvitavé, velmi jemně ryhované, lesklé, bělošedé nebo žlutošedé, skoro stejnostranné, na předku poněkud súžené, vzadu širší; vrcholy leží na prostředku, jsou krátké, útlé, maličko do předu namířeny, vyčnívají nepatrně přes kraj horní, a embryonální lasturky jsou na nich odsazeny jako

1. 2.

Obr. č. 192.

Sphaerium pilacre West.

1. z Javorky, 2. z Pardubic.

Obr. č. 193.

Sphaerium lacustre Müll.

čepičky; štít i štítek jsou se stran velmi stlačeny; horní kraj jest rovný a činí s předním i zadním krajem otupené úhly; zadní kraj jest jako šikmo utat, přední více zaokrouhlen, a oba přecházejí v málo vypouklý kraj dolní obloukem; svaz jest ukryt; perlet jest slabounká, vtisky svalů nezřetelný. — Délka 7·5 mm., výška 5·5 mm., tloušťka 3·5 mm.

Bydliště: rybníky, tůň, příkopy luční i tiché zátoky potoků s bahnitým dnem

Naleziště: Libiš, Byšice, Sadská (Sl.), Zátava u Písku (Duda), Hodkovice, Č. Líba, Lovosice (Schm.), nádržka luční na „Kateřince“ u Sušice (P. Kub.), Sobčice, Bělohrad, Ostroměř, Jičín, Smidary, Protivín, Netolice, Libějice, Mahouš, Truskovice, potok Kunratický (Šand.), Pardubice (Košť.), tůň mezi Neratovicemi a Libiší (mal. sekce), Berounka u Cernošic, N. Bydžov (velmi vzácné, Kl.), náplav potoka za Radotínem, tůň u Čelakovic (Svoboda), St. Boleslav, Plešivec u St. Huti, Křivoklát, a to v tůňce u druhého tunelu (Nosek), Šárka, Mníšek, Slapy (Reisn.), tůňka v bývalé musejní zahradě v Praze (Blažka), strouhy u Žďárského rybníka u Týniště, Židovské pece u Žižkova (Tocl), Nové Strašecí (Bab.), rybník pod Košálkem (Wiesn.), Třeboň (Weinz.), Hradec u Čern. Kostelce (Vejd.), Zavadilka u Tábora, Polná, Něm. Brod, Pohled (Frauenthal) (!), Bojanov (Kudrna), Mělník.

Jest to tedy velmi rozšířený druh, ač na svých stanovištích nikde snad není hojný. Lastury bývají tak slabounky a křehky, že při sbírání největší pozornosti potřebí jest, aby se nerozdrobily. Tvarem mění se do té míry, že obrys jest někdy nápadnější, jindy méně hranatý. Při určování vždy však dbáti jest poměru mezi délkou a výškou, který dá ukazovatele asi 1·3—1·4. Barva pokožky jest různá dle povahy vody, v níž živočichové se nacházejí, více totiž šedá v bahnitých a více žlutá ve vodách rostlinami porostlých, jakož jsou na př. místa rašelinná. Clessin pokládá okružanku hrbolovitou za živočicha jednoletého.

Zeměpisnou rozlohu má okružanka tato po Evropě a sev. Asii.

δ) Čepičky vrcholové jsou k sobě a ku předu nakloněny.

7. *Sphaerium Brochonianum* Bgt. — Okružanka Brochoniova.

Obr. 194.

Sphaerium Brochonianum Bgt.

Živočich bledý, těstové barvy.

Lastury podlouhle vejčité, velmi tenkostěnné, málo nadmuté, a to nejvíce pod vrcholy, přejemně rýhované a tedy poněkud hedbávitě lesklé, barvy žlutavě bílé, často doužkující; kusy temnější mívají kolkolem okraj žlutavý; od vrcholů rozcházejí se radialní vryté čáry; kraj horní jest rovný, na obou koncích úhelnatě odsazený; zaokrouhlený kraj přední přechází nenáhle obloukem ve kraj dolní, jenž skoro rovný a s krajem horním rovnoběžný jest; zadní kraj jest široký, málo vypouklý, ba skoro jako utatý, a tvoří s krajem dolním zaokrouhlený úhel; štít a štítek jsou silně se stran smáčkuty; vrcholy leží skoro uprostřed, leč přece předku blíže, jsou úzké a mají malé čepičky, jež tak stojí šikmo, že se svou plochou skoro dotýkají; svaz jest zakryt. Dél. 12 mm. výš. 10 mm., tl. 6 mm.

Bydliště: mělké tůně.

Nalezisté: Netolice (Šand.), Pardubice (Košt.), rybník sv. Barbory u Duchcova (Wiesner).

Okružanka Brochoniova podobá se velice okružance hrbolovité, jest však táhlejší, tak že poměr délky k výšce dá ukazovatele 1:2. Také jsou rozměry vůbec větší a dolní kraj skoro rovný i přida více zaokrouhlena.

Jest obyvatelkou Evropy.

8. Sphaerium Steini Ad. Schm. — Okružanka Steinova.

Vesmír XV., str. 260., obr. č. 125

Živočich nebyl popsán.

Lastury mají tvar vejčitý, jsou dosti nadmuty, nejvíce pak hned pod vrcholy, jsou též poměrně dosti pevný, sotva průsvitný, jemně síť, ale zřetelně rýhovaný; barva pokožky jest hnědavě šedá, na krajích žlutá; lesk značný; horní kraj slabě vzhůru prohnutý, dolní mírně obloukovitý; zadek jest jako šikmý útah a širší než tupě zobanitá přida; přední kraj tvoří s dolním, povolně vystupujícím, slabě zřetelný úhel, jenž asi uprostřed šířky lasturové umístěn jest; kraj horní není ani od předního ani od zadního úhlovitě odsazen; vrcholy jsou níže nadmuty, výše sženy a nesou malé, k sobě a do předu skloněné čepičky, jež se asi nad prostředkem horního kraje nacházejí a přes tento značně vystupují; štít i štítek jsou maličko stlačeny; svaz není viditelný. — Dél. 5 mm., výš. 5.5 mm., tl. 4 mm.

Bydliště: staré lomy kamenné vodou naplněné, tůň a pod.

Naleziště: Č. Budějovice (Pinc), Něm. Brod (!).

Okružanka Steinova bývá obyčejně za odrůdu okružanky hrbolovité pokládána, jest však nadmutější a více zaokrouhlena; postavení čepiček o mnoho menších jest pak jinaké. Westerlund staví ji k okružance Brochoniově, což se mně zdá býti povážlivým, proto že jest poměrně vyšší než ta; tolikéž barva pokožky jest odchýlna. Celým zevnějškem zkrátka nehodí se okružanka tato ani sem, ani tam, nejbliže však stojí okružance následující.

Druh tento žije v Německu a Rakousku.

Obr. č. 195.

Sphaerium Steini
Ad. Schm.

9. Sphaerium Ryckholti Normd. — Okružanka Ryckholtova.

Živočich bělavý, průsvitný; sifony krátké.

Lastury skoro trojúhelně vejčité, tenkostěnné, pod vrcholy silně nadmuté, k dolejšku stlačené, lesklé, žlutavě šedé, často se žlutobílým okrajem, jemně rýhované; přida sžena, zaokrouhlená, tak že nejpřednější bod uprostřed šířky lasturové leží; zadek jest širší; krátký kraj horní jest sehnut; zadní kraj silně vypouklý, šikmo spadající tvoří s krajem dolním slabě prohnutým velmi otupený ale

Obr. č. 196.

Sphaerium Ryckholti Normd.

zřetelný úhel; vrcholy ku přídě namířené, doleji široké, k hořejšku stenčené, k sobě skloněné a velmi vyniklé nesou malé, sebe se dotýkající a šikmo postavené čepičky; štít i štítek jsou slabě naznačeny; svaz po zevnějšku nic nebo sotva viditelný. — Délka 8·5 mm., výška 7 mm., tl. 5·5 mm.

Bydliště: opuštěné, vodou zatopené lomy kamenné, tůň a pod.

Naleziště: St. Boleslav, (Jand.), Hronov (Winter), Něm. Brod (!).

Var. danica Cless. Lastury trojúhelné, na dřídě velmi sůžené, zašpičatělé; zadek zaokrouhlený, velmi široký; kraj horní silně vypouklý, kraj dolní dlouhý, slabě obloukovitý; všechny úhly jsou velmi zaobleny, sotva zřetelný; vrcholy velmi krátké a široké, čepičky dosti veliké. — Délka 7·5 mm., výš. 6 mm., tl. 4 mm.

Tato severská odrůda byla nalezena v příkopě za villou Larišovou u Pardubic a v tůni při Chrudimce u Nemošic, na obou lokalitách hojně a sama o sobě (Košťál).

Druh tento rozeznává se od předchozích vyčnířeli, trubkovitými vrcholy, jež jsou tak stočeny ku předu a k sobě, že čepiček ani s boku ani ze zadu viděti není. Jest vzácný.

Rozlohu má od severního Německa až do sev. Francie; jest též v Anglii. Na Moravě blíže Prostějova.

Rod 2. *Pisidium* C. Pfeiff. — Hrachovka.

Živočich jest opatřen dlouhým, se stran stlačeným chodidlem, jež jest uprostřed tlustší; sífony jsou krátké, jen maličko za lastury vyčnívající a po celé délce své spolu srostlé; vnější list žaber jest tak malý, že jen asi polovinu listu vnitřního kryje.

Lastury nejčastěji vejčité, někdy kulovité, jindy zase skoro kosodélné, jež jsou vždy nestejnostranné tak, že totiž svaz jest při kratší straně dle polohy vrcholů, a jest tedy přídě vždy delší než zadek, což jest u všech ostatních mlžů našich naopak; vrcholy bývají málo neb až velice nadmuty, nevyčnívají však příliš přes horní kraj lastur; svaz jest zarostlý, krátký; zámek jest v celku jako u rodu *Sphaerium*.

Hrachovky jsou dosti proměnlivé, a u mnohých jsou četné odrůdy známy, jež někteří badatelé i za samostatné druhy pokládají. Zámek neposkytuje pevných rozdílů, a pokud jsou různosti, lze jich jen k rozvržení skupin a nikoli druhů použiti. Při určování druhů nezbývá pak než dbáti celkového tvaru, polohy vrcholů, barvy pokožky, rýhování povrchu a pod.

Může tyto můžeme s prospěchem loviti jen sítkem. Na příhodném místě vybere se část bahna ze dna vody a pozorně se vypláchne; hrachovky se pak opatrně vyberou. Pro sbírku se jen vysušují.

Hrachovky žijí v tůních, bařinách, pramenech, příkopech lučních i sebe menších, též v rašeliníštích; tiché zátoky potoků a řek bývají jimi též obydleny. Vysychá-li voda, zahrabávají se hlouběji do bahna a vytrvají tak dlouho na živu, zvláště je-li bahno pokryto řasami a listím.

V oblasti palaearktické rozeznává se asi 40 druhův.

I. (Fluminina Cless.) Každá lastura má dva hlavní zuby zámkové, jeden přednější, druhý zadnější.

1. *Pisidium amnicum* Müll. — Hrachovka říčná.

Živočich bílý, průsvitný, s chodidlem delším než lastury; sífony vynikají sotva na 1 mm. z lastur, jsou oba kuželovité a až před konec spolu srostlé.

Lastury, největší v tomto rodu, vejčité, dosti nadmuté, tlustostěnné a pevné, málo lesklé, jemně avšak zřetelně rýhované, s hlubšími mezerami přírůstkovými; pokožka žlutošedá, na posledním přírůstku žlutá; vrcholy široké, málo vyniklé, k zadnímu konci pošinuté, někdy otřelé; horní kraj málo klenutý, zadní širší než přední, skoro přímo dolů otupený nebo velmi málo klenutý; krátký kraj přední jakož i dolní pěkně vypouklý. — Dél. 11 mm., výš. 8·5 mm., tl. 6 mm.

Bydliště: řeky a potoky.

Naleziště: Labe u Lovosic a Litoměřic, výtok rybníku u Hirsenu (Schm.), Stará Chrudimka, kanál Halda u Pardubic (Koš.), N. Bydžov (Kl.), Sobčice, Hořice, Ostroměř, Netolice (Šand.), St. Boleslav; studánky ve Vichové u Jilemnice (Vejnar), Sychrov (Bab.), Loučná u Sezemic a Koloděj, tůně povltavské u Braníka (Tocl), Kutná Hora (Zuvač), Osek, Zábědov (Kl.), pod Špitálskou stráň, na Valšičce, potok Žabinec, Veselice (vše u Něm. Brodu) (!)

Mladé kusy jsou velmi ploché, a mohla by nastati nejistota při určování; poněvadž pak nedorostlá individua hrachovek vůbec mají kraje mázdřité, vápennou hmotou zesílené, tedy jest při bedlivějším ohledání přece možno věk poznati. Jinak by u druhu tohoto bylo lze ubezpečiti se jen prozkoumáním zámku. Ostatně bývá barva pokožky i u polozrostlých kusů často veskrz slámově žlutá, u dospělých však temná.

Hrachovka říčná má velikou rozlohu, neboť žije mimo Evropu (až po 69° sev. šíř.) i v sev. Africe, sev. a záp. Asii.

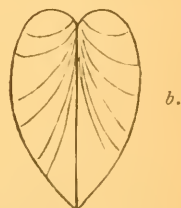
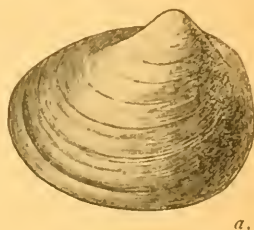
II. (Rivulina Cless.) Hlavní zuby zámkové jsou na levé lastuře dva, jeden přednější, druhý zadnější; na pravé lastuře jest toliko jeden.

2. *Pisidium supinum* Schm. — Hrachovka rozšířená.

Vesmír XV, str. 260., obr. č. 125., f. 3.

Živočich žlutavě bílý.

Lastury velikosti prostřední, nadmuté, pevné, jemné a pravidelně rýhované, málo lesklé, barvy rohově žlutavé, obrysu zaokrouh-

Obr. č. 197. a. b.

Pisidium amnicum Müll

Obr. 198.

Pisidium supinum Schm.

leně trojúhelného; vrcholy vyniklé, súžené, nad samým krajem zadním umístěné, a při nich jsou nasazeny malé listovité hrbolky; kraj horní přechází náhle šikmou přímkou ve kraj přední, zaokrouhleně špičatý; zadní kraj jest jak utat, skoro přímý; dolní dosti vypouklý kraj jest od předního i zadního kraje obloukovitě oddělen; svaz jest krátký, ukrytý; perleť bělavá, vtisky svalů zřetelné; kraj zámkový uvnitř jest úhlovitě zlomen. — Dél. 4·5 mm., výš. 4 mm., tl. 3 mm.

Bydliště: tiché zátoky potoků i tůň.

Naleziště: Javorka u Sobčic (Šand.), v Haldě a v náplavu Chrudimky u Pardubic (Košť.), Štěchovice, Radošín (Kl.), Labe u Svádova (Wiesner), náplav Labe při Ústí (Pachn.), Berounka u Dobřichovic, Braník (Kl.), Sušice (P. Kub.).

Trojúhelný obrys, silné rýhování a hrbolky při vrcholech, jež zvláště proti světlu dobře spatřiti lze, pomohou bezpečně druh tento určit.

Pisidium supinum žije v Evropě severně Alp.

III. (Fossarina Cless.). Levá lastura má dva hlavní zuby zámkové: jeden vnitřnější, druhý zevnější; lastura pravá má jen jediný hlavní zub.

A. Při vrcholech jsou vyčnělé, listnovité hrbolky.

3. *Pisidium Henslowianum* Shepp. — Hrachovka hrbolatá.

Živočich bílý, až namodralý; sifony velmi krátké.

Lastury velikosti prostřední, prodlouženě vejčité, málo nadmuté, tenkostěnné, jemně a hustě vráskované, slabě lesklé, průsvitné, barvy bledě rohové nebo šedé, někdy se žlutým přírůstkem posledním; vrcholy nahoře súžené a pod špičkou jemnými listnovitými hrbolky opatřené; horní kraj málo vypouklý, do předu sehnutý; přída zaokrouhlená, zadek trochu otupěle zaoblený od horního i dolního, velmi málo vyklenutého kraje otupenými rohy oddělený. — Dél. 5 mm., výš. 4 mm., tl. 3 mm.

Bydliště: mírně tekoucí potoky, zátoky řek, stará řečiště a mělké tůně.

Naleziště: Stará Chrudimka, kanál Halda u Pardubic (Košť.), Neratovice, N. Bydžov, Berounka u Dobřichovic, Radošín (Kl.), St. Boleslav (Jandečka), Ostroměř, Sobčice, Netolice (Šand.), tůňky při Orlici u Malšovické Lhoty, tůně povltavské u Braníka (tu velmi hojně, Tocl), Lovosice, Č. Líba (Schmidt), Veselice u Něm. Brodu (!), Sušice (P. Kub.), Nasavrky (Kudrna).

Po hrbolcích při vrcholech a vejčitém tvaru možno hrachovku hrbolatou neomylně poznati.

I tento druh jest rozšířen v Evropě severně Alp, avšak roztroušeně, tak že na velikých plochách, jak se zdá, chybí.

B. Při vrcholech hrbolků není.

a) Povrch jemně rýhovaný.

Obr. č. 199.

Pisidium Henslowianum Shepp.

4. *Pisidium fontinale* C. Pfeiff. — Hrachovka příkopní.

Syn. *Pis. fossarinum* Cless.

Živočich bělavý; sifony vyčnívají jen maličko; chodidlo jest delší než délka lastur.

Lastury vejčité, mírně nadmuté, jemně ryhované, pevné, slabě lesklé, žlutě rohové nebo zahnědlé barvy; vrcholy široké, tupě vyniklé, nedaleko středu postavené; horní vyklenutý kraj sestupuje povolně ku kraji přednímu, jenž jest velmi tupě zaokrouhlen; kraj zadní jest tupě vypouklý; dolní slabě vyklenutý přechází mírným obloukem ve kraj přední a jest od zadního kraje velmi otupeným úhlem oddělen; na lastuře levé jest vnitřní zub hlavní obloukovitý, hlavní zub lastury pravé jest na zadním konci kyjovitě stultlý a na povrchu brázdou rozrytý. — Délka 4 mm., výška 3·7 mm., tloušťka 2·7 mm.

Bydliště: příkopy luční, prameny, potůčky, zvláště kalužinky na bařinatých lukách.

Naleziště: Děčín, Ploučnice a menší vody českého Švýcarska, staré Labe u Brandýsa, Vltava u Prahy (Sl.), Harta, Vrchlabí (Cyp.), Flekačky u Písku (Duda), Pardubice (Košť.), tůňka v bývalé musejní zahradě v Praze, N. Bydžov (Kl.), Neratovice (mal. sekce), Šárka (Reisn.), Spálené Poříčí (Blažka), St. Boleslav, St. Huť; Sobčice, Bělohrad, Truskovice, Netolice (Šand.), rašelinné stružky kolem Holic; Všenorské údolí u Dobřichovic; Chleny u Kostelce n. O. (Tocl), Vlkopasy: pramének nad továrnou; bařina u rybníka Janka, Proboštov, Ullersdorf u Teplic; polní studánka u Novosedlice; Zálesí u Vel. Března (Wiesn.), Slaný, Běchovice u Prahy; Nezdice, Záluží, Lenora, Kavrlík u Kašperských Hor, Šatava (Kl.), Strašín, Rehberg, Volšov, Nakří-Netolice, Sušice, Lakkaberg na Šumavě (P. Kub.), České Budějovice (Pinc), Třeboň (Weinzettl), Tábor, Něm. Brod, Friedenava, Břevnice, Veselice, Rozkoš, Veselý Žďár, Volichov, Věž, les Vlkovsko, Lhota, Květínov, Schützendorf Něm., Dobrodín, Pohled (Frauenthal), Simtany, Rosochatec, Sv. Kříž, Habry, Světlá, Polná, Studenec (!), Meziklasí u Lipnice (Petr), Vůznice u N. Hutí, Strádonická rokle, Hrdlořezy (Šedý), Žďárský rybník u Týniště (Tocl), Nasavrky, Bojanov, Kamenice, Svidnice, Mířetice (Kudrna).

Var. compressa n. Lastury poměrně veliké, na přídě více súžené, velmi málo nadmuté. Délka 6 mm., výška 4·7 mm., tloušťka 3·4 mm.

Odrodu tato žije u Něm. Brodu, a to na louce pod rybníkem Valšíckou a v potoce Žabinci (!) i vyznačuje se hlavně svými rozměry s poměrem děl.: výš : tl. = 1·77 : 1·37 : 1, kdežto typické kusy třebaš z Dinkelscherben od Clessina mají poměr 1·48 : 1·37 : 1.

Var. Clessini v. Kim. Tvar nápadně nadmutý a kratší s přídou zkrácenou a více zaokrouhlenou. — Délka 4·5 mm., výš. 4 mm., tl. 3 mm.; (poměr 1·4 : 1·33 : 1).

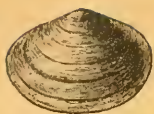
Byla nalezena u Něm. Brodu a Rosochatce (!).

Dosti odchylná forma tato byla mi tak určena drem O. Boettgerem; jméno to však dosud nikde nenacházím vytištěno!

Obr. č. 200.

Pisidium fontinale
C. Pfeiff.

Obr. č. 201.

Pisidium fontinale var. *rosea*
Scholtz.

Var. rosea Scholtz sp. Lastury úplně vejčité, slabě nadmuté, tenkostěnné, zřejmě rýhované, lesklé, žlutobílé; vrcholy jsou umístěny poblíže středu kraje horního, ač přece zadku blíže, jsou pak vypouklé a široké; kraj přední jest zaokrouhlen a široce otupen, zadní mírně vyklenut a širší; horní i dolní kraj jest slabě obloukovitý; nikde není úhlu ani naznačeného. — Délka 4·5 mm., výš. 3·5 mm., tl. 3 mm.

Jen v Krkonoších: v děrách rašelinných u Luční Boudy (Wiesenbaude) (Reinh.), v rybníčku v Malé sněžné jámě (Cypers).

Hrachovka příkopní jest nejobecnější všech, a neschází nikde, kdekoli jen jest místo, aby tam hrachovky žítí mohly; též bývá na svých stanovištích velmi hojna. Podléhá proměnam dosti nápadným, ač není vždy nutno jménem odchylky poznačovat, ba také to není radno, poněvadž změny jsou rázu jen místního. Obvyčejně tvoří zavřené lastury spolu na dolní straně úhel ostrý, výminečně však přikládají k sobě tak, že nevzniká hrana nijaká, nýbrž obě tu přecházejí v sebe obloukem, jakž na několika kusích z Pohledu (Frauenthal) u Něm. Brodu a ze Sušice spatřuji.

Hrachovka příkopní má snad celou Evropu za svou vlast

5. *Pisidium intermedium* Gass. — Hrachovka prostřední.

Živočich žlutavě bílý; sifony krátké a náhle jak utaté, šedožluté, a vynikají maličko ven.

Lastury prostřední velikosti, vejčité, málo nadmuté, dole v ostrou hranu se zavírající, pevnostěnné, jemně avšak pravidelně rýhované, lesklé, rohově žluté, na posledním přírůstku obvyčejně bledě žluté; vrcholy široké, zaoblené, dosti vyniklé; horní kraj dosti vyklenutý, přední zaokrouhleně zašpičatělý, dolní obloukovitě vypouklý, ve kraj přední i zadní bez jakéhokoli naznačení úhlů přecházející; zadní kraj málo klenutý, ba někdy jak utatý, tvoří s krajem horním úhel. — Dél. až 8 mm., výš. 6 mm., tl. 3 mm.

Bydliště: stojaté vody.

Naleziště: rašelinné vody v okolí Netolic (Šand), Mladkov u Jilemnice (Vejnar), Válečnice u Víkopas (Wiesner), Vůznice u N. Hutí (Šedý).

Pisidium intermedium jest tak málo rozdílné od *Pisidium fontinale*, že by snad lépe bylo pokládati je za odrůdu tohoto. Přída jest poněkud více zašpičatělá, ale úhel mezi krajem horním a zadním bývá jen někdy zřetelný. Zámek neposkytuje pevných rozdíln. Velikosti nahoře udané dosahují živočichové tito asi málo kdy, aspoň jsem mezi několika sty českých kusů nikdy tak velikých neviděl. Ostatně vyskytají se výminečně mezi hrachovkami příkopními individua až na 6 mm. dlouhá a přibližují se tedy svými rozměry velice hrachovce prostřední.

Obr. č. 202.

Pisidium intermedium Gass.

Rozloha hrachovky této sahá z jižního Německa až do Italie; také ve Francii druh tento žije.

6. *Pisidium pallidum* Gass. — Hrachovka bledá.

Živočich bledý, průsvitavý, na kraji pláště, žaber a chodidla tmavší; sifon velmi krátký, na konci poněkud rozevřený.

Lastury prodloužené šikmo vejčité, uprostřed brádkaté, ke spodu náhleji stažené, velmi jemně a nepravidelně rýhované, tenkostěnné, průsvitavé, lesklé, bledě žluté nebo žlutavě rohové, na obrubě žluté; kraj horní dosti prohnutý, ku přídě příkře sestoupavý; přída nahoře i dole stejnoměrně súžená, zaokrouhlená, zadek zaoblený, krátký; kraj dolní dosti vypouklý ku přídě povolně, k zadku náhle vzhůru skřívený vrcholy hladké, nadmutě zaoblené, velmi vyniklé často hnědavé nebo šedé; svaz velmi zřetelný, hnědavý. — Délka 5—5·5 mm., výška 4—5 mm., tloušťka 2·6—3 mm.

Bydliště: vody stojaté.

Naleziště: dosud jen u Sobčic, kdež je p. Šandera objevil a mně pět kusů k nahlédnutí propůjčil.

Jest to hrachovka druhu *P. subtruncatum* celkovým tvarem velmi podobná, avšak zřetelněji rýhovaná a též barvou pokožky různá i rozměrů větších. Přída jest buď více buď méně přišpičatělá a vrcholy někdy více, někdy méně nadmuty, u jednoho kusu byly též čepičkovitě odsazeny. Každý pak kus měl asi uprostřed výšky zřetelnou, temně zbarvenou mez přírůstkovou, jakoby se byl vzrůst na delší dobu zastavil.

Pisidium pallidum žije ve střední Evropě severně Alp a jest dosti vzácné.

Obr. č. 203.
Pisidium pallidum
Gass

7. *Pisidium pusillum* Gmel — Hrachovka malinká.

Syn. *P. ovatum* u Šandery (O někt. nov. a vzácn. pro Čechy měkk), *Pis. fontinale* u Slavíka.

Živočich bělavý, s chodidlem na $1\frac{1}{2}$ délky lastur, válcovitého tvaru, na hřbetní straně trochu kýlnatým; sifony kratičké, dolní o maličko delší a širší.

Lastury malé, krátce vejčité, málo nestejnostranné, slabě nadmuté, dosti pevné, velmi jemně vráskované, s hrubšími brázdíčkami kolem obruby, málo lesklé, průsvitavé, rohově žluté; vrcholy od zadního kraje trochu oddálené, široké, ploché a málo vyniklé; horní kraj poněkud vyklenutý, přední velmi tupě zaokrouhlený; dolní kraj velmi klenutý, zadní trochu zarovnaný, otupeným úhlem od kraje horního odrůzněný; kraj zámkový uvnitř lastur velmi jemný s velmi stěsnanými zuby. — Dél. 3·5 mm., výš. 3 mm., tl. 2 mm.

Obr. č. 204.
Pisidium pusillum
Gmel.

Bydliště: prameny, příkopy luční, zvláště bývají do nich napadáno lupení stromů.

Naleziště: Děčín, řeka Ploučnice, Č. Švýcarsko, staré Labe u Brandýsa, Vltava u Prahy (Sl.), Chrástava (Schm.), lesní potůčky za Studánkou a Familiemi u Pardubic, luční potok na Vorlinách u Slatiňan, »Olšina« u Libčan blíž Hradce Král. (Košť.), Radotín (Kl.), Šárka (Reisn.), St. Boleslav (Jandečka), Ostroměř, Bělohrad, Milešovka (Šandera), stružky u Malšovické Lhoty u Hradce Král., lesní stružka nad Chleny u Kostelce n. O. Holice: mechaté louky u Velin (Tocl), Vel. Březno (Wiesner), bývalá musejní zahrada v Praze (Kl.), Rychnov n. Kn. (Kop.), Sušice (P. Kub.), Prostá u Počátek, Žirovnice, Řimberk, Meziklasí u Lipnice (Petr), Něm. Brod, Rozkoš, Dlouhá Ves, Simtany, Friedenava, pod hradem Ronovcem, Smilov, Věž, Lipnice, Polná (!).

Určování druhu tohoto jest dosti choulostivo a vyžaduje obezřetnosti. Jednak by mohl býti zaměněn s mladými kusy hrachovky příkopní, jednak při větší nadmutosti jednotlivých kusů přibližuje se druh tento zaokrouhleností obrysu hrachovce tupé. — Šanderovo *Pisidium ovatum* jest dle kusů mi zaslanych hrachovkou malinkou.

Pisidium pusillum žije ve střední a severní Evropě.

8. *Pisidium obtusale* C. Pfeiff. — Hrachovka tupá.

Obr. č. 205.

Pisidium obtusale C. Pfeiff.

Živočich bledý; játra prosvítají u starých kusů hnědě, u mladých pomerančové.

Lastury kulovitě vejčité, velmi břichaté nafouklé, dosti pevné, velmi jemně vráskované, slabě lesklé, žlutavé až i šedavé; vrcholy nadmuté, široké, vyniklé, prostředku horního kraje přiblížené; horní i dolní kraj vyklenutý; přední zaokrouhlený, zadní tupě zaoblený; nikde není mezi sousedními kraji ani naznačeného úhlu. — Délka 3·5 mm., výš. 2·5 mm., tl. 2·3 mm.

Bydliště: tůně, prameny, bařiny luční.

Naleziště: Brandýs n. L., vltavské tůně u Prahy (Sl.), Karlovy Vary (Lehm.) Hodkovice, Liberec, Č. Líba (Schm.), stará Chrudimka u Pardubic (poskrovnu, Košťál), Neratovice (mal. sekce), N. Bydžov (Kl.), St. Boleslav (Babor), Sobčice, Netolice, Truskovice, Červený Dvůr (Šand.), všensorské údolí u Dobřichovic, Žďárský rybník u Týniště (Tocl), rybníček pod Košťálem (Wiesner), Javorka u České Třebové (Košť.). Třeboň (Weinzettl), Nakří-Netolice, Sušice (P. Kub.), Podlešín u Slaného, Opatovice (J. Kuč.), Žirovnice, Řimberk (Petr), Něm. Brod (na četných místech kolem města a velmi hojně), Perknov, Friedenava, Rozkoš, Veselice, Lhota, Krásná Hora, Něm. Schützendorf, Dobrodín, Polná, Pohled (Frauenthal), Dlouhá Ves, Rosochatec, Skřivánek, Sv. Kříž, Světlá, Habry, Studenec za Chotěboří (!), Nasavrky, Bojanov (Kudrna).

Var. Scholtzi Cless. sp. Lastury malinké, neobyčejně břichaté, vysoce a zakulaceně trojúhelného obrysu, slabě lesklé, žlutavě rohové barvy; vrcholy široce nadmuté, velmi vyniklé, až nad zadním krajem umístěné, s čepičkami vrcholovými odsazenými; kraj horní trochu sehnutý; přední běží náhle šikmo dolů, dolní málo prohnutý spojuje se s předním v oblouku nenáhlém, se zadním však, a to skoro rovně utatým tvoří otupený úhel; zavřené misky stýkají se dole pod velmi velikým úhlem. — Dél. 3 mm., výš. 2·6 mm., tl. 2·4 mm.

Odrůda Scholtzova byla nalezena na místech těchto: Mahouš u Kratochvíle u Netolic, Kovač v sev. Čechách (Šand.), luční příkop blíž villy hr. Lariše a příkop při dráze za Vystrkovem u Pardubic (Košť.), lesní tůňky u Šeberových rybníků u Slap (Reisner), Vorliny u Slatiňan (Košť.), Liberec (Schm.), Perknov, Veselice, louky při Žabinci u Něm. Brodu (!), Nakří-Netolice (P. Kub.).

Pisidium Scholtzi jest ostatně známo ze Švédska, Norska (až za 70° sev. šířky), z Dánska, Německa a Sibíře.

Přes velmi nápadný tvar odrůdu tuto nemohu přece pokládati za druh samostatný, poněvadž se vyskytají kusy, jež zřetelně prokazují příbuznost s hrachovkou tupou. Mohl bych ze sbírky své sestavit řadu individuí od význačného *Pisidium obtusale* až po nepopíratelné *Pisidium Scholtzi*. Že jsou vrcholy čepičkovitě odsazeny, nepadá nijak na váhu, neboť znak tento objevuje se nashodile i u druhů jiných, a zase vyskytají se kusy hrachovky Scholtzovy, jež toho nemají. Nadmutost bývá i u hrachovky tupé, někdy neméně; jsou-li pak vrcholy až nad zadním krajem, není pro tento místa, aby byl vypouklý; jinak zase mám jednotníky, na př. z Pardubic, u nichž čepičkovitě odrůzené vrcholy při velmi nápadné tloušťce nejsou nad samým krajem zadním, nýbrž opodál, a tehdy jest kraj zadní přece mírně obloukovitý.

Hrachovka tupá sama jest vyznačena zakulaceným tvarem a značnou nadmutostí při malých rozměrech. Obvyčejně bývá menší než výše udáno. Na svých stanovištích bývá hojna, zvláště ve vodách čistých s bujným porostem bylinným.

Hrachovka tupá žije v Evropě severně Alp.

9. *Pisidium subtruncatum* Malm. — Hrachovka otupená.

Živočich bledý se sifony dosti dlouhými, tenkými, na konci jak utatými.

Lastury podlouhle šikmo vejčité, velmi nadmuté, a to nejvíce pod prostředkem, tenkostěnné, jemné a nepravidelně vráskované, mimo vrcholy slabě lesklé, žlutavě rohové barvy; vrcholy málo vyniklé, daleko do zadu pošlunuté, ploše klenuté; horní kraj dosti vypouklý, ku předku nenáhle spadající, tak že s dolním krajem až při dolejšku tupý úhel tvoří; přední kraj tedy tupě zašpičatěle vytáhlý; kraj dolní dosti vyklenutý, zadní tupě zaokrouhlený. — Dél. 3·3 mm., výš. 2·6 mm., tl. 2·5 mm.

Bydlíště: příkopy luční a mělké tůně.

Naleziště: příkop u kanálu Haldy u Pardubic (Košťál), Truskovice u Vodňan, Protivín, Sobčice, Bělohrad (Šand.), žďárský rybník u Týniště, Malšovice u Hradce Král. (Tocl), rybník u Zálesí u Velkého Března, Ullersdorf u Duchcova, Trnovany, Proboštov, rybník „Janek“ u Teplic (Wiesner), Liberec (Schmidt), Neratovice, Libice u Poděbrad, Radotín, Štěchovice, N. Bydžov, Chlum u N. Bydžova, Záluží na Šumavě, lesní tůně u Libiše (Kl.), Sušice, Strašín (P. Kub.), Tábor, Něm. Brod, Pohled (Frauenthal), Chlistov, Věž, Břevnice, Friedenava, Šlapanov, Něm. Schützendorf, Dlouhá Ves, Habry (!).

—

Obr. č. 206.
Pisidium obtusale var. *Scholtzi*
Cless.

—

Obr. č. 207.
Pisidium subtruncatum Malm.

Nadmutost jest v různých případech brzy větší brzy menší při stejné délce. Tak jest index poměru délky ke tloušťce nejmenší dle mého měření 1:3 a největší 2; v prvním případě jsou tedy lastury mnohem tlustší. Neméně nadmuté kusy mám z Pardubic, nejvíce pak z Liberce. Nejméně jest různá výška v poměru ku délce, jsouť kusy z některých nalezišť kratší, z jiných táhlejší, a tyto mohly by se snad nazvati var. *sphenoides* West. Také vráskování jest brzy zřetelně viditelné, brzy zase ani lupou nelze jich dobře spatřiti. Všecky změny tyto jsou však tak stupňovány, že není možno vyšetřiti meze, a tedy také nelze určitě vybrati nějaké odrůdy.

Hrachovka otupená žije v severní a střední Evropě.

b) Povrch nápadně rýhovaný.

10. *Pisidium nitidum* Jen. — Hrachovka lesklá.

Živočich má sifon nálevkovitý, při zatahování uvnitř vráskovaný.

Lastury zaokrouhleně vejčité, poněkud šikmé, nadmuté, zřetelně rýhované, s několika značnějšími rýhami pod vrcholy, velmi lesklé, dosti pevné, žlutavě rohové barvy; přida široce zaokrouhlená, s nejzazším koncem blíž dolního kraje; zadek kratší, slaběji zaokrouhlený; horní kraj prohnutý, dolní kraj dosti vypouklý; vrcholy stojí poblíže středu kraje horního, jsou zaobleny a málo vyniklé. — Délka 3·7 mm., výška 3·2 mm., tloušťka 2·5 mm.

Bydliště: řeky a potoky s písčitým dnem.

Naleziště: Počátky, Řimberk (Petr), Opatovice (J. Kuč.). Záluží (Kl.), Sušice, Strašín (P. Kub.), Habry (!).

Var. bohémica Ulič. Lastury čistě vejčité, lesklé, málo nadmuté, jemněji, ale zřetelně a pravidelně rýhované, před vrcholy málo delší než za nimi, trochu súžené, zaokrouhlené, ale nejřednější bod při prostředku výšky lastur umístěný; kraje horní i dolní jsou stejně vypouklý; nedaleko kraje dolního bývá nápadnější odstavec přírůstkový, a odtud zahýbají se lastury náhleji k sobě, a zavřeny jsouce tvoří dole spolu velmi otupenou hranu; vrcholy jsou asi uprostřed postaveny, nízký, zaobleny. — Dél. 2·5 mm., výš. 2 mm., tl. 1 mm.

Odrůda tato byla nalezena ve staré Chrudimce u Pardubic (hojně, Košťál), u Žirovnice (Petr), u Štápanova a v tiché zátoce Sázavy za továrnou Bauerovou u Ném. Brodu (!).

Hrachovka lesklá dosahuje tak velikých rozměrů, jak výše stojí, málokdy; mám takové jen z Opatovic, ostatní jsou vesměs menší; tak i cizozemské.

Pisidium toto vyskytá se v severní a střední Evropě; jest též ve Francii a Anglii.

Obr. č. 208.

Pisidium nitidum Jen.

Obr. č. 209.

Pisidium nitidum
var. *bohémica*
Ulič.

11. *Pisidium pulchellum* Jen. — Hrachovka lepá.

Živočich má sifony válcovité kuželité, otupené.

Lastury šikmo vejčité, značně břichaté, pevné, velmi značně a nepravidelně rýhované, s několika nápadnějšími odstavci, velmi lesklé, žlutavě rohové barvy, při kraji obvyčejně s bledším pásem; přída jest poněkud prodloužena, súžena a tupě zaokrouhlená; zadek jest krátký a široký; kraj horní jest málo prohnut, povolně ku kraji přednímu sestoupavý; kraj dolní jest málo vypouklý, zadní slabě prohnut, a tvoří s krajem horním zřetelný úhel; vrcholy jsou zaobleny, málo vyniklé a zadku značně přiblíženy. — Dél. 3·2 mm., výš. 2·6 mm., tl. 1·8 mm.

Bydliště: mírně tekoucí vody.

Naleziště: výtok rybníčka u Věže a jistá stružka u Šlapanova nedaleko Něm. Brodu. O tomto nálezu nečinil jsem dříve zmínky z opatrnosti, maje podobu jen za nahodilou.

Var. inflata n. Skořápka skoro kulovitá, méně nápadně; ač přece zřetelně rýhovaná; zavřené lastury tvoří dole ostrou hranu, jsouce pod prostředkem výšky velmi náhle staženy a při dolejšku skoro na plocho vyvráceny jako kraje taliře; někdy jsou vrcholy čepičkovité odsazeny. — Dél. 2·5 mm., výš. 2 mm., tl. 2 mm.

Byla objevena p. Č. Šanderou u Sobčic.

Odrůda tato rozeznává se od typu menšími rozměry a neobvyčejnou nadmutostí.

Hrachovka lepá má týž silný lesk a hrubší rýhování jako hrachovka prosná, leč tvaru jest jiného. Z Věže a Šlapanova mám po jednom kuse, jež se se švédskými. dle nichž hořejší míry ustanoveny jsou, více srovnávají, neboť poměr délky ku výšce a tloušťce jest 3·3 : 3 : 2·5 (Věž) a 2·9 : 2·5 : 1·7 (Šlapanov). Také tu tvoří zavřené lastury dole hranu, ač méně nápadnou, a rýhování jest až k čepičkovitým vrcholům dobře viděti.

Druh tento jest poměrně vzácný a má rozlohu po střední a hlavně po severní Evropě, kdež dostupuje až ku 69° sev. šířky.

12. *Pisidium milium* Held. — Hrachovka prosná.

Živočich bílý, průsvitný; chodidlo asi tak dlouhé jako lastury.

Lastury skoro kosodélné, velmi nadmuté, tvoří zavřeny jsouce na straně dolní velmi tupou hranu, a jsou tedy málem válcovité; dále jsou tenkostěnné, průsvitné, velmi zřetelně rýhované, velmi

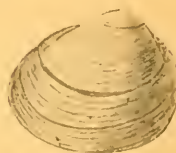

—

Obr. č. 210.

Pisidium pulchellum Jen.

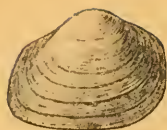

—

Obr. č. 211

Pisidium pulchellum var. *inflata* n.

I

Obr. č. 212.
Pisidium milium
Held.

lesklé, barvy žlutavě rohové; vrcholy jsou opodál zadku, až skorem u prostřed horního kraje umíštěné, široké a vyniklé; horní kraj málo klenutý, skoro rovný, zadní jak utatý, rovný na obou koncích zřetelnými, poněkud zaokrouhlenými úhly ve kraje sousední přecházející; dolní kraj skoro rovný, s horním rovnoběžný; přída málo klenutá, šikmo dolů sbíhavá a dole tupě zašpičatělá. — Dél. 3·2 mm., výš. 2·5 mm., tl. 2·3 mm.

Bydliště: příkopy luční a tůň s bahnitým dnem.

Naleziště: Liberec, Ploučnice (Schm.), u Pardubic: příkop u kanálu Haldy, příkop při silnici k Familiím, stará Chrudimka, tůň u bažantnice, tůň u sv. Josefa (Košť.), tůň u Libiše (mal. sekce), struha u Truskovic, potok »Stružka« u Hrbového rybníka u Netolic (Šand.), Neratovice (Kl.), Písek (Vař.), Sušice, Strašín (P. Kub.), Něm. Brod, Rozkoš, Perknov, Veselice, Chlístov, Habry, Věž, Něm. Schützen-dorf, Dobrodín, Dlouhá Ves, Rasochatec (!), Trnovany u Těplic (Wiesner), Žďárský rybník u Týniště (Tocl).

Kosodélný tvar a umístění vrcholů nedají druhu tohoto nepoznati; i polovrstlé kusy lze mezi jinými hrachavkami bezpečně vybrati.

Pisidium milium má rozlohu po Evropě na severu až do Laponska a přestupuje i do Afriky, do Alžíru.

Řád II. Heteromya. — Různosvalní.

Živočich jest k lasturám připevněn dvěma příčnými svaly různé mohutnosti: přední jest slabý, zadní silný, tlustý.

Čeleď 3. Dreissenidae. — Slávičkovití.

Živočich má plášť kolkolem srostlý mimo tři šterbiny, kudy vystupují sifony, chodidlo a byssus, t. j. svazeček pevných, černavých rohovitých vláken; sifony jsou dva.

Lastury jsou stejné, avšak velmi nestejnostranné s velmi úzkými vrcholy; zámek má velmi zakrnělý zub na lastuře pravé, kterýž do prohlubinky na lastuře levé zapadá; svaz jest zarostlý.

Rod I. Dreissena Van Ben. — Slávička.

Živočich má sifony nesrostlé; dolní jest krátký, široký, válcovitý a jest při ústí trnovitými pupínky posázen, horní jest kratší, tenčí, bez pupínků; chodidlo jest válcovité; bysem se může živočich na cizí předměty upevňovati; žábry jsou na každé straně o dvou listech, makadla tolikéž.

Lastury jsou trojúhelné; horní strana velmi nadmutá, za svazem velmi stlačená; strana dolní jest více plochá, a mezi oběma jest hrana; svaz jest dlouhý a leží na obou stranách v prohlubince;

pod vrcholem uvnitř jest napříč přepjata perletová destička, na níž se po vnější straně přední sval zavírací upíná.

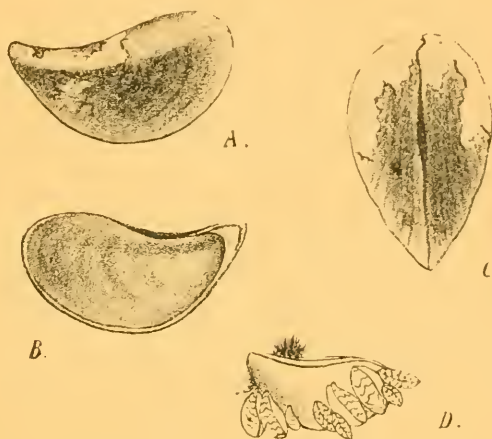
Rod tento jest po valné části Evropy a Asie rozšířen.

V celku jsou jen druhy dva, z nichž jeden žije v Čechách.

1. *Dreissena polymorpha* Pall. — Slávíčka mnohotvárná.

Živočich temně pomerančový.

Lastury tenkostěnné, žlutozelené, hnědými vlnkami a klikatými páskami příčnými ozdobené, málo lesklé, jemně rýhované, s drsnými mezerami přírůstkovými; kraj horní přímý, dosti vysoký, poněkud

Obr. č. 213. A—D. *Dreissena polymorpha* Pall.

šikmý, s krajem zadním, v oblouku sestoupavým úhel asi 45° tvořící; kraj přední krátký, buď velmi málo nebo nikterak dolů sehnutý; zadek krátký a náhle súžený; strana dolní zaoblená, uprostřed trochu vpadlá, na předku zaokrouhlená; velmi málo dolů sehnutá, k zadku velmi málo a skoro klenutě stlačená, poněkud zaokrouhlená. — Dél. 20—50 mm., výš. 10—25 mm., tl. 15—30 mm.

Bydliště: větší řeky a jezera.

Naleziště: v Labi u Vlkopas na velevrubech nehojně (Wiesner).

Pravlastí druhu tohoto jest východní Evropa, odkudž se však rozšířil do celé Evropy, kde se po řekách plavba provozovati může, i do západnější Asie. Zůstane-li loď delší dobu státi ve vodě mlži těmito obydlené, uchytí se mláďata na ni a bývají tak do jiných a jiných řek přenášena. Do Čech se nejspíše slávíčka dostala v době nejnovější, poněvadž sběratelé starší nic o ní nesdělují.

Doplňky fauny a nalezišť.

Daudebardia rufa Fér.

Jarovské údolí u Vraného (Babor a Košťál), Klef (Bl.), údolí Klejnarky u Chedrbí (J. Kuč.).

Amalia marginata Drap.

Jizerské Hory: na zdech u Weissbachu, nad Ferdinandsthalem u Haindorfu, u „Nosu“ (Reinh.), Šárecké údolí u Jenerálky; Všenorské údolí u Dobřichovic (Tocl), Praha: v dolejším Jelením příkopě, hojně; Jarovské údolí u Vraného a souběžné s ním údolí pod Závistským vrchem (Košť.), na Strahově též venku za hradbami (Zavdil), Čerčany (Dvořák).

Amalia gracilis Leyd.

Praha: v dolejším Jelením příkopě spolu s *A. marginata* a mnohem hojněji než v hořejší části, kde byla dříve sbírána (Košť.), skleníky Donátovy v Košířích, Stuchlého zahrada na Král. Vinohradech (Babor), stráž nad Podbabou (Zavdil), Kinského zahrada, Zlíchov (Jandečka), na Strahově též venku za hradbami (Zav.).

Limax maximus L.

Var. cinereonigra Wolf: Kutná Hora (Zavdil), Všenorské údolí u Dobřichovic (Tocl), Tábor (!), Bělčice u Blatné (Bab.), Štěchovice (Košť.); Praha: v dolejším Jelením příkopě, pořídku; Jarovské údolí u Vraného a souběžné údolí pod Závistským vrchem (Košť.), Liberec, Ústí n. L. (Šulc), Čerčany (Dvořák), Nasavrky, Žamberk, Svidnice (Kudrna).

Var. luctuosa M. T.: N. Strašecí, Mariánské Lázně (Bař.), Zlatá Koruna, Klef, Maidštejn (Blažka), Králové Dvůr (Šulc).

Var. cinerea List.: Jičín (Smolař), Hořice (Kalenský), Praha: Donátovy skleníky v Košířích, Stuchlého zahrada na Král. Vinohradech (Bab.), Světlá n. S. (Rudolfová), Čáslav (J. Kuč.), St. Boleslav (Bab.).

Var. unicolor Heyn.: Živočich liší se od *var. cinereonigra* stejnobarvým chodidlem. Č. Kamenice (teste Babor), Trnová (Reisner).

Limax tenellus Nilss.

Bělčice (Bab.), Pardubice: lesy za Familiemi a Studánkou (hojně), lesy za Spojilem, lesy u Čivce (Košť.), Všenorské údolí u Dobřichovic (Tocl), Jarovské údolí u Vraného a při cestě odtud k Závisti (Bab. a Košť.), okolí Budějovic, Krumlov,

Chvalšiny (Blažka), Liberec, Ústí n. L., Králové Dvůr (Šulc), Čerčany (Dvoř.), Č. Kamenice (teste Babor), Mariánské Lázně (týž).

***Limax variegatus* Drap.**

Jedinou nepochybnou lokalitou jest dle mínění p. Košťála pražská: Donátovy skleníky v Košířích. St. Boleslavské exx. jsou prý jistě cinereus List.

***Limax arborum* B. C.**

Bělčice (Bab.), Všenorské údolí u Dobřichovic (Tocl), Jarovské údolí u Vraného (Košť.), okolí Budějovic (Blažka), Čerčany (Dvořák), Králové Dvůr (Šulc), N. Strašecí, Mariánské Lázně (Bab.), Milešovka (Blažka), Nasavrky, Kamenice (Kudrna).

***Limax laevis* Müll.**

Praha: Hrdlořezy (Bab.), Podbába (Zav.), Jelení příkop (Šulc), Jarovské údolí u Vraného (Bab. a Košť.), Všenorské údolí u Dobřichovic (Tocl), Troja (Zav.); Budějovice, Krumlov (Blažka), Ústí n. L. (Šulc), Čerčany (Dvoř.), Č. Kamenice (teste Babor), N. Strašecí (týž), Králové Dvůr (Šulc), Karlovy Vary (Bab.).

Var. pallida Schr.: Krumlov (Blažka).

***Vitrina pellucida* Müll.**

Holice: stráž u Kamenců (Tocl), Kuklík u Kutné Hory (Zav.), Zálezly, Vlkopasy, Hořejší Sedlice, Velké Březno, Kojetice, Sedlo, Scharfenstein (Wiesner), Maidstein (Blažka), Chomutov, Kladno, Ledec, údolí Klejnarky (J. Kuč.), Třeboň (Weinzettl), Nasavrky, Svidnice (Kudrna).

***Vitrina diaphana* Drap.**

Velké Březno (Wiesner), Klet, Brlohy (Blažka), Poděbrady (Janda), Chlum u Čáslavi, údolí Klejnarky u Chedrbí (J. Kuč.).

***Vitrina elongata* Drap.**

Les „Kozinec“ u Vorlové blíž Hlinska (Kalenský), Slapy (velmi hojně, Reissner), „Spálený mlýn“ u Kutné Hory (Zavadil), Ústí n. L., Vlkopasy, Rokle, Velké Březno (Wiesner), Zlatá koruna, Krumlov, Klet, Chvalšiny (Blažka), Čerčany (Dvořák), Mariánské Lázně (Bab.), Nové Hrady (Šedý), Kladno, Chomutov, údolí Klejnarky (J. Kuč.).

***Hyalinia glabra* Stud.**

Strahovské lomy (Jandečka a Písařovic), Jarovské údolí u Vraného (Bab. a Košť.), Potštýn, v rumu hradebním (Tocl), Ústí n. L., Vlkopasy, Velké Březno, Zálezly, Nestomice, Rokle (Wiesner), Kladno (J. Kuč.), Milešovka (Blažka), Nasavrky (Kudrna).

Var. striaria West.: Jarovské údolí u Vraného (Bab. a Košť.).

***Hyalinia cellaria* Müll.**

Sychrov (Bab. a Blažka), Praha: Jelení příkop (Košť.), Sv. Prokop (Ladmann), Jarovské údolí u Vraného (Bab. a Košť.), Kutná Hora (Zavadil), Ústí n. L., Vlkopasy, Velké Březno, Zálezly, Nestomice, Rokle (Wiesner), Maidstein, Brlohy, Milešovka (Blažka), Donátovy skleníky v Košířích (Bab.), Čerčany (Dvořák), Poděbrady (Janda), Turnov (Doubek), Č. Budějovice (Pinc), Třeboň (Weinzettl), Ledec, údolí Klejnarky u Chedrbí, Sv. Jiří u Libušina (J. Kuč.).

Hyalinia nitens Mich.

Jarovské údolí u Vraného (Bab. a Košť.), Kutná Hora (Zavadil), Velké Březno (Wiesner), Č. Budějovice, Zlatá Koruna, Maidstein, Milešovka (Blažka), Skuhrov u Solnice (Uzel), Poděbrady (Janda), Turnov (Doubek), Chomutov, Kladno, Ledeč, údolí Klejnarky u Chedrbí, Bezděkov, Sv. Jiří u Libušina (J. Kuč.), Strašín (P. Kub.), Nasavrky (Kudrna).

Hyalinia nitidula Drap.

Velké Březno, Mojžíře (Wiesner), Brlohy, Kleť (Blažka), Mariánské Lázně (Babor).

Hyalinia lenticularis Held.

Pardubice: čivický les, nehojně (Košť.), Ústí n. L., Velké Březno, Vlkopasy, Krásné Březno (Wiesner), Poděbrady (Janda), Mariánské Lázně (Babor).

Mut. pura Ald.: Čivický les u Pardubic (Košť.).

Hyalinia Hammonis Ström.

Jarovské údolí u Vraného (Bab. a Košť.), Debř u Ml. Boleslavi, Vlkopasy (Wiesner), Brlohy, Kleť, Zlatá Koruna (Blažka), Strašecí, Mariánské Lázně (Bab.), Třeboň (Weinz.), Rehberg (Srní), na Šumavě (P. Kub.), Nasavrky (Kudrna).

Hyalinia diaphana Stud.

Sychrov (Bab. a Blaž.), Jarovské údolí u Vraného (Bab. a Košť.), Ústí n. O. (Kučera), Karlovy Vary (Babor), Poděbrady (Kl.), Písek (Vař.).

Hyalinia crystallina Müll.

Debř u Ml. Boleslavi, Vlkopasy (Wiesner), Karlovy Vary, Mariánské Lázně (Bab.), Hradec Králové (Uzel), Poděbrady (Janda), Nasavrky (Kudrna).

Hyalinia contracta West.

Schöninger (Blažka).

Hyalinia subrimata Reinh.

Údolí Klejnarky u Chedrbí (J. Kuč.).

Hyalinia fulva Müll.

„Spálený mlýn“ u Kutné Hory (Zavadil), Ústí n. L., Hoření Sedlice, Vlkopasy, Velké Březno, Krásné Březno (Wiesner), Kleť (Blažka), N. Strašecí (Babor), Hradec Králové (Uzel), Poděbrady (Janda), Písek (Vař.), Strašín (P. Kub.).

Zonites verticillus Fér.

Hochtann u Německého Brodu (!), Illkův potok u Rájova blíže Zlaté Koruny (Blažka).

Arion subfuscus Fér.

Údolí u Miletína (Košť.), Kutná Hora (Zavadil), Všenorské údolí u Dobřichovic (Tocl), údolí pod Závistským vrchem k Jarovu (Košť.), Liberec (Šulc), Čerčany (Dvořák), Č. Kamenice (teste Babor), N. Strašecí, Mariánské Lázně (Babor), Králové Dvůr (Šulc), Nasavrky (Kudrna).

Arion brunneus Schm.

N. Strašecí, Mariánské Lázně (Babor), Sobčice (Šand.).

Arion empiricorum Fér.

Zahrady na Petříně, Závistské údolí a údolí k Jarovu (Bab. a Košť.), Rostěž u Kutné Hory (Zavadil), Holice: v lesíku „Janatka“ (Tocl), Čerčany (Dvořák), Č. Kamenice (teste Babor), Králové Dvůr (Šule).

Var. maurus Held.: Čerčany (Dvoř.).

Arion Bourguignati Mab.

Všenorské údolí u Dobřichovic (Tocl), Kutná Hora (Zavadil), Jelení příkop, hojně; údolí pod Závistským vrchem k Jarovu (Košť.), Strahov, Č. Kamenice, Nové Strašecí (Bab.), Kanálská zahrada v Praze (Jandečka), Čerčany (Dvořák), Králové Dvůr (Šule), Františkovy Lázně, Mariánské Lázně (Bab.), Nasavrky (Kudrna).

Arion hortensis Fér.

Folimanka u Prahy (Košť.).

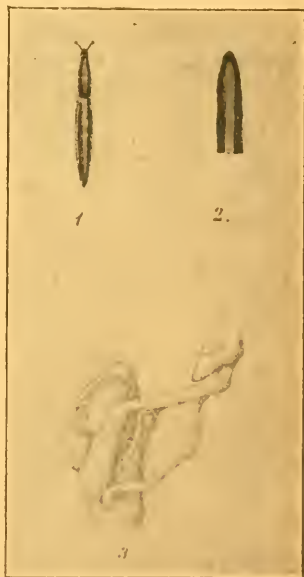
Arion Vejdovskýi Babor et Košťál — Plzák Vejdovského.

Živočich malický, při lezení útlounký, na zádech s jemnými hrbolky; barva horní strany žlutočervená, skoro měďová, na samém vrcholu hřbetu šedavá, na bocích bělavá, na hlavě a tykadlech leskle černá; na bocích jsou černé, tenké, velmi význačné pruhy, jež mají na štítu tvar lyrovitý; okraj chodidla bílý, sotva nějak čárkovaný; střed plochy chodidla bledý, po stranách chodidla pomorančový; sliz žlutý; čelisti rohovitá, bledá, obloukovitá, jemně rýhovaná; pásky jazykové mají osní zoubek trojhrotý, zoubky poboční nesou hroty dva, z nichž vnitřnější jest větší, zevnější malý; nejkrainější zoubky jsou opatřeny dvěma malými hroty. — Dél. 20, šíř. 4 mm.

Naleziště: Jarovské údolí u Vraného (dosti hojně, Babor a Košťál), Štěchovice; údolí pod Závistským vrchem k Jarovu (Košťál), údolí u Brněk proti Rostokám, Všenorské údolí u Dobřichovic (Tocl).

Též tak malý *A. intermedius* Norm. (minimus Simr.) rozeznává se již zbarvením šedožlutým, má nezřetelné pruhy poboční, jest bez kresby lyrovité na štítu, i jest anatomicky různý; žije pak v lesích jehličnatých, kdežto náš druh žije v olšinách. — Viz: „Note sur une espèce nouvelle d'Arion“ ve Věstníku král. české společnosti nauk, třída mathem.-přírodovědecká, 1893.

Zajímavost jest, že byl Sturany i na Semmeringu nalezen.

Obr. č. 214.

Arion Vejdovskýi Bab. et Košť.

Patula pygmaea Drap.

Ústí n. L., Velké Březno, Vlkopasy, Kojetice (Wiesner).

Patula solaria Mke.

Vlkopasy a Ústí n. L. (Wiesner).

Patula rudrata Stud.

Nové Hrady (Šedý).

Helix aculeata Müll.

Ústí n. L., Velké Březno, Vlkopasy (Wiesner), Kokořín (Kučera).

Helix holoserica Stud.

Dalovice (Wiesner), Nové Hrady (Šedý), Nasavrky, Bojanov, Kamenice (Kudrna).

Forma tridentata n. Při píštěli jest ještě třetí, menší zoubek. „Peklo“ blíž Nasavrky (Kudrna).

Helix obvoluta Müll.

Všenorské údolí u Dobřichovic (Tocl), údolí pod Závišským vrchem k Jarovu (Košť.), Dalovice (Wiesner), Čerčany (Dvořák), N. Strašecí (Babor), Skuhrov u Solnice (Uzel), Poděbrady (Janda).

Helix personata Lam.

Stráž v Končinách u Jaroměře, Č. Třebová (Košť.), Všenorské údolí u Dobřichovic (Tocl), Ústí n. L., Dalovice, Velké Březno, Vlkopasy, Vanov (Wiesner), Nasavrky, Svidnice (Kudrna).

Helix bidens Chemn.

Náplav u Holešovic (Reisner), náplav u Sobčic (Šand.), Zámecký les u Labe proti Obříví (Tocl), Debř u Ml. Boleslavi, Mittelgrund u Děčína (Wiesner), Peruc (Kučera), Poděbrady (Janda).

Helix unidentata Drap.

Č. Třebová: údolí ke Skuhrovu (Košť.), Dobrá (J. Kuč.).

Helix sericea Drap.

Velké Březno (Wiesner), Kutná Hora (Zavdil).

Helix rubiginosa Zgl.

Hradec Králové (Zavdil), N. Strašecí (Babor), Poděbrady (Janda).

Helix hispida Müll.

Kutná Hora (Zavdil), Jelení příkop v Praze (Bab. a Košť.), Újezd pod Troskami (Tocl), Ústí n. L., Vlkopasy, Svádov, Mittelgrund u Děčína (Wiesner), Mariánské Lázně (Babor), Skuhrov u Solnice (Uzel), Králové Dvůr (Šulc), Nové Hrady (Šedý), Poděbrady (Janda), Č. Budějovice (Mendl).

Helix umbrosa Partsch.

Kokořín (Kučera), Ústí n. L., Vlkopasy, Velké Březno. „Peklo“ u Krásného Března, Mittelgrund u Děčína, Vítal (Wiesner), Nové Hrady (Šedý).

Helix strigella Drap.

Stráň u Velichovek u Jaroměře (Košť.), Kutná Hora (Zavadil), Novohradecká silnice u Hradce Králové (Tocl), Ústí n. L., Zálezly, Velké Březno, Hoření Sedlice, Kojetice, Mojžíře, Vlkopasy, Valtířov, Marienberg (Wiesner), Poděbrady (Janda), Milešovka (Blažka), Nasavrky, Žumberk (Kudrna).

Helix vicina Rossm.

C. Třebová: údolí ke Skuhrovu (Košť.), Hronov (Winter).

Helix fruticum Müll.

Kutná Hora (Zavadil), Ústí n. L., Valtířov, Vlkopasy, Mittelgrund (Wiesner), Nové Hrady (Šedý), Poděbrady (Janda), Nasavrky (Kudrna).

Helix faustina Zgl.

Č. Třebová: stráň za rybníkem, velmi hojně (Košť.), Hronov (Winter), Poděbrady (Janda).

Helix (*Campylaea*) *ichthyomma* Held. — Hlemýžď rybí očko.

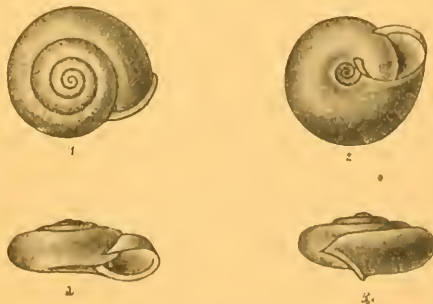
Živočich žlutavě šedý až namodralé šedý, na hlavě a zádech temnější, s tykadly velmi útlými (Cless.).

Skorápka pístelitá, velmi spleštilá, až skoro plochá, jemně rýhovaná i rovnoběžně se švem zřejmě rozrytá, velice lesklá, tenkostěnná, rohové žlutá, s páskou rudohnědou, širokou, pod níž na hřebeni slabě znatelném pás bílý, a pod tímto naznačení druhé širší pásky; okolí pístěle bledé; závitků $5\frac{1}{2}$, povolně se vzímahajících, na horní straně spleštilých, na dolní více klenutých, poslední pak jest rozšířen a před svým zakončením náhle a hluboko sehnut; šev jest hluboký; ústí velmi šikmé, patrem značně zužené, do šířky vejčité; obústí ohnuté, uvnitř s tenkým bílým pyskem; kraj cívkový velmi vyvrácený. — Výš. 8, šíř. 22 mm.

Žije v zemích alpských.

V Čechách byla nalezena jen

Var. ochroleuca Babor et Košťál. Skorápka průsvitná, tenkostěnná, hladká a lesklá, velmi jemně napříč rýhovaná se skulpturou

Obr. č. 215. 1.—4.

Helix ichthyomma var. *ochroleuca* Bab. et Košť.

spirální zřetelnou a velmi charakteristickou, z velmi jemných, hustě stojících a mírně zvlněných žeberek sestávající; barva běložlutá, na spodu namnoze zvláště kolem ústí sytější, ostatně úplně bez pruhů a pásy; kotouč velmi sploštělý, ze $5\frac{1}{2}$ stejnoměrně se rozšiřujících, na spodní straně klenutějších závitků; poslední jest před ústím náhle dolů sehnut; ústí velmi šikmé, elliptické, obústí ohrnuté, se slabým bílým pyskem a kraji velmi sblíženými, pístěl široká, všechny závitky odhalující. — Výš. 8, šíř. 21 mm.

Byla nalezena v tarase silničním v Hojně Vodě (Heilbrunn) u Nových Hradů v množství dosti hojném (Šedý a Winter).

Anatomicky shoduje se nálež tento stypickými kusy *Helix ichthyomma* z Dolních Rakous, kdež se druh tento i na levém břehu Dunaje místy nachází.

Viz: Věstník král. české společnosti nauk; třída mathem.-přírodovědecká, 1894.

***Helix arbustorum* L.**

Jarovské údolí u Vraného (Bab. a Košť.), Potštýn (Tocl), Ústí n. L., Zálezly. Mittelgrund. Neštěnice, Leština, Vital, Niedergrund, Prutschelthal (Wiesner), Skuhrov u Solnice (Uzel), Poděbrady (Janda), Chomutov (J. Kuč.), Nasavrky (Kudrna).

***Helix lapicida* L.**

Potštýn (Tocl), Ústí n. L., Vlkopasy, Zálezly, Svádov, Mittelgrund, Neštěnice, Leština, Vital, Prutschelthal, Niedergrund (Wiesner), Čerčany (Dvořák), Nové Strašecí (Babor), Skuhrov u Solnice (Uzel), Poděbrady (Janda), Šternberk u Smečna (J. Kuč.), Milešovka (Blažka), Nasavrky, Kamenice, Bojanov, Licobořice (Kudrna).

***Helix austriaca* Mühl.**

Ústí n. L., Střekov, Leština, Zálezly, Svádov, Hoření Sedlice, Valtřov, „Peklo“ a „na Sklepě“ u Krásného Března, Malé Březno (Wiesner), Holice, Platenice u Moravan (Tocl), Hradec Králové (Zavadil), Nymburk (Babor), Kaňk u Kutné Hory (Zavadil), Poděbrady (Janda), Chomutov (J. Kuč.), Žumberk (dosti vzácně, Kudrna).

***Helix obvia* Htm.**

Hradec Králové, Kaňk u Kutné Hory (Zavadil), meze u Polepské struhy u Kolína (Tocl), stráž u Habřiny u Jaroměře (Košť.), Ústí n. L., Svádov, Zálezly, Valtěř, Bořen, Marienberg, hrad Košťál (Wiesner), Mělník (Kučera), Poděbrady (Janda), Milešovka (Blažka).

***Helix ericetorum* Müll.**

Ústí n. L., Zálezly (Wiesner)

Povaha lokality Rohozecké vylučuje dle zprávy Klikovy a Košťálový vseeku možnost zavlečení.

***Buliminus tridens* Müll.**

Kutná Hora (Zavadil), Brčky proti Roztokám (Tocl), Krammel (Wiesner).

***Buliminus montanus* Drap.**

Č. Třebová, stráž v Končinách u Jaroměře (Košť.), Potštýn (Tocl), Ústí n. L., Vlkopasy, Vanov (Wiesner), Mariánské Lázně (Babor), Poděbrady (Janda), Bezděkov, Sv. Jiří u Libušína (J. Kuč.).

***Buliminus obscurus* Müll.**

Trosky, Košťál (Wiesner), Nasavrky (Kudrna).

Cionella acicula Müll.

Hradec Králové (Zavadil). Ústí n. L., Zálezly, Vlkopasy (Wiesner), Poděbrady (Janda).

Pupa frumentum Drap.

Stráň u Volichovek u Jaroměře (Košť.).

Pupa doliolum Brug.

Ústí n. L., Neštěnice (Wiesner), Čerčany (Dvořák).

Pupa muscorum Müll.

Kaňk u Kutné Hory, Hradec Králové (Zavadil), Krammel, Dalovice u Ml. Boleslavi, Bezděz, Mojžíře, trosky Košťál, Bořen u Biliny, Jiřice, Kojetice-Sedlo, (Wiesner), N. Strašecí, Karlovy Vary (Babor), Skuhrov u Solnice (Uzel), Poděbrady (Janda).

Var. bidentata Rossm. Sv. Jiří u Libušína (J. Kuč.).

Pupa edentula Drap.

Ústí n. L., Vlkopasy, Velké Březno, Zálezly (Wiesner).

Pupa minutissima Htm.

Kutná Hora, Kuklík (Zavadil), Střekov, Kojetice-Sedlo, Svádov, Vlkopasy, Zálezly, Jiřice, Bezděz, Hoření Sedlice, Mojžíře (Wiesner).

Pupa antivertigo Drap.

Kutná Hora (Zavadil), Debř u Ml. Boleslavi, Vlkopasy, Proboštov, Malešov (Wiesner), N. Strašecí (Babor), Hradec Králové, Skuhrov u Solnice (Uzel), Poděbrady (Janda).

Pupa pygmaea Drap.

Trosky Košťál, Velké Březno, Debř, Vlkopasy, Kojetice-Sedlo, Hoření Sedlice, Zálezly, Mojžíře (Wiesner), Kutná Hora; u Spáleného mlýna a Velikého rybníka (Zavadil), Holice: na lesní louce u Velin (Tocl), Strašín (P. Kub.).

Pupa alpestris Ald.

Ústí n. L., Rokle (Wiesner).

Var. tatrica Haz. Skořápka válcovitá, lesklá, průsvitná, rohově žlutavá, na vrcholu tupá, závitků $5\frac{1}{2}$, klenutých, velmi zvolna se vzímajících; poslední zaujímá sotva třetinu celé výšky a jest sotva širší než předposlední; ústí polovejčité s jedním, a to ostrým, deskovitým zoubkem patrovým, jedním malým zoubkem cívkovým, a jedním často scházejícím zoubkem hltanovým; vnější kraj obustí stejnoměrně obloukovitý, nikoli vmáčknutý. — Výš. 2, šíř. 1 mm.

Naleziště: Lukenský prales na Šumavě (Klika). — Ostatně žije v Karpatech.

Pupa pusilla Müll.

Jarovské údolí u Vraného (Košť.), Vlkopasy, Velké Březno, Vanov, Bezděz, Hoření Sedlice, Zálezly, Kojetice-Sedlo, Mojžíře (Wiesner), Mariánské Lázně (Babor), Strašín (P. Kub.).

Pupa angustior Jeffr.

Debře, Vlkopasy (Wiesner).

Balea perversa L.

Trosky Košťál, Blasko, Vanov (Wiesner).

Clausilia laminata Montg.

Stráž v Končinách u Jaroměře (Košť.), Zálezly, Velké Březno, Peklo u Krásného Března, Neštěnice, Vanov, lom proti Vartě, Mittelgrund u Děčína, Vlkopasy, Scharfenstein (Wiesner), Čerčany (Dvořák), Mariánské Lázně (Babor), Nové Hradý (Šedý), Mělník (Kučera), Středokluky, Sv. Jiří u Libušína (J. Kuč.), Milešovka (Blažka).

Clausilia orthostoma Mke.

Vanov (Wiesner).

Clausilia plicata Drap.

Údolí za Rybníkem u Č. Třebové (Košť.), Kutná Hora (Zavadil), Bezděz, Dalovice, Mittelgrund, Vlkopasy, Scharfenstein, Kyšperk (Wiesner), Čerčany (Dvořák), Skuhrov u Solnice (Uzel).

Clausilia biplicata Montg.

Var. bohémica Cless. Milešovka (Blažka).

Clausilia cana Held.

Karlovy Vary: skála před Freundschaftssaalem (Babor).

Clausilia vetusta Zgl.

Humpolec (Hlavín), Chuchelský háj (Blažka).

Clausilia parvula Stud.

St. Boleslav (v náplavu, Babor), opukové stráně u Kostelce n. O. a Vamberka (Košť.), Veliký Rohozec u Turnova (Babor a Blažka), Sychrov (Babor), Chuchelský háj blíž kostelíka (Blažka), Potštýn (Tocl), Vlkopasy (Wiesner).

Clausilia cruciata Stud.

Var. minima A. Schm. Sněžka (Šand.), Fallbaum, Čertovo jezero na Šumavě (Nosek), Nové Hradý (Šedý).

Clausilia dubia Drap.

Kreuzschenke, Gänsehals u Harty (Cypers), Štěchovice (hojně, Reisner), St. Boleslav, Lnáře (Babor), Křivoklát, Krušná Hora, Radotinské údolí (Nosek), Kumburk (Šandera), opuková stráně u Kostelce n. O., les u Hoříněvsi blíž Hořic (Košť.), Mittelgrund n. L., Niedergund n. L., Bezděz, Rokle, Vanov, Ronov, Zálezly, Kašperk (Wiesner), Mariánské Lázně (Babor), Nové Hradý (Šedý), Poděbrady (Janda).

Clausilia (Kuzmicia) pumila Zgl. — Vřetenatka zakrslá.

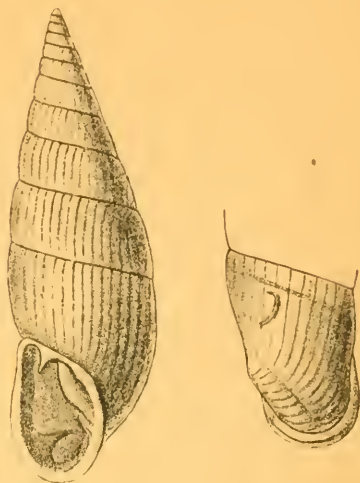
Živočich bledě břidlicově šedý nebo žlutošedý, na týlu a tykadlech tmavší (Cless.).

Skořápka kyjovitě vřetenitá, žebrovitě rýhovaná, bíle čárkovaná; kotouč náhle tenkoválcovitý, závitků 10—11; prvnějších 5—7 skoro stejné šířky, poslední zaujímá jenom čtvrtinu výšky skořápkové a jest dole přihranatělý; ústí hruškovité; obústí jest odloupnuto, rozšířeno a ohrnuto, na kraji dolním zaokrouhleno; — deska dolní stojí blízko vnějšího kraje obústí a jest na konci vidlicovitá; zevnější stěna ústí jest nahore tenká, dole trochu tlustší; deska cívková jest obloukovitá, hluboce ponořena, avšak zřetelná; příčka srpovitá jest slabě prohnutá; závorka má dole veliký, široce trojúhelný lalok. — Výš. 12 až 14, šíř. 3 mm.

Naleziště: Vlkopasy, Peklo u Krásného Března, Neštěnice, Kojetice (Wiesner), Františkovy Lázně (Lehmann), Pardubice (Košťál).

Vřetenatka tato liší se od svých příbuzných nápadně kyjovitým tvarem i pořádku stojícími žebry na povrchu. — Poznámka na str. 89. stává se bezpředmětnou.

Clausilia pumila jest ve střední a východní Evropě.

Obr. č. 216. *Clausilia pumila* Zgl.

Clausilia bidentata Ström.

Mariánské Lázně (Babor).

Clausilia plicatula Drap.

Vanov, Scharfenstein (Wiesner), Mariánské Lázně (Babor), Poděbrady (Janda), Nové Hradky (Šedý), Bezděkov (J. Kuč.).

Var. cruda Zgl. Skořápka vřetenovitá, dosti bráchaná i ostře a jemně žebnatá; deska dolní končí jednoduše, do předu pak není nebo jest jen nezřetelně protažena; mezera desková buď docela hladká nebo s jedním slaboučkým záhybem. — Výš. 9—10, šíř. 2½ mm.

Byla nalezena u St. Boleslavi (Babor).

Clausilia ventricosa Drap.

Neštěnice, Víral, Vlkopasy, Zálezly (Wiesner), Cheb (Babor), Sv. Jiří u Libušína (J. Kuč.).

Clausilia filograna Zgl.

Jarovské údolí u Vrauného (Babor a Košťál), Karlovy Vary (Babor), Dobrá (J. Kuč.).

Obr. č. 217.

Clausilia plicatula
var. cruda Zgl.

Succinea putris L.

Kutná Hora: Veliký rybník, Nové Dvory (Zavadil), Velké Březno, Sperlingstein, Bohušovice, Vlkopasy, Leština (Wiesner), N. Strašecí (Babor), Nové Hradý (Šedý), Mělník (Kučera), Sykořice (J. Kuč.), Nasavrky, Mířetice, Bojanov (Kudrna).

Succinea Pfeifferi Rossm.

Hradec Králové, Veliký rybník a Nové Dvory u Kutné Hory (Zavadil), Sv. Jiří u Libušína (J. Kuč.), Nasavrky, Mířetice, Bojanov (Kudrna).

Succinea elegans Risso.

Bohušovice (Wiesner).

Succinea oblonga Drap

Hradec Králové, Kutná Hora (Zavadil), Bezděz, Vlkopasy, Zálezly (Wiesner), Skubrov u Solnice (Uzel), Chomutov (J. Kuč.).

Carychium minimum Müll.

„Na Bylance“ u Kutné Hory (Zavadil), Vlkopasy, Velké Březno, Zálezly, Debře (Wiesner), Čerčany (Dvořák), N. Strašecí, Františkovy Lázně (Babor), Volšov (P. Kub.).

Limnaea auricularia L.

Čerčany (Dvořák), Mělník (Kučera), Neštěnice (Wiesner), Sykořice (J. Kuč.), Nasavrky, Bojanov (Kudrna).

Var. minor Sl. Karlovy Vary (Babor).

Limnaea ampla Htm.

Hradec Králové (Zavadil), Labe u Střekova (Wiesner), Mělník (Kučera).

Limnaea ovata Drap.

Polepská struha u Kolína (Tocl), Poděbrady (Janda).

Limnaea lagotis Schr.

Sobčice (asi na čtyřech různých místech, v jednom se *Sphaerium mamillanum*, Šaud.).

Limnaea stagnalis L.

Var. vulgaris West. Nasavrky, Bojanov, Kamenice, Mířetice (Kudrna).

Limnaea palustris Müll.

Hradec Králové (Zavadil), Nasavrky, Bojanov, Kamenice, Mířetice (Kudrna).

Var. corvus Gmel. Duchcov (Wiesner).

Limnaea truncatula Müll.

Obora u Týniště (Tocl), Poděbrady (Janda), Vlkopasy, Ďaková u Třebouic (Wiesner), Volšov, Nakří-Netolice (P. Kub.), Nasavrky, Bojanov (Kudrna).

Physa hypnorum L.

Skalka u Kolína, Hradec Králové (Zavadil).

Physa fontinalis L.

N. Strašecí (Babor), Skalka u Kolína (Zavadil), Nasavrky, Bojanov (Kudrna).

Planorbis corneus L.

Žďárský rybník u Týniště (Toel), Hradec Králové (Zavadil), Bohušovice (Wiesner).

Planorbis umbilicatus Müll

Hradec Králové: tůňka u nádraží a při cestě na Slezské předměstí Žďárský rybník u Týniště (Toel), Nakří-Netolice (P. Kub.).

Planorbis vortex L.

N. Strašecí (Babor).

Planorbis leucostoma Mich.

Hradec Králové (Zavadil), struha ve Zdělově u Kostelce n. O., Holice; v lučních struhách bojaň, kaluže podél dráhy u Týniště, Újezd u Rovenska (Toel), Nakří-Netolice (P. Kub.), Nasavrky (Kudrna).

Planorbis albus Müll.

Hradec Králové, Veliký rybník, Vrabec u Kutné Hory (Zavadil), N. Strašecí (Babor), Nakří-Netolice (P. Kub.), Nasavrky, Bojanov (Kudrna).

Var. hispida Drap., zřetelně chloupky porostlé, až 6·8 mm široké kusy, (P. Kub.).

Forma major Ul. Bojanov (Kudrna).

Planorbis (*Gyraulus*) *limophilus* West.

Okružák bařinný.

Živočich není znám.

Skořápka rohově žlutá, jemně vráskovaná a velmi jemně (jen při silném zvětšení viditelně a jen řídce) spirálně rýhovaná, nahoře uprostřed vpadlá, dole často hluboce miskovitě prohloubená; závitku 5, zvolna se vzcházejících, silně vypouklých, skoro válcovitých; poslední jest však poněkud stlačen, ale na ovrubě zaoblen, nebo sotva viditelně příhranatý a při ústí o málo širší (málokdy uprostřed s blanitým opaskem); šev na horní i dolní straně hluboký; ústí velmi šikmé, příčně zaokrouhlené elliptické; zevnější kraj obústí velmi protažený, vnitřní vykrojený. — Výš. 1·5, šíř. 5 mm.

Bydliště: stojaté vody.

Naleziště: Nakří-Netolice (P. Kub.).

Druh tento podobá se okružáku bělavému, nemá však tak zřetelného rýhování spirálního, poslední závitok nerozšiřuje se nápadně před ústím, a toto jest více zaokrouhleno.

Planorbis limophilus žije mimo to na poloostrově skandinávském, v Německu a Tyrolch.

Obr. č. 218.

Planorbis limophilus West

Planorbis stelmachaetius Bgt.

Františkovy Lázně: rašelinné příkopy v Laumannově zahradě blíže Kammerbühlu hojně (Babor). Měl snad Sandberger tohoto okružáka za *Pl. Rossmassleri*?

Planorbis crista L.

N. Strašecí (Babor), Volšov (P. Kub.).

Var. nautila L., Volšov (P. Kub.).

Planorbis contortus L.

Hradec Králové (Zavadil), Nakří-Netolice (P. Kub.).

Planorbis complanatus L.

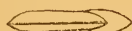
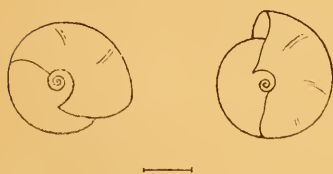
N. Strašecí (Babor), Nasavrky, Mířetice, Bojanov (Kudrna).

Planorbis nitidus Müll.

Hradec Králové (Zavadil), Nakří-Netolice (P. Kub.), Nasavrky (Kudrna).

Planorbis (Segmentina) Clessini West. — Okružák Clessinův.

Živočich není znám.

Obr. 5. 219

Planorbis Clessini West.

Skořápka rohově žlutavá nebo bělavá, nahoře slabě vypouklá, na vrcholu tečkovitě prohloubená, dole ploše vyklenutá, dosti široce píštělitá; kotouč asi tak široký jako poslední závitok na konci; závitky 4—5 dosti rychle se vzdávající, poslední shora i z dole ku ovrubě přilehlý s ostrou hranou pod prostředkem závitku umístěnou; ústí skoro vodorovné, velice šikmé, velmi spleštilé, příčně táhle srdčité; uvnitř jsou místy bílé prahy napříč závitků namířené, jež i po zevnějšku znáti jest. Výš. 2, šíř. 7 mm.

Naleziště: Hradec Králové (Škalda).

Jest to velmi příbuzný tvar okružáku lesklému, a někteří jej považují toliko za jeho odrůdu. Liší se od něho výše postavenou hranou a bledší barvou.

Druh tento nachází se v zemích karpatských a na sever až po moře Severní.

Ancylus fluviatilis L.

Morava na výběžku Kralickém, Všenorské údolí u Dobřichovic (Točl), Čerčany (Dvořák), N. Strašecí (Babor), potok Kačák u Unhoště (J. Kuč.), Strašim (P. Kub.), Nasavrky, Bojanov, Licoborice (Kudrna).

Var simplex Bourgt. Skořápka podlouhlá, bělavá nebo bledě rohová, poněkud průsvitná, na předku vypouklá, slabě nadmutá, k oboustranně na plochu rozvrácená; vrcholy veliké, tupé; ústí podlouhlé. — Výš. 4, šíř. 5, dél. 7 mm.

Byla objevena u Netolice (Šandera).

Velletia lacustris L.

Spálený mlýn u Kutné Hory (Zavadil), Františkovy Lázně (Babor).

Paludina contecta Mill.

Holice: v rybníku „Hluboký“ zvaném (Tocl).

Bythinia tentaculata L.

Hradec Králové (Zavadil), N. Strašecí (Babor), Labe u Vlkopas (Wiesner).

Valvata piscinalis Müll.

Hradec Králové (Zavadil), Mělník (Kučera), Labe u Vlkopas (Wiesner).

Valvata macrostoma Steenb.

Žije u Přerova dle zprávy p. Košťálo y zcela jistě.

Mimo to ještě některé druhy byly nalezeny těsně při hranicích českých, a patří asi nepochybně též fauně české. Jsou to:

Limax coeruleus Bielz. (Slimák modrý.) Délka až 160 mm, barva temná s krásným modrým nebo zeleným leskem; hrbolky těla jsou kýlnaty; sliz hřbetu citronově žlutý.

Nachází se v celých Karpatech a byl p. Schmidtem a drem E. G. O. Müllerem též na Kladském Sněžníku objeven.

Butimimus detritus Müll. (Hladovka otrělá.) Skořápka asi 20 mm vysoká, pevná, nepravidelně a slabě vráskovaná, bílá, zřídka tu a tam napříč přes závitky hnědě pruhovaná.

Byl nalezen u Vrchmezí v Orléných Horách (Jordan). Viz vyobrazení v přirozené velikosti na str. 67.

Pupa artica Wallb. (Zrnovka severská.) Skořápka 2·5 mm vysoká, válcovitě vejčitá; ústí s 3 zoubky: jedním deskovitým uprostřed patra, jedním kuželitým na cívce a jedním na hltanu, jenž bývá velmi malý nebo docela chybí.

Nejbližší příbuzna jest *Pupa alpestris*. — Žije v Malé sněžné roklí v Krkonoších na straně pruské. Vyobrazení viz Vesmír XVI., obr. 63., f. 4.

O nalezištích, sbírání a uschovávání měkkýšův.

Měkkýše pozemní jest možno najíti leckdes, kde jest dosti vlhko a stínno. Takovými místy jsou lesy (zvláště listnaté), háje, zahrady, břehy vod, luka, stráně, úvozy, polní křoviska a pod. Zdržují se nejraději na zemi pod spadlým listím, nebo pod kameny, dřívky, pod odchlípenou korou pařezů, ale také rádi vylézají na živé byliny a stromy, zvláště za počasí mokrého. Mnohé druhy najdeme jenom při skalách a na nich, některé pak výhradně na skalách vápencových. Místa, jež dostatek vápna poskytují ku budování skořápek, bývají nejvíce měkkýši obývána; proto najdeme je vždy hojně na rozvalinách hradův a u starých zdí vůbec i ve krajinách takových, které jinde málo měkkýšů hostí. Měkkýšové vodní vyhledávají někteří vody stojaté: rybníky, tuně, luční příkopy, bařiny, jiní zase žijí v potocích a řekách; převahou však milují vody bažinné, ať už jsou bylinami porostlé nebo ne; i v kamenných lomech, kde se jen voda dešťová nadržuje a jen řasami se zazelená, bývají plžové na př. z rodu plovatek. V řekách nejspíše lze najíti škeblovitě a okružanky, ať si má tok rozměr i sebe menší, jenom není-li dno tvořeno příliš hrubým kamením. Ale nikoli nejsou všechny krajiny stejně hustě měkkýši obydleny; závisí to především na povaze půdy a s ní souvisící povaze rostlinstva, jež měkkýšům za potravu slouží. Tak může veškera fauna těchto živočichů v dosti prostranném okrsku činiti jenom malý počet druhů, kromě toho ještě spoře zastoupených, kdežto jinde objevuje se tato zvířena dvoj- i trojnásobně bohatší. Krajiny na útvarech prahorních a břidlicových jsou známy svou chudobou i v tomto ohledu. Přes to však může býti sběrateli i v takových místech práce sběratelská velmi zajímavou.

Ke sbírání měkkýšů jest málo potřebí: rozhrneme-li spadlé listí količkem, obrátíme-li kámen na vlhkém místě ležící, snadno uvidíme, co se nám hodí. Jenom druhy malinké nelze takto uhlídati a sebrati. Proto protřepáme listí, mech, seno, které na louce nějaký čas leželo, nad bílým šátkem, a tak často ulovíme mnohé pěkné měkkýše. Dobře jest, poříditi si kapesní sítko, jež má oka asi co by brách propadl; k tomu upevní se váček plátěný, do něhož přesívá se lesní listí a mech se skal; hrubší věci se pak odhodí, kdežto prosetá drobtina se domů odnese, aby byla na stole pečlivě po trošce prohlédnuta.

Takovým způsobem najdou se druhy, o nichž ani zdaní nemáme, že by tu žily. Ba jest možno měkkýše i do nastražených „pastí“ chytati. Poznavše, že přerůzní živočichové tito rádi se přilepují na spodní stranu kamenů a hlavně nahnilých dřev, učiníme dobře, když na příhodná místa rozložíme takové věci, z nichž pak po ránu pohodlně sesbíráme, co do osidel upadlo. Zvláště drobné druhy lze takto polapiti. Také na drobné měkkýše vodní jest dobře přichystati si male drátěné cedítka, jímž se do blátivého dna zaloví, vypíráním bláto odstraní a pak kořist vyběře. Hrubší druhy vodní snadno viditelně vyloví se rukou, nebo se dosáhnou tímže cedítkem na hůlce navlečeným. Dobře pochodí, kdo rostliny vodní zvláště z vod stojatých vytáhne v celých chomáčích na břeh a bedlivě prohlédá, neboť mnohým měkkýšům hodí se husté rostlinstvo za nejvítanější úkryt. Tolikéž do vod spadlé listy stromové a hnilíci rákosí ukrývá četné druhy, jichž s listin z vody dobudeme; tím způsobem dostanou se zvláště malí mlžové z čeledi brachyovkovitých často u velikém množství. Bohatě bývá uštědřeno sběrateli, má-li příležitost přítomen býti při lovu rybníků, nebo když se voda v mlýnském náhonu zarazí.

Chceme-li rychle seznámiti se s faunou svého okolí, nezanebejme vyjiti si na jaře, když veliké vody odtekou, nebo také po povodních letních na břehy řek, abychom prohlédli buď hned na místě naplavenou smet, neb abychom jí pořádnou porci s sebou domů vzali, a najdeme obvykle velké množství ovšem hlavně prázdných skořápek, ale ty nám prozradí, co můžeme v obvodu řeky budoucně najíti živého; hledání ovšem podstoupíme, abychom se seznámili s poměry, v nichž oni měkkýšové žijí. Živé nutno hledati a pozorovati měkkýše a nikoli se uspokojiti s vymřelými skořápkami. Tak se shledá, že jiné druhy obývají na rovinách, jiné zase na skalách a v horách. Živé živočichy pak lze najíti nejspolehlivěji po teplém dešti i na místech, kde po nich za sucha snad ani památky není. Proto jest radno, takovouto dobu ke sbírání zvoliti neb aspoň si vyjiti časné rano za rosy. S menším úspěchem možno ovšem lovití vždy od prvního dne jarního až do mrazů podzimních. Jisté plže shledáš dospělé jen v pozdním podzimku nebo časné s jara. Některé lze najíti u velikém množství, a také si jich více nasbíratí třeba, a to pro bezpečnější rozeznávání odrud i také proto, abychom za dobré příležitosti za ně si vyměnili druhy, které nám dosud ve sbírce scházejí.

Pečlivě si však vždy zaznamenati sluší naleziště, a aby se kusy z různých nalezišť nepomíchaly, dobře jest na vycházky bráti více skatulek dřevěných nebo krabic plechových a skleniček se širokým hrdlem. Druhy větší dají se hned venku zvlášť a drobné také zvlášť; tolikéž jest třeba chloupky porostlé druhy oddělití, aby se slizem, jež živočichové při lezení vylučují, nepoškodily.

Do sbírky bychom vlastně měli dávatí skořápky i se živočichy, avšak tito se do skořápek ukrývají docela, tak že jich pak může nebýti. V líhu uschovati živočichy tyto není snadno, protože se velice sčvrkují. Udusi-li se však napřed v teplé vodě, zůstávají ze skořápek vychlípění, ba i tykadla zůstávají nezatažena; po té pak dají se napřed do líhu slabého a později do silného. Tak upravují se i plžové

bezeskořepatí. Skořápky samy jsou však u každého druhu velice charakteristické. Pro sbírku mají se vyhledati kusy bezvadné, dospělé, není-li však jinak možno, spokojme se zatím i se skořápkami třebaš vymřelými, ba i zvětřalými, jež si později budeme snad moci vyměnit za pěknější z téhož místa. Lepší jest něco porouchaného mít za doklad než nic. K dorostlým kusům uložíme si také nějaký nedorostlý, což bývá s velikou výhodou.

Poněvadž skořápky po odúmrtí živočichů v přírodě brzy podléhají zvětřání, a barvy, lesku, šupinek a chloupků, jimiž snad porostly byly, pozbývají, tož musí býti hlavní péčí, aby se sbíraly dle možnosti kusy živé a pro sbírku se upravily, neboť jen takové dají pravé ponětí o vzezření určitého druhu. Leč i zvětřalé kusy buděž pozorovány, aby se nabylo zkušenosti, co by i takové ihned dle druhu rozeznávány byly, anoť se často stává, že povalující se skořápky zvětřalé, ano i pouhé úlomky přítomnost některého druhu měkkýšů prozradí.

Z velikých skořápek odstraní se tělo, když živočicha uvaříme a jehlou pak vyvineme, menší druhy však jednoduše v líhu usmrtíme a necháme na vzdušném místě zaschnouti. U mlžů větších se tělo vykrojí a vyvrhne; u menších lze je odstraniti vařením nebo se nechá jak u drobných plžů zaschnouti. Aby se lastury od sebe neodlomily, ovínou se zavřené vláknem a nechají se tak, až svaz utuhne. Některé kusy však nechají se otevřené, aby bylo viděti vnitřní stranu lastur. Druhy břichonožců, jež mají trvalé víčko, uschovají se i s ním, když se od těla horkou vodou odpaří a pak na ústí bavlnou ucpané přilepí. Poněvadž mnozí měkkýšové bývají pošpinění, musejí se skořápky kartáčkem umytí, aby byly úhledny. Druhy, které mají na povrchu chloupky nebo šupinky, mýti nelze, neboť by se dotýčná velmi charakteristická známka tím ztratila.

U každého druhu musí ve sbírce udáno býti jméno, naleziště a snad také okolnosti, v nichž nalezeny byly. Především však budiž dbáno toho, aby nasbírané věci přesně dle nalezišť rozděleny byly. Jméno si totiž možno vzpomenouti leckdy, naleziště snad málokdy nebo nikdy. Kdo chceš krajinu svou vědecky prozkoumati, ukláděj do sbírky druh týž ze všech míst, poněvadž přirovnáváním snad později poznáš, jak velice různí se kusy z rozličných nalezišť, a co dnes dle dosavadních zkušeností máš za to či ono, naučíš se později pokládati třebaš za cosi jiného. Také se tak dojde k snadnějšímu poznání odrůd. Jak si ostatně sbírku zaříditi, o tom nesnadno mluvíti jest; každý to učiní dle svých poměrů. Dobře se k tomu hodí škatulky, jaké bývají v lékárnách na prášky, dají se pohodlně stavěti vedle sebe a zaujímají málo místa i jsou nyní velmi laciné (100 kusů asi za zl. 1.60); někteří užívají pouzder jako na minerály, ale k tomu je potřebí mnoho místa, i má prach větší přístup. Malé a malinké věci dávají se kromě toho do trubek skleněných, jež se pilníkem naríznou a nalámou a pak na obou koncích bavlnou ucpou. Lze je i hotové koupiti.

Pozorovati živé měkkýše jest možno v přírodě i doma. Snadno se to doma stane, zavřeme-li je do sklenic, do nichž přiložíme

mokrý papír, což zvířata do skořápek zatažená brzy vyloudí ven. I malé terrarium (bedničku s hlinou a listím či mechem), v němž možno měkkyše salátem, kapustou, okurkami a pod. živiti, o mnohém nás poučí. Pro druhy vodní lze si zařídit akvarium s nějakými živými rostlinami vodními. Tak jest potom při ruce material k příležitostným studiím anatomickým, pro kterýž účel jest radno těla ze skořápek vyňatá v líhu uschovati a jménem a z dobrých příčin i nalezištěm opatřiti.

Literatura o české fauně měkkýši.

1860. Jos. Schöbl, Die Land- und Süßwassermollusken Böhmens. Lotos.
1862. Dr. Frt. Novotný, Mlži v Čechách žijící. Živa X.
— Dr. A. M. Glückselig und Dr. J. Schöbl, Die Fauna der Umgebungen von Carlsbad, Marienbad und Franzensbad, vom naturhistorischen und medicinisch-geschichtlichen Standpunkte. Prag und Carlsbad.
1865. Dr. R. Lehmann, Zur Molluskenfauna von Carlsbad und Franzensbad in Böhmen. Mal. Blätter XII.
1868. Alfred Slavík, Monografie českých měkkýšů zemských i sladkovodních. Archiv pro výzkum Čech.
1874. Dr. O. Reinhardt, Über die Molluskenfauna der Sudeten. Archiv für Naturgeschichte.
1876. Lad. Duda, Měkkýši Krkonoší a Hor Jizerských. Vesmír. (Dle Reinhardta.)
— Týž, Měkkýši okolí Píseckého. Vesmír.
1880. Týž, Klíč analytický k určení měkkýšů v Čechách žijících. Roční zpráva c. k. akad. gymn. v Praze.
1881. Ant. Schmidt, Über die Molluskenfauna des nördlichen Böhmens. Dreizehnter Jahresbericht der Knaben- und Mädchen-Volksschule und Mädchenbürgerschule in Böhm.-Leipa.
1885. Dr. O. Böttger, Fundortslisten mitteleurop. Nacktschnecken. Nachrichtenblatt d. deutsch. malak. Gesellschaft.
— V. v. Cypers, Die Molluskenfauna des Riesengebirges. Das Riesengebirge in Wort und Bild. Maršov.
1887. Č. Šandera, O některých nových a vzácnějších pro Čechy družích měkkýšů. Zprávy král. české společnosti nauk.
1870. Dr. R. Lehmann, Zur Molluskenfauna von Carlsbad und Franzensbad in Böhmen. Mal. Blätter XVII. (Obsahuje toliko Pupa substriata, Clausilia cana, Planorbis complanatus a albus.)
1890. Boh. Klika, Měkkýši okolí novobydžovského. Věstník král. české společnosti nauk.
— Týž, Malakozoologický výzkum Čech za rok 1889. Zpráva klubu přírodovědeckého za rok 1889.

1890. Jos. Uličný, Měkkýšové vysočiny českomoravské (se strany české). Výroční zpráva c. k. gymnasia v Něm. Brodě.
 1891. Blažka Fr., Verzeichniss der Arten des Genus Clausilia in der Umgebung von Prag. Zool. Anzeiger.
 1892. P. Aug. Kubes, Měkkýši okolí sušického. Věstník školský pro okresy Strakonický a Sušický. Ročník I. č. 5. a 10.
 1893. J. Babor et J. Košťál, Note sur une espece nouvelle d' Arion. Věstník král. české společnosti nauk.
 1894. Týž, O nové české Campylaei. (C. ichthyomma var. ochroleuca n.) Ibidem.

Mimo to jsou ve »Vesmíru« tyto drobné zprávy:

1881. Jos. Uličný, Seznam měkkýšů u Tábora žijících.
 — Č. Šandera, Malakozoologická fauna okolí Ostroměřského.
 1885. Týž, Doplněk k fauně měkkýšů z okolí Ostroměřského.
 1886. M. Marek, Anatomie okružanky.
 — B. Klika, Hlemýždi Kumburka a Trosek.
 — Jos. Vejnar, Měkkýši okolí Jilemnického.
 — E. Šedý, Vzácnější hlemýždi okolí Berounského.
 1887. B. Klika, Noví dva hlemýždi čeští.
 — Jos. Vejnar, Nový příspěvek ku zvířeně měkkýši okolí Jilemnického.
 — Jos. Uličný, Naše jantarky.
 — — — Chlupáci mezi našimi měkkýši.
 — — — Vřetenatky českomoravské.
 — — — Víckatí plžové českomoravští.
 1888. Jos. Vejnar, Nový příspěvek ku zvířeně měkkýši okolí Jilemnického.
 — Frt. Jandečka, Příspěvek k fauně břichonožců okolí Staro-Boleslavského.
 — Boh. Klika, Doplnky k letošnímu výzkumu českých měkkýšů.
 — Jos. Uličný, Plžové nazi.
 — — — Oblovky a hladovky. (Cionella Jeffr. a Buliminus Ehrbg.)
 — — — Plžové polonazi.
 — — — Rod plovatek (Limnaea Lam.).
 1889. E. Šedý, Hlemýždi okolí Berounského.
 — J. Uličný, Nové objevy z fauny českých měkkýšů.
 — — — Skupení hlemýžďů vícepáskovaných.
 — — — Plžové na levo točení.
 — — — Hlemýždi ze skupiny Campylaea Beck.
 — — — Skelnatky (Hyalina Alb.).
 — — — Ještě několik hlemýžďů z rodu Helix.
 — — — Naše vrásenky (Patula Held).
 1890. B. Klika, Noví hlemýždi čeští.

- Jos. Uličný, Jak určití zrnovky českomoravské.
 — — — Okružáci (Planorbis Guett.).
 — — — Klíč k určení rodů plžových z fauny českomoravské.
 1891. Babor a Blažka, Příspěvek k fauně měkkýšů severních Čech.
 — O. Reisner, Měkkýši okolí Sv.-Janských proudů.
 — Frt. Blažka, O charakteristice závorok českých vřetenatek.
 — Jos. Uličný, Škeble českomoravské.
 1892. P. A. Kubes, Nový Planorbis v Čechách.
 1893. B. Klika, Měkkýši českého pralesa.
 — — až — (Frt. Blažka), Druhá lokalita vřetenatky české.
 — — » — » » Doplněk fauny měkkýšů na Milešově.
 — Frt. Blažka, Do Čech zavlečená slávka Dreissena polymorpha Pall.
 1894. — — Nové známosti z české fauny měkkýšů.
 — J. Babor, O českých Limacidech.

OBSAH.

	Strana
Předmluva.	
Úvod. 1. O živočichu měkkýším	3
2. O skořápkách a lasturách	5
Systematický popis	11
Doplňky fauny a nalezišť	180
O nalezištích, sbírání a uschovávání měkkýšův	194
Literatura o české fauně měkkýší	198
Rejstřík. A) Jména latinská	203
B) Jména česká	206

Corrigenda.

- Str. 31. ř. 26. zdola místo Ed. II. má býti Österreich-Schweiz.
" 74. ř. 14. zdola za slovem Hrádku má ještě býti »bliže Pardubic«.
" 100. pod obrazem 109. mají litery a) a b) býti přemístěny.
" 101 pod obr. 110. taktéž.

REJSTŘÍK.

4) Jména latinská.

- Acanthinula* Beck. 44.
Achatina subcylindrica. 67.
Acme Htm. 133.
 — *polita* Htm. 134.
Agriolimax Mörch. 19.
Alinda Ad. 83.
Amalia Moq. T. 14.
 — *gracilis* Leyd. 15, 180.
 — *marginata* Drp. 14, 180.
Amphibina Mörch. 101.
Amphipeplea Niss. 118.
 — *glutinosa* Müll. 118.
Ancylus Geoffr. 131.
 — *fluviatilis* L. 131, 192.
Anodonta Cuv. 151.
 — *anatina* L. 157.
 — *cellensis* Schrött. 154.
 — *complanata* Zgl. 158.
 — *cygnea* L. 152.
 — *eucypha* Bgt. 154.
 — *piscinalis* Nilss. 156.
 — *ponderosa* C. Z. 155.
 — *rostrata* Held. 155.
Anomphala West. 28.
Aplexa 119.
Arianta Leach. 57.
Arion Fér. 35.
 — *albus* Fér. 39.
 — *ater* L. 39.
 — *Bourguignati* Mab. 37, 183.
 — *brunneus* Lehm. 36, 183.
 — *empiricorum* Fér. 38, 183.
 — *fuscus* 36.
 — *hortensis* Fér. 35, 183.
 — *melanocephalus* Faur. 39.
 — *rufus* L. 39.
 — *subfuscus* Fér. 36.
 — *Vejdovskyi* Bab. et Košť. 183.
Arionidae 35.
Armiger Htm. 128.
Asiphoniata 143.
Auriculidae 104.
Balea Prid. 77.
 — *perversa* L. 78, 188.
Basommatophora 104.
Bathyomphalus Ag. 129.
Buliminus Ehrbg. 64.
Bulimus 64.
 — *tridens* Müll. 65, 186.
 — *montanus* Drp. 66, 186.
 — *obscurus* Müll. 66, 186.
 — *detritus* Müll. 67, 193.
Bulinus Ad. 119.
Bythinella Rossm. 138.
 — *austriaca* Frfld. 138.
Bythinia Leach. 137.
 — *tentaculata* L. 137, 193.
Caecilianella Bgt. 68.
Calyculina Cless. 164.
 — *lacustris* Müll. 165.
Campylaea Beck. 56.
Carychium Müll. 105.
 — *minimum* Müll. 105, 190.
Chilotrema Leach. 58.
Chondrula Beck. 65.
Cionella Jeffr. 67.
 — *acicula* Müll. 68, 187.
 — *lubrica* Müll. 67.
Clausilia Drap. 78.
 — *bidentata* Ström. 93, 189.
 — *biplicata* Mtg. 86, 188.
 — *cana* Held. 88, 188.
 — *commutata* Rasm. 82.
 — *cruciata* Stud. 91, 188.

- Clausilia dubia* Drap. 91, 188.
 — *filograna* Zgl. 96, 189.
 — *laminata* Mtg. 81, 188.
 — *nigricans* 93.
 — *ornata* Zgl. 84.
 — *orthostoma* Mke. 83, 188.
 — *parvula* Stud. 90, 188.
 — *plicata* Drap. 85, 188.
 — *plicatula* Drap. 93, 189.
 — *pumila* Zgl. 188.
 — *rugosa* 91.
 — *silesiaca* 82.
 — *tumida* Zgl. 95.
 — *turgida* Rssm. 85.
 — *ventricosa* Drp. 94, 189.
 — *vetusta* Zgl. 89, 188.

Clausiliastra Möll. 81.

Concionia Hübn. 139.

Conulus Fitz. 32.

Coretus Ad. 121.

Corneola Cless. 162.

Crystallus Lowe. 29.

Cyclas Brug. 161.

- *cornea* L. 162
- *lacustris* Müll. 165.

Daudebardia Htm. 12.

- *brevipes* Drap. 13.
- *Heldi* Cless. 13.
- *rufa* Fér 12, 180.

Delima Htm. 84.

Discus Fitz. 42.

Dreissena Van Ben. 178.

- *polymorpha* Pall. 179

Dreissenidae 178.

Eulota Htm. 55.

Euomphalia West. 53.

Fluminina Cless. 169.

Fossaria West. 117.

Fossarina Cless. 170.

Fruticicola Held. 49.

Gastropoda 11.

Gonostoma Held. 46.

Graciliaria Bielz 96.

Gulnaria Leach 108.

Gyraulius Ag. 125.

Gyrorbis Ag. 123.

Gyrorbis Fitz. 141.

Helicella Htm. 62.

Helicogena Risso 59.

Helix L. 44.

- *aculeata* Müll. 44, 184.
- *arbustorum* L. 57, 186
- *austriaca* Mühlf. 61, 186.
- *bidens* Chemn. 48, 184.
- *Bielzi* 50.
- *candicula* Stud. 64.

Helix carpatica Friv. 54.

— *Clessini* Ul. 50.

— *costata* Müll. 45.

— *costulata* Drap. 65.

— *eric-torum* Müll. 63., 186.

— *faustina* Zgl. 56, 185.

— *fruticum* Müll. 55, 185.

— *hispida* Müll. 51, 184.

— *holoserica* Stud. 46, 184.

— *hortensis* Müll. 60.

— *ichthyomma* Held. 185.

— *incarnata* Müll. 54.

— *lapicida* L. 58, 186.

— *nemoralis* L. 61.

— *obvia* Htm. 62, 186.

— *obvoluta* Müll. 47, 184.

— *personata* Lam. 47, 184.

— *pomatia* L. 59.

— *pulchella* Müll. 45.

— *rubiginosa* Zgl. 52, 184.

— *sericea* Drp. 50, 184.

— *striata* Müll. 63.

— *strigella* Drp. 53, 185.

— *transsylvanica* 50.

— *umbrosa* Partsch. 52, 184.

— *unidentata* Drp. 49, 184.

— *vicina* Rssm. 54, 185.

Heteromya 178.

Hippeutis Ag. 129.

Hyalinia Ag. 23

— *cellaria* Müll. 25, 181.

— *contracta* West. 30, 182.

— *crystallina* Müll. 30, 182.

— *diaphana* Stud. 29, 182.

— *fulva* Müll. 32, 182.

— *glabra* Stud. 24, 181.

— *Hammonis* Ström. 28, 182.

— *inopinata* Ul. 31.

— *lenticularis* Held. 27, 182.

— *nitens* Mich. 26, 182.

— *nitida* Müll. 32.

— *nitidula* Drap. 26, 182.

— *pura* Ald. 27.

— *radiatula* Dr. 28.

— *subrimata* Rhd. 31, 182.

Hydatina West. 31.

Inoperculata 11.

Isomya 143.

Isthmia Gray 72.

Kuzmicia Brus. 90

Lanellibranchiata 143

Limax L. 15.

— *agrestis* L. 20.

— *arborum* B. C. 19, 181.

— *cinctus* 17.

— *coeruleans* Bielz. 193.

— *laevis* Müll. 20, 181.

Limax marginatus L. 14, 19.
 — *maximus* L. 16, 180.
 — *tenellus* Nilss 17, 180.
 — *variegatus* Drap. 18, 181.
Limnaea Rang. 107.
 — *ampla* Htm. 109, 190.
 — *auricularia* L. 106, 190.
 — *lugotis* Schr. 111, 190.
 — *ovata* Drp. 110, 190.
 — *palustris* Müll. 115, 190.
 — *peregra* Müll. 112.
 — *stagnalis* L. 113, 190.
 — *truncatula* Müll. 117, 190.
Limnaeidae 106.
Limnophysa Fitz. 115.
Limnus Montf. 113.
Lucena Oken 103.

Margaritana Schum. 150.
 — *margaritifera* L. 150.
Mouacha Htm. 53.

Najadeae 143.
Napaeus Alb. 66.
Nauta Leach. 119.
Neritostoma Kl. 99.

Operculata 133.
Orcula Held. 70.

Paludina Lam. 135.
 — *contecta* Mil. 135, 193.
 — *fasciata* Müll. 136.
Paludinidae 134.
Patula Held. 40.
 — *pygmaea* Drp. 41, 183.
 — *rotundata* Müll. 42.
 — *runderata* Stud. 43, 184.
 — *rupestris* Drp. 43.
 — *solaria* Mke. 42, 184.
Perforatella Schl. 49.
Petasia Beck. 48.
Phenacolimax M. T. 21.
Physa Drap. 118.
 — *fontinalis* L. 119, 191.
 — *hypnosum* L. 119, 190.
Pirostoma Vest. 93.
Pisidium C. Pfeiff. 169.
 — *amicum* Müll. 169.
 — *fontinale* C. Pf. 171.
 — *fossarinum* Cless. 171, 173.
 — *henslowianum* Shepp. 170.
 — *intermedium* Gass. 172.
 — *milium* Held. 177.
 — *nitidum* Jen. 176.
 — *obtusale* C. Pf. 174.
 — *ovatum* 173.
 — *pallidum* Gass. 175.
 — *pulchellum* Jea. 177.
 — *pusillum* Gmel. 173.
 — *subtruncatum* M. 173, 175

Pisidium supinum Schum. 169.
Planorbis Guett. 120.
 — *albus* Müll. 125, 191.
 — *carinatus* Müll. 122.
 — *charteus* Held. 124.
 — *Clessini* West. 192.
 — *complanatus* L. 129, 192.
 — *convexus* L. 129, 192.
 — *cornuus* L. 121, 191.
 — *crista* L. 128, 192.
 — *glaber* Jeffr. 127.
 — *lemniscatus* 127.
 — *leucostoma* Mich. 124, 191.
 — *limophilus* West. 191.
 — *marginatus* Dr. 122.
 — *nitidus* Müll. 130, 192.
 — *rotundatus* 124.
 — *Rossmäessleri* 127.
 — *spirorbis* L. 125.
 — *stelmachetius* Bgt. 126, 192.
 — *umbilicatus* Müll. 122, 191.
 — *vorlex* L. 133, 191.
Polita Held. 24.
Punctum Morse 41.
Pupa Drp. 69.
 — *alpestris* Ald. 75, 187.
 — *angustior* Jeffr. 77, 188.
 — *antiverigo* Drp. 73, 187.
 — *arctica* Wallb. 193.
 — *avenacea* Brug. 70.
 — *doliolum* Brug. 71, 187.
 — *edentula* Drp. 72, 187.
 — *frumentum* Drp. 69, 187.
 — *minutissima* Htm. 73, 187.
 — *muscorum* Müll. 71, 187.
 — *pusilla* Müll. 76, 187.
 — *pygmaea* Drp. 74, 187.
 — *substriata* Jeffr. 74.
Pupilla Leach. 71.
Pyramidula Fitz. 43.

Rivulina Cless. 169.

Segmentina Flem. 130.
Semilimax Stab. 22.
Sipboniata 159.
Sphaeristrum Bgt. 161.
Sphaeriidae 159.
Sphaerium Scop. 159.
 — *Brachonianum* Bgt. 166.
 — *corneum* L. 162.
 — *lacustre* Müll. 165.
 — *mamillanum* Fér. 164.
 — *ovale* Fér. 163.
 — *pilacre* West. 164.
 — *riviculum* Leach. 161.
 — *Ryckholti* Norm. 167.
 — *scaldianum* Norm. 163.
 — *Steini* Ad. Schm. 167.
Sphyradium Charp. 72.
Striatella West. 63.

Strigillaria West. 88.
 Stylommatophora 11.
 Succinea Drp. 99.
 — elegans Risso 102, 190.
 — oblonga Drp. 103, 190.
 — Pfeifferi Rssm. 101, 190.
 — putris L. 100, 190.
 Succinidae 99.

Tachea Leach. 60.
 Testacellidae 12.
 Trichia Htm. 49.
 Trigonostoma Fitz. 46.
 Triodopsis Raf. 47.
 Torquilla Stud. 69.
 Tropidina Ad. 140.
 Tropodiscus Stein. 121.
 Truncatellidae 133.

Uncinaria Vest. 84.
 Unio Retz. 144.
 — albensis Haz. 150.
 — amnicus Zgl. 149.
 — ater Nilss. 148.
 — batavus Lam. 147.
 — crassus Retz. 147.
 — limosus Nilss. 145.
 — lingua Ul. 149.
 — pictorum L. 145.
 — rivularis Rossm. 147.
 — tumidus Retz. 146.

Vallonia Risso 45.
 Valvata Müll. 135.
 — alpestris Ald. 140.
 — cristata Müll. 141.
 — macrostoma Steenb. 140, 193.
 — naticina 140.
 — piscinalis Müll. 139, 193.
 Valvatidae 139.
 Velletia Gray 132.
 — lacustris L. 132, 193.
 Vertigo Müll. 73.
 — Venetzi 77.
 Vitrea Fitz. 28.
 Vitrella 139.
 Vitrina Drap. 21.
 — diaphana Drp. 22, 181.
 — elongata Drp. 22, 181.
 — pellucida Müll. 21, 181.
 Vitrinidae 13.

Xerophila Held 62.

Zonites Montf. 33.
 — cellarius 25.
 — crystallinus 29.
 — glaber 24.
 — nitidulus 26.
 — purus 27.
 — striatulus 28.
 — verticillus Fér. 33, 182.
 Zua Leach 67.

B) Jména česká.

Baběnka 135
 — pruhovaná 136.
 — živorodá 135.
 Babenkovití 134.
 Bahňvka 137.
 — rmutná 137.
 Bezsifonatí 143.
 Bezvíčekatí 11.
 Břichonožci 11.

Člunice 132.
 — kalužní 132.

Hladovka 64.
 — otrělá 193.
 — skalní 66.
 — toulavá 66.
 — trojzubá 65.

Hlemýžďovití 40.
 Hlemýžď aksamitový 46.
 — bělavý 64.
 — bodlákový 63.
 — Clessinův 50.
 — drobný 45.
 — dvojjzubý 48.

Hlemýžď hajní 61.
 — horský 57
 — jednozubý 49.
 — ježatý 51.
 — karpatský 54.
 — keřový 60.
 — lepý 56.
 — narudlý 54.
 — obecný 62.
 — plavý 55.
 — podstinný 52.
 — pyskatý 47.
 — rezavý 52.
 — rybí očko 185
 — rýhovaný 63.
 — skalní 58.
 — srstnatý 50.
 — trnitý 44.
 — vráskovaný 53.
 — zahradní 59.
 — zuboústý 47.
 — žebernatý 45.
 — žíhaný 61.

Hrotice 77.
 — obrácená 78.

Hrachovka 169.

- bledá 173.
- hrbolatá 170.
- lepá 177.
- lesklá 176.
- malinká 173.
- příkopní 171.
- prosná 177.
- prostřední 172.
- říčná 169.
- rozšířená 169.
- tupá 174.

Jantarka 99.

- obecná 100.
- Pfeifferova 101.
- podlouhlá 103.
- úhledná 102.

Jehlovka 133.

- hladká 134.

Jehlovkovití 133.**Kamomil 131.**

- říčný 131.

Levatka 118.

- kalužní 119.
- říční 119.

Mlžové 143.**Oblovka 67.**

- lesklá 67.
- šidlovitá 68.

Okružák 120.

- baňaný 191.
- bělavý 125.
- blanitý 124.
- Clessinův 192.
- čočkovitý 129.
- hladký 127.
- kroužený 124.
- kruhovitý 125.
- lesklý 130.
- opásaný 126.
- ostrý 123.
- plošský 121.
- spleštilý 123.
- svinutý 129.
- vroubený 122.
- žebrovaný 128.

Okružanka 159.

- Brochoniova 166.
- hrbolatá 165.
- potoční 161.
- puchýřnatá 164.
- rohovitá 162.
- Ryckholtova 157.
- Steinova 167.
- vejčitá 163.
- zkomolená 164.

Perlovka 150.

- perlonočná 150.

Pláštěnka 118.

- sliznatá 118.

Plovatka 107.

- bahenní 113.
- kalužní 115.
- malá 117.
- nadmutá 108.
- široká 109.
- toulavá 112.
- vejčitá 110.
- zaostřená 111.

Plovatkovití 106.**Plzák 35.**

- Bouguignatův 37.
- hnědý 36.
- lesní 38.
- osmahlý 36.
- Vejdvorského 183.
- zahradní 39.

Plzákovití 35.**Plžice 14.**

- štíhlá 15.
- vroubená 14.

Praménka 138.

- rakouská 138.

Prostočidlí 104.**Různosvalní 178.****Sifonati 159.****Síměnka 105.**

- trojzubá 105.

Skelnatka 23.

- blyštivá 26.
- čistá 27.
- drnová 25.
- hladká 24.
- kuželovitá 32.
- lesklá 32.
- lesknavá 26.
- netušená 31.
- průhledná 29.
- průzračná 29.
- rýhovaná 28.
- stažená 30.
- zjizvená 31.

Skleněnka 21.

- průhledná 22.
- průsvitná 21.
- táhlá 23.

Skleněnkovití 13.**Sklovatka 12.**

- krátkonohá 13.
- rudá 12.

Sklovatkovití 12.**Slávičkovití 178.****Slávička 178.**

- mnohotvárná 179.

Slímák 15.

Slimák hladký 20.

- medrý 193.
- největší 16.
- pestrý 18
- polní 20.
- žihavý 19.
- žlutý 17.

Srostločidlí 11.

Stejnosalní 143.

Škeble 151.

- cellská 154.
- kachní 157.
- plocha 158.
- veliká 152.
- zelená 156.

Škeblovití 143.

Točenka 139.

- kulovitá 139.
- plochá 141.
- veleúzká 140.

Točenkovití 139.

Uchovky 104.

Velevrub 144.

- malířský 145.
- nadmutý 146.
- tupý 147.

Víčekatí 133.

Vrásenka 40.

- malinká 41.
- okrouhlá 42.
- orlojovitá 42.
- pomezní 43.

Vrásenka skalní 43.

Vřetenatka 78.

- černavá 93.
- čilá 93.
- drobná 96.
- drsná 91.
- hladká 81.
- křížatá 91.
- malá 90.
- mnohozuba 85.
- natábrělá 85.
- nadmutá 94.
- obecná 86.
- rovnousta 83.
- starožitná 89.
- šedavá 88.
- tlustá 95.
- zakrslá 188.
- zaměněná 82.
- zdobená 84.

Zemoun 33.

- skalní 33.

Zrnovka 69.

- bezzubá 72.
- drobounká 73.
- horská 75.
- malinká 74.
- mechová 71.
- ovesná 70.
- rýhovaná 74.
- sedmizubá 73.
- severská 193.
- soudkovitá 71.
- zakrslá 76.
- žitná 69.

Nákladem Klubu přírodovědeckého v Praze

vyšlo :

Katalog knihovny Klubu přírodovědeckého.

Cena 1 zl. 40 kr.

Flora bohémica, morávica et silesiaca.

Ku potřebě studujících středních škol. Druhé vydání. V Praze 1883. Cena 40 kr. (Vydání první schváleno jest vešl. c. k. zemskou školní radou v Praze vynes. ze dne 27. června 1877, č. 10636, jakožto knížka pomocná pro školy střední a ústavy učitelské.)

Fauna bohémica (Coleoptera).

Etikety ke sbírkám brouků, sestavené se zvláštním zřetelem ke druhům žijícím v Čechách a zemích sousedních. (61 čeledí, 648 rodů o 1959 druzích.) Sešit obsahující 12 listův etiket za 40 kr. V Praze 1887. (Etikety prázdné pro sbírky hmyzové, list [190 etik.] po 3 kr.)

Analytický přehled ploštic vodních (Hydrocorisae).

Sepsal Ladislav Duda, prof. c. k. real. a vyšš. gymnasia v Praze. Se 6 obrazy v textu. V Praze 1881. Cena 20 kr.

Měkkýši čeští.

(Viz zadní stranu obálky.)

Dále sestavil Klub přírodovědecký

HERBÁŘ TRAV ČESKÝCH.

I.

Cena 3 zl.

Úhledně a skvostně upravenou sbírku tuto vydá kustos sbírek pan E. Binder (Praha, 188- I.) po zaslání ceny. (Sbírka tato doplňuje velmi vhodně ve „Vesmíru“ uveřejněný klíč trav, sestavený p. Karlem Polákem).

Místnosti spolkové

nalézají se

v budově české university Karlo-Ferdinandské

(Klementinum, síň č. II. a III) v Praze.

Veškeré dopisy,

záсылky a objednávky Klubu se týkající buďtež adresovány na „Klub přírodovědecký“ k rukám pokladníka p. Dra. Václ. Vávry, adjunkta musea král. Českého v Praze.

Nejnovější publikace Klubu přírodovědeckého:

Měkkýši čeští

od prof. Jos. Uličného.

Část I. Testacellidae, Vitrinidae.

Se 30 obrazy v textu. Cena 30 kr.

Část II. Arionidae, Helicidae.

Se 77 obrazy v textu. Cena 60 kr.

Část III. Succinidae, Auriculidae, Limnaeidae, Truncatellidae, Paludinidae, Valvatidae.

Se 65 obrazy v textu. Cena 50 kr.

Část IV. Lamellibranchiata. Doplnky.

Se 48 obrazy v textu. Cena pro členy 80 kr.

Krámská cena 1 zl. 20 kr.

Cena celého díla (I.—IV.) pro členy 2 zl. 20 kr.

Krámská cena 2 zl. 80 kr.

„Důležitost spisu toho dovede oceniti každý, kdo byl dosud nucen pracovati na základě našich spisů z doby starší, pro dobu nynější již velice neúplných, nebo spisů cizích, na naše poměry se nehodících.“

Zpráva sekce malakozoologické za r. 1894.

PAMPHLET BINDERS

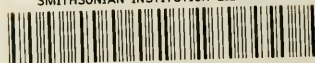
This is No. 1524

also carried in stock in the following sizes

	HIGH		WIDE	THICKNESS		HIGH		WIDE	THICKNESS
1523	9 inches	7	inches	$\frac{3}{8}$ inch	1529	12	inches	10	inches $\frac{3}{8}$ inch
1524	10	7	"	"	1530	12	"	$9\frac{1}{8}$	"
1525	9	6	"	"	1932	13	"	10	"
1526	$9\frac{1}{2}$	$7\frac{1}{2}$	"	"	1933	14	"	11	"
1527	$10\frac{1}{2}$	$7\frac{3}{4}$	"	"	1934	16	"	12	"
1528	11	8	"	"					

Other sizes made to order.

SMITHSONIAN INSTITUTION LIBRARIES

3 9088 00565 8273